

The Journal of Institute of Trainer Monk Development

Vol.6 No.2 April - June 2023

วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน 2566

ISSN: XXXX-XXXX (Online)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 4 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม – มีนาคม

ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน

ฉบับที่ 3 กรกฎาคม – กันยายน

ฉบับที่ 4 ตุลาคม – ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา รวมถึงผู้สนใจ ได้เผยแพร่ผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการศึกษา ด้านการฝึกอบรม และผลงานทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ตลอดจนบทวิเคราะห์เชิงบูรณาการที่เสนอองค์ความรู้ใหม่ และสหวิทยาการด้านการศึกษา การพัฒนาการศึกษา หลักสูตรการเรียนการสอน การฝึกอบรมสำหรับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป

2) เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ทางพระพุทธศาสนาและการประยุกต์ใช้หลักธรรมในเชิงวิชาการ

กระบวนการพิจารณาบทความ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ บทความที่จะได้รับการตอบรับเพื่อตีพิมพ์ในวารสารจะต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) ทั้งนี้ บทความจากผู้นิพนธ์ภายในสถาบัน จะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่หน่วยงานที่ต่างกัน และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้มข้นในการประเมินคุณภาพบทความก่อนออกตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณะ ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก หากเจ้าของบทความไม่แก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ จะขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากรหรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ เมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะ

ได้รับแจ้งวารสารที่นำบทความลงตีพิมพ์ผลงานแล้ว พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร

ประเภทของบทความ: บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความทั่วไปและการวิจารณ์หนังสือ

บรรณาธิการ

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.มานพ นักการเรือน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว

มหาวิทยาลัยหัวเฉียว

รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.ประทีป พืชทองกลาง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

ดร.มนูญ สอนโพนงาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.เพ็ญพรรณ เพื่องฟูลอย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร. แม่ชีธรรมอริชฐาน พรบันดาลชัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน

เกษริน บุตรา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าของวารสาร:

สถาบันพัฒนาพระวิทยากร

ศาลาสันติวัคคีย์บริเวณบรมบรรพต (ภูเขาทอง)

วัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร แขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย

กรุงเทพมหานคร 10100

Email: monkde2563@gmail.com

online journal: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tmd/index>

บทบรรณาธิการ

วารสารสถาบันพัฒนาพระวิทยากรฉบับนี้เป็นปีที่ 6 ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน 2566 โดยได้คัดเลือกบทความเผยแพร่ในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 21 บทความ และบทความวิชาการ จำนวน 4 บทความ รวมทั้งหมด 25 บทความ เนื้อหาบทความโดยรวมยังคงเกี่ยวข้องกับ การศึกษา การบริหาร การพัฒนา การออกแบบหลักสูตร หลักการทางศาสนาและแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำไปใช้ควบคู่กับการพัฒนาสังคมได้โดยรวม และแต่ละบทความมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

สงวน อินทร์รักษ์ และคณะ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร” พบว่า ผลการประเมินสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้งหมด ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อีกทั้งทางด้านความคิดเห็น ความคาดหวัง ผลผลิตและข้อเสนอแนะ อันประกอบด้วย 1) ควรให้มีการพัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของภาควิชาที่ได้กำหนดไว้ 2) ควรนำองค์ความรู้ทางการบริหารที่ทันสมัยไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน 3) ควรปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบัน และ 4) ควรพัฒนาให้นักศึกษามีความสามารถในการต่อยอดองค์ความรู้ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพ

พระราชรัตนาลงกรณ์ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสตรีที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน” เสนอแนวทางไว้ว่า พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับสตรีในทุกมิติไม่ว่าจะเป็นบทบาทในเรื่องของการเป็นมารดา เป็นภรรยา หรือบทบาทในทางพระพุทธศาสนา ส่วนบทบาทสตรีในวรรณกรรมอีสานนั้นพบว่า คนอีสานให้ความสำคัญกับสตรีในทุกๆ บทบาท เช่น บทบาทการเป็นบุตร มารดา ภรรยา บทบาทในการเลือกคู่ เป็นต้น นอกจากนี้ บทบาทของสตรีในวรรณกรรมอีสานยังมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาในหลายๆ ด้าน คือ (1) ด้านการทำบุญ (2) ด้านความซื่อสัตย์ (3) ด้านความขยันหมั่นเพียร (4) ด้านความเข้าใจในชีวิต (5) ด้านความกตัญญูเวที (6) ด้านความมีเมตตา (7) ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ซึ่งบทบาทในแต่ละด้านนั้นสามารถที่จะเป็นภาพสะท้อนหรือเป็นต้นแบบให้สตรีในสังคมอีสานได้นำไปประพฤติปฏิบัติตามได้

อติเทพ ผาธา เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาเชิงสำรวจพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม)” ได้ค้นพบว่า อุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ถือว่าเป็นวรรณกรรมอีสานอีกเรื่องหนึ่งที่มีชื่อเสียงและมีความสำคัญต่อความเชื่อของชาวพุทธสองฝั่งโขงเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นยังพบว่า ในเนื้อหาของอุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมนั้นมีการระบุถึงสถานที่ที่เป็นพุทธสถานสำคัญๆ ของพระพุทธศาสนาที่ตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำโขงหลายแห่ง มีพระธาตุพนม พระธาตุหลวง พระธาตุเชิงชุม เป็นต้น พุทธสถานที่ได้กล่าวมานั้นเป็นพื้นที่ที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวพุทธในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค ความเชื่อเกี่ยวกับผีหรือเทพเจ้าที่รักษาพระธาตุ หรือความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญที่เนื่องกับพุทธสถานนั้นๆ ด้วย

นิลาวรรณ สุวรรณมณี และคณะ เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี” ได้กล่าวถึงผู้บริหารว่าควรนำลักษณะพฤติกรรมกรรมการบริหารไปใช้ ทั้งในด้านการตัดสินใจ การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีอิทธิพลต่อกัน และการนำแรงจูงใจไปใช้ในการบริหารงานโรงเรียน อันได้แก่ ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและแก้ปัญหาภายในโรงเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของโรงเรียน

ปัทมา กาฬภักดี และคณะ ได้เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2” เสนอว่า ผู้บริหารที่มีกระบวนการในการบริหาร ด้วยการส่งเสริมให้ครูทำงานร่วมกันเป็นทีม ให้ครูได้มีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจในงานต่างๆ รวมถึงมองเห็นความสำคัญและส่งเสริมความก้าวหน้าในวิชาชีพของครูทุกคนอย่างเท่าเทียม มีการสร้างขวัญและกำลังใจ สร้างแรงจูงใจในการทำงานให้แก่ครู จะส่งผลให้ครูรักและผูกพันต่อองค์กร เกิดบรรยากาศที่ดีต่อการปฏิบัติงาน และส่งผลให้การทำงานของครูมีประสิทธิภาพ ทำให้โรงเรียนสามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้

จรรยา พุทธจักร และคณะ ได้เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี” ในภาพรวมจะพบว่า ผู้บริหารของโรงเรียนเอกชนในพื้นที่ดังกล่าว จะให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน และการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยของการบริหารงานวิชาการที่สำคัญ ผู้บริหารโรงเรียนสามารถนำข้อค้นพบหรือปัจจัยดังกล่าวไปส่งเสริมพัฒนางานด้านวิชาการเพื่อให้เกิดคุณภาพและส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน

สุชาติ วรโพธิ์ เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี เขต 1” ได้เสนอว่า รูปแบบของชุมชนในการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ได้เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีการพัฒนารูปแบบที่สมบูรณ์ชัดเจน หลังการใช้รูปแบบฯ ครูผู้สอนมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้เป็นตามเป้าหมายของโรงเรียน ส่งผลให้ผู้เรียนนั้นมีคุณภาพสูงขึ้น

เกษณา เทพมณี และประติพัทธ์ เลิศรุจิดำรงกุล ได้เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาวะความเหงาในสังคมไทย สู่การสร้างสรรค์นิทรรศการ “ความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร” สรุปลักษณะของความเหงาไว้ว่า เกิดจากการที่ปัจจัยของชีวิตเปลี่ยนไป ทำให้เกิดความรู้สึกถึงการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมหรือเกิดความรู้สึกถึงความบกพร่องในการมีสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น ในปัจจุบันพบว่าประชากรทั่วโลกต่างต้องเผชิญกับสภาวะความเหงามากขึ้นเนื่องจากพฤติกรรมของสังคมทั่วโลกและสังคมไทยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากความปกติใหม่ ผลงานการสร้างสรรค์ในการวิจัยนี้ถูกนำเสนอในรูปแบบของภาพวาด 2 มิติภายใต้ชื่อ “ลำพัง”

ผ่านการตีความในการออกแบบด้านรูปร่างรูปทรง สีและองค์ประกอบศิลป์ที่สื่อสารถึงผลกระทบของการเกิดสภาวะความเหงาจากการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยอารมณ์ที่เศร้าโศกและเจ็บปวดของผู้ที่ต้องเผชิญกับสภาวะความเหงา

จิตสุภา ฤกษ์อำนวยชัย และคณะ เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “ผลการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ เรื่อง ปฏิกริยาเคมี ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเศรษฐบุตรบำเพ็ญ กรุงเทพมหานคร” ได้สร้างวิธีการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด 3 วิธี ได้แก่ 1) การสืบเสาะทางวิทยาศาสตร์ 2) การใช้แบบจำลองเป็นฐาน 3) การจัดการเรียนรู้แบบสะสมเต็ม จึงพบว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์สูงขึ้น โดยผู้เรียนมีการสะท้อนออกมาจากพฤติกรรม การเรียนรู้ เช่น สามารถอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ สามารถออกแบบกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และมีการใช้ประจักษ์พยานในเชิงวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีเหตุผล

ธนาเดช ศศิเอกภพ และคณะ ได้เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร” การประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4 นั้นถือว่าเป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้การทำงานสำเร็จลุล่วงได้อย่างดียิ่ง คือ ฉันทะ มีความพอใจรักและศรัทธาในสิ่งที่ทำ ต่อจากนั้นก็ใช้วิริยะ ความพากเพียรพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความอดทน เพื่อฟันฝ่าปัญหาและอุปสรรคหากมีความตั้งใจและไม่ย่อท้อก็จะพบกับความสำเร็จในที่สุด จิตตะ มีจิตฝึกฝน จดจ่อกับสิ่งที่ต้องการทำสิ่งที่รักให้ดีที่สุด การทำอะไรที่พร้อมด้วยจิตตะสิ่งที่ทำย่อมลุล่วงสำเร็จด้วยดี สุดท้าย วิมังสา พิจารณาไตร่ตรองใคร่ครวญในสิ่งที่ทำด้วยปัญหาคิจิตที่ใส ปราศจากความขุ่นมัว ช่วยทำให้งานไม่ผิดพลาด มองเห็นลู่ทางทำงานก็จะส่งผลดียิ่ง ถ้าขาดวิมังสาการทำงานมักผิดพลาด

พระสมุห์ธีรยุทธ อภิปัญญา (แดงสอน) และคณะ เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์อัตลักษณ์ของชาวมอญ ตามหลักพระพุทธศาสนาในชุมชน วัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ” ได้เสนอว่า ควรมีการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของชาวมอญ เพราะเหตุที่เชื่อว่าอารยธรรมของชาวมอญ มีมากกว่า 2 พันปี ดังนั้น การจัดกิจกรรมต่างๆ จะต้องมาจากวัด ทั้งนี้มีบันทึกหรือจารไว้ในใบลาน เพราะชุมชนชาวมอญ ปกติแล้วจะถือการทำบุญเป็นเรื่องใหญ่ เป็นการอุทิศบุญกุศลให้บรรพบุรุษ โดยเห็นได้จากขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนชาวมอญ มักจะมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ตักบาตรน้ำผึ้ง ขึ้นบ้านใหม่ พิธีศพ ฯลฯ

เพ็ญศิริ หงส์งาม และคณะ เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพ โดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอริยบท 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโภคาราม จังหวัดสุพรรณบุรี” ได้สรุปภาพรวมของการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพ โดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอริยบท 4 ของนักเรียนในพื้นที่ดังกล่าวว่า กิจกรรมแนะแนวตามหลักอริยบท 4 ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ไปในทิศทางที่ดี ใฝ่เรียนรู้ ทำให้รู้จักรับผิดชอบในหน้าที่มากขึ้น

นอกจากนี้การตั้งเป้าหมายในชีวิตจะเป็นส่วนหนึ่งของแรงผลักดันให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน

อัญชลี หัตถา และคณะ ได้เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “ผลการฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อดาวรุ่ง สิริธโร) ของชุมชนในเขตพื้นที่ วัดบ่อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร” ได้นำผลของการนั่งสมาธิมาประยุกต์ใช้เป็นหลักสูตรการเข้าเรียนแบบสมาธิไฮเทคด้วยการนำเทคโนโลยีของการเรียนแบบออนไลน์มาประยุกต์ใช้ในหลักสูตรสมาธิให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของโรคไวรัสสายพันธุ์ใหม่ (COVID-19) อีกทั้งมีการฝึกอบรมทางภาคทฤษฎี เรื่อง สมาธิ ฌาน ญาณ จนถึงการเจริญวิปัสสนาผ่านสื่อการเรียนออนไลน์ ทำให้คนในชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ดำรง ศิริโกวิท และคณะ เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทของสถาบันสงฆ์ไทย” ได้เสนอปัญหาที่เกิดจากสถานะและบทบาทของภิกษุณีไว้หลายด้าน เช่น ภิกษุณีเถรวาท ไม่ได้รับการยอมรับ ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการให้การนับถือหรือรับรองสถานภาพและบทบาทในสังคมไทย ในขณะที่อุปาสิกามีบทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่งของสตรีได้รับการรับรองในองค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทย แต่สถานภาพและบทบาทของภิกษุณีเถรวาทกลับไม่ได้รับการเหลียวแลแต่อย่างใด ทางกฎหมายก็ไม่มีรับรองสิทธิของสตรีในการบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุณีเถรวาท ส่วนในทางการเมืองระดับชาติได้ให้โอกาสแก่สตรีไทยในการมีส่วนร่วมแต่ไม่ให้ออกัสแก่สตรีที่จะเป็นภิกษุณีสะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันในระบบสังคมและวัฒนธรรมไทย ดังนั้น ผู้หญิงไทยจึงมีสถานะเพียงผู้ปฏิบัติโดยไม่มีโอกาสในการเป็นผู้สืบศาสนาเหมือนกับผู้ชายแม้ว่าภิกษุณีจะเป็นหนึ่งในพุทธบริษัทซึ่งพระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ก็ตาม

พระเสกสรร ปญญาวชิโร (ใจกล้า) และคณะ เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร” ได้มีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา ดังนี้ 1) ด้านหลักการสร้างความรู้ 2) ด้านหลักการปฏิสัมพันธ์ 3) ด้านการเรียนรู้กระบวนการ 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วมทางร่างกาย และ 5) ด้านหลักการประยุกต์ใช้ความรู้ แต่พบปัญหาว่า นักเรียนไม่เข้าใจวิธีการสร้างความรู้เกี่ยวกับไตรสิกขา การแสดงความคิดเห็นของนักเรียนแต่ละคนต่างกัน การเรียนไตรสิกขามักมีสถานการณ์ที่ไม่อาจเอากิจกรรมมาใช้ได้จริง จึงเสนอแนะว่าควรมีการจัดการเรียนรู้เสริมทฤษฎีกับหลักไตรสิกขาให้กับผู้เรียน

พระมหาสันติ ฐิตาสโก (งามเหลา) และคณะ ได้เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตี อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ” พบว่า คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตีประกอบด้วย 1) การนำหลักธรรมไปทำการประยุกต์ เป็นการนำทฤษฎี หลักการ กฎเกณฑ์ แนวคิดไปสู่ “การปฏิบัติ” 2) การประยุกต์ คือ การนำความรู้ในสาขาหนึ่งมาปรับใช้กับอีกสาขาหนึ่งเพื่อแก้ปัญหา 3) การนำหลักธรรมมาปรับใช้ การประยุกต์ที่เป็นการนำสิ่งหนึ่งหรือแนวคิดหนึ่งมาปรับใช้เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หรือ เป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง การประยุกต์จึงแตกต่างจากการลอกเลียน 4) การนำหลักธรรมมาใช้ การประยุกต์เป็นการใช้ประโยชน์เพียงบางส่วนของสิ่งนั้นไม่ใช้การนำ

ทั้งหมดมาใช้ และ 5) การประยุกต์ที่นำสิ่งหนึ่งมาปรับใช้ใน “บทบาทหน้าที่ใหม่” เพื่อ “เป้าหมายใหม่”

พระอนุชา ธมมรโส (ศิริชัย) และคณะ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ด้วยการเพิ่มกิจกรรมที่สมควรประพฤติปฏิบัติในวันสงกรานต์ เช่น การจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตรหรือนำอาหารไปถวายพระที่วัด เพื่อกล่อมเกล่าจิตใจให้รู้จักการให้ หรือการเสียสละ ส่วนค่านิยมและธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ที่แตกต่างกันออกไป ก็สมควรให้ปฏิบัติไปตามนั้น เพื่อเป็นการเคารพภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้กลั่นกรองเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมกับท้องถิ่นของตนเอง ดังนั้น การจะเปลี่ยนแปลงใดๆ จึงขึ้นกับวิจารณญาณของเจ้าของวัฒนธรรมนั้นๆ โดยตรง ที่จะเลือกรับหรือไม่รับสิ่งที่แตกต่างไปจากเดิมในอดีต รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ในปัจจุบันด้วย

วิภา รัตนสุภา และคณะ ได้เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษาในจังหวัดสมุทรสาคร” ทำให้เยาวชนเข้าใจถึงหลักธรรมที่นำมาเป็นแนวทางการใช้สิทธิมนุษยชนตามแนวพุทธ คือ หลักเบญจศีล (ศีล 5) เบญจธรรม จริยธรรมจากการศึกษาในสถานที่ศึกษาและวิถีดำเนินชีวิตแบบชาวพุทธในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนของเยาวชนในสถานศึกษามี 5 ด้าน คือ สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม และสิทธิทางวัฒนธรรม เพื่อให้เยาวชนนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

พาสนา สกลอิสรียาภรณ์ และคณะ เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี” ได้พบแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่มาทำบุญในวัดชลประทานรังสฤษฎ์ที่มีอยู่ในระดับมาก และพบว่าแรงจูงใจในการทำบุญนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ สถานภาพและประสบการณ์ในการทำบุญ แต่ทุกคนล้วนมีแรงจูงใจในการทำบุญ ตามความเชื่อ ตามกำลัง และหวังอยากเติมเต็มชีวิตให้มีความบริบูรณ์ตามแนวทางวิสุทธิธรรม ดังนั้น แนวทางของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้ชาวพุทธมาทำบุญและตอบสนองความต้องการทางใจของชาวพุทธได้เป็นอย่างดี

ณัฐดนัย แก้วเล็ก และประเสริฐ อินทร์รักษ์ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1” ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่ประกอบกับการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนตามมาตรฐานสากลมี 7 หมวด ได้แก่ 1. การนำองค์กร 2. กลยุทธ์ 3. นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4. การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการเรียนรู้ 5. การมุ่งเน้นบุคลากร 6. การจัดการกระบวนการ และ 7. ผู้บริหารต้องมีความเป็นภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล เพื่อให้โรงเรียนและองค์กรไปสู่การพัฒนาในทุกด้านไม่ว่าจะเป็น ผู้บริหาร ครู นักเรียน และบุคลากรทางการศึกษาให้เทียบเคียงมาตรฐานสากล

ศุภชัย บุญนาง และวรกาญจน์ สุขสดเขียว ได้เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงธนเหนือ” พบว่าความสัมพันธ์

ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษาในสังกัดดังกล่าว มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง ดังนั้น การบริหารงานวิชาการจึงเป็นงานสำคัญของผู้บริหารที่จะต้องรับผิดชอบในการใช้หลักการในการบริหารงานด้านวิชาการนี้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งมีวิธีการจัดการให้ครูบุคลากรผู้ทำหน้าที่ด้านงานวิชาการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่และเกิดประสิทธิผล

กะรัต ทองใสพร และคณะ ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง “ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล” เสนอว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องสามารถสร้างแรงบันดาลใจ สามารถนำการพัฒนา และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี โดยการแลกเปลี่ยนหรือถ่ายทอด วิสัยทัศน์ ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการบูรณาการ เพื่อยกระดับความเป็นเลิศและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงในองค์กร เพื่อสร้างองค์กรให้มีความพร้อมด้านเทคโนโลยีและมุ่งมั่นที่จะพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมใหม่เพื่อการเรียนรู้ทางเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระเกรียงศักดิ์ สิริสกุโก (ศรีโชติ) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง “บัณฑิตกับการบรรลุนิพพานในพุทธศาสนาเถรวาท” เสนอประเด็นโต้แย้งไว้ว่า ปัญหาการถกเถียงที่เกี่ยวกับการบรรลุนิพพานของกลุ่มคนที่ถูกนิยามว่าเป็นบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนา เมื่อตีความด้วยแนวคิดที่ว่าด้วยความจริงกับการบรรลุนิพพาน ตามนัยของความจริงในอภิปรายทางพุทธปรัชญา แสดงให้เห็นว่าเงื่อนไขของการเข้าถึงความจริงกับการบรรลุนิพพานในการตีความของนักวิชาการทางพุทธศาสนาบางคนที่อ้างมานั้นไม่สมเหตุสมผล เมื่อมองย้อนกลับถึงแนวคิดที่เป็นความจริงแบบภววิสัยของความเป็นมนุษย์ตามทฤษฎีของพุทธศาสนา แต่เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นฐานรากในการอธิบายแสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนที่ถูกนิยามว่าเป็นบัณฑิตก็มีโอกาสในการบรรลุนิพพานได้เช่นเดียวกับกลุ่มคนที่เป็นเพศชายและเพศหญิง

ศศศรีณย์ นิมิตต์ศิริ และคณะ เขียนบทความวิชาการเรื่อง “คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ” ได้เสนอว่าคุณลักษณะผู้นำจะต้องมีบุคลิก 2 ส่วน คือ 1. บุคลิกส่วนตัว เพื่อแก้ไขปัญหาในแง่ของการเสนอความเป็นผู้นำต่อผู้ร่วมงานคือ มีความกล้าหาญ มีคุณธรรม ความอดทน กระตือรือร้น ไม่เห็นแก่ตัว มีความสงบ เห็นอกเห็นใจและจงรักภักดี และ 2. มีบุคลิกต่อองค์กร มีเป้าหมายชัดเจนและเป็นหนึ่งเดียว คือ มีวิสัยทัศน์ เข้าใจและรู้ความสามารถของเพื่อนร่วมงาน สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อกำหนดเป้าหมายและวิธีปฏิบัติงานให้สอดคล้องกัน

ภูรินทร์ อินทร์รักษ์ และคณะ ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง “ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล” แสดงถึงความเป็นผู้บริหารในยุคดิจิทัลจะต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาท หน้าที่ของบุคลากรในองค์กร เพื่อให้เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้น และรู้จักการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างหลากหลาย รวมถึงการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและหาแนวทางในการแก้ปัญหาภายในองค์กร ให้การสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถเพื่อพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ผศ. ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง บทบรรณาธิการ	หน้า iii
บทความวิจัย	
การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวน อินทร์รักษ์, นพดล เจนอักษร, ประเสริฐ อินทร์รักษ์, นุชนรา รัตนศิริประภา และชัตติยา ดั่งสำราญ	1-13
การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสตรีที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน พระราชรัตนาลงกรณ์	14-28
ศึกษาเชิงสำรวจพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) อติเทพ ผาพา	29-38
พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี นิลาวรรณ สุวรรณมณี, อรพรรณ ตูจินดา และดวงใจ ชนะสิทธิ์	39-50
การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครู ในโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ปัทมา กาฬักดี, อรพรรณ ตูจินดา และดวงใจ ชนะสิทธิ์	51-63
ปัจจัยการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี จรรยา พุทธิจักร, ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และอรพรรณ ตูจินดา	64-76
การพัฒนารูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่ อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 สุชาติ วรโศด	77-90
การศึกษาสภาวะความเหงาในสังคมไทย สู่การสร้างสรรค์นันทนาการ “ความเหงาที่เกิดจาก ประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร” เกษณา เทพมณี และประติพัทธ์ เลิศรุจิดำรงกุล	91-102
ผลการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ เรื่อง ปฏิบัติการเคมี ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนวิทยาศาสตร์และสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียน เศรษฐบุตรบำเพ็ญกรุงเทพมหานคร จิตสุภา ฤกษ์อำนวยชัย, ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์ และดวงเดือน สุวรรณจินดา	103-114
การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อม วิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ธนาเดช ศศิเอกภพ, สายน้ำผึ้ง รัตนงาม และโยตะ ชัยวรมันกุล	115-123
การอนุรักษ์อัตลักษณ์ของชาวมอญ ตามหลักพระพุทธศาสนาในชุมชน วัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอบางแพ จังหวัดสมุทรสงคราม พระสมุห์ธีรยุทธ อภิพลโย (แดงสอน), พระมหาวิริษณ์ วรินโท และธวัช หอมทวนลม	124-138

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพ โดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกศาราม จังหวัดสุพรรณบุรี เพ็ญศิริ หงส์งาม, พระครูปลัดมารุต วรมงคล และชาติชาย พิทักษ์ธนาคม	139-153
ผลการฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อดาวทอง) ของชุมชนในเขตพื้นที่วัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร อัญชลี หัตถสา, พระมหาวิริยวัฒน์ วรินโท และกฤติยา ถ้ำทอง	154-166
สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทของสถาบันสงฆ์ไทย ดำรง ศิริโกวิท, กฤติยา ถ้ำทอง และพระมหาวิริยวัฒน์ วรินโท	167-178
การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร พระเสกสรร ปญญาวิโร (ใจกล้า), โยตะ ชัยวรมันกุล และธวัช หอมทวนลม	179-191
วิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชนันต์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ พระมหาสันติ ฐิตาสโก (งามเหลา), โยตะ ชัยวรมันกุล และกฤติยา ถ้ำทอง	192-201
รูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม พระอนุชา ธรรมโส (ศิริชัย), โยตะ ชัยวรมันกุล และพระมหาสาทร ธรรมาโท	202-213
การสร้างจิตสำนึกภิกษุณีมุขขันธ์ของเยาวชนในสถานศึกษาในจังหวัดสมุทรสาคร วิภา รัตนสุภา, กฤติยา ถ้ำทอง และโยตะ ชัยวรมันกุล	214-225
การศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี พาสณา สกุลอิสริยาภรณ์, พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณโฑ และประสิทธิ์ แก้วศรี	226-236
ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ณัฐนันท์ แก้วเล็ก และประเสริฐ อินทร์รักษ์	237-247
การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร ศุภชัย บุญนาง และวรกาญจน์ สุขสดเขียว	248-260
บทความวิชาการ	
ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล กะรัต ทองใสพร, กิตติมา ศรีขำ, เขมรัตน์ บุญสุข และมัทนา วัฒนอมศักดิ์	261-270
บัณฑิตกับการบรรลุนิพพานในพระศาสนาเถรวาท พระเกรียงศักดิ์ สิริสโก (ศรีโชติ)	271-283
คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ศศศรัณย์ นิเมศศิริ, อัครยา สิมะกุล และมัทนา วัฒนอมศักดิ์	284-291
ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ภูรินทร์ อินทร์รักษ์, นิธิศักดิ์ ภิรมย์แดง และอนิรุทธิ์ นิยมพลอย	292-299

การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
(หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
The Evaluation of Master of Education Program Curriculum in
Educational Administration (Curriculum revising on B.E.2561)
Faculty of Education, Silpakorn University

¹สงวน อินทร์รักษ์ Sanguan Inrak

²นพดล เจนอักษร Nopadol Chenaksara

³ประเสริฐ อินทร์รักษ์ Prasert Inrak

⁴นุชนรา รัตนศิริประภา Nuchnara Rattanasiraprapha

⁵ชัตติยา ดวงสำราญ Khatiya Duangsamran

¹²³ภาควิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹²³Educational Administration, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: Sanguan7724@gmail.com

Received May 22, 2023; Revised May 22, 2023; Accepted: June 6, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2) ศึกษาความคิดเห็น ความคาดหวังและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 3) ศึกษาผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตรตามเกณฑ์การประกันคุณภาพตามแนว AUN-QA ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย 1) อาจารย์ประจำหลักสูตร 2) นักศึกษาในหลักสูตร 3) บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา และ 4) ผู้บังคับบัญชาของมหาบัณฑิต รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 127 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสอบถามความคิดเห็น สถิติที่ใช้ ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และโครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหารายวิชาในหลักสูตร ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ของอาจารย์/อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ความรู้ความสามารถของบุคลากรฝ่ายสนับสนุน ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ของนักศึกษา วัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกและอาคารสถานที่ ด้านการจัดการ

เรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมของหลักสูตร ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการดูแลนักศึกษา ด้านวิชาการและการทำวิทยานิพนธ์ ด้านความพึงพอใจต่อหลักสูตร ทั้งด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ความคิดเห็น ความคาดหวัง ผลผลิตและข้อเสนอแนะประกอบด้วย 1) ควรให้มีการพัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของภาควิชาที่ได้กำหนดไว้ 2) ควรนำองค์ความรู้ทางการบริหารที่ทันสมัยไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน 3) ควรปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบัน และ 4) ควรพัฒนาให้นักศึกษามีความสามารถในการต่อยอดองค์ความรู้ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพ

3. ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตรตามเกณฑ์การประกันคุณภาพตามแนว AUN-QA พบว่าหลักสูตรสามารถตอบสนองความต้องการของนักศึกษา บัณฑิต และผู้บังคับบัญชา อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การประเมินหลักสูตร; ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต; การบริหารการศึกษา

Abstract

The objectives of this research were: 1) to evaluate the Master of Education Program Curriculum in Educational Administration (curriculum revising on B.E. 2561), Faculty of Education, Silpakorn University, 2) to study the opinion, expectation and recommendation about Master of Education Program Curriculum in Educational Administration (curriculum revising on B.E.2561), Faculty of Education, Silpakorn University, and 3) to study the Learning outcome as expected from curriculum based on AU.QA. assessment. The sample of this study were 127 respondents composed of four groups: 1) the curriculum instructors, 2) students, 3) alumni students and 4) the administrators of those alumni students. The instrument for collecting the data were structured interview and opinionnaire. The statistic use for analyzing the data were content analysis, Frequency, Percentage, Arithmetic Mean and Standard Deviation.

The findings of this research were as follows:

1. The Master of Education Program Curriculum in Educational Administration (curriculum revising on B.E. 2561), Faculty of Education, Silpakorn University was appropriately and relevant with the curriculum objectives, curriculum structure, subject contents, knowledge and student background, instructors experiences, thesis advisor, knowledge of supportive personnel level, media and accommodation materials, buildings, instructional process, curriculum activities, measurement and evaluation, student's care, and academy and research. While the satisfaction for inputs, processes, outputs and as a whole of curriculum were rated at a height level.

2. The opinion, expectation and recommendations for the curriculum were as follows: 1) It should develop the students to achieve character mentioned by philosophy of curriculum, 2) it should stimulate the students to apply the body of knowledge on administration to their work, 3) It should improve the curriculum based on the technology change, 4) it should develop the students to be able to expand their knowledge and professional growth by research process.

3. The learning outcome of the curriculum based on AUN-QA. assessment found that the curriculum can respond the needs of students, and school administrators at a high-level.

Keywords: Curriculum Evaluation; Master of Education; Educational Administration

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาบุคคลให้เป็นพลังในการเสริมสร้างประเทศ โดยอาศัยกระบวนการต่างๆ เพื่อสร้างคนที่มีคุณภาพ การศึกษาของไทยในอนาคตจึงต้องเป็นระบบที่สามารถเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคล ครอบครัวและชุมชน ส่งเสริมให้บุคคลมีความเข้าใจและทักษะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ เพื่อศึกษาและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ปรับตัวได้กับสภาวะโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว (อนุวัตร อินทนชิตจัย, 2562) การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่างๆ ในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประยุกต์ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ การจัดการศึกษาในประเทศใดก็ตามจะไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ถ้าขาดหลักสูตรที่เปรียบเสมือนแผนหรือโครงสร้างของสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนให้ไปสู่จุดหมายปลายทางและเป็นเครื่องมือในการกำหนดแนวทางการศึกษา การศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็เช่นเดียวกันกับการศึกษาระดับอื่นๆ ที่ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชาติปรัชญาของการอุดมศึกษา ปรัชญาของสถาบันอุดมศึกษาและมาตรฐานวิชาการและวิชาชีพของสาขาวิชานั้นๆ โดยมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตให้ความรอบรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม (สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา, 2553)

เพื่อให้เป็นไปตามปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาดังกล่าว และสอดคล้องกับความจำเป็นในการดำเนินงานบริหารการศึกษาในปัจจุบัน การจัดการเรียนการสอนจำเป็นต้องถูกถ่ายทอดผ่านหลักสูตรที่ภาควิชาได้พัฒนาขึ้น และเพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด หลักสูตรจำเป็นต้องผ่านกระบวนการประเมินหลักสูตร เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพ โดยการประเมินหลักสูตรนั้นมุ่งหาคำตอบว่า หลักสูตรได้ดำเนินการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ รวมถึงทำการรวบรวมข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุงหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาให้มีคุณภาพ ทันสมัยเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน และมีมาตรฐานตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ นอกจากนี้ผลของการประเมินหลักสูตรฯ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561) นี้จะให้ข้อมูลที่จำเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

พ.ศ. 2566 ที่สอดคล้องกับระบบการประเมินคุณภาพหลักสูตรตามเกณฑ์การประเมินระบบการประกันคุณภาพพระดับหลักสูตร AUN-QA (งานประกันคุณภาพการศึกษา, 2563) และช่วยให้ข้อมูลในการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง (expected learning outcomes) ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561) เพื่อนำผลที่ได้มาเป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อประเมินคุณภาพและเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงหลักสูตรของหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561) ดังนี้

1. เพื่อประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561)
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็น ความคาดหวังและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561)
3. เพื่อศึกษาผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตรตามเกณฑ์การประกันคุณภาพตามแนว AUN-QA

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของหลักสูตร 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) อาจารย์ประจำหลักสูตร 2) นักศึกษาในหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ในปีการศึกษา 2561-2563 3) ผู้สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2564 และ 4) ผู้บังคับบัญชาของมหาบัณฑิตที่จบการศึกษา ปีการศึกษา 2564 ซึ่งผู้ประเมินหลักสูตรเพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับคุณค่าและคุณภาพของหลักสูตร เพื่อการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา โดยดำเนินการประเมินหลักสูตรใน 3 ประเด็นคือ 1) ปัจจัยนำเข้า (antecedents) 2) กระบวนการ transaction) 3) ผลลัพธ์ (outcomes) ซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินการประเมินหลักสูตรดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินการประเมินหลักสูตร ในการประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561) มีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 การจัดทำโครงร่างการประเมินหลักสูตร โดยการศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ วารสาร วิชาการ ผลการวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักสูตร การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561) ทำโครงร่างการประเมิน วางแผนการประเมินและกำหนดขอบข่ายการประเมิน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการประเมินหลักสูตรฯ ผู้ประเมินทำการออกแบบการประเมิน กำหนดเป้าหมายและรูปแบบการประเมิน ระบุเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ซึ่งได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) และแบบสอบถาม (questionnaire) โดยผู้ประเมินดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือด้านความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) และความเชื่อมั่น (reliability) และทำการปรับแก้เครื่องมือก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ประเมินรวบรวมข้อมูลและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลักษณะข้อมูลได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) สถิติความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) จากนั้นทำการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลและอภิปรายผล การประเมิน เขียนรายงานผลการประเมิน

ประเด็นการประเมิน

ในการประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561) ดำเนินการประเมินหลักสูตรตามแนวคิดของ Stake, Robert E. ซึ่งพิจารณาหลักสูตรใน 3 ประเด็นคือ 1) ปัจจัยนำเข้า (antecedents) 2) กระบวนการ (transaction) 3) ผลลัพธ์ (outcomes) (Stake, Robert E., 1988) โดยมีรายละเอียดการประเมินหลักสูตรดังต่อไปนี้

1. ด้านปัจจัยนำเข้า (antecedents) ประกอบด้วย วัตถุประสงค์และโครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหารายวิชาในหลักสูตร ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของอาจารย์ผู้สอน/อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ความรู้ความสามารถของบุคลากรสนับสนุน ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของนักศึกษา วัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกและอาคารสถานที่

2. ด้านกระบวนการ (transaction) ประกอบด้วย การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมของหลักสูตร การวัดและประเมินผล การดูแลนักศึกษาด้านวิชาการและการทำวิทยานิพนธ์

3. ด้านผลลัพธ์ (outcomes) ประกอบด้วย ความพึงพอใจของผู้บังคับบัญชาของนักศึกษา ความพึงพอใจของอาจารย์ประจำหลักสูตร ด้านความมีคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข ด้านการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ด้านคุณลักษณะบัณฑิตตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ความพึงพอใจของนักศึกษา ความพึงพอใจของบัณฑิต

2. ประชากร/ผู้ให้ข้อมูล

ประชากร/ผู้ให้ข้อมูล ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในทางตรงและทางอ้อม รวมถึงบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลอันมีส่วนในการพัฒนาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561) ประกอบด้วย 1) อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561) จำนวน 9 คน โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ 2) นักศึกษาในหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ปีการศึกษา 2561-2563) จำนวน 165 คน โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม 3) บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2564 จำนวน 7 คน โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และ 4) ผู้บังคับบัญชาของมหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2564 จำนวน 7 คน โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างของการประเมินหลักสูตรครั้งนี้ ผู้ประเมินกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางประมาณการขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ

127 คน ทำการสุ่มแบบแบ่งประเภท (stratified random sampling) (Krejcie and Morgan, 1970)

ผลการวิจัย

ในการนำเสนอผลการประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561) แบ่งเป็น 2 ตอนคือ ตอนที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561) และตอนที่ 2 ความคาดหวังและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561)

1. ผลการประเมินหลักสูตรฯ ด้านปัจจัยนำเข้า (antecedents) จากการตอบแบบ สัมภาษณ์ของอาจารย์ประจำหลักสูตรฯ เกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา ด้านปัจจัยนำเข้า (antecedents) พบว่าปัจจัยนำเข้าของหลักสูตรศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มีความเหมาะสม ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม

จากการตอบแบบสอบถามของนักศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ด้านปัจจัยนำเข้า (antecedents) พบว่า โดยภาพรวม มีความ เหมาะสมในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีความเหมาะสมสูงสุดในระดับมากที่สุดจำนวน 1 ด้านคือ เนื้อหารายวิชาในหลักสูตร และด้านที่มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดจำนวน 5 ด้าน โดย เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยดังนี้ ด้านความรู้ความสามารถ ด้านประสบการณ์ของอาจารย์/ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ด้านวัตถุประสงค์และโครงสร้างของหลักสูตร ด้านความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ของนักศึกษา ด้านวัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกและอาคารสถานที่ และด้าน ความรู้ความสามารถของบุคลากรฝ่ายสนับสนุน ตามลำดับ

จากการตอบแบบสอบถามของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ด้านปัจจัยนำเข้า (antecedents) พบว่าโดยภาพรวม มี ความเหมาะสมในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ามีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทุกข้อ ข้อ โดย เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยดังนี้ ด้านวัตถุประสงค์และโครงสร้างของหลักสูตร ด้านเนื้อหา รายวิชาในหลักสูตร ด้านความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ของอาจารย์/อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ด้านความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ของนักศึกษา ด้านความรู้ความสามารถของ บุคลากรฝ่ายสนับสนุน และด้านวัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกและอาคารสถานที่ ตามลำดับ

2. ผลการประเมินหลักสูตรฯ ด้านกระบวนการ (transaction) จากการตอบแบบ สัมภาษณ์ของอาจารย์ประจำหลักสูตรฯเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา ด้านกระบวนการพบว่า มีความเหมาะสม ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม

จากการตอบแบบสอบถามของนักศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ด้านกระบวนการ โดยภาพรวมพบว่า มีความเหมาะสมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน คือด้านการจัดกิจกรรมของหลักสูตร ส่วนด้านอื่นๆ มีความเหมาะสมระดับมาก 3 ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการดูแลนักศึกษา ด้านวิชาการและการทำวิทยานิพนธ์ ตามลำดับ

จากการตอบแบบสอบถามของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ด้านกระบวนการ พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก จำนวน 3 ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านด้านการดูแลนักศึกษา ด้านวิชาการและการทำวิทยานิพนธ์ ตามลำดับ และพบว่าด้านที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 1 ด้านคือ ด้านการวัดและประเมินผล

3. ผลการประเมินหลักสูตรฯ ด้านผลลัพธ์ (outcomes) จากการตอบแบบสัมภาษณ์ของอาจารย์ประจำหลักสูตรฯ เกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ด้านผลลัพธ์ (outcomes) พบว่า หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มีความเหมาะสมในระดับมาก นักศึกษามีคุณลักษณะเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรในระดับมาก มีความรู้ความสามารถ มีบุคลิกภาพ คุณลักษณะดี มีความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ มีความสามารถในการปฏิบัติงาน มีความสามารถในการสืบค้นข้อมูล มีความสามารถในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข สามารถติดต่อ สื่อสารทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ สามารถดำรงตนเป็นนักบริหารและนักวิชาการที่ดี เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรฯ

จากการตอบแบบสอบถามของผู้บังคับบัญชาของนักศึกษาเกี่ยวกับผลลัพธ์ (outcomes) ของหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา พบว่า ผู้บังคับบัญชาของนักศึกษามีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ที่ระดับมากที่สุด 2 ด้าน คือ ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านคุณลักษณะบัณฑิตตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีความพึงพอใจระดับมาก 4 ด้าน คือ ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ด้านความมีคุณธรรมจริยธรรม ด้านทักษะทางปัญญา และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ตามลำดับ

จากการตอบแบบสอบถามของนักศึกษา พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจในหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีความเหมาะสมในระดับมาก 5 ข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ นักศึกษามีความพึงพอใจต่อเนื้อหาสาระในหลักสูตร นักศึกษามีความพึงพอใจต่อความรู้ความสามารถความเชี่ยวชาญของอาจารย์ที่ปรึกษา นักศึกษามีความพึงพอใจต่อวัตถุประสงค์ของหลักสูตร นักศึกษามีความพึงพอใจต่อโครงสร้างของหลักสูตร แผนการจัดการศึกษา ระยะเวลา จำนวนหน่วยกิต นักศึกษามีความพึงพอใจต่อความรู้ความสามารถความเชี่ยวชาญของอาจารย์ประจำหลักสูตร และนักศึกษามีความพึงพอใจต่อความรู้ความสามารถของบุคลากรฝ่ายสนับสนุน ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีความเหมาะสมน้อยที่สุดในระดับปานกลาง จำนวน 4 ข้อ โดยเรียงลำดับ

ค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการให้คำปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์ นักศึกษามีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร นักศึกษามีความพึงพอใจต่อสื่อวัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกแหล่งเรียนรู้ และนักศึกษามีความพึงพอใจต่อกระบวนการวัดและประเมินผล และการสอบประมวลผลความรู้ ตามลำดับ

จากการตอบแบบสอบถามของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา พบว่า บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษามีความพึงพอใจในหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา โดยภาพรวมที่ระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีความเหมาะสมมากที่สุดในระดับมากที่สุด 2 ข้อ คือ นักศึกษามีความพึงพอใจต่อโครงสร้างของหลักสูตร แผนการจัดการศึกษา ระยะเวลา จำนวนหน่วยกิต และนักศึกษามีความพึงพอใจต่อเนื้อหาสาระในหลักสูตร ส่วนข้อที่มีความเหมาะสมน้อยที่สุดในระดับปานกลาง จำนวน 2 ข้อคือ นักศึกษามีความพึงพอใจต่อสื่อวัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก แหล่งเรียนรู้ และนักศึกษามีความพึงพอใจต่อกระบวนการวัดและประเมินผล และการสอบตามลำดับ

ตอนที่ 2 ความคาดหวังและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

อาจารย์ประจำหลักสูตรฯได้แสดงความเห็นไว้ว่า ควรพัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของภาควิชาการบริหารการศึกษาคือ “คุณภาพวิชาการ เชี่ยวชาญกิจกรรม ผู้นำที่สามารถและสร้างสรรค์” นั่นคือ ความเป็นนักวิชาการ นักวิจัยและนักบริหาร สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยกระบวนการวิจัย สามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงาน มีความรู้ความสามารถ บุคลิกภาพที่ดี มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และควรปรับช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมการฝึกปฏิบัติวิชาชีพ ผู้บริหารให้สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษา และเพิ่มกิจกรรมเสริมหรือรายวิชาที่ช่วยเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาในการทำวิจัย การสืบค้นข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอแนะว่าในการพัฒนาหลักสูตรรวมถึงการกำหนดรายละเอียดของรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรควรเป็นเสรีภาพทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษา หน่วยงานภายนอกควรลดบทบาทในการแทรกแซงการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา

นักศึกษาในหลักสูตรได้แสดงความคิดเห็นว่า หลักสูตรควรนำองค์ความรู้ทางการบริหารที่ทันสมัยและการนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน เพิ่มรายวิชาและกิจกรรมเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับสถิติ เทคนิควิธีวิจัย การดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และบทบาทการเป็นมหาบัณฑิต นักวิชาการและนักวิจัย เพิ่มทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพิ่มการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์จากอาจารย์ จากรุ่นพี่ จากนักบริหารมืออาชีพและผู้เชี่ยวชาญ เพิ่มการพัฒนาบุคลิกภาพ การวางตัวและมารยาททางสังคม เพิ่มการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ให้ยึดมั่นในหลักการความถูกต้องและความยุติธรรม เพิ่มกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์รุ่นพี่รุ่นน้องและศิษย์เก่า

บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรได้แสดงความคิดเห็นว่าหลักสูตรเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร มีความพึงพอใจในเนื้อหาของหลักสูตรและครูอาจารย์มีความสามารถตรงตามความต้องการในการศึกษาต่อในหลักสูตรเป็นอย่างยิ่ง เนื้อหาวิชาความรู้ที่ได้รับสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้เต็มที่และเป็นปัจจุบัน ตลอดจนงานวิจัยหรือการค้นคว้า

อิสระมีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งสามารถนำไปต่อยอดการจัดทำวิทยฐานะหรือผลงานทางวิชาการต่อไปได้อีกด้วย

ผู้บังคับบัญชาของนักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า นักศึกษาควรสามารถต่อยอดความรู้ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพ นักศึกษาควรมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่และสังคม ทำงานเป็น สามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ มีความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี สามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ มีไหวพริบปฏิภาณ สามารถแก้ปัญหาได้ การใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสาร

อภิปรายผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561) สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

1. ผลการประเมินหลักสูตรฯ ด้านปัจจัยนำเข้า (antecedents) จากการตอบแบบสัมภาษณ์ของอาจารย์ประจำหลักสูตร การสอบถามนักศึกษา และการสอบถามบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา พบว่า หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ด้านปัจจัยนำเข้า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการพัฒนาหลักสูตรและในการกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรนั้น ภาควิชาฯ จำเป็นต้องดำเนินการอย่างรอบคอบและเป็นขั้นตอน สอดคล้องกับทิศทางหรือแผนพัฒนาการศึกษาและนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่องค์กรวิชาชีพกำหนด สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา, 2553) และไม่ขัดแย้งกับปรัชญาการจัดการศึกษาของภาควิชาฯ ของคณะวิชาและของมหาวิทยาลัย (คณะกรรมการประกันคุณภาพและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่มาตรฐานสากล, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุชาดา นันทะไชย และคณะ ที่ได้ประเมินหลักสูตร ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ผลการประเมินพบว่า วัตถุประสงค์ โครงสร้างและรายวิชามีความเหมาะสมในระดับมากเช่นเดียวกัน (สุชาดา นันทะไชย และคณะ, 2550)

2. ผลการประเมินหลักสูตรฯ ด้านกระบวนการ (transaction) จากการตอบแบบสัมภาษณ์ของอาจารย์ประจำหลักสูตร การสอบถามนักศึกษา และการสอบถามบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา พบว่า ผลการประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ด้านกระบวนการในประเด็นด้านการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมของหลักสูตร การวัดและประเมินผล การดูแลนักศึกษาด้านวิชาการและการทำวิทยานิพนธ์ มีความเหมาะสม ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาควิชาการบริหารการศึกษาให้ความสำคัญและใส่ใจในการดำเนินงานตามแผนการบริหารหลักสูตร เพื่อให้สามารถผลิตดุษฎีบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ ส่งเสริมให้อาจารย์จัดการเรียนการสอนด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย สอดแทรกคุณธรรมศีลธรรมและมารยาทในสังคม เพื่อให้ นักศึกษามีคุณสมบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และตรงตามความคาดหวังและความต้องการของสังคม

3. ผลการประเมินหลักสูตรฯ ด้านผลลัพธ์ (outcomes) จากการตอบแบบสัมภาษณ์ของอาจารย์ประจำหลักสูตรและการสอบถามผู้บังคับบัญชาของนักศึกษา พบว่า ผลการประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ด้านผลลัพธ์ มีความเหมาะสมในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สามารถสร้างนักศึกษาที่มีความรู้ความ สามารถและมีคุณลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ตรงตามความต้องการของบุคคลและสามารถตอบสนองความต้องการของนักศึกษา ของสังคมและหน่วยงานของนักศึกษาได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ นักศึกษายังได้รับการยอมรับในแวดวงวิชาการและวิชาชีพ มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

จากการตอบแบบสอบถามของนักศึกษาและบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา ด้านความพึงพอใจต่อหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจในหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา โดยภาพรวมที่ระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะภาควิชาฯ ให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการพัฒนา หลักสูตร การพิจารณาถึงบริบทแวดล้อม ความต้องการของสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การคัดเลือกนักศึกษา การคัดเลือกบุคลากร คณาจารย์ การจัดหาทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้สามารถผลิตนักศึกษาที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์ในภาควิชาที่มีความรู้ความสามารถ และมีความเต็มใจในการดูแลและให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา ทำให้นักศึกษารู้สึกพึงพอใจ ผ่อนคลายและได้รับการดูแลทั้งในด้านวิชาการ ด้านการปฏิบัติงาน การทำงานวิจัย นอกจากนี้อาจารย์ในภาควิชาการบริหารการศึกษายังให้การดูแลนักศึกษาเป็นอย่างดีแล้ว นักศึกษายังได้รับการบริการที่ดีจากบุคลากรฝ่ายสนับสนุนและได้เรียนรู้เนื้อหา ทฤษฎี การประยุกต์ใช้องค์ความรู้กับการปฏิบัติงาน ได้เรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินการวิจัย ทำให้นักศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ใหม่ ทำให้เกิดความก้าวหน้าในวิชาการและวิชาชีพ

ตอนที่ 2 ความคาดหวังและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

อาจารย์ประจำหลักสูตรฯ ได้แสดงความคาดหวังเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ไว้ว่าควรพัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของภาควิชาการบริหารการศึกษาคือ “คุณภาพวิชาการ เชี่ยวชาญกิจกรรม ผู้นำที่สามารถและสร้างสรรค์” ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษาในหลักสูตรควรได้รับการพัฒนาให้มีความเป็นนักวิชาการ นักวิจัยและนักบริหารมืออาชีพ ที่สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยกระบวนการวิจัย นำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงาน มีความรู้ความสามารถ มีบุคลิกภาพที่ดี มีความรับผิดชอบตนเองและสังคม เนื่องจากนักศึกษาในหลักสูตรระดับปริญญาเป็นผู้ถูกคาดหวังให้มีความเป็นนักวิชาการที่สามารถดูแลให้คำปรึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้ หลักการบริหารและกระบวนการวิจัยต่างๆ ได้ นอกจากนี้ ยังต้องเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อสังคมโดยรวม เพราะต้องเป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการนำพากลุ่มคน หรือองค์กรไปสู่ความก้าวหน้าได้ หลักสูตรฯควรปรับระยะเวลาหรือช่วง เวลาในการจัดกิจกรรมการฝึกปฏิบัติวิชาชีพ ผู้บริหารให้สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษา และเพิ่มกิจกรรมเสริมหรือรายวิชาที่ช่วยเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาในการทำวิจัย การสืบค้นข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล

นักศึกษาในหลักสูตรฯ และบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา ได้แสดงความคิดเห็น ความคาดหวังและข้อเสนอแนะ ไว้ว่าหลักสูตรควรนำองค์ความรู้ทางการบริหารที่ทันสมัยและการนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน เพิ่มกิจกรรมเสริมหลักสูตรและเนื้อหารายวิชาที่เกี่ยวกับสถิติวิจัย เทคนิควิธีวิจัย การดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษาเข้าใจความคาดหวังและมุมมองของสังคมที่มองว่า “มหาบัณฑิต” ควรมีความรู้ความเข้าใจและความสามารถเชิงวิชาการ สามารถให้คำแนะนำและความช่วยเหลือบุคคล เพื่อนร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานและปัญหาเชิงวิชาการได้ นอกจากนี้ นักศึกษายังแสดงความคิดเห็นว่า หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ควรเตรียมความพร้อมให้แก่นักศึกษาเกี่ยวกับบทบาทการเป็นมหาบัณฑิต นักวิชาการ

ผู้บังคับบัญชาของผู้สำเร็จการศึกษาได้แสดงความคิดเห็น ความคาดหวังและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ว่าหลักสูตรควรพัฒนาให้นักศึกษามีความสามารถในการต่อยอดความรู้ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพ พัฒนานักศึกษาให้มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่และสังคม ทำงานเป็น สามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ มีความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี สามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ มีไหวพริบปฏิภาณ สามารถแก้ปัญหาได้ ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยงานต้องการผู้สำเร็จการศึกษาได้นำความรู้มาใช้ได้จริง สามารถชี้นำสังคมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไปได้

บทสรุป

หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรได้ผลการประเมินสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ทั้งในส่วนโครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหารายวิชาในหลักสูตร ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ของอาจารย์/อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ความรู้ความสามารถของบุคลากรฝ่ายสนับสนุน ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ของนักศึกษา วัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกและอาคารสถานที่ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมของหลักสูตร ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการดูแลนักศึกษา ด้านวิชาการและการทำวิทยานิพนธ์ ด้านความพึงพอใจต่อหลักสูตร ทั้งด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อีกทั้งความคิดเห็น ความคาดหวัง ผลผลิตและข้อเสนอแนะประกอบด้วย 1) ควรให้มีการพัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของภาควิชาที่ได้กำหนดไว้ 2) ควรนำองค์ความรู้ทางการบริหารที่ทันสมัยไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน 3) ควรปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบัน และ 4) ควรพัฒนาให้นักศึกษามีความสามารถในการต่อยอดองค์ความรู้ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพ

ข้อเสนอแนะ

จากการประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561) โดยใช้รูปแบบการประเมินที่ยึดเกณฑ์เป็นหลัก (criteria-based model) ตามแนวคิดของ Robert E. Stake ซึ่งพิจารณาใน 3 ประเด็นคือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3)

ผลลัพธ์ ซึ่งผู้ประเมินได้รวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Robert E. Stake, 1988) สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะในการนำผลการประเมินไปใช้ดังต่อไปนี้

1. ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินหลักสูตรมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรใหม่ ตามเกณฑ์ AUN-QA
2. เพิ่มการประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้บุคคลภายนอกทราบด้วยช่องทางที่หลากหลาย
3. ปรับเนื้อหาให้มีความทันสมัย ใส่ใจความเปลี่ยนแปลงของสังคม นวัตกรรม เทคโนโลยี และทิศทาง การจัดการศึกษา
4. ปรับช่วงระยะเวลาในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพและรูปแบบการฝึกประสบการณ์ให้เหมาะสมกับนักศึกษาแต่ละคน และชี้แจงวัตถุประสงค์และเกณฑ์การวัดและประเมินผลของการฝึกประสบการณ์ให้ชัดเจน
5. เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินงานวิจัย รวมถึงสถิติและโปรแกรมที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
6. เพิ่มเนื้อรายวิชาในการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาเกี่ยวกับบทบาทการเป็นมหาบัณฑิต
7. ตามบทบาทที่สังคมคาดหวัง รวมถึงบุคลิกภาพ มารยาทสังคม การแต่งกาย เป็นต้น
8. ทำให้นักศึกษาตระหนักถึงวิธีการและประโยชน์ของการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และแหล่งค้นคว้าที่หลากหลาย เช่น ห้องสมุด ศูนย์ความเป็นเลิศ เป็นต้น
9. เพิ่มช่องทางและความถี่ในการสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อการพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
10. พัฒนาระบบการกำกับติดตามการดำเนินการวิจัย การค้นคว้าอิสระ และการทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการประกันคุณภาพและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่มาตรฐานสากล. (2564). “คู่มือแนวทางดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน มหาวิทยาลัยศิลปากร (ระดับหลักสูตร)”. คณะกรรมการประกันคุณภาพและขับเคลื่อนการพัฒนา คุณภาพการศึกษาสู่มาตรฐานสากล มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- งานประกันคุณภาพการศึกษา สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. (2563). เอกสารประกอบการชี้แจง แนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาตามเกณฑ์ AUN QA ประจำปีการศึกษา 2563. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2565 จาก <http://ir.rmuts.ac.th/sites/ir.rmuts.ac.th/files/file/dowslond/04AUNQA.pdf>
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2561). หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561). ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา. (2553). มาตรฐานการอุดมศึกษาและเกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้อง. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.

- สุชาติ นันทะไชยและคณะ. (2550). การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต. *รายงานการวิจัย*. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อนุวัตร อินทนชิตจ้อย. (2562). “รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุขององค์ประกอบทางการบริหารกับความผูกพันต่อโรงเรียนของครูสังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา”. *ปริญญาดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Krejcie, R. V. and Morgan, D. W. (1970). “Determining Sample Size for ResearchActivities.” *Educational and Psychological Measurement*, no. 30(3): 607-610.
- Stake, Robert E. (1988). *Evaluating curriculum*. Geelong, Vic. Deakin University.

การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสตรีที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตาม แนวพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน

A Critical Study in the Role of Woman in Supporting Buddhist Virtue and Morality as Appeared in E-San Folklores

พระราชรัตนาลงกรณ์

Phrarajratanalongkorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus

Corresponding author, e-mail: mollamp@hotmail.com

Received August 20, 2022; Revised May 31, 2023; Accepted: June 6, 2023

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับสตรีในทุกมิติไม่ว่าจะเป็นบทบาทในเรื่องของการเป็นมารดา เป็นภรรยา หรือบทบาทในทางพระพุทธศาสนา ส่วนบทบาทสตรีในวรรณกรรมอีสานทั้งหมด 12 เรื่องพบว่า คนอีสานให้ความสำคัญกับสตรีในทุกๆ บทบาท เช่น บทบาทการเป็นบุตร มารดา ภรรยา บทบาทในการเลือกคู่ หรือการทำงานหรือการสอน เป็นต้น นอกจากนี้ บทบาทของสตรีในวรรณกรรมอีสานยังมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาในหลายๆ ด้าน คือ (1) ด้านการทำบุญ (บุญกิริยาวัตถุ 3) (2) ด้านความซื่อสัตย์ (3) ด้านความขยันหมั่นเพียร (4) ด้านความเข้าใจในชีวิต (5) ด้านความกตัญญูเวที (6) ด้านความมีเมตตา (7) ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ซึ่งบทบาทในแต่ละด้านนั้นสามารถที่จะเป็นภาพสะท้อนหรือเป็นแบบให้สตรีในสังคมอีสานได้นำไปประพฤติปฏิบัติตามได้

คำสำคัญ: บทบาทสตรี; คุณธรรมจริยธรรม; วรรณกรรมอีสาน

Abstract

The Buddhism has paid attention to women in all dimensions, whether it is the role of motherhood, wife or role in Buddhism. But The role of women in the E-San folklores are 12 stories which we pick up to study It will be found that the E-San folklores focuses on the women in every dimension, the role of daughter hood, motherhood, wives or the role of the choice of partner or teaching. In addition, the role of women in the E-San folklores has also influenced the promotion of morality according to Buddhism in many aspects: (1) merit (merit 3) (2) honesty (3) diligence

(4) the understanding of life (5) the gratitude of the stage (6) the mercy (7) The Law of Karma. Which Each role can be a reflection or a model for women in the E-San to be able to behave.

Keyword: the Role of Woman; Virtue and Morality; E-San Folklores

บทนำ

สังคมมนุษย์ประกอบไปด้วยบุคคล 2 ประเภท คือ 1) กลุ่มผู้ชายหรือบุรุษเพศ 2) กลุ่มผู้หญิงหรือสตรีเพศ และคนในทั้งสองกลุ่มนี้ก็จะมีปรากฏอยู่ในทุกการสร้างสรรค์งานทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมของมนุษย์ โดยในทุกการบันทึกเรื่องราวของมนุษย์เราที่ปรากฏในวรรณกรรมหรือวรรณคดีต่างๆ ก็จะเป็นการบันทึกที่เกี่ยวข้องกับทั้งผู้ชายและผู้หญิงในมุมมองที่แตกต่างกัน บางสังคมเลือกที่จะบันทึกเฉพาะความเข้มแข็งของผู้ชายในฐานะเป็นผู้นำครอบครัวหรือชุมชน แต่บางสังคมก็เลือกที่จะบันทึกเรื่องราวของผู้หญิงในฐานะที่เป็นผู้ให้กำเนิดบุตรและประชากรโลก หรือไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมหรือวรรณคดีทางด้านศาสนา ศาสนาแต่ละศาสนาก็เลือกที่จะบันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสตรีและบุรุษเอาไว้แตกต่างกัน เช่นในศาสนาเทวนิยมจะเน้นเฉพาะในเรื่องของการให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิงในฐานะที่ผู้ชายเป็นส่วนหนึ่งของเทพเจ้า เป็นผู้นำที่เข้มแข็ง ผิดกับศาสนาอเทวนิยมที่จะเน้นหรือให้ความสำคัญกับทั้งผู้หญิงและผู้ชายในฐานะที่เป็นคู่มนุษย์ของโลกที่จะต้องอิงอาศัยกันจึงจะสามารถสร้างโลกนี้ขึ้นมาได้ โดยเฉพาะพระพุทธศาสนานั้นจะพบว่าเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับสตรีมากในฐานะที่สตรีเป็นเพศแม่ผู้ให้กำเนิดบุตรธิดาในโลกนี้ นอกจากนั้นพระพุทธศาสนายังให้ความสำคัญกับสตรีในฐานะที่เป็นผู้ที่มีความสามารถในการเข้าถึงธรรมในฐานะของความเป็นมนุษย์ที่ฝึกฝนและพัฒนาได้อีกด้วย แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนานั้นได้ให้ความสำคัญกับสตรีเป็นอย่างมาก

สำหรับพระพุทธศาสนาที่เผยแผ่เข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทยเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 2 สมัยพระเจ้าอโศกเป็นต้นมานั้นจะพบว่าพระพุทธศาสนาได้ตั้งมั่นในดินแดนประเทศไทยนี้มาเป็นเวลานาน และได้มีหลักฐานการตั้งมั่นในทุกพื้นที่ของไทยอย่างชัดเจน คือมีศิลาจารึก มีวรรณกรรมท้องถิ่นที่ได้เล่าเรื่องราวของพระพุทธศาสนาแทรกอยู่ในเนื้อหาของวรรณกรรมเป็นจำนวนมาก ดังในวรรณกรรมท้องถิ่น หรือวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานนั้น หมายถึง หนังสือหรือเอกสารที่มีการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับวรรณกรรมอันเป็นภูมิปัญญาของชาวอีสานในอดีตทั้งที่เป็นเรื่องเล่าเชิงมุขปาฐะ และส่วนที่เป็นบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) ประเภทมุขปาฐะ (2) ประเภทลายลักษณ์ ซึ่งแบ่งเป็น วรรณกรรมพระพุทธศาสนา วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมนิทาน และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดอื่นๆ (อุดม บัวศรี, 2540) ซึ่งวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานนั้นถือได้ว่ามีเอกลักษณ์เฉพาะคือได้รับอิทธิพลความเชื่อ หรือหลักคิดเชิงปรัชญาจากพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าวรรณกรรมเรื่องนั้นจะไม่ใช่วรรณกรรมประเภทคำสอนทางพระพุทธศาสนาก็ตาม แต่เราก็จะพบว่าเนื้อหาของวรรณกรรมเหล่านั้นจะแทรกคำสอนของพระพุทธศาสนาเอาไว้เสมอ (ศิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ (และคณะ), 2531) ทั้งนี้ก็เพราะวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานนั้นโดยมากผู้แต่งจะเป็นพระ หรือนักปราชญ์ที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว (ศิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ (และคณะ), 2531)

ในพื้นที่ภาคอีสานปรากฏว่ามีวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่จำนวนมากและวรรณกรรมเหล่านั้นก็เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและบทบาทของสตรีอันแสดงให้เห็นว่าคนในภาคอีสานนั้นรับเอาพระพุทธศาสนามาปรับประยุกต์ใช้และให้ความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสตรีไว้ในทุกมิติ เช่น เรื่องบทบาทที่เหมาะสมของสตรีในฐานะบุตร ภรรยา แม่ หรือสะใภ้ เป็นต้นเพื่อเป็นกรอบให้สตรีเป็นผู้ที่มีศีลธรรมอันดีงามตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ดังนั้น กรอบการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของสตรีอีสานตามแนวทางของหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจเนื่องจากเป็นหลักการที่สามารถนำมาพัฒนาสตรีให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมอันงามตามแนวทางของคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบาทของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาบทบาทของสตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสตรีที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร (Document Research) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสตรีที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ฎีกา รวมถึงวรรณกรรมอีสานทั้ง 12 เรื่อง โดยมีลำดับการดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) รวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่เอกสารอ้างอิงทางพระพุทธศาสนา เป็นต้นว่าพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และวรรณกรรมอีสานที่ยกมา 12 เรื่อง ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการวิเคราะห์บทบาทของสตรีที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน
- 2) รวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย เอกสารวารสารที่เกี่ยวข้อง
- 3) สัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interviews) และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง
- 4) รวบรวมเรียบเรียงวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ และนำเสนอผลการวิจัยรวมถึงข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า เมื่อพิจารณาถึงบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาจะพบว่าสตรีในสมัยพุทธกาลนั้นเป็นสตรีที่ได้รับการยอมรับมากกว่าสมัยก่อนพุทธกาลเนื่องจากว่าสตรีในยุคก่อน

พุทธกาลนั้นสตรีในวรรณะสูงเท่านั้นที่ได้รับสิทธิและมีบทบาททางด้านสังคมมาก เนื่องจากคนในวรรณะสูงนั้นเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับมากกว่าคนในวรรณะต่ำกว่าเมื่อพิจารณาจากบทบาทของสตรีในยุคก่อนสมัยพุทธกาลจะพบว่า (1) สตรีในฐานะบุตรสาว ในยุคก่อนสมัยพุทธกาลสตรีในบทบาทของการเป็นบุตรสาวนั้นจะต้องมีหน้าที่ในการช่วยเหลือบิดามารดาทำงานบ้าน หรือช่วยกิจการที่มารดาบิดาต้องการ เช่นการทำอาหารการริตนมพะเป็นต้น (อภิญฺวณฺ์ โพธิ์สาน, 2560) (2) สตรีในฐานะภริยา สตรีในสมัยก่อนพุทธกาลนั้นตามหลักศาสนาถือว่าเป็นผู้ที่เกิดมาเพื่อเติมเต็มให้กับชีวิตของผู้ชายที่เป็นพรหมณ์เพราะโลกนั้นมีสิ่งที่คู่กัน เมื่อสตรีแต่งงานแล้วก็ต้องจงรักภักดีกับชายที่แต่งงานด้วยคนเดียวเท่านั้น และเมื่อสามีตายก็ต้องตายตามไปด้วยเพราะถือว่าวิญญาณทั้งสองนั้นเกิดมาคู่กันเมื่อสามีตายผู้เป็นภรรยาต้องตายตามไปด้วยตามหลักความเชื่อทางศาสนา หากผู้เป็นภรรยาไม่ตายตามสามีถือว่าเธอจะกลายเป็นคนที่สังคมรังเกียจ อนึ่ง การแต่งงานนั้น ตามคติของชาวอินเดียถือว่าฝ่ายครอบครัวผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายแต่งงานให้กับลูกสาวตัวเองคือฝ่ายหญิงต้องเป็นฝ่ายไปขอผู้ชายและจัดการแต่งงานเองเนื่องจากสังคมอินเดียเห็นว่าการที่ผู้หญิงจะไปอยู่บ้านคนอื่นนั้นจะต้องลำบากดังนั้นจึงต้องมอบสมบัติให้เพื่อให้นางมีความสุขในการไปอยู่กับครอบครัวฝ่ายชาย (อภิญฺวณฺ์ โพธิ์สาน, 2560) (3) สตรีในฐานะหญิงหม้าย เมื่อสตรีที่ตกเป็นหญิงหม้ายนั้นถือว่าเป็นผู้ที่มีความอาภัพมากการแต่งงานที่ผิดพลาดหรือการที่สามีทิ้งหรือตายจากไป (อภิญฺวณฺ์ โพธิ์สาน, 2560) (4) สตรีในฐานะมารดา ในเมื่อสตรีแต่งงานไปแล้วจะต้องมีหน้าที่สำคัญต่อการเป็นมารดา ก็คือการดูแลครอบครัวดูแลสามีและลูกๆด้วยการสั่งสอนให้เป็นคนดี เป็นบทบาทที่เกิดตามหน้าที่ที่มีในฐานะที่เป็นแม่ (อภิญฺวณฺ์ โพธิ์สาน, 2560) (5) บทบาทของสตรีในสถานะทางศาสนา ในทางศาสนา สตรีในวรรณะต่ำไม่มีสิทธิในทางศาสนา จะมีจำเพาะสตรีในวรรณะสูงเท่านั้นจึงจะมีสิทธิในการเรียนหรือศึกษาพระเวทหรือเป็นนักบวชในทางศาสนาเพราะบทบาทที่ได้รับนี้เป็นไปตามคติความเชื่อของศาสนาพระเวทในยุคนั้น (Itekar.A.S., 1962)

ส่วนบทบาทของสตรีในสมัยพุทธกาลนั้นเมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้และสร้างองค์กรรมทางพระพุทธศาสนาแล้วและทรงสั่งสอนหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปฏิรูปคำสอนของศาสนาพรหมณ์แล้วพบว่า สตรีในยุคนี้ได้รับการยกฐานะขึ้นมามากกว่ายุคก่อนสมัยพุทธกาลมากกล่าวคือโดยภาพรวมสตรีถูกมองว่าเป็น “มนุษย์” ที่สามารถพัฒนาได้ และมนุษย์มีความเท่าเทียมกันในเรื่องของกรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 160 หน้าที่ 82 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า จะเป็นคนวรรณะไหนก็ตาม เมื่อเข้ามาบวชแล้วท่านเรียกว่า เป็นสมณศากยบุตรเสมอกันทั้งหมดทุกชั้นวรรณะ และมีความเสมอภาค (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 118 หน้าที่ 88 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ทำให้ทุกคนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนเรื่องนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญ เพราะพระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์เป็นบุคคลที่มีศักยภาพ สามารถฝึกฝนและพัฒนาได้เหมือนกันหมด และการศึกษาก็ถือว่าเป็นเครื่องที่จะต้องนำมาพัฒนามนุษย์ การเข้ามาบวชก็คือ การก้าวเข้ามาเพื่อการพัฒนาตนเอง ดังนั้น จึงจะพบว่าสังคมพุทธเป็นสังคมที่ไม่มีระบบกีดกันในทางวรรณะ หรือเป็นสังคมที่ไม่มีระบบวรรณะทุกคนมีความเสมอภาคมีสิทธิในการทำหรือเลือกที่จะไม่ทำได้ แต่ความแตกต่างในสังคมพุทธเป็นสิ่งที่เกิดมาจากการกระทำ หรือกรรม โดยเห็นว่ากรรมหรือการกระทำที่ทำให้มนุษย์เกิดมาแตกต่างกันได้ ดังนั้น สตรีในยุคนี้จึงได้รับการยกฐานะให้เท่าเทียมกันทั้งในเชิงวรรณะและเชิงเพศสภาพ ส่วนในรายละเอียดจะพบว่า สตรีในยุค

นี้มีบทบาทดังนี้ คือ (1) บทบาทของสตรีในฐานะบุตรสาว สตรีในยุคนี้มีความอิสระมากขึ้นในฐานะที่เป็นลูกสาวก็คือคนยุคนี้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นลูกชายหรือลูกสาวก็มีความเท่าเทียมกันในเรื่องของการให้ความรักและเรื่องของสติปัญญา ไม่ควรมีการกีดกันในเรื่องของความแตกต่างในเรื่องเพศ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 15 ข้อที่ 12 หน้า 12 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) (2) บทบาทของสตรีในฐานะภรรยา ในฐานะของภรณยานั้นพระพุทธศาสนาเห็นว่าสตรียุคนี้ไม่ได้เป็นวิญญานคู่กับสามีเหมือนที่พราหมณ์สอนมา ดังนั้น สตรีจึงไม่ต้องฆ่าตัวตายตามสามีในคราวที่สามีตายจากไป เพราะการมีชีวิตอยู่นั้นย่อมให้คุณค่ามากกว่าการตายเพราะบุตรและธิดายังต้องการได้รับการดูแลจากตนเองอยู่ ดังนั้นยุคนี้จึงไม่มีการทำแบบนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 62 หน้า 122 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) (3) สตรีในฐานะหญิงหม้าย ในฐานะของหญิงหม้ายแม้พระพุทธศาสนาจะจัดหญิงหม้ายว่าเป็นอันตรายต่อพรหมจรรย์แต่ในฐานะของความเป็นมนุษย์หญิงหม้ายยุคนี้ก็ได้รับการดูแลเยี่ยหยามแต่อย่างใด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 102 หน้า 176 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) (4) สตรีในฐานะสะใภ้ ในยุคนี้คนที่เป็่นสะใภ้ นั้นไม่ได้กลัวพ่อแม่สามีเพียงอย่างเดียวแต่สามารถที่จะสั่งสอนหรือนำพ่อแม่สามีในการทำความคิดหรือบุญได้ซึ่งผิดกับยุคสมัยของพราหมณ์แสดงให้เห็นว่าบทบาทของการเป็นหญิงสะใภ้ที่ดีกว่ายุคสมัยของพราหมณ์มาก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 27 ข้อที่ 2 หน้า 182 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) (5) บทบาทของสตรีในฐานะมารดา ในฐานะของมารดานั้นทั้งสองยุคสมัยไม่แตกต่างกันเพราะฐานะมารดานั้นต้องมีหน้าที่หลักในการดูแลสั่งสอนบุตรเท่ากัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 62 หน้า 107 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) (6) บทบาทของสตรีในฐานะทางศาสนา ในบทบาทของการเข้าร่วมทางศาสนานั้นจะพบว่าสมัยนี้สตรีได้รับการยกฐานะเท่าเทียมกันสตรีทุกวรรณะสามารถเข้ามาบวชเป็นภิกษุณีและศึกษาความรู้ในทางพระพุทธศาสนาและบรรลุลุทธิมเท่าเทียมกันหมด ดังนั้น สิทธิและบทบาทของสตรีในด้านศาสนาจึงถือว่าดีกว่าสมัยก่อนพุทธกาลมาก

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สำหรับผลการศึกษบทบาทสตรีในวรรณกรรมอีสานนั้นผู้วิจัยได้วางกรอบการศึกษาไว้จากการศึกษาวรรณกรรมอีสานทั้ง 12 เรื่อง ได้แก่ 1) สิทน มโนราห์ 2) ชูลุนางอ้ว 3) นางนกระจอก 4) นางแตงอ่อน 5) สุปุณณาคชาดก 6) ท้าวกำกาดำ 7) ขุนทิง 8) อินทียาณ สอนลูก 9) ท้าวคำสอน 10) จำปาสีตัน 11) สุพรหมโมกขา 12) นางผมหอม โดยการวางกรอบการศึกษาไปในแนวทางเดียวกันกับแนวทางการศึกษาบทบาทของสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ก็คือ 1) การพิจารณาภาพรวมของบทบาทหน้าที่ของสตรีอีสานซึ่งจากการศึกษาพบว่าสตรีอีสานนั้นมีบริบทอยู่ที่วัฒนธรรมของคนอีสานที่มีความเชื่อและให้ความสำคัญสตรีมาตั้งแต่ต้นจะเห็นได้จากการที่สตรีอีสานนั้นได้รับการยกย่องให้เป็นหม่อมผีหรือเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณซึ่งบทบาทนี้ถือว่าสตรีนั้นได้รับการยกย่องมากพอสมควร ดังนั้น การปฏิบัติต่อสตรีจึงถือว่าเปาเป็นสิ่งที่สังคมจะต้องให้ความสำคัญและคนอีสานมีคำสอนที่เกี่ยวกับการสอนสตรีมาตั้งแต่ดั้งเดิมอยู่แล้ว เมื่อเวลาที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาทำให้สตรีอีสานนั้นได้รับการยกย่องและให้เป็นไปตามแนวทางของพระพุทธศาสนาซึ่งคติของวัฒนธรรมอีสานดั้งเดิมกับพระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นคำสอนที่ไม่ขัดแย้งกันดังนั้นคนอีสานจึงมีความเห็นไปในทางเดียวกับคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นเอง 2) การศึกษาตามแนวที่เป็นรายละเอียดของการศึกษาบทบาทสตรีในรายละเอียด 6 ประการคือ (1) บทบาทของสตรีในฐานะบุตรสาว ในบทบาทของบุตรสาวนั้นสตรีอีสานในวรรณกรรมอีสานถูกสอนให้รู้จักหน้าที่ในการ

เป็นบุตรสาวคือการมีความกตัญญูทเวที่ต่อบิดามารดาหรือผู้ปกครองเป็นอย่างดีไม่ต่อต้านหรือทำร้ายผู้เป็นบุพการีของตน ส่วนในหน้าที่การงานต้องเป็นคนที่เอาธุระในการดูแลและช่วยงานของบิดามารดา รวมถึงการเป็นผู้ที่เรียนรู้ในเรื่องของศีลธรรมจรรยาที่ดีของสังคมด้วย (พระอริยมุนี อารีย์ เขมจารี, 2512ข) (2) บทบาทของสตรีในฐานะภรรยา ในฐานะภรรยาเมื่อแต่งงานมาแล้วสตรีอีสานจะต้องเป็นผู้ที่มีความรักในตัวของสามีแม้ว่าสามีจะเป็นคนที่มีรูปร่างไม่งดงามก็ตาม เช่น ในเรื่องกำกาดำ (สุภณ สมจิตศรีปัญญา, 2550) เรื่องสุภณณาคชาต (พระอริยมุนี อารีย์ เขมจารี, 2513) เป็นต้น แม้ว่าจะเป็นอย่างไรเมื่อได้แต่งงานกับคนเช่นใดก็ต้องรักและดูแลสามีในฐานะที่เป็นผู้ดูแลครอบครัวพลึงวันพระก็จัดดอกไม้เข้าไปขอศีลขอพรจากผู้ที่เป็นสามี ไม่นอกใจสามีเพราะคนอื่นอีสานสอนว่าการด่าสามีหรือการนอกใจสามีนั้นจะต้องตายไปตนกรทำให้สตรีไม่กล้าทำผิดจรรยาของสังคม (ปริชา พิณทอง, 2524ข) หรือหน้าที่อีกประการหนึ่งของผู้ที่ภรรยาที่ดีก็คือการทำบุญทำกุศลใส่บาตรทุกเช้า หรือไปวัดฟังธรรมในทุกวันพระวันศีลตามความเชื่อของชาวอีสานแทนผู้เป็นสามีที่ทำหน้าที่ออกไปทำงานหรือไปหาเลี้ยงครอบครัว (พระอริยมุนี อารีย์ เขมจารี, 2512ข) (3) สตรีในฐานะหญิงหม้าย ในฐานะของการเป็นหญิงหม้ายนั้นสังคมอีสานเห็นว่าผู้ที่มีสถานะเป็น “สตรีมือสอง” เป็นคนที่ได้รับการดูแลจนพอสมควรแต่ทั้งนี้ก็เป็นเพียงแค่ว่าความคิดเท่านั้นในภาพรวมของสังคมอีสานเห็นว่าคนเราเลือกเกิดไม่ได้การเป็นหม้ายไม่ได้เป็นความผิดในมุมหนึ่งสังคมอีสานก็ให้โอกาสในการดูแลครอบครัวและทำกิจกรรมร่วมกันสังคมโดยไม่มีกรกิดกัน แต่ความรู้สึกว่าการเป็นหม้ายเป็นการไม่ดีนั้นเป็นความรู้สึกของสตรีทั้งหลายที่ไม่อยากเป็นหม้าย (สุภณ สมจิตศรีปัญญา, 2550) (4) สตรีในฐานะสะใภ้ ในฐานะที่เป็นสะใภ้ที่ถือว่าเป็นฐานะที่สตรีอีสานจะต้องแบกรับความรู้สึกพอสมควรเพราะการแต่งงานออกไปอยู่กับครอบครัวสามีนั้นถือว่าเป็นการไปอยู่กับครอบครัวใหม่และต้องไปเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ๆ ที่มีอยู่ในสังคมของครอบครัวของสามี แต่การเรียนรู้เพื่อการที่จะเป็นสะใภ้ที่ดีนั้นสามีก็ต้องมีส่วนที่จะทำให้ภรรยาได้มีโอกาสเรียนรู้ได้แบบค่อยเป็นค่อยไปจนที่สุดก็จะสามารถเรียนรู้และเข้าถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับครอบครัวของสามีได้ (พระอริยมุนี อารีย์ เขมจารี, 2512ก) (5) บทบาทของสตรีในฐานะมารดา ในฐานะที่เป็นภรณานั้นจะต้องมีหน้าที่หลักก็คือการดูแลครอบครัวและเป็นห่วงดูแลลูกสาวลูกชายของตนเองไม่ปล่อยปละละเลยในการทำหน้าที่ โดยเฉพาะในเรื่องของการทำหน้าที่สั่งสอนบุตรหลานให้เป็นคนดีของสังคม (พรชัย ศรีสารคาม, 2527) (6) บทบาทของสตรีในฐานะทางศาสนา ในทางศาสนานั้นจะพบว่าสตรีอีสานนั้นมีบทบาทมากกว่าผู้ชายด้วยซ้ำไป เนื่องจากสังคมอีสานเห็นว่าสตรีทุกบทบาทนั้นจะต้องเป็นคนที่เอาธุระในการทำบุญทำทานหรือรักษาศีลไม่เว้นในทุกวันพระวันศีลตามความเข้าใจของคนอีสาน ดังจะพบว่าคนที่เข้าวัดมากที่สุดก็คือผู้หญิงผู้ชายจะไม่ค่อยเข้าวัดเพื่อการฟังธรรมมากเท่ากับผู้หญิง ดังนั้น บทบาทของการเป็นผู้ให้ทานรักษาศีลและเจริญภาวนาจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของสตรีอีสานในทุกสถานะ โดยสถานที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานนั้นจะพบว่าผลจากการเข้าวัดฟังธรรมบ่อยๆ นั้นทำให้สตรีหลายคนเป็นคนที่มีสติปัญญาสอนคนอื่นได้ เช่น บทบาทของนางอ้วที่สอนธรรมได้ดีกว่าผู้ชายด้วยซ้ำไป อันเป็นผลมาจากการเข้าวัดฟังธรรมนั่นเอง (ปริชา พิณทอง, 2524ก)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาบทบาทของสตรีในวรรณกรรมอีสานที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทและหน้าที่ของสตรีในสมัยพุทธกาลกับสตรีในวรรณกรรมอีสาน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบในการวิเคราะห์บทบาทสตรีจากการที่ได้ศึกษาบทบาทของสตรีในสมัยพุทธกาลมาแล้วในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 กับบทบาทของสตรีในวรรณกรรมอีสานที่ได้ศึกษามาแล้วในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ว่าบทบาทของสตรีทั้ง 2 ยุคสมัยนั้นมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ผลจากการศึกษาพบว่า

1.1 บทบาทของสตรีในทางสังคม สำหรับบทบาททางด้านสังคมนั้นเป็นบทบาทที่สตรีจำเป็นต้องมีความเกี่ยวข้องกับคนรอบข้างทั้งที่เป็นคนใกล้ชิดและคนอื่นๆ ในสังคม โดยบทบาทของสตรีในสมัยพุทธกาลและในวรรณกรรมอีสานนั้นมีบทบาททางด้านสังคมในฐานะต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) ในฐานะบุตร บทบาทในการทำหน้าที่ในฐานะของสตรีที่เป็นบุตรในสมัยพุทธกาลและในวรรณกรรมอีสานนั้นจะพบว่าบทบาทของสตรีในฐานะบุตรสาวนั้นมีลักษณะที่เหมือนกันก็คือ สตรีโดยมากได้รับการรับรองสถานะหรือความเป็นบุตรคนหนึ่งของพ่อแม่ในสังคม ซึ่งในฐานะของบุตรสาวก็เป็นบุตรคนหนึ่งที่ดีมารดาจะต้องให้การอบรมเลี้ยงดูเท่าเทียมกัน ดังนั้น สถานะของสตรีทั้งสองสมัยจึงถือว่าไม่แตกต่างกัน

2) ในฐานะภรรยา บทบาทของสตรีในฐานะที่เป็นภรรยาจะพบว่าสตรีสมัยพุทธกาลกับสตรีในวรรณกรรมอีสานมีบทบาทที่ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือเมื่อนำหลักของการทำหน้าที่ของสตรีในฐานะภรรยาของสมัยพุทธกาลและในวรรณกรรมอีสานนั้นจะพบว่า (1) ประเด็นเรื่องอายุในการแต่งงาน จะพบว่าสตรีในสมัยพุทธกาลกับสตรีในวรรณกรรมอีสานนั้นจะมีคติในการกำหนดอายุการแต่งงานเหมือนกันคือ ผู้หญิงที่จะสามารถแต่งงานได้จะต้องมีอายุราว 16-20 ปี โดยประมาณซึ่งถือว่าวัยนี้เป็นวัยที่มีความเหมาะสมในการแต่งงาน เพราะเป็นวันเจริญพันธุ์และสามารถที่จะมีบุตรได้ในเวลาที่ไม่นาน นอกเสียจากว่าฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงคนใดคนหนึ่งจะมีสถานะที่เป็นหมั้น คือไม่สามารถที่จะมีบุตรได้ (2) ประเด็นเรื่องจุดประสงค์ของการแต่งงานทั้งสตรีในสมัยพุทธกาลและสตรีในวรรณกรรมอีสานนั้นจะมีจุดประสงค์ในการแต่งงานเหมือนกันก็คือ เพื่อการสืบพันธุ์และเพื่อการดำรงวงศ์ตระกูล ในฐานะที่เป็นพลโลก โดยทั้งสตรีในสมัยพุทธกาลและในวรรณกรรมอีสานนั้นจะไม่มีวัตถุประสงค์ในการแต่งงานที่เป็นไปเพื่อการทำความเป็นมนุษย์ให้เต็มหรือเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาเหมือนกับศาสนาพราหมณ์ฮินดู ทั้งนี้ก็เพราะว่าวรรณกรรมอีสานได้รับอิทธิพลแนวคิดเรื่องแต่งงานมาจากคติทางพระพุทธศาสนาดังนั้น คติในเรื่องนี้จึงเหมือนกัน (3) เมื่อพิจารณาจากกรอบแนวคิดเรื่องบทบาทของภรรยาในสมัยพุทธกาลกับในวรรณกรรมอีสานจะพบว่า มีบทบาทและหน้าที่เหมือนกันคือ 1. ดูแลเอาใจใส่สามีและครอบครัว 2. จัดการงานในบ้านและเก็บหอมรอมริบในทรัพย์ที่สามีหามาได้ 3. ดูแลบิดามารดาของสามีและคนข้างเคียง 4. ไม่นอกใจสามีของตนไม่ว่าจะเป็นกรณีใดๆ ก็ตาม กรอบนี้ถือว่าสตรีในสมัยพุทธกาลและในวรรณกรรมอีสานมีเหมือนกัน

3) ในฐานะมารดา บทบาทของสตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานกับบทบาทของสตรีในสมัยพุทธกาลนั้นเมื่อนำมาเปรียบกันก็จะพบว่ามีบทบาทที่ไม่แตกต่างกันเนื่องจากบทบาทของสตรีในวรรณกรรมอีสานในฐานะที่เป็นมารดาก็มีบทบาทคล้ายกับบทบาทของสตรีในสมัยพุทธกาล คือ ธรรมดามารดาจะต้องเป็นผู้ที่มีความรักและเป็นห่วงลูกเหมือนกันหมด ไม่เฉพาะแต่ในพระพุทธศาสนาหรือในศาสนาอื่นๆ เรื่องของความรักลูกนั้นถือว่าเป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะของผู้ที่เป็นแม่

4) ในฐานะสะใภ้ บทบาทของสตรีในฐานะที่เป็นสะใภ้ทั้งในสมัยพุทธกาลและในวรรณกรรมอีสานนั้นก็ถือว่าไม่แตกต่างกันมาก เพราะบทบาทของสะใภ้ไม่ว่าจะอย่างไรเมื่อไปอยู่บ้านคนอื่นก็ต้องมีความเคารพต่อเจ้าบ้านคือพ่อแม่สามีรวมถึงญาติพี่น้อง ซึ่งความคล้ายคลึงกันนี้น่าจะมาจาก (1) อิทธิพลของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะนิทานธรรมที่เข้ามาเผยแพร่ในยุคนั้น (2) คติเรื่องของการจาริตของชาวล้านช้างเองที่มีความเคารพเรื่อง “ผีบรรพบุรุษ” ที่ทุกคนโดยเฉพาะสะใภ้จะต้องให้ความเคารพญาติผู้ใหญ่และผีบรรพบุรุษของครอบครัวนั้นด้วยซึ่งความเชื่อเช่นนี้เป็นความเชื่อในเชิงจาริตที่เป็นความเชื่อในศักดิ์ของบุคคลผู้ที่มีอายุในตระกูลที่ผู้มาร่วมครัวเรือนจะต้องให้ความเคารพไม่ละเมิด

5) ในฐานะหญิงหม้าย บทบาทของหญิงหม้ายสมัยพุทธกาลกับวรรณกรรมอีสานนั้นก็มีส่วนและบทบาทที่ไม่แตกต่างกันกล่าวคือ (1) สมัยพุทธกาลหญิงหม้ายได้รับการยกฐานะที่ดีขึ้นมาจากคติความเชื่อของศาสนาฮินดูที่เดิมกตสถานะและบทบาทของหญิงหม้าย คือหญิงหม้ายได้รับการยอมรับมากขึ้น ไม่ถูกดูถูก ซึ่งข้อนี้ก็คล้ายๆ กับบทบาทสตรีหม้ายในวรรณกรรมอีสานที่ไม่ได้รับการดูถูกดูหมิ่นหรือการปฏิเสธจากสังคม เช่น ย่าจำสวนหรือคนดูแลสวนของพระราชาที่ได้รับเกียรติจากพระราชาให้ทำหน้าที่นี้ นี่ก็เป็นเรื่องของการให้การยอมรับจากสังคม (2) ในสมัยพุทธกาลหญิงหม้ายอาจจะถูกมองว่าเป็นผู้ที่ได้รับการดูหมิ่นจากสังคม ซึ่งกรณีนี้จะเป็นกรณีที่เป็นหญิงหม้ายที่พึ่งเลิกกับสามีหรือสามีเสียชีวิต และในท้องถิ่นนั้นยังติดอยู่กับคติของฮินดูที่เคยถูกดูหมิ่นจากสังคมได้ ซึ่งข้อนี้ก็คล้ายๆ กับสถานะและบทบาทของหญิงหม้ายในวรรณกรรมอีสานที่หญิงหม้ายที่จะถูกรังเกียจนั้นจะเป็นหญิงหม้ายที่ถูกกล่าวหาว่า เป็นชู้กับชายอื่น หรือผิดศีลกับชายอื่น ซึ่งกรณีนี้สังคมล้านช้างก็ดูถูกดูหมิ่นมากบางรายถึงกับไม่สามารถกลับเข้าไปในสังคมนั้นอีกได้เลย

1.2 บทบาทของสตรีในทางศาสนา สำหรับบทบาทของสตรีในด้านศาสนาในสมัยพุทธกาลและในวรรณกรรมอีสานจะพบว่า สถานภาพและบทบาททางด้านศาสนาของสตรีทั้งสองยุคนั้นไม่แตกต่างกันมากกล่าวคือสตรีได้รับการยกฐานะขึ้นมากให้มีโอกาสในทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นโอกาสในการทำบุญทำกุศลเข้าวัดว่า สมาทานศีล หรือการให้การอุปถัมภ์บำรุงวัดและพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าเป็น “การแปงทาน” แต่พระสงฆ์หรือการใส่บาตร กรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษ หรือแม้แต่บทบาทในการเป็นคนที่ย้อนคติธรรมหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น ทั้งในสมัยพุทธกาลและในวรรณกรรมอีสานก็มีเหมือนกัน เช่น สมัยพุทธกาลก็มีนางชุตตรา ส่วนในวรรณกรรมอีสานก็มีนางอ้ว เป็นต้น ที่ถือว่านางเป็นนักปราชญ์หรือผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาคนหนึ่งที่สามารถสอนธรรมให้กับชุมชนหรือผู้ที่ยังหลงหรือยังประมาทอยู่ได้ แต่ที่แตกต่างกันก็มีเรื่องของกรบบวชนั่นที่ในสมัยพุทธกาลสตรีสามารถบวชเป็นภิกษุณีได้ แต่ในวรรณกรรมอีสานมาปรากฏว่าสตรีบวชเป็นภิกษุณีไม่ได้หรือไม่มีในเรื่องของการบวชภิกษุณี เนื่องจากวรรณกรรมอีสานนั้นเกิดขึ้นในช่วงหรือในยุคของพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ยุคปลายที่ไม่มีการบวชภิกษุณีแล้ว แต่สังคมล้านช้างยุคนั้นแม้ว่าจะบวชแบบพระไม่ได้การบวชแบบชีหรือการบำเพ็ญพรตแบบฤๅษีก็ยังทำได้อยู่ เพราะถือว่าสิทธิในการบวชนั้นถือว่าเป็นสิทธิสตรีที่สามารถที่จะมีได้หรือสามารถที่จะเข้าร่วมเพื่อปฏิบัติในการเป็นนักบวชได้

2. วิเคราะห์บทบาทของสตรีในวรรณกรรมอีสานที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา สำหรับบทวิเคราะห์ต่อไปนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อให้เห็นว่าบทบาทของสตรีในวรรณกรรมอีสานที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาในด้านใดบ้าง โดยจาก

การศึกษามาทั้งหมดจะพบว่า บทบาทของสตรีในวรรณกรรมอีสานที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

2.1 บทบาทด้านการทำบุญ (บุญกิริยาวัตถุ 3) ในการทำบุญในทางพระพุทธศาสนานั้นก็มีอยู่ 2 ประการ ก็คือ การให้ทานรักษาศีล และเจริญภาวนา โดยสตรีอีสานนั้นมีบทบาทในการทำบุญ ดังนี้คือ การทำบุญด้วยการให้ทานนี้สตรีในวรรณกรรมอีสานนั้นได้เอาใจใส่เป็นอย่างมาก และถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำซึ่งความเป็นผู้ตั้งใจต่อการทำบุญด้วยการให้ทานในทางพระพุทธศาสนาและทานเพื่อคนยากไร้หรือทานแก่สาธารณชนนี้ถือว่าเป็นบทบาทหน้าที่หรือสิ่งที่ก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมทางความคิดและวัฒนธรรมทางด้านการปฏิบัติอันจะส่งผลต่อการเป็นผู้ที่เป็นแบบอย่างหรือ “ต้นแบบ” ของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมทางด้านการให้ทานนี้แก่สตรีในยุคหลัง ซึ่งจะพบว่า ภาพลักษณ์ของความเป็นผู้ชอบให้ทานนี้ได้ก่อให้เกิดเป็นแบบอย่างมาจนถึงปัจจุบันที่สตรีอีสานโดยมากมันจะเป็นผู้ใส่ใจในการให้ทาน

2.2 บทบาทสตรีอีสานในเรื่องของการรักษาศีล เนื่องจากศีลดูเหมือนว่าจะเป็นบทบาทหลักของสตรีอีสานเนื่องจากว่าวรรณกรรมแต่ละเรื่องนั้นเน้นมากเรื่องการมีศีล และชื่นชมคนที่มีศีลและรังเกียจคนที่ไม่มีศีล ซึ่งการสอนเรื่องมีศีลหรือไม่มีศีลนี้ก็มุ่งที่จะให้บรรดาสตรีทั้งหลายเป็นผู้ที่มีความละอาตทำสิ่งที่ควรทำ เว้นในสิ่งที่ควรเว้น การที่วรรณกรรมอีสานได้กำหนดกรอบของความเป็นผู้ที่มีศีลให้กับสตรีนั้นก็เพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องหมายหรือตัวอย่างของการเป็นสตรีที่ดีในโลกของความเป็นจริงก็คือ (1) การเป็นผู้ที่มีความรักนวลสงวนตัว (2) ความเป็นผู้มีสติปัญญาจากการเข้าวัดฟังธรรมและรักษาศีล (3) ความเป็นผู้ที่มีวัตรในเรื่องของวิถีแห่งวัฒนธรรมที่ดีงาม คือการเอาใจใส่ในเรื่องของวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม และ (4) ความเป็นผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตัว การมีความซื่อสัตย์หรือการดูแลครอบครัวภายใต้กรอบของการมีศีลนั้นถือว่าเป็นผลมาจากการที่ผู้แต่งวรรณกรรมได้พยายามกำหนดบทบาทของสตรีในวรรณกรรมให้เป็นแม่แบบของสตรีอีสานในโลกของความเป็นจริงนั่นเอง

2.3 บทบาทด้านการเจริญสติภาวนาผ่านการเข้าวัดฟังธรรม การที่สตรีอีสานในวรรณกรรมแสดงบทบาทผ่านการเข้าวัดนี้ก็เนื่องมาจากการที่สังคมมี “จารีต” หรือครรลองที่เป็นหน้าที่ของสตรีอยู่แล้วว่า เมื่อแต่งงานไปแล้วการทำบุญสุนทานนั้นเป็นหน้าที่ ดังนั้น ชุตหรือโหมดความคิดเกี่ยวกับการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุจึงถือว่าเป็นชุดความคิดที่สำคัญโดยเฉพาะการจำศีลภาวนาในบางความคิดเห็นเสนอว่า เหตุที่สตรีอีสานต้องหมั่นทำบุญด้วยการมาเจริญภาวนามากกว่าบุรุษนี้ก็เพราะว่าผู้ชายโดยมาก (1) เมื่อไปทำไร่ไถนาแล้วย่อมมีความเหนื่อยล้า (2) กลุ่มผู้ชายมีสังคมของผู้ชายในยามหมดหน้าทำนาก็จะมารวมกันสนทนาปัญหาการงานจึงไม่มีเวลาไปวัด ดังนั้นทุกวันพระวันศีล หมู่สตรีผู้เป็นบุตรสาวและภรรยาจึงเป็นฝ่ายไปวัดแทน ดังนั้น การเข้าวัดเพื่อการให้ทาน รักษาศีลและการเจริญสติภาวนาจึงเป็นบทบาทที่ตกมาอยู่กับสตรี ซึ่งบทบาทนี้ได้มีส่วนในการสอนสังคมให้เป็นผู้ให้ความสำคัญกับการทำบุญด้วยการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาของสังคมได้ด้วย

2.4 บทบาทด้านความซื่อสัตย์ บทบาทของสตรีที่มีความซื่อสัตย์ต่อสามีนั้น ถือว่าเป็นบทบาทที่มีส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนามาก เนื่องจากบทบาทดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นแบบหรือลักษณะที่ดีของ สตรีอีสาน ในอดีตและแม้ในยุคปัจจุบันนี้ชาวอีสานไม่ได้อยู่ในส่วนใดของภาคอีสานหรือคนที่เป็นผู้ค้าตัวเมียชาวอีสานจะพบว่าผู้หญิงจะให้ความสำคัญต่อ

สามีมามาก เนื่องจากเห็นว่าการที่ผู้ชายมาแต่งงานกับตนเองแล้วก็ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อผู้ชายคนนั้น ซึ่งบทบาทของสตรีในวรรณกรรมนั้นมีส่วนสำคัญมากกับการส่งเสริมให้สตรีอีสานเป็นคนที่ยึดใจเดียวเสมอมา

2.5 บทบาทด้านความขยันหมั่นเพียร บทบาทของสตรีอีสานที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานในด้านความเพียรหรือความขยันหมั่นเพียรนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของสตรีอีสานปัจจุบันในเรื่องความขยันคือการเอาใจใส่ในหน้าที่การงานทั้งในบทบาทของบุตรสาว บทบาทของภรรยา และบทบาทของมารดา กล่าวคือในบทบาทของบุตรสาวนั้นก็ต้องช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานบ้านหรือเวลาที่เห็นพ่อแม่ทำงานหนักก็จะเข้าไปช่วยเหลือไม่ทอดทิ้งธุระ ซึ่งคนอีสานจะสอนกันในเชิงของคำเปรียบเปรยหรือคำสอนว่าบุตรสาวจะต้องมีความกตัญญูกตเวทีคือจะต้องช่วยเหลือการงานทุกอย่างของพ่อแม่ให้มากที่สุด หนักเอาเบาสู้ ส่วนบทบาทของภรณานั้น จะต้องทำหน้าที่ในการเป็นผู้ “บวระบัตินามิ” คือการต้องเป็นคนที่ยืนเอาใจใส่ในการดูแลสามีให้มีความสุขมากที่สุดเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ดูแลเรื่องข้าวปลาอาหาร ในบทบาทความขยันของสตรีอีสานโบราณนี้ก็สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันที่สตรีอีสานเมื่อแต่งงานแล้วจะเป็นคนสู้งานโดยมาก มีเพียงส่วนน้อยที่ไม่เอาการเอางาน

2.6 บทบาทด้านความเข้าใจในชีวิต สำหรับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในด้านนี้นั้นมีอยู่ 3 ประการ คือ (1) ความเข้าใจในเรื่องของกฎไตรลักษณ์ (2) ความเข้าใจในเรื่องโลกธรรม 8 (3) ความเข้าใจในเรื่องของการเกิดและความตาย ซึ่งจากการศึกษามาจะพบว่าสตรีในวรรณกรรมอีสานนั้นเป็นผู้ที่เข้าใจในเรื่องของโลกและชีวิตในเรื่องของความเป็นธรรมดาของชีวิตว่าชีวิตย่อมเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตา นอกจากนั้นยังมีความเข้าใจในความผันผวนของชีวิตเนื่องจากการเป็นมนุษย์นั้นเป็นธรรมดาที่จะต้องมิได้มีเสียเป็นรักมีร้างเป็นธรรมดา บทบาทของสตรีสอนให้สังคมรู้ว่ายามที่ได้ก็ไม่ควรยินดีเกินไปนัก ส่วนในยามที่เกิดความพลัดพรากก็ไม่ควรเสียใจจนทำให้ประโยชน์อื่นๆ ต้องสูญเสียไปได้ ซึ่งเรื่องนี้สตรีอีสานสอนในเรื่องโลกธรรม 8 ประการ นอกจากนั้นสตรีอีสานยังสอนในเรื่องของการต้องเป็นคนที่ยึดการยอมรับกฎเกณฑ์ของชีวิตก็คือ การยอมรับเรื่องการเกิด การตายว่าเป็นธรรมดาของชีวิต การที่จะใช้ชีวิตให้มีความสุขได้จะต้องเข้าใจชีวิตในทั้งสามประการนี้

2.7 บทบาทด้านความกตัญญูเวที การแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทีของสตรีในวรรณกรรมอีสานนั้นถือว่าเป็นแบบอย่างให้ผู้อ่านหรือผู้ศึกษาได้มีสำนึกในความกตัญญูได้เนื่องจากว่าความกตัญญูนั้นเป็นเครื่องหมายของคนดี คนที่ได้รับการยอมรับจากสังคมหรือเป็นผู้ที่มีความดีที่สังคมยอมรับ เนื่องจากสตรีหรือผู้หญิงอีสานนี้จะมีมีความกตัญญูเป็นที่ตั้งโดยเฉพาะความกตัญญูต่อพ่อแม่ หรือสามี เพราะคนสองประเภทนี้มีผลกับชีวิตของสตรีอีสานมากในวรรณกรรมอีสานถือว่าเป็นนิทานแต่ละเรื่องนั้นมุ่งเน้นเรื่องความกตัญญูเป็นหลัก แม้ว่าบางเรื่องจะเป็นเรื่องที่พูดถึงบทบาทของผู้ชายก็ตาม ความกตัญญูถือว่าเป็นคุณธรรมหรือจริยธรรมที่เป็นแก่นของเรื่องโดยทีเดียว

2.8 บทบาทด้านความมีเมตตา บทบาทหน้าที่ของสตรีในวรรณกรรมอีสานนั้นมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมในเรื่องของความเป็นผู้ที่มีเมตตา อนึ่ง ความเป็นผู้มีเมตตานี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยตรง การที่สตรีอีสานแสดงบทบาทเช่นนี้ก็เกิดมาจาก

แรงจูงใจของผู้แต่งหรือประพันธ์วรรณกรรมนี้ขึ้นเพื่อให้เห็นว่า การมีเมตตาที่ดี การรู้จักการให้อภัยที่ดี เป็นสิ่งที่ควรมีและควรได้รับการส่งเสริมให้มากขึ้นในสังคม

2.9 บทบาทด้านความเชื่อเรื่องกรรม ประเด็นเรื่องกรรมถือว่าเป็นเรื่องที่สตรีอีสานมีความเชื่อมาก เนื่องจากว่าเป็นเรื่องที่ผู้แต่งวรรณกรรมมุ่งที่จะให้วรรณกรรมอีสานเป็นนิทานสอนธรรมหรือสอนหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยพยายามที่จะให้เห็นว่าบทบาทของสตรีในวรรณกรรมอีสานนั้นเป็นผู้ที่ (1) มีความเชื่อเรื่องกรรมว่ากรรมมีจริง โดยเฉพาะกรรมในทางพระพุทธศาสนา (2) เชื่อเรื่องผลของกรรมว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว (3) เชื่อเรื่องกรรมกับการเกิดใหม่ คือเชื่อว่ากรรมที่ทำนั้นไม่ว่าดีหรือชั่วก็ตามสามารถที่จะให้ผลทั้งในชาตินี้และชาติหน้า โดยเฉพาะในชาติหน้านั้นสตรีอีสานเชื่ออย่างแน่นแฟ้นว่ากรรมที่ทำนั้นเมื่อตายจากโลกนี้ไปแล้วย่อมนำไปสู่การเกิดใหม่และเชื่อว่าไม่มีกรรมใดที่ไม่มีผลดังนั้น สตรีอีสานโดยมากจึงมีความเชื่อเรื่องกรรม ประเด็นต่อมาเมื่อสตรีอีสานนั้นมีความเชื่อเรื่องกรรมแล้วย่อมก่อให้เกิดผลคือ 1) มีแรงหรือกำลังใจในการทำกรรมดี เพราะเมื่อเชื่อว่าการทำกรรมดีนั้นให้ผลอย่างแน่นอนแล้วย่อมไม่ลดละในการทำกรรมดี 2) มีความเกรงที่จะทำความชั่ว คือเมื่อรู้ว่าการทำความชั่วที่ไม่ดีแล้วจะได้ไปเกิดหรือได้รับผลที่ไม่ดีก็จะไม่ทำความชั่ว การเกรงกลัวความชั่วนี้ถือว่าเป็นเรื่องที่ดีสำหรับคนเรา หากไม่มีความเกรงกลัวที่จะทำความชั่วแล้วคนเราก็จะทำชั่วได้ทุกอย่าง ดังนั้นการที่สตรีอีสานเป็นคนที่มีความเกรงกลัวต่อการทำความชั่วจึงเป็นสิ่งที่ดี 3) มีความมั่นใจในการสอนเรื่องกรรม สตรีอีสานนั้นนอกจากจะมีความเชื่อเรื่องกรรม เชื่อผลของกรรม และเชื่อเรื่องกรรมกับการเกิดใหม่แล้ว สตรีอีสานยังเป็นคนที่สามารถที่จะสอนเรื่องกรรมได้ เนื่องจากหลังจากที่ได้เข้าวัดฟังธรรมแล้วยังสามารถนำเอาความรู้ที่มาสอนคนอื่นได้ เช่น กรณีนางอ้ว กรณีนางจันทร์ ในเรื่องนกกระจอก กรณีนางมะโนรา กรณีนางแดงอ่อน หรือกรณีนางปทุมเกสรในเรื่องจำปาสีตัน เป็นต้น ที่เป็นสตรีที่มีความอาจหาญในการสอนธรรม โดยเฉพาะการสอนในเรื่องของบาปบุญคุณโทษ กรรมดีกรรมชั่ว ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทที่ก่อให้เกิดความเข้าใจกันว่าสตรีอีสานนั้นเป็นผู้ที่มีความรู้และมีความเข้าใจในเรื่องกรรมได้เป็นอย่างดี อันเป็นเครื่องแสดงว่าสตรีอีสานนั้นมีลักษณะดังนี้ 1) เป็นคนที่ใฝ่ในการฟังธรรม 2) เป็นคนที่ประยุกต์ธรรมกับการดำรงชีวิต และเป็นคนที่สามารถนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นมาสอนผู้อื่นได้

วรรณกรรมอีสานแม้ว่าจะมุ่งสอนเรื่องกรรมแต่สิ่งที่เน้นมากในเรื่องกรรมกลับเป็นเรื่องของการดูแลสามี เช่น เรื่องกำกาดำ เรื่องสุปณณาคชาต เรื่องนางผมหอม เรื่องท้าวคำสอน หรือเรื่องสุพรหมโมกขา เรื่องจำปาสีตัน เรื่องขุนทึง เป็นต้น เป็นเรื่องที่เน้นมากเรื่องของการดูแลผู้ที่เป็นสามี จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าบทบาทของสตรีในวรรณกรรมอีสานที่เน้นเรื่องกรรมนี้เป็นการเน้นย้ำให้สตรีมองเห็นบทบาทของตัวเองที่เกี่ยวข้องกับสามีหรือการดูแลสามีเป็นสำคัญ ทั้งนี้ก็เพราะวรรณกรรมอีสานโดยมากจะเป็นเรื่องครอบครัวเป็นสำคัญไม่ว่าจะเป็นเรื่องของครอบครัวคนชั้นสูงกับคนชั้นล่าง ดังนั้น แก่นสารของเรื่องนี้เน้นวิถีชีวิตครอบครัวเป็นสำคัญ และเรื่องกรรมหรือความเชื่อเรื่องกรรมในวรรณกรรมอีสานนั้นจึงเป็นเรื่องที่เน้นให้สตรีรู้บทบาทของตนเองในฐานะที่จะต้องดูแลสามีเป็นสำคัญ

อภิปรายผลการวิจัย

1. บทบาทและหน้าที่ของสตรีในสมัยพุทธกาลกับสตรีในวรรณกรรมอีสาน มีบทบาท 2 แบบ คือ 1) บทบาทของสตรีในทางสังคม สำหรับบทบาททางด้านสังคมนั้นเป็นบทบาทที่สตรีจำเป็นที่

จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับคนรอบข้างทั้งที่เป็นคนใกล้ชิดและคนอื่นๆในสังคม โดยบทบาทของสตรีในสมัยพุทธกาลและในวรรณกรรมอีสานนั้นมีบทบาททางด้านสังคมในฐานะต่างๆ และ 2) บทบาทของสตรีในทางศาสนา สำหรับบทบาทของสตรีในด้านศาสนาในสมัยพุทธกาลและในวรรณกรรมอีสานจะพบว่า สถานภาพและบทบาททางด้านศาสนาของสตรีทั้งสองยุคนั้นไม่แตกต่างกันมากกล่าวคือสตรีรับการยกฐานะขึ้นมาให้มีโอกาสในทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นโอกาสในการทำบุญทำกุศลเข้าวัดว่า สมาทานศีล สอดคล้องกับงานของลักษณะวัด ปาละวัตน์ ที่กล่าวว่าสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ก็ทรงเปรียบเทียบบุคคลในฐานะต่างๆ ที่ต้องมีความสัมพันธ์กันกับทิศต่างๆ 6 ทิศ ซึ่งพระองค์ทรงจัดภริยาไว้เป็นทิศเบื้องหลัง เมื่อพิจารณาหน้าที่ของภริยาแล้วจะเห็นว่า ภริยาไม่ได้เป็นผู้อยู่ใต้หรือผู้ตามสามีเท่านั้น แต่ภริยาเป็นผู้แบ่งเบาภาระ ดูแลทุกสิ่งทุกอย่างในบ้านให้เรียบร้อย ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงหน้าที่และสิทธิอย่างชัดเจน เพราะทรงตระหนักถึงฐานะของสตรี ดังพุทธภาษิตบทหนึ่งว่า “พระจันทร์ก็มีอิทธิพล พระอาทิตย์ก็มีอิทธิพล สมณพราหมณ์ก็มีอิทธิพล ฝั่งสมุทรก็มีอิทธิพล แต่หญิงทั้งหลายมีอิทธิพลยิ่งกว่าอิทธิพลเหล่านั้นขึ้นไปอีก สภาพของสตรีในสมัยก่อนพุทธกาล และสมัยพุทธกาลเมื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงสภาพที่เปลี่ยนไปของสตรี และแสดงให้เห็นบทบาทของพุทธศาสนาที่มีส่วนช่วยยกระดับสถานภาพของสตรีในฐานะต่างๆ ให้สูงขึ้น ทำให้แนวความคิด ทรรศนะในทางที่เห็นและปฏิบัติต่อสตรีอย่างผู้ที่ด้อยกว่านั้นน้อยลง มีส่วนช่วยส่งเสริมสถานภาพ สิทธิของสตรีให้ดีขึ้น (ลักษณะวัด ปาละวัตน์, 2545)

2. บทบาทของสตรีในวรรณกรรมอีสานที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่ามีบทบาทในแง่ของการรักษาศีลและการทำบุญในทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับพุทธรัักษ์ปราบนอก ที่กล่าวว่าหลักพุทธธรรมที่เป็นสัจธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนอีสาน คือ เรื่องนรก สวรรค์ และนิพพาน โดยคำสอนเรื่องนรกจะเปรียบเทียบเป็นสถานที่ลงโทษสำหรับบุคคลผู้ปฏิบัติผิดหลักจริยธรรม ส่วนสวรรค์เป็นสถานที่สำหรับเสวยสุขของบุคคลผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบตามหลักพุทธธรรม ส่วนคำสอนเรื่อง นิพพานนั้นก็เป็จุดหมายสูงสุด หรือเป็นอุดมคติชีวิตของบุคคลตามหลักพุทธจริยธรรม แต่ไม่ได้เป็นคำสอนเชิง พรณนาโดยละเอียด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเนื้อหาในวรรณกรรมคำสอนมีเนื้อหาเชิงจริยธรรมมากกว่าเชิงสัจธรรม ส่วนหลักพุทธธรรมที่เป็นจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนอีสาน คือ คำสอนเรื่องทศพิธราชธรรม หลักศีล 5 บุญกิริยาวัตถุหรือวิธีการทำบุญหลักปฏิบัติสำหรับสตรีและบุรุษ หลักปฏิบัติของภรรยา หลักปฏิบัติของสามี การบูชาบุคคลที่ควรบูชากการฟังธรรม และการมีความเคารพ นอกจากนี้ยังปรากฏหลักคำสอน เชิงจริยธรรมอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่หลักพุทธธรรมโดยตรง แต่เป็นคติธรรมในการครองชีวิต ทั้งชีวิตส่วนตัว และสังคมอีก (พุทธรัักษ์ ปราบนอก, 2557)

องค์ความรู้ใหม่

จากการเปรียบเทียบจะพบว่า

1. บทบาทของสตรีในทางสังคม สตรีในทางสังคมมีความเหมือนกันในแง่ของการปฏิบัติตนอันเป็นไปตามอิทธิพลของศาสนา เพียงแต่มีบางข้อที่จะไม่ถือปฏิบัติ ดังในกรณี หญิงหม้ายที่พึงเลิกกับสามีหรือสามีเสียชีวิต และในท้องถิ่นนั้นยังติดอยู่กับคติของฮินดูก็เลยถูกดูหมิ่นจากสังคมได้ ซึ่งข้อนี้ก็คล้ายๆ กับสถานะและบทบาทของหญิงหม้ายในวรรณกรรมอีสานที่หญิงหม้ายที่จะถูกรังเกียจนั้นจะเป็นหญิงหม้ายที่ถูกกล่าวหาว่า เป็นชู้กับชายอื่น หรือผิดศีลกับชายอื่น ซึ่งกรณีนี้สังคมล้านช้างก็ดูถูกดูหมิ่นมากบางรายถึงกับไม่สามารถกลับเข้าไปในสังคมนั้นอีกได้เลย ทั้งนี้เนื่องจากการเป็นหญิงหม้ายไม่ได้ผิดศีล แต่การเป็นผู้ผิดศีลต่างหากที่จะถูกรังเกียจ

2. บทบาททางศาสนา สตรีทั้งในสมัยพุทธกาลและวรรณกรรมอีสานได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาทำให้ไม่มีความแตกต่างกันในการปฏิบัติตนและการออกบวชตามวิถีปฏิบัติของนักบวช

บทสรุป

สำหรับพระพุทธศาสนานั้นให้ความสำคัญและยกย่องมนุษย์ทุกคนมิได้เลือกว่าเป็นเพศหญิงหรือเพศชายต่างมีความสำคัญเท่าเทียมกันภายใต้หลักคำสอนเรื่องของกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นหลักคำสอนที่แสดงให้เห็นว่า คนเราจะมีเพศแตกต่างกันหรือมีฐานะทางสังคมที่แตกต่างกันก็เป็นเพราะอำนาจของกรรมหรือการกระทำหรือชั่ว การเป็นผู้หญิงไม่ได้มีความด้อยในฐานะของความเป็นมนุษย์เนื่องจากผู้หญิงนั้นก็สามารถที่จะบรรพชาและเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาได้เท่าเทียมกับบุรุษ ซึ่งหลักการนี้ถือว่าเป็นหลักการที่เป็นสากลของโลกและจักรวาล ไม่ว่าพระพุทธศาสนาจะเผยแผ่ไป ณ ที่ใดหลักคำสอนนี้ก็แทรกอยู่ในระบบคิดของผู้คนในพื้นที่นั้นๆ เสมอ และเมื่อพระพุทธศาสนาแผ่มาถึงดินแดนภาคอีสานคนอีสานก็ได้รับเอาวัฒนธรรมทางคำสอนของ

พระพุทธศาสนาปรับตัวประยุกต์ใช้โดยเฉพาะในเรื่องของบทบาทของสตรีที่เดิมที่มีสถานะด้อยกว่าชายว่า แม้ว่าโดยสรีระสตรีจะด้อยกว่าชายแต่ในเรื่องของสติปัญญานั้นสตรีก็สามารถที่จะมีเทียบเท่ากับบุรุษได้ในทุกๆ บทบาท ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของความเป็นบุตรี เป็นมารดา เป็นภรรยา เป็นหญิงสาว เป็นต้น ซึ่งในวรรณกรรมอีสานแทบทุกเรื่องได้กล่าวถึงบทบาทที่พึงประสงค์ของสตรีที่จะต้องเป็นผู้ที่มีศีลธรรมมีจริยธรรมอันงาม คือ มีความกตัญญู มีความขยันหมั่นเพียร และมีความซื่อสัตย์ เป็นเบื้องต้น ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมเหล่านี้เป็นคุณธรรมและจริยธรรมของพระพุทธศาสนา ซึ่งก็เป็นผลทำให้สตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานนั้นเป็นผู้ที่มีความงดงามทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเป็นผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนซึ่งเป็นกิริยามารยาทที่สอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นเอง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสตรีที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า พบว่า บทบาทของสตรีที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน ที่สามารถจะนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาชีวิตและสังคมอีสานหรือพัฒนาชีวิตของสตรีอีสานรวมถึงสังคมของชาวอีสานในภาพรวมได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะที่จะนำไปศึกษาวิจัยต่อ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานของรัฐควรจัดมีศูนย์ศึกษาและเผยแพร่แนวคิดเรื่องบทบาทของสตรีอีสานเพื่อกำหนดอัตลักษณ์ของสตรีอีสานที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานให้ปรากฏในวงกว้างเพื่อให้รอบแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของสตรีอีสานทั้งในเชิงอุดมคติและในเชิงประยุกต์ของสตรีอีสานนั้นให้เป็นที่รู้จักกับสังคมจะได้เกิดการเรียนรู้ที่ดีที่เกิดกับสตรีอีสานในอนาคตได้

1.2 สถานศึกษา ควรบรรจุเนื้อหาท้องถิ่นอีสานไว้ในหลักสูตร ให้นักเรียนนักศึกษา ได้ศึกษาค้นคว้าและการประกวดความดีเด่น ในด้านต่างๆ ของนิทานท้องถิ่น

1.3 ควรนำเรื่องการคตินิยมหรืออัตลักษณ์ของสตรีในวรรณกรรมอีสานที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ไปสรุปเป็นกรอบในการเรียนการสอนของโรงเรียนเพื่อสร้างแบบอย่างของสตรีต้นแบบให้เกิดกับนักเรียนหญิงในสังคมอีสานได้

2. ข้อเสนอแนะที่จะศึกษาวิจัยต่อไป

2.1 ควรวิจัยในประเด็นเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นผู้มีศีลของสตรีอีสานที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสตรีอีสานในยุคปัจจุบัน

2.2 ควรศึกษาบทบาทที่เป็นเอกลักษณ์ของสตรีอีสานในวรรณกรรมอีสานกับบทบาทของสตรีอีสานในยุคปัจจุบัน เพื่อหาความเหมือนและแตกต่างของบทบาทของสตรีอีสานในอุดมคติและสตรีในยุคปัจจุบันเพื่อนำไปพัฒนาลักษณะที่พึงประสงค์ของสตรีอีสานในยุคปัจจุบันได้

2.3 ควรศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบคุณธรรมและจริยธรรมของสตรีในวรรณกรรมอีสานกับคุณธรรมและจริยธรรมของสตรีในวรรณกรรมเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกันของคุณธรรมและจริยธรรมของสตรีในแต่ละภาคกับสตรีในภาคอีสาน

เอกสารอ้างอิง

- ปรีชา พิณทอง. (2524ก). *ชุดนางอ้ว*. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- ปรีชา พิณทอง. (2524ข). *นางผมหอม*. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซต.
- พรชัย ศรีสารคาม. (2527). *ท้าวคำสอน*. มหาสารคาม: วิทยาลัยครูมหาสารคาม.
- พระอริยมุนี อารีย์ เขมจารี. (2512ก). *สีทน มะโนรา*. ขอนแก่น: คลังนาธรรมชาติ.
- พระอริยมุนี อารีย์ เขมจารี. (2512ข). *นกกะจอก ท้าววรกิต นางจันทะจร*. ขอนแก่น: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- พระอริยมุนี อารีย์ เขมจารี. (2513). *สุพรรณวนาคชาดก*. มหาสารคาม : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม.
- พุทธรักษ์ ปรามนอก. (2557). *หลักพุทธธรรมในวรรณกรรมคำสอนอีสาน*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ลักษณะวัต ปาละรัตน์. (2545). *สตรีในมุมมองของพุทธปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภณ สมจิตศรีปัญญา. (2550). *วาทกรรมจากวรรณกรรมสื่องต่อการสร้างทุนทางวัฒนธรรมในภาคอีสาน*. วิทยานิพนธ์ ปรัชญา. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ (และคณะ). (2531). *การวิเคราะห์จริยศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน*. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (สกว.).
- อภิญวัฒน์ โพธิ์सान. (2560). *แนวคิดสตรีฮินดู*. มหาสารคาม: อภิชิตการพิมพ์.
- อุดม บัวศรี. (2540). *วรรณคดีอีสาน*. ขอนแก่น : เอกสารประกอบการสอน อัดสำเนา.
- Itekar.A.S. (1962). *The Position of Women in Hindu Civilization: From Prehistoric Times to the Present Day*. Delhi: Motilal Banarsidass.

ศึกษาเชิงสำรวจพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม)
A Survey Study of the Buddhist Place Appeared in Urangkhatatnithan
(The Regent of the Phrathatpanom Pagoda)

อธิเทพ ผาธา

Athithep Phatha

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: mollamp@hotmail.com

Received August 20, 2022; Revised May 31, 2023; Accepted: June 6, 2023

บทคัดย่อ

อุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ถือว่าเป็นวรรณกรรมอีสานอีกเรื่องหนึ่งที่มีชื่อเสียงและมีความสำคัญต่อความเชื่อของชาวพุทธสองฝั่งโขงเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญทางด้านพระพุทธศาสนา คือ การสร้างพระธาตุพนมโดยพระมหากัสสปเถระพร้อมด้วยท้าวพระยาทั้ง 5 ภายหลังจากการปรินิพพานของพระพุทธองค์ผ่านไป 8 ปี

นอกจากนี้ยังพบว่า ในเนื้อหาของอุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมนั้นมีการระบุถึงสถานที่ที่เป็นพุทธสถานสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำโขงหลายแห่ง มีพระธาตุพนม พระธาตุหลวง พระธาตุเชิงชุม พระธาตุอิงฮัง เป็นต้น โดยพุทธสถานที่ได้กล่าวมานั้นเป็นพุทธสถานที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวพุทธในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค ความเชื่อเกี่ยวกับข้าโอกาส ความเชื่อเกี่ยวกับผีหรือเทพเจ้าที่รักษาพระธาตุหรือความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญที่เนื่องกับพุทธสถานนั้นๆ ด้วย

คำสำคัญ: พุทธสถาน; อุรังคธาตุ; พระธาตุพนม

Abstract

The Urangkhatatnithan (The Regent of the Phrathatpanom Pagoda) is considered to be the E-San literature that it is very famous and important to the beliefs of the Buddhists on both sides of the Mekong and it is a literature which related to the important Buddhist events in the both sides of the Mekong, such as the construction of Phra That Phanom that made By Phra Mahakasapa Thera and the five of the great kings who was ruled of this area, after 8 years of the Lord Buddha's death

In addition, it was found that the content of Urangkhathatnithan (The Regend of the Phrathatpanom Pagoda) identifies the important Buddhist places of Buddhism that were located on both sides of the Mekong River such as Phrathat Panom Phrathat Laung Phrathat Cherngchum Phrathat Ing Hung etc. And the Buddhist Places were said to be a Buddhist temple that has an influence on the faith, tradition and culture of local Buddhists. Especially the belief about the Naga King, the Beliefs about the temple servants, the Beliefs about the ghosts or gods that maintain relics or beliefs about merit-making that are related to that Buddhist temple as well.

Keyword: the Buddhist Place; Urangkhathatnithan; the Phrathatpanom Pagoda

บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของประเทศไทยนั้นถือได้ว่าเป็นดินแดนหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและเป็นดินแดนที่ได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนามาเป็นระยะเวลานาน และในอดีตภาคอีสานก็ถือได้ว่าเป็นดินแดนที่เป็นที่ตั้งของอาณาจักรที่สำคัญหลายอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาหลายยุคหลายสมัย ทั้งนี้เพราะภาคอีสานนั้นมีแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายหลักที่เป็นเส้นทางการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของคนในสมัยโบราณ และมีแม่น้ำสายเล็กๆ อีกหลายสายที่เป็นเส้นทางเชื่อมโยงคนให้สามารถจะติดต่อกันได้ นอกจากนั้นภาคอีสานยังมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ คือแม้จะมีความแห้งแล้งแต่ก็มีแหล่งน้ำที่สำคัญที่เป็นบ่อเกิดของอารยธรรมหรือความเจริญของผู้คนในสมัยโบราณอยู่ 2 แห่ง คือ ที่ราบลุ่มสกลนครหรือแอ่งสกลนคร และที่ราบลุ่มโคราช โดยที่แหล่งน้ำสำคัญทั้ง 2 นั้นก็เคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรสำคัญ 2 อาณาจักร คือ อาณาจักรศรีโคตรบูรณ์ ตั้งอยู่บริเวณแอ่งสกลนคร และอาณาจักรศรีจนาศะ ตั้งอยู่บริเวณแอ่งโคราชและที่ราบลุ่มทั้ง 2 แห่งนั้นเองที่ได้เป็นศูนย์กลางสำคัญในการสร้างและเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมที่สำคัญของภาคอีสาน

อนึ่ง เราจะพบว่าภาคอีสานนั้นถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่รับเอาวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนาที่เป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมของชาวอีสานอยู่หลายประการ โดยศาสนาที่เผยแผ่เข้ามาสู่ดินแดนอีสานนั้นก็มียุคหลายกระแสได้แก่ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พระพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าอโศก พระพุทธศาสนา มหายานนิกายตันตระหรือวัชรยานสมัยพระนครและสมัยลพบุรีศรีวิชัย และพระพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ที่เริ่มมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา กล่าวเฉพาะส่วนของพระพุทธศาสนาในภาคอีสานนั้นเราจะพบว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ดินแดนภาคอีสานในหลายยุคสมัย คือมีทั้งส่วนที่เป็นพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบทวารวดีที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศก หรือพระพุทธศาสนา มหายานอันเป็นอิทธิพลของอาณาจักรมahantra (นครวัดนครธม) แต่ที่เป็นพระพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ที่เข้ามาในภาคอีสานก็คือสมัยพระเจ้าฟ้ารุ่ง (มหาสิลา วีระวงส์, 2544) และที่ชัดเจนมากที่สุดก็คือสมัยพระเจ้าโพธิสาลราชกุมารเพราะสมัยนี้พระองค์ได้ทำการติดต่อกับเชียงใหม่และสุโขทัย จึงมีการนำเอาคัมภีร์และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนลาวและภาคอีสานที่เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรด้วยซึ่งผลจากการที่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าไปสู่ดินแดนลาวและภาคอีสานนั้นก็ปรากฏว่าชาวอีสานก็ได้มีการสร้างวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาขึ้นโดยอาศัย

เรื่องราวชาดกในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และเรื่องราวตำนานของท้องถิ่นหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อดั้งเดิมมาผูกเข้ากันเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจกลายมาเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นหรือวรรณกรรมพื้นบ้านในที่สุด (อุดม บัวศรี, 2540)

ชาวอีสานได้มีกลวิธีในการเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและเหตุการณ์ตำนานบ้านเมืองไว้ในรูปแบบของตำนานเพื่อเป็นการอธิบายถึงความเป็นมาของพระพุทธศาสนาที่ได้มาประดิษฐาน ณ สถานที่ต่างๆ ของภาคอีสานในแต่ละยุคสมัยไว้อย่างละเอียด และชาวอีสานเองก็อาศัยข้อมูลในตำนานเหล่านั้นเป็นกรอบในการอ้างอิงถึง เมืองหรือพุทธสถานที่ปรากฏในตำนานหรือเรื่องราวในตำนานนั้นเป็นแนวทางในการเชื่อมโยงเมืองและพุทธสถานนั้นว่ามีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่ได้รับกาเผยแผ่มาจากอินเดียอย่างไร ซึ่งวรรณกรรมอีสานที่กล่าวถึงเรื่องเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตำนานบ้านเมืองของภาคอีสานและพุทธสถานทางพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียง ก็ได้แก่ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ซึ่งเป็นตำนานที่อธิบายถึงการเสด็จมาของพระพุทธองค์สู่ดินแดนสุวรรณภูมิทางภาคเหนือของไทย คือเชียงใหม่ เชียงราย น่าน จังหวัดเลย และภาคเหนือของลาว คือหลวงพระบาง แต่ตำนานเล่มนี้เป็นการอธิบายบ้านเมืองเฉพาะภาคเหนือและอีสานตอนบนเท่านั้นยังไม่ได้กล่าวถึงพุทธสถานในตอนบนและล่างมากนัก นอกจากตำนานพระเจ้าเลียบโลกแล้วเราก็จะพบว่ามีตำนานอีกตำนานหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดบันทึกเรื่องราวของพระพุทธศาสนาในภาคอีสานที่ชัดเจนมากเรื่องหนึ่ง คืออุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ซึ่งเป็นวรรณกรรมประเภทประวัติศาสตร์หรือวรรณกรรมตำนานของภาคอีสานซึ่งอุรังคธาตุนิทานนั้นถือว่าเป็นวรรณกรรมชิ้นเอกที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมของชาวอีสานที่นับถือพระพุทธศานานิกายลัทธิวัชรยาน ทั้งนี้เพราะอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) นั้นได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระธาตุพนมที่กบฏศรีหรือภูเก้าพราที่จังหวัดนครพนมให้เป็นพุทธสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยในเนื้อหาตำนานนั้นได้กล่าวถึงการเสด็จมาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิของพระพุทธองค์ในสมัยพุทธกาล และพระพุทธองค์ก็ได้ทรงพยากรณ์สถานที่ต่างๆ ของบ้านเมืองในดินแดนสุวรรณภูมินี้ว่าต่อไปในอนาคตจะมีบ้านเมืองเกิดขึ้นอย่างไร และบ้านเมืองไหนจะเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนาพร้อมทั้งระบุว่าพุทธสถาน คือวัดใดหรือพื้นที่ใดบ้างจะเป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ หรือสถานที่ใดที่พระพุทธองค์ทรงประทับรอยพระพุทธบาทไว้นอกจากนั้น ในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ยังได้ระบุถึงเหตุการณ์บ้านเมืองและสถานที่ต่างๆ ที่อยู่ในบริเวณ 2 ฝั่งแม่น้ำโขงซึ่งเป็นสถานที่หรือเมืองของผู้มีบุญที่จะมาทำการสร้างพระธาตุพนมหรือมาบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมในเจริณรุ่งเรืองบ้างตามกาลสมัยที่เหมาะสม นอกจากนั้นในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ยังได้ระบุถึงเหตุการณ์บ้านเมืองในภาคอีสานและในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในช่วงสมัยที่อาณาจักรล้านช้างได้มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ครั้งอดีตมาจนถึงปัจจุบันว่ามีความเกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาอย่างไร รวมถึงในเนื้อหาของอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ยังได้ระบุถึงเหตุการณ์บ้านเมืองและการเกิดขึ้นของพระธาตุองค์อื่นๆ นอกจากพระธาตุพนมอีกด้วย เช่น พระธาตุภูสี เมืองหลวงพระบาง พระธาตุหลวงเวียงจันทน์ พระธาตุอิงฮัง พระธาตุพระบาทโพนฉั่น สปป.ลาว พระธาตุเมืองหล้าหนอง พระธาตุบังพวน พระธาตุโพนจิกเวียงจั่ว จังหวัดหนองคาย พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม พระธาตุเชิงชุม พระธาตุภูเพ็ก พระธาตุนารายณ์เจงเวง พระธาตุกุม จังหวัดสกลนคร นอกจากพระ

ธาตุแล้วก็มีรอยพระพุทธรูปที่ทรงประทับเอาไว้ในที่ต่างๆ เช่น พระพุทธรูปบัวบก จังหวัดอุดรธานี พระพุทธรูปเวินปลา จังหวัดนครพนม เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2537)

จากการกล่าวมาทั้งหมดเราจะพบว่า พุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) นั้นได้กระจายอยู่ในพื้นที่ของสองฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งถือว่าเป็นพุทธสถานที่มีความสำคัญต่อความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมของชาวอีสานและประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งประเด็นเรื่องประวัติความเป็นมาของพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ยังไม่มีใครทำการศึกษามาก่อน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าสมควรที่จะต้องนำมาศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อ (1) ประเด็นประวัติความเป็นมาของอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) (2) ประเด็นประวัติความเป็นมาของพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) (3) ประเด็นผลการวิเคราะห์อิทธิพลของพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ต่อความเชื่อชาวพุทธซึ่งทั้ง 3 ประเด็นนั้นเมื่อทำการศึกษาแล้ว ข้อมูลดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่พระพุทธศาสนาของประชาชนในสองฝั่งแม่น้ำโขง และประชาชนในภาคอีสานและชาวพุทธในประเทศไทยที่จะได้รับรู้รับทราบเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ได้อย่างชัดเจนมากขึ้นและจะได้เห็นว่าอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ได้บันทึกเรื่องราวของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องไว้อย่างไร และอีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันของประชาชนชาวพุทธสองฝั่งโขงอันเป็นพันธกิจสำคัญของการก้าวสู่การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันของชาวพุทธในกลุ่มประเทศอาเซียนในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันทางด้านการศึกษา สังคม และวัฒนธรรมอีกด้วย

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม)
- 2) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม)
- 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ต่อความเชื่อชาวพุทธสองฝั่งโขง

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร (Document Research) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเชิงสำรวจพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งในเอกสารตำนาน และเอกสารประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าของท้องถิ่น และคำบอกเล่าจากผู้รู้ในพื้นที่ โดยเน้นที่เนื้อหาของอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) เป็นหลัก โดยมีลำดับการดำเนินการดังต่อไปนี้

- (1) รวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ อุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) และวรรณกรรมอีสานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเชิงสำรวจพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม)

(2) รวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย เอกสารวารสารที่เกี่ยวข้อง

(3) สัมภาษณ์เชิงลึก (Indept Interviews) ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง

(4) รวบรวมเรียบเรียงวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ และนำเสนอผลการวิจัยรวมถึงข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วรรณกรรมเรื่องอุรังคธาตุนิทานนั้นถือว่าเป็นวรรณกรรมเชิงศาสนา เนื่องจากเป็นวรรณกรรมที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและบ้านเมืองในสปป.ลาว และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งคนในท้องถิ่นรู้จักวรรณกรรมเรื่องนี้ในฐานะที่เป็น “ตำนาน” คือเรื่องเล่าที่บันทึกเรื่องราวต่างๆ ของพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่เข้ามาที่ดินแดนสุวรรณภูมิหรือดินแดนสองฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งอุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมมีประวัติความเป็นมาที่สำคัญก็คือที่มาของเรื่องมาจากอิทธิพลของการแตงนิทานหรือตำนานที่เกี่ยวกับการเสด็จมาของพระพุทธองค์สู่ดินแดนอื่นๆ ที่ไม่ใช่อินเดียของชาวพุทธทางภาคเหนือได้แก่อาณาจักรล้านนา เช่น ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ชินกาลบาลีปกรณ์ เป็นต้น นอกจากนั้นที่มาของอุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมเมื่อพิจารณาจาก พัฒนาการด้านความมีอิทธิพลต่องานวรรณกรรมจะพบว่าอุรังคธาตุนั้นเป็นวรรณกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นตำราเล่าประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในลุ่มแม่น้ำโขงและประวัติบ้านเมืองที่เกี่ยวข้อง โดยอุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมนั้นมีองค์ประกอบเรื่องที่สำคัญก็คือ การเสด็จมาของพระพุทธองค์สู่ภูมิกำพำเพื่อภารกิจในการพยากรณ์การประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ที่ภูมิกำพำ นอกจากนั้นก็เพื่อการเสด็จมาพยากรณ์บ้านเมืองหรือเพื่อประทับรอยพระพุทธบาทและปราบพญานาคเพื่อให้่ายต่อการประกาศพระพุทธศาสนาในอนาคต โดยที่อุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมมีการลำดับเรื่องราวที่สำคัญก็คือ (1) ช่วงระยะเวลาก่อนพระพุทธเจ้าปรินิพพาน (2) ช่วงระยะเวลาหลังจากพระพุทธเจ้าเข้าสู่ปรินิพพาน 8 ปี (3) ช่วงร่วมระยะเวลาเดียวกันกับพระเจ้าอโศก (4) ช่วงระยะเวลาแห่งราชอาณาจักรลาวล้านช้าง และมีวัตถุประสงค์ของการแต่งที่สำคัญก็คือ 1) เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา 2) เพื่อกำหนดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ 3) เพื่อเขียนประวัติศาสตร์ 4) เพื่อเชิดชูกษัตริย์ 5) เพื่อเล่าประวัติวัดพระธาตุพนมรวมหาวิหาร โดยที่ผู้แต่งเดิมก็คือพระอรหันต์แห่งวัดเมืองอินทปัตถ์ แล้วถูกพบในรัชสมัยของพระเจ้าโพธิสาลราชกุมาร และมีการรวบรวมเรียบเรียงใหม่โดยพญาศรีไชยชมพู ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช โดยเนื้อเรื่องตอนที่เรียบเรียงครั้งล่าสุดนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายพระราชประวัติของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชโดยมาก

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า จากการสำรวจพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) พบว่าในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) นั้นมีพุทธสถานที่ตั้งอยู่ใน 2 ประเทศก็คือ 1. สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ได้แก่ (1) พระธาตุภูสี (2) พระธาตุหลวงเวียงจันทน์ (3) พระธาตุหอผ้าหอแพ (4) พระธาตุวัดพุทธบาทโพนฉั่น (5) พระธาตุอิงฮัง และ 2. พุทธสถานที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ได้แก่ (1) พระธาตุพนม: กปนศิริ – ภูมิกำพำ (2) พระธาตุเชิงชุม เมืองหนองหารหลวง (สกลทวาปี) (3) พระธาตุบังพวน (4) พระธาตุโพนจิกเวียงจัว (5)

พระธาตุเมืองลาหนอง (6) พระพุทธรูปบาทเวินปลา (7) พระพุทธรูปบาทบัวบก-บัวบาน (บ้านฝื่อ) (8) พระธาตุคุดม (ปราสาทคุดม) (9) พระธาตุนารายณ์เจงเวง (10) พระธาตุภูเพ็ก โดยเป็นการศึกษาใน 3 ประเด็นคือ 1) ข้อมูลทั่วไปของสถานที่และบริบทเกี่ยวกับพุทธสถานแห่งนั้นๆ 2) ตำนานการสร้างพระธาตุหรือพุทธสถานแห่งนั้นที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนม และ 3) คติความเชื่อของชาวพุทธท้องถิ่นที่มีต่อพระธาตุหรือพุทธสถานแห่งนั้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สำหรับผลการศึกษาเชิงสำรวจพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมนั้นผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นวิเคราะห์เอาไว้ดังนี้คือ 1) วิเคราะห์อิทธิพลของพุทธสถานและอุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมที่มีต่อชาวพุทธในชุมชนสองฝั่งโขง พบว่า อุรังคธาตุนิทานนั้นมีอิทธิพลต่อพุทธศิลป์โดยเฉพาะรูปแบบการสร้างพุทธเจดีย์ในลาวและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยนั้นยึดเอารูปแบบของการสร้างเจดีย์แบบพระธาตุพนมเป็นสำคัญก็คือทรงเจดีย์สี่เหลี่ยมภายใต้แนวคิดเรื่องการทำอุบมุงหรืออุโมงค์เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุนอกจากนั้นยังมีอิทธิพลต่อการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ประเพณีการจัดงานเฉลิมฉลองพระธาตุประจำปี มีอิทธิพลต่อความเชื่อในหลายๆ เรื่องของคนท้องถิ่น เช่น ความเชื่อเรื่องเวทดา เรื่องผี หรือเรื่องการเป็นข้าโอกาสของพระธาตุพนม เป็นต้น 2) วิเคราะห์แนวคิดสำคัญในอุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมพบว่าแนวคิดแทรกอยู่ในเนื้อหาของอุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมอยู่หลายประการ คือ (1) แนวคิดเรื่องพระธาตุ และสถานที่ประดิษฐานพระธาตุ ณ ภูกำพร้าว (2) แนวคิดเรื่องการประทับรอยพระพุทธรูป ณ พุทธสถานที่สำคัญ (3) แนวคิดเรื่องชุมชนหรือบ้านเมืองในดินแดนสองฝั่งโขง (4) แนวคิดเรื่องหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา (5) แนวคิดเรื่องความเชื่อเรื่องพญานาคกับการรักษาพระพุทธศาสนา และ (6) แนวคิดเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสองฝั่งโขง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) เนื้อหาของตำนานอุรังคธาตุยังมีลักษณะเฉพาะของความเป็นท้องถิ่นอยู่ค่อนข้างมาก เรื่องเล่าจากตำนานอุรังคธาตุ ได้นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์กับเวลาและสถานที่ที่มีอยู่จริง ดังนั้นเมื่อพิจารณาองค์ประกอบของโครงเรื่องในตำนานอุรังคธาตุในมิติด้านประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม พบได้ว่าเรื่องราวในตำนานอุรังคธาตุ มีแก่นเนื้อหาที่สำคัญใน 4 ประเด็นหลัก คือ 1) มีเนื้อหาอธิบายสภาพทางภูมิศาสตร์และอาณาบริเวณสถานที่ โดยเฉพาะสถานที่ในการรับรู้ของกลุ่มคนที่เป็นผู้สร้างตำนาน ซึ่งในที่นี้คือดินแดนในราชอาณาจักรลาวล้านช้าง ดินแดนในราชอาณาจักรไทย โดยเฉพาะภาคอีสาน และรวมถึงอาณาบริเวณบ้านเมืองที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำโขง 2) มีเนื้อเรื่องในลักษณะของการสร้างบ้านแปงเมือง หรือการแสดงเรื่องราวที่เกี่ยวกับความเป็นมาและการตั้งหลักแหล่งของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงเรื่องราวของแหล่งสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อแบบดั้งเดิม และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามคติในพุทธศาสนา 3) เป็นการแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบ้านเมืองกับผู้คน และกับโบราณวัตถุสถานที่เนื่องในศาสนา โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และการสถาปนาพระมหาธาตุเจดีย์ให้เป็นศูนย์กลางของบ้านเมือง ซึ่งในที่นี้คือการประดิษฐานพระอุรังคธาตุที่พระธาตุพนม และ 4)

เป็นการแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับการลำดับเครือญาติ หรือการลำดับสกุลวงศ์ของเจ้าเมือง หรือที่เรียกว่าตำนานเมือง ซึ่งในที่นี้คือการลำดับพระราชวงศ์พระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรลาว ล้าน สอดคล้องกับงานของธวัช ปุณโณทก ว่า พระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ดินแดนล้านช้าง นับตั้งแต่ พุทธศตวรรษที่ 11 – 14 ได้มีเมืองต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย โดยเมืองโบราณต่างๆ นั้นได้มีปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน และบางเมืองก็สูญหายไปและในอุรังคธาตุนิทานได้ระบุถึงความสำคัญของเมืองต่างๆ และพุทธสถานที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายคนไปมาระหว่างกัน เช่น การย้ายเมืองและผู้คนในสมัย พระเจ้าสุมิตตธรรมวงศา เป็นต้น ที่มีการย้ายคนมาจากเมืองสาเกตร้อยเอ็ดมาที่เมืองเวียงจันทน์ และหนองคายเป็นจำนวนมาก (ธวัช ปุณโณทก, 2530)

2. ส่วนพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ต่อความเชื่อชาวพุทธ สองฝั่งโขง มาจากประวัติศาสตร์ที่พอจะพิจารณาได้ดังนี้ พระยาทุกคะตะโหล่นน้ำ ได้แก่ พระเจ้าฟ้าจ่ม ซึ่งพระองค์ทรงมีพระราชประวัติเกี่ยวข้องกับการถูกลอยแพทิ้งไป คือ พระองค์พระโอรสของเจ้าฟ้า เจี้ยว และพระนางปาปเทวี หมายถึง พระมเหสีของพระยาล้านคำแดง ปกครองในช่วง พ.ศ. 1971-1981 อาณาจักรล้านช้างก็เกิดความวุ่นวายเพราะพระนางมหาเทวีที่คุมบัลลังก์ล้านช้างเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการแต่งตั้งจัดหาผู้จะมาเป็นกษัตริย์หากนางไม่พอพระทัยก็จะนำไปประหารชีวิตเสีย ในที่สุดชาวเมืองก็จับนางสำเร็จโทษจากนั้นขุนมนตรีล้านช้างก็มอบราชสมบัติให้พระมหาปลาชิโก และพระมหาสมุทรโฆษา ทั้ง 2 รูปเป็นผู้ดูแลจนกว่าจะหาผู้เหมาะสมมาเป็นผู้ครองนคร จะเห็นว่า ในอุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมได้เล่าประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกษัตริย์ผู้ปกครองล้านช้างมาในรูปแบบของการเล่าเรื่องกึ่งนิยายกึ่งพงศาวดารบ้างเพื่อให้เข้ากับแนวทางของการเป็นตำนานแต่ข้อเท็จจริงนั้นก็คือการเล่าเรื่องประวัติศาสตร์กษัตริย์ล้านช้างเพื่อบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์นั่นเอง ดังนั้น อุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมจึงถือว่ามีอิทธิพลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์บ้านเมืองในท้องถิ่นมา สอดคล้องกับงานของพระธรรมราชานุวัตร ที่กล่าวว่า อุรังคธาตุนิทานเป็นตำนานปรัมปราของชุมชน สองฝั่งโขงที่ได้กล่าวถึงการเสด็จมาสู่สุวรรณภูมิของพระพุทธองค์และได้ทรงอธิบายถึงเมืองและสถานที่ต่างๆ ที่ปรากฏในชุมชนสองฝั่งโขงว่าต่อไปกาลข้างหน้าจะเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและเมืองที่ดี พุทธสถานที่ดีที่อยู่ในชุมชนสองฝั่งโขงนี้จะเป็นที่ชาวพุทธได้มาร่วมทำบุญร่วมกัน และต่อจากนั้นเมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้วพระมหากัสสปเถระก็ได้เดินทางมาสู่ดินแดนสุวรรณภูมินี้เพื่อสานพระพุทธประสงค์ในการนำเอาพระบรมสารีริกธาตุส่วนพระอุระ (อก) มาประดิษฐานที่ภูเก้าพร้าวและได้ร่วมมือกับพระยาผู้ครองนครทั้ง 5 คือ หนองหานหลวง หนองหานน้อย อิทธิปัตถ์ จุลนี และมรุกขนคร (พระธรรมราชานุวัตร, 2537)

องค์ความรู้ใหม่

อุลลังคธาตุมีความเกี่ยวข้องกับตำนานพระเจ้าเลียบโลก ชินกาลบาสิปกรณ และยังเกี่ยวข้องกับประวัติศาตร์พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในทางคัมภีร์ตั้งแต่มีการสังคายนาเป็นต้นมา อีกทั้งยังมีสิ่งปลูกสร้างอันมาจากศรัทธาและมีประเพณีในสองฝั่ง ในฝั่งลาวประกอบด้วย 1) พระธาตุภูสี 2) พระธาตุหลวงเวียงจันทน์ 3) พระธาตุหอผ้าหอแพ 4) พระธาตุวัดพุทธบาทโพนฉั้น 5) พระธาตุอิงฮังและพุทธสถานที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ได้แก่ (1) พระธาตุพนม: กปณศิรี-ภูเก้าพรา (2) พระธาตุเชิงชุม เมืองหนองหารหลวง (สกลทวาปี) (3) พระธาตุบังพวน (4) พระธาตุโพนจิกเวียงจัว (5) พระธาตุเมืองลาหนอง (6) พระพุทธรูปเวินปลา (7) พระพุทธรูปบาทบัวบก-บัวบาน (บ้านฝือ) (8) พระธาตุคุดม (ปราสาทคุดม) (9) พระธาตุนารายณ์เจงเวง และ (10) พระธาตุภูเพ็ก

บทสรุป

จากการกล่าวมาทั้งหมดจะพบว่าอุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมมีอิทธิพลต่อความเชื่อท้องถิ่น ได้แก่ อิทธิพลด้านความเชื่อเรื่องพุทธประวัติ กล่าวคืออุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) นั้นถือว่าเป็นเอกสารระดับแรกๆ ที่มีการกล่าวถึงพุทธประวัติฉบับล้านช้างโดยตรง เป็นการกล่าวถึงการเสด็จมาของพระพุทธองค์สู่ดินแดนล้านช้าง และการมีเจตจำนงในการสร้างพระธาตุเจดีย์ตามพุทธประสงค์ของพระพุทธองค์ ซึ่งแนวความคิดการสร้างตำนานขึ้นมาเพื่ออธิบายสถานที่ทางพระพุทธศาสนาใหม่นี้ถือว่าได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดเขียนตำนานของล้านนาไทยในเรื่อง พระเจ้าเลียบโลก ซึ่งเป็นวรรณกรรมต้นเค้าที่กล่าวถึงการเสด็จมาของพระพุทธองค์สู่ดินแดนล้านนา ซึ่งถือว่าเป็นแนวคิดที่ก่อให้เกิดการยืนยันหลักฐานว่าพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่มาสู่ดินแดนล้านนาจริงๆ ในกรณีของอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ก็ไม่แตกต่างกันในเรื่องของการใช้ตำนานเป็นการ

เดินเรื่องการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าสู่ดินแดนลุ่มแม่น้ำโขงสืบต่อมาจากตำนานพระเจ้าเลียบโลกนั้นเอง ดังนั้น การเกิดขึ้นของเรื่องราวการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าจึงมีขึ้นได้ด้วยอรัญคชาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) นี้เท่านั้น

นอกจากนั้น อรัญคชาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมยังมีอิทธิพลต่อชุมชนสองฝั่งโขงในด้านความเชื่อเรื่องเทวดา โดยเฉพาะเรื่องของเทวดาผู้เฝ้ารักษาพระธาตุพนม และพระธาตุหรือพระพุทธรูปอื่นๆ ที่ทรงเสด็จมาอธิษฐานประทับไว้ ณ ที่ต่างๆ โดยเทวดาที่รักษาพระธาตุพนมหรือพระธาตุอื่นๆ นั้นถือว่าเป็นเทพที่มีอำนาจให้คุณและโทษแก่ผู้คนในชุมชนนั้นๆ ได้ หรืออรัญคชาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมยังมีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองและการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ในหลายประการอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยศึกษาเชิงสำรวจพุทธสถานที่ปรากฏในอรัญคชาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนม พบว่าอรัญคชาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมนั้นเป็นคัมภีร์ที่ให้คำตอบเรื่องประวัติศาสตร์และที่มาของพุทธสถานที่ในอาณาจักรล้านช้างโบราณได้ละเอียดมากจนสามารถที่จะบอกได้ว่าคำตอบที่มีจากอรัญคชาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมถือว่าครอบคลุมเรื่องราวของพุทธสถานที่มีอยู่ทุกแห่ง แต่ถึงกระนั้น ผู้วิจัยก็ยังเห็นว่า เนื้อหาของอรัญคชาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมยังสามารถที่จะนำไปทำการศึกษาวิจัยได้อีกในหลากหลายมุมมอง ดังต่อไปนี้

1. ควรวิจัยในประเด็นเรื่อง “การศึกษาวិเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในอรัญคชาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนม” เพราะเมื่อศึกษาจนถึงที่สุดแล้วจะพบว่าอรัญคชาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมให้คำตอบเกี่ยวกับบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เอาไว้มาก

2. ควรวิจัยในประเด็น “การศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายทางด้านการปกครองผ่านเนื้อหาของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในอรัญคชาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนม” เพราะเมื่อศึกษาอย่างถี่ถ้วนแล้วอรัญคชาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนมให้คำตอบกับเราในเรื่องการสร้างเครือข่ายทางด้านการปกครองที่สามารถนำเอาผู้นำหลายๆ รัฐ (พระยาทั้ง 5) มาทำบุญสร้างพระธาตุได้นั้นถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ธรรมดา

3. ควรวิจัยในประเด็น “ศึกษาวิเคราะห์พุทธประวัติของพระไตรปิฎก ศึกษาเฉพาะกรณีตำนานพระเจ้าเลียบโลกและอรัญคชาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนม” เพราะตำนานสองเล่มนี้เป็นตำนานที่พูดถึงพุทธประวัติของสองอาณาจักรคืออาณาจักรล้านนาและล้านช้างหากสามารถวิเคราะห์ให้เห็นถึงสารัตถะทั้งหมดก็สามารถทำเป็นรูปของพุทธประวัติของพระไตรปิฎกฉบับล้านนาล้านช้างได้

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2537). *อรัญคชาตุนิทาน: ตำนานพระธาตุพนม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.

ธวัช ปุณโณทก. (2530). *ศิลาจารึกอีสานสมัยไทย-ลาว*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระธรรมราชานุวัตร. (2537). *อุรังคนิทาน*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: นีลนารการพิมพ์.
 มหาสีลา วีระวงศ์. (2544). *พงศาวดารลาว ตั้งแต่บุลลันถึง 1946*. เวียงจันทน์: สำนักพิมพ์มณฑาทูลาด.
 อุดม บัวศรี.(2540). *วรรณคดีอีสาน*. ขอนแก่น: เอกสารประกอบการสอน อัสสัมชัญ.

พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี
Administrative Behaviors of Administrators Affecting School
Effectiveness Under the Secondary Education Service Area
Office Suphanburi

¹นิลาวรรณ สุวรรณมณี Nilawan Suwanmanee

²อรพรรณ ตูจินดา Oraphan Toujinda

³ดวงใจ ชนะสิทธิ์ Duangjai Chanasid

¹²³หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
Master of Education Program in Educational Administration,
Nakhon Pathom Rajabhat University

¹Corresponding author, e-mail: nilawans2535@gmail.com

Received April 14, 2023; Revised May 11, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีเพื่อศึกษา 1) ศึกษาระดับพฤติกรรมการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี 2) ศึกษาระดับประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี และ 3) วิเคราะห์พฤติกรรมการบริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ได้แก่ ผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี จำนวน 317 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนกระจายตามขนาดของสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า

1) ระดับพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหาร โดยภาพรวม และรายด้านที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ หลักการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การมีปฏิสัมพันธ์และการมีอิทธิพลต่อกัน การตัดสินใจ การติดต่อสื่อสาร และการสร้างแรงจูงใจ

2) ระดับประสิทธิผลของโรงเรียน โดยภาพรวม และรายด้านที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มี

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน และความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน

3) พฤติกรรมการบริหาร ประกอบด้วย การตัดสินใจ (X3) การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน (X5) การติดต่อสื่อสาร (X2) การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีอิทธิพลต่อกัน (X4) การสร้างแรงจูงใจ (X1) เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน โดยร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 73.40 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สมการวิเคราะห์การถดถอย คือ $tot = 1.16 + 0.29 (X3) + 0.17 (X5) + 0.11 (X2) + 0.10 (X4) + 0.09 (X1)$

คำสำคัญ: พฤติกรรมการบริหาร; ประสิทธิภาพของโรงเรียน; ผู้บริหาร

Abstract

This research article is for study purposes: 1) the level of school administration behavior Under the Office of Suphanburi Secondary Education Service Area; 2) the level of school effectiveness under the Office of Suphanburi Secondary Education Service Area; and 3) analyze school administration behavior that affects school effectiveness. Under the Office of Suphanburi Secondary Education Service Area. The sample was 317 administrators and teachers under Suphanburi Secondary Education Service Area, derived by proportional stratified random sampling distributed by school size. The research instrument was a questionnaire constructed by the researcher. Data were analyzed with frequency, percentage, mean, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis.

The findings of the research were as follows:

1) Overall, a management behavior of executives was at the high level. The aspects with the high level were principles for determining performance standards, interaction and influence, decision communication and motivation.

2) Overall, the school effectiveness was at the high level. The aspects with the high level were ability to develop positive attitudes and ability to produce students with high academic achievement and ability to modify and develop schools and ability to solve problems within school.

3) A Management behavior includes decision-making (X3), setting performance standards (X5), communication (X2), interaction. and influencing each other (X4), motivating (X1) together predicted the school effectiveness (Ytot) at the percentage of 73.40 with statistical significance level of .05. The regression analysis equation was: $tot = 1.16 + 0.29 (X3) + 0.17 (X5) + 0.11 (X2) + 0.10 (X4) + 0.09 (X1)$

Keywords: administration behavior; school effectiveness; administrators

บทนำ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อสร้างการรับรู้ความเข้าใจ การยอมรับและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนการศึกษา เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำผลการติดตามประเมินแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552-2559 ซึ่งครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวกับบริบทการจัดการศึกษา โอกาสทางการศึกษา คุณภาพการศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการสถานศึกษาและการใช้จ่ายงบประมาณ รวมทั้งการพัฒนาการศึกษากับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ปัญหาเชิงโครงสร้างและระบบการจัดการที่ต้องได้รับการปรับปรุงเป็นลำดับแรก โดยเฉพาะการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กซึ่งมีอยู่จำนวนมาก เพื่อเพิ่มคุณภาพการศึกษาและลดภาระงบประมาณ การใช้จ่ายงบประมาณเพื่อการศึกษาซึ่งได้รับค่อนข้างสูง การบริหารจัดการและการใช้จ่ายงบประมาณทางการศึกษา ซึ่งการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาโดยเฉพาะสถานศึกษาขนาดเล็ก การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดและสนับสนุนการศึกษาเพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย ของภาครัฐ และปฏิรูประบบการเงินเพื่อการศึกษา และ การถึงพร้อมด้วยจิตใจที่ดีงาม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) การพัฒนาสถานศึกษาเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างยั่งยืน และอย่างเป็นที่ต้องการของผู้ปกครอง นักเรียน ตลอดจนบุคลากรทุกฝ่าย ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนนั้น (มนตรา ผลศรัทธา และสุเทพ ลีมอรุณ, 2557) ประสิทธิภาพของสถานศึกษานั้นเป็นตัวชี้วัด การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา ประสบผลสำเร็จหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด จำเป็นต้องมีการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับประสิทธิภาพของโรงเรียน ซึ่งเป็นการศึกษาถึงข้อมูลความสำเร็จของสถาน ศึกษาอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงประสิทธิภาพ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวบ่งชี้ที่สำคัญพิจารณาจากองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีเจตคติทางบวก ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา และความสามารถในการแก้ไขปัญหาภายในสถานศึกษา

การสร้างแนวทางในการพัฒนาการศึกษาเพิ่มศักยภาพ ความสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างมีประสิทธิภาพ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายขึ้นอยู่กับพฤติกรรมผู้บริหารสถานศึกษาที่จะทำให้ โรงเรียนเกิดประสิทธิภาพ สอดคล้องกับปรัชญาสรวง พรหมอ่อน ได้ทำวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารกับประสิทธิภาพ ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า 1) พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา เรียงลำดับค่าเฉลี่ยคือ ด้านการกำหนดมาตรฐานและการปฏิบัติงานและการฝึกอบรม ด้านการกำหนดเป้าหมาย ด้านการตัดสินใจ ด้านการควบคุมการปฏิบัติงาน ด้านการเป็นผู้นำ ด้านการปฏิสัมพันธ์และการมีอิทธิพลต่อกัน ด้านการติดต่อสื่อสาร และด้านการจูงใจ อยู่ในระดับมาก และ 2) การประเมินประสิทธิภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ด้านสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา ด้านสามารถแก้ปัญหาในสถานศึกษา และด้านสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวกอยู่ในระดับมากและ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา และประสิทธิภาพของสถานศึกษา

พบว่า พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา และประสิทธิผลของสถานศึกษามีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง (ณัฐภาสรณ์ พรหมอ่อน, 2555)

ประสิทธิผล เป็นกระบวนการหรือความสำเร็จของการใช้กระบวนการบริหาร การบ่งชี้ความสำเร็จขององค์กร ผู้บริหารและคณะในองค์กรที่เป็นหรือสถานศึกษาควรให้ความสำคัญ เป็นหัวใจของระบบที่คอยขับเคลื่อน ผลักดันให้องค์กรดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันไปสู่เป้าหมายที่ผลผลิตขององค์กรในที่สุด เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่อการกำหนดกลยุทธ์ ในการบริหารโรงเรียนอย่างเหมาะสมต่อไป นำไปสู่องค์กรที่มีประสิทธิผล ซึ่งองค์การที่ดำเนินการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ ประสิทธิภาพจึงเป็นเรื่องของความสำเร็จขององค์กรในการกระทำสิ่งต่างๆ ตามที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ องค์กรที่มีประสิทธิผลสูงจึงเป็นองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ (พิทยา บวรวัฒนา, 2558) ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี เป็นสถานศึกษามีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาอย่างอิสระ ตามนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี นโยบายที่ 3 ด้านการพัฒนาและสร้างเสริมศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์

จากสภาพความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ว่าอยู่ในระดับใด มีพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาด้านใดบ้างที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ซึ่งผลการวิจัยจะนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์และแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในการนำหลักการบริหารไปพัฒนาสถานศึกษาและลงมือปฏิบัติให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุดและให้บรรลุผลสำเร็จที่ตั้งใจขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมการบริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี
3. เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการบริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (descriptive research) ในปีการศึกษา 2565 จำนวน 1,745 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 32 คน และ ครู จำนวน 1,713 คน ปี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษาจำนวน 317 คน โดยใช้ตารางกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (Krejcie & Morgan 1970 อ้างถึงใน สุวิมล ติรภานันท์, 2557) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง แบบแบ่งชั้น ตามสัดส่วน (proportional stratified random sampling) โดยกระจาย ตาม

ลักษณะขนาดของโรงเรียนและตำแหน่ง แบ่งเป็น ผู้บริหาร จำนวน 7 คน และ ครู จำนวน 310 คน รวม 317 คน โดยมีการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อความเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งวิทยฐานะ และประสบการณ์ทำงานในสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (checklist)

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับระดับพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) จำนวน 31 ข้อ ค่า Reliability เท่ากับ 0.926

ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับระดับประสิทธิผลของโรงเรียน มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) มีการตรวจสอบความตรงด้านโครงสร้างเนื้อหาและภาษา (content validity) แล้วหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยเลือกข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.67 และ 1.00 และ จำนวน 41 ข้อ ค่า Reliability เท่ากับ 0.948

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณารายด้าน พบว่า แต่ละด้าน อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ หลักการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน รองลงมา คือ การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีอิทธิพลต่อกัน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การสร้างแรงจูงใจ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก รองลงมา คือ ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี พบว่า การตัดสินใจ การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีอิทธิพลต่อกัน การสร้างแรงจูงใจ เป็นตัวแปรที่ได้รับเลือกเข้าสมการถดถอยและสามารถอธิบายความผันแปรของ ประสิทธิภาพของโรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนาย เท่ากับ 0.734 ซึ่งแสดงว่า การตัดสินใจ การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีอิทธิพลต่อกัน การสร้างแรงจูงใจ ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลของโรงเรียน ได้ร้อยละ 73.40

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า พฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหาร โดยรวม อยู่ใน ระดับมาก พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แต่ละด้านอยู่ในระดับมาก โดยที่การกำหนดมาตรฐานการ

ปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีอิทธิพลต่อกัน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การสร้างแรงจูงใจ ตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะ พฤติกรรมการบริหารมีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานต่างๆ ให้เกิดประโยชน์มากต่อโรงเรียนและบุคลากร โดยสอดคล้องกับนโยบายของเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อพัฒนาองค์กร ตามแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐภาสรณ์ พรหมอ่อน ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารกับประสิทธิผล ของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในการบริหารงานการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเป็นรายด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ มีพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา เรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการกำหนดมาตรฐานและการปฏิบัติงานและการฝึกอบรม ด้านการกำหนดเป้าหมาย ด้านการตัดสินใจ ด้านการควบคุมการปฏิบัติงาน ด้านการเป็นผู้นำ ด้านการปฏิสัมพันธ์และการมีอิทธิพลต่อกัน ด้านการติดต่อสื่อสาร และด้านการจูงใจ ตามลำดับ (ญัฐภาสรณ์ พรหมอ่อน, 2555) ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกุลธิดา สิทธิมงคล ได้ทำวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารและพัฒนาสถานศึกษาพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 พบว่า พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปฏิสัมพันธ์หรืออิทธิพล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ เป้าหมายการปฏิบัติงาน การเป็นผู้นำ การตัดสินใจ การตั้งเป้าหมาย การสื่อสาร การจูงใจ การควบคุม ตามลำดับ (กุลธิดา สิทธิมงคล, 2559) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของวิไลวรรณ ขวัญใจ ได้ทำวิจัยเรื่อง พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของครู ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมและรายด้าน มีพฤติกรรมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการปฏิสัมพันธ์และการมีอิทธิพลต่อกัน ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการตัดสินใจ ด้านการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานและการฝึกอบรม ด้านการกำหนดเป้าหมาย ด้านการเป็นผู้นำ ด้านการจูงใจ ด้านการควบคุมการปฏิบัติงาน ตามลำดับ (วิไลวรรณ ขวัญใจ, 2562)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก อยู่ในลำดับสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน ตามลำดับ ซึ่งประสิทธิภาพของโรงเรียนเป็นตัวกำหนดทิศทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดียิ่งขึ้น โดยผลลัพธ์ของประสิทธิภาพนั้นผู้บริหารและบุคลากรต้องเป็นบุคคลที่ขับเคลื่อนให้ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจตุรภัทร ประทุม ทิววิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 พบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน ภาพรวมและรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย สามอันดับแรก ได้แก่ ความสามารถในการ

ปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษาความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และความสามารถในการพัฒนาเจตคติทางบวกของนักเรียน (จตุรภัทร ประทุม, 2559) ซึ่งสอดคล้องกับทิพวรรณ สำเภาแก้ว ที่วิจัยเรื่อง ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา ความสามารถในการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และความสามารถในการพัฒนาเจตคติทางบวกของนักเรียน ตามลำดับ (ทิพวรรณ สำเภาแก้ว, 2560) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวิบูลธ นิลพิบูลย์ ได้ทำวิจัยเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 พบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรีเขต 1 ทั้งโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาโรงเรียน ความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีเจตคติทางบวก และความสามารถผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง (วิบูลธ นิลพิบูลย์, 2563) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Laila ที่วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนมีประสิทธิภาพ พบว่า ปัจจัย ที่ทำให้โรงเรียนมีประสิทธิภาพนั้นประกอบด้วย 1) ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ 2) ครูผู้สอนที่มี ประสิทธิภาพ 3) สภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่มี ประสิทธิภาพ หากปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งเกิดปัญหา หรือไม่มีประสิทธิภาพ ก็จะส่งผลกระทบต่อ ประสิทธิภาพของโรงเรียน โดยเฉพาะผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนของนักเรียน (Laila, 2015) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับกมลวรรณ ยอดมาลี ที่วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านและเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียนด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนส่วนประสิทธิผล และระดับต่ำสุดคือ ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามลำดับ (กมลวรรณ ยอดมาลี, 2558)

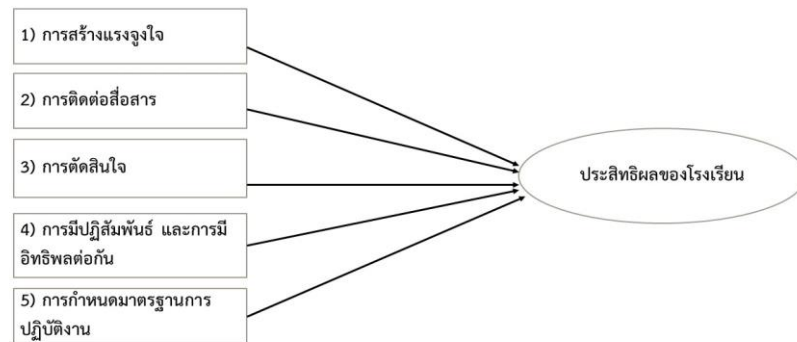
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 การตัดสินใจ การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีอิทธิพลต่อกัน การสร้างแรงจูงใจ เป็นปัจจัยส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย และได้ร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ได้ร้อยละ 73.40 จากผลการวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การที่สถานศึกษาจะมีประสิทธิผลที่ดี และสามารถประสบผลสำเร็จในการบริหารงานสถานศึกษาได้นั้น ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการตัดสินใจ การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีอิทธิพลต่อกัน การสร้างแรงจูงใจ และนำหลักการเหล่านี้ไปปฏิบัติงานเพื่อให้สถานศึกษา ได้รับผลประโยชน์สูงสุดและเป็นสิ่งที่ดีต่อครูและ

บุคลากรทางการศึกษา ดังนั้นจากผลการวิจัยดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของสิริชัย โพธิ์ศรีทอง ทำวิจัยเรื่อง คุณลักษณะผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะผู้บริหาร สังกัดพื้นที่ดังกล่าว โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ความซื่อสัตย์แรงซำบ ความยืดหยุ่น ความมั่นคงทางอารมณ์ แรงจูงใจในการนำ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเฉลียวฉลาด และความรู้ในงาน 2) ประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดในสำนักงานดังกล่าว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) คุณลักษณะผู้บริหารกับประสิทธิผล ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 1 มีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในลักษณะคล้ายตามกัน (สิริชัย โพธิ์ศรีทอง, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับฉฐาสรณพรหมอ่อน ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในการบริหารงานการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการกำหนดมาตรฐานและการปฏิบัติงานและการฝึกอบรม ด้านการกำหนดเป้าหมาย ด้านการตัดสินใจ ด้านการควบคุมการปฏิบัติงาน ด้านการเป็นผู้นำ ด้านการปฏิสัมพันธ์และการมีอิทธิพลต่อกัน ด้านการติดต่อสื่อสาร และด้านการจูงใจ ตามลำดับ มีความสัมพันธ์ในการประเมินประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขตโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยคือ ด้านสามารถผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ด้านสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา ด้านสามารถแก้ปัญหาในสถานศึกษา และด้านสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทุกด้านมีความสัมพันธ์กันในทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง (ฉฐาสรณพรหมอ่อน, 2555)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี สามารถนำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยรูปแบบ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนพฤติกรรมกรรมการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี พบว่า การตัดสินใจ (X3) การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน (X5) การติดต่อสื่อสาร (X2) การมีปฏิสัมพันธ์และการมีอิทธิพลต่อกัน (X4) การสร้างแรงจูงใจ (X1) เป็นตัวแปรที่ได้รับเลือกเข้าสมการถดถอย และสามารถอธิบาย ความผันแปรของประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนาย (R²) เท่ากับ 0.734 ซึ่งแสดงว่า การตัดสินใจ การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีอิทธิพลต่อกัน การสร้างแรงจูงใจ ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน และสามารถทำนายประสิทธิผลของโรงเรียนได้ ร้อยละ 73.40 โดยสามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ ดังนี้

สมการวิเคราะห์การถดถอยในรูปของคะแนนดิบ คือ $tot = 1.16 + 0.29 (X3) + 0.17 (X5) + 0.11 (X2) + 0.10 (X4) + 0.09 (X1)$

สมการวิเคราะห์การถดถอยในรูปของคะแนนมาตรฐาน คือ $tot = 0.38 (Z3) + 0.20 (Z5) + 0.13 (Z2) + 0.13 (Z4) + 0.12 (Z1)$

จากสมการคะแนนดิบ หมายถึง เมื่อคะแนนการตัดสินใจเพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนประสิทธิผลของโรงเรียน เพิ่มขึ้น 0.29 คะแนน เมื่อคะแนนการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนประสิทธิผลของโรงเรียน เพิ่มขึ้น 0.17 คะแนน เมื่อคะแนนการติดต่อสื่อสารเพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนประสิทธิผลของโรงเรียน เพิ่มขึ้น 0.11 คะแนน เมื่อคะแนนการมีปฏิสัมพันธ์และการมีอิทธิพลต่อกัน เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนประสิทธิผลของโรงเรียน เพิ่มขึ้น 0.10 คะแนน และเมื่อคะแนนการสร้างแรงจูงใจเพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนประสิทธิผลของโรงเรียน เพิ่มขึ้น 0.09 คะแนน

จากสมการคะแนนมาตรฐาน หมายถึง เมื่อการตัดสินใจเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน จะทำให้คะแนนประสิทธิผลของโรงเรียน เพิ่มขึ้น 0.38 คะแนนมาตรฐาน เมื่อคะแนนการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน เพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน จะทำให้คะแนนประสิทธิผลของโรงเรียน เพิ่มขึ้น 0.20 คะแนนมาตรฐาน เมื่อคะแนนการติดต่อสื่อสาร เพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน จะทำให้คะแนนประสิทธิผลของโรงเรียนเพิ่มขึ้น 0.13 คะแนนมาตรฐาน เมื่อคะแนนการมีปฏิสัมพันธ์และการ

มีอิทธิพลต่อกัน เพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน จะทำให้คะแนนประสิทธิผลของโรงเรียนเพิ่มขึ้น 0.13 คะแนนมาตรฐาน และเมื่อคะแนนการสร้างแรงจูงใจเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน จะทำให้คะแนนความประสิทธิผลของโรงเรียน เพิ่มขึ้น 0.12 คะแนนมาตรฐาน

ดังนั้น ผู้บริหารควรนำลักษณะพฤติกรรมกรรมการบริหารที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้ ทั้งในด้านการตัดสินใจ การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีอิทธิพลต่อกัน และการสร้างแรงจูงใจ ไปใช้การบริหารงานในโรงเรียน เพื่อเป็นการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียน อันได้แก่ ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน และความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลของโรงเรียนอันจะเป็นประโยชน์สูงสุด ต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศสืบต่อไป

บทสรุป

ผู้บริหารควรนำลักษณะพฤติกรรมกรรมการบริหารไปใช้ ทั้งในด้านการตัดสินใจ การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีอิทธิพลต่อกัน และการสร้างแรงจูงใจ ไปใช้การบริหารงานในโรงเรียน เพื่อเป็นการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียน อันได้แก่ ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน และความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลของโรงเรียนอันจะเป็นประโยชน์สูงสุด ต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ในพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การสร้างแรงจูงใจและเมื่อพิจารณาการสร้างแรงจูงใจพบว่า ประเด็นที่ผู้บริหารและครูให้ความเห็นในค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูและบุคลากรในการดำเนินกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร และรองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาพูดส่งเสริม สนับสนุนและให้กำลังใจครูและบุคลากร ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงานในโรงเรียน 5-10 ปี วิทยฐานะชำนาญการ ดังนั้น ผู้บริหารควรปฏิบัติตนในการสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้ครูและบุคลากรทุกคน ได้รับความไว้วางใจในการทำงานของผู้บริหาร นอกจากนี้ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทุกคนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหา ร่วมกันกำหนดข้อบังคับในการพัฒนาสถานศึกษา โดยเขตพื้นที่การศึกษาจัดให้มีการอบรมเกี่ยวกับลักษณะการบริหารผู้บริหารไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะ เทคนิควิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ในการบริหารผู้ใต้บังคับบัญชาให้เกิดความยอมรับนับถือในการใช้อำนาจทางกฎหมายในการวินิจฉัยเรื่องต่างๆ อย่างถูกต้อง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ในด้านประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน ควรมีการอบรมผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับหลักการและแนวทางในการปฏิบัติเมื่อเจอกับสถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่ต้องแก้ปัญหา โดยมีรูปแบบและวิธีการแก้ปัญหาให้ถูกต้อง ไม่เกิดข้อผิดพลาดหรือเกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด ทั้งนี้เมื่อผู้บริหารรับรู้ปัญหาของสถานศึกษาแล้วนั้น ในการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษาผู้บริหารควรรับฟังความคิดเห็นของครูและบุคลากรในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องและร่วมมือกันแก้ไขปัญหา รวมทั้งนำข้อคิดต่างๆ มาใช้แก้ปัญหาให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการปฏิบัติงาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การตัดสินใจ การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีอิทธิพลต่อกัน การสร้างแรงจูงใจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ดังนี้ ผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการพลวัตกรรมการบริหาร เพื่อให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ พลวัตกรรมการบริหารของผู้บริหารที่สำคัญคือ คือ การตัดสินใจ การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีอิทธิพลต่อกัน การสร้างแรงจูงใจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับ การบริหารสถานศึกษาโดยควรให้ความสำคัญกับประสิทธิผลของโรงเรียน สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ แรงจูงใจในการทำงานของครู และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการบริหารงานของผู้บริหาร ลักษณะพลวัตกรรมการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นเลิศ และแนวทางการส่งเสริมพลวัตกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ ยอดมาลี. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกับ ประสิทธิภาพของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จันทบุรี เขต 1. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตมหาวิทยาลัยบูรพา.
- กุลธิดา สิทธิมงคล. (2559). พลวัตกรรมการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารและพัฒนาสถานศึกษาพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- จตุรภัทร ประทุม. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27. *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.

- ณัฐภาสธรณ์ พรหมอ่อน. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารกับ ประสิทธิภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 1. *ภาควิชาพัฒนศาสตร์มหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราช ภัฏกาญจนบุรี.
- ทิพวรรณ สำเภาแก้ว. (2560). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- พิทยา บวรพัฒนา. (2558). *ทฤษฎีองค์การสาธารณะ*. พิมพ์ครั้งที่ 17 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนตรา ผลศรีธธา และสุเทพ ล้อมอรุณ. (2557). พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผล ต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพชรบุรี เขต 2. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- วิไลวรรณ ขวัญใจ. (2562). พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงาน ของครู ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ในจังหวัดสุ ราษฎร์ธานี. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ ธานี
- วิบูลย์ นิลพิบูลย์. (2563). การบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิภาพของโรงเรียนสังกัดสำนักงาน. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สิริชัย โพธิ์ศรีทอง. (2562). คุณลักษณะผู้บริหารกับประสิทธิภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงาน เขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 1. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา การบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุวิมล ติรกันนท์. (2557). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: โรง พิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรินทวาทกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545*. กรุงเทพฯ: บริษัทพรินทวาทกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาเขต 9. (2563). *แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 (พ.ศ.2563-2565)*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2565 จาก <http://www.mathayom9.go.th/webspm9/data/plan63-65.pdf>.

การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครู ใน
โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2
The Empowerment of Administrators Affecting the Organizational
Commitment of Teachers in School Under Suphanburi Primary
Educational Service Area Office 2

¹ปัทมา กาฬภักดี Pattama Karapakdee

²อรพรรณ ตูจินดา Orphan Toujinda

³ดวงใจ ชนะสิทธิ์ Duangjai Chanasid

¹²³หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Master of Education Program in Educational Administration,

Nakhon Pathom Rajabhat University

¹Corresponding author, e-mail: pattama.kalapakdee@gmail.com

Received April 14, 2023; Revised May 11, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีเพื่อศึกษา 1) ระดับการเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน 2) ระดับความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน และ 3) การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหาร ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 จำนวน 297 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนกระจายตามขนาดของสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการถดถอยพหุคูณ แบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า

1) ระดับการเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวม และรายด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ความก้าวหน้าในวิชาชีพ การสร้างทีมงาน การสร้างแรงจูงใจ และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

2) ระดับความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน โดยภาพรวม และรายด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การทุ่มเทเต็มใจในการปฏิบัติงาน ความภักดีและการรักษาความเป็นสมาชิกของโรงเรียน และความเชื่อถ้อยยอมรับเป้าหมายและค่านิยมของโรงเรียน

3) การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน ประกอบด้วย การสร้างทีมงาน (X_2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (X_3) ความก้าวหน้าในวิชาชีพ (X_4) และการสร้างแรงจูงใจ (X_1) เป็นปัจจัยที่

ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน โดยร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 59.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สมการวิเคราะห์การถดถอย คือ $\hat{Y}_{tot} = 1.24 + 0.20 (X_2) + 0.24 (X_3) + 0.16 (X_4) + 0.15 (X_1)$

คำสำคัญ: การเสริมสร้างพลังอำนาจ; ความผูกพันต่อองค์กรของครู; ประถมศึกษา

Abstract

This research aimed to study: 1) the level of empowerment of school administrators; 2) the level of organizational commitment of teachers in schools; and 3) analyze the empowerment of administrators affecting the organizational commitment of teachers in school under Suphan Buri Primary Educational Service Area Office 2. The sample was 297 administrators and teachers in schools under Suphan Buri Primary Educational Service Area Office 2, derived by proportional stratified random sampling distributed by school size. The research instrument was a questionnaire constructed by the researcher. Data were analyzed with frequency, percentage, mean, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis.

The findings of the research were as follows:

1. Overall, the empowerment of school administrators was at the highest level. The aspects were career advancement, team building, motivation and participation to decide.

2. Overall, organizational commitment of teachers in schools was at the highest level. The aspects were willing dedication to work, loyalty and maintaining the membership of school, and confidence in goals and school values.

3. The empowerment of school administrators in the aspects of team building (X_2), participation to decide (X_3), career advancement (X_4), and motivation (X_1) together predicted the organizational commitment of teachers in schools (Y_{tot}) at the percentage of 59.50 with statistical significance level of .05. The regression analysis equation was: $\hat{Y}_{tot} = 1.24 + 0.20 (X_2) + 0.24 (X_3) + 0.16 (X_4) + 0.15 (X_1)$

Keywords: empowerment; organizational commitment of teachers; primary education

บทนำ

การบริหารองค์กรท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันนั้นมีความซับซ้อนและท้าทายมากขึ้น องค์กรต่างๆ ต้องเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรงยิ่งขึ้นในทุกมิติ กระแสทุนนิยมซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานที่ว่าองค์กรที่มีทุนมากกว่านั้นจะมีความได้เปรียบเหนือกว่าองค์กรอื่น เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการบริหารจัดการในทุกภาคส่วนในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐกิจ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานราชการ หรือแม้แต่สถาบันการศึกษา จำต้องปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการของตนเอง

เพื่อให้สามารถแข่งขันและสร้างการเติบโตขององค์กรให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องทุนในการดำเนินงานในปัจจุบันได้ถูกตีความมากกว่าเรื่องของการเงิน ทรัพยากร การบริหารจัดการและเทคโนโลยี แต่ได้เริ่มให้ความสำคัญต่อทรัพยากรมนุษย์มากขึ้น และถือเป็นทุนสำคัญขององค์กรในการสร้างความได้เปรียบในการดำเนินงาน (กันยารัตน์ จันทรสว่าง และสุภาวดี พรหมบุตร, 2562) สอดคล้องกับสุภาภรณ์ โสภา ที่กล่าวว่าทรัพยากรมนุษย์ หรือคนนั้นเป็นทรัพยากรในการจัดการที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นทรัพยากรที่สามารถสร้างคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มได้ โดยสามารถเรียนรู้เพิ่มพูนทักษะทางด้านความคิด และการกระทำสามารถผลักดันภารกิจทั้งหลายขององค์กร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ การที่บุคคลจะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสามารถทางการจัดการของผู้บริหารที่จะสร้างขวัญและกำลังใจเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจ หรือการกระตุ้นให้คนในองค์กรมีแรงจูงใจการปฏิบัติงาน สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง (สุภาภรณ์ โสภา, 2565) ดังนั้น ในทุกองค์กรจึงต้องศึกษาและให้ความสำคัญในเรื่องของ “มนุษย์” เพราะถือเป็นทรัพยากรหลักที่สำคัญในการช่วยพัฒนาองค์กร โดยผู้บริหารต้องหันมาศึกษาถึงการสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันที่ยั่งยืน นั่นคือการลงทุนสร้างความได้เปรียบ ในเรื่องของทรัพยากรมนุษย์ เพราะถือปัจจัยสำคัญที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องหากลยุทธ์ที่จะรักษาคคนเก่งหรือคนที่มีคุณภาพให้อยู่กับองค์กรต่อไป

การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นกลยุทธ์การพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีความสำคัญต่อ ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับในองค์กร ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับทีมงาน และระดับองค์กร โดยมีความสำคัญในการช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนทำงานบรรลุเป้าหมายของแต่ละระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการพัฒนาบุคลากรและทีมงานให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น ให้ทุกคนมีส่วนร่วมใน การคิด และตัดสินใจ มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน เกิดความพึงพอใจในงาน สามารถทำงาน ได้อย่างเต็มความสามารถ มีความสุขกับการทำงาน และทุกคนเกิดความผูกพันต่อองค์กร (ดวงกมล อนุเอกจิตร, 2560) ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องศึกษาและให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจ เพื่อนำมาใช้เป็นกลยุทธ์หรือกระบวนการในการบริหารงานบุคคลที่จะส่งผลให้องค์กรเกิดบรรยากาศที่ดี บุคลากรเกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน มีความรักความผูกพันต่อองค์กร ลดอัตราการย้ายการลาออก ส่งผลให้องค์กรสามารถธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์ที่เก่งให้อยู่กับองค์กรต่อไป

การบริหารในองค์กรจะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรในองค์กร ความผูกพันต่อองค์กรก็ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้องค์กรนั้นบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ได้ ความผูกพันต่อองค์กรจึงเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพของผู้บริหารและองค์กร บุคลากรที่มีความผูกพันต่อองค์กรสูง จะปฏิบัติงานได้ดีกว่าผู้ที่มีความผูกพันต่อองค์กรต่ำ ดังนั้น หากองค์กรสามารถทำให้บุคลากรในองค์กรมีความผูกพันต่อองค์กรได้มากเท่าใดก็จะยิ่งทำให้บุคลากรเหล่านั้นมีความปรารถนาที่จะอยู่เป็นสมาชิกขององค์กรมากขึ้นเท่านั้น รวมถึงบุคลากรเหล่านั้นพร้อมที่จะทุ่มเทความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อองค์กรอย่างเต็มที่และด้วยความเต็มใจ ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จก้าวหน้าขององค์กร (ศิริกมล มณีฉาย และคณะ, 2565) สอดคล้องกับศลิสา สายศรี ที่กล่าวว่าความผูกพันต่อองค์กรมีความสำคัญต่อพฤติกรรมการทำงานของสมาชิกในองค์กรและ ส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร เพราะหากสมาชิกมีความผูกพันต่อองค์กรก็ย่อมมีพฤติกรรมทางบวกที่จะส่งผลให้องค์กรประสบความสำเร็จ ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทั้งนี้สมาชิกที่มีความผูกพันต่อ

องค์กรสูงจะปฏิบัติงานได้ดีและมีประสิทธิภาพกว่าผู้ที่มีความผูกพันต่อองค์กรต่ำ และสมาชิกที่มีความผูกพันต่อองค์กรจะมีความจงรักภักดีต่อองค์กร และเต็มใจทำงานเต็มความสามารถของตนเอง เพื่อช่วยให้องค์กรมีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น (ศลิศา สายศรี, 2562)

จากผลการดำเนินโครงการ ตามแผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ 2565 ของโครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อให้การดำเนินการ ด้านบริหารงานบุคคล ด้านงานวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง งานสรรหาและบรรจุแต่งตั้งงานบำเหน็จความชอบและทะเบียนประวัติ และการสร้างขวัญกำลังใจยกย่องเชิดชูเกียรติให้บุคลากรในสังกัดเป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามหลักธรรมาภิบาลและสนองนโยบายของหน่วยงาน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจและการยกย่องเชิดชูเกียรติ และเพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพมีความก้าวหน้าในวิชาชีพซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ ในเชิงคุณภาพผลการดำเนินโครงการชี้ให้เห็นว่าการบริหารงานบุคคลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 มีความเข้มแข็งด้านการบริหารงานบุคคลมีการปฏิบัติภารกิจ เกิดประสิทธิภาพ ถูกต้องรวดเร็วและเป็นไปตามระเบียบหลักเกณฑ์ที่กำหนด สามารถส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2, 2565) การดำเนินการดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า หน่วยงานต้นสังกัดได้มีการส่งเสริมการบริหารงานบุคคลอย่างเข้มแข็ง ซึ่งส่งผลให้สถานศึกษาดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันหากผู้บริหารโรงเรียนให้ความสนใจ ในเรื่องการเสริมสร้างพลังอำนาจ โดยการนำมากำหนดเป็นกลยุทธ์ หรือกระบวนการในการบริหารโรงเรียน จะทำให้ครูเกิดพฤติกรรมในเชิงบวก พร้อมทุ่มเทความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ ในการจัดการเรียนรู้ ที่อันจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

บทความวิจัยนี้เสนอการเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ซึ่งผลการวิจัยจะนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์และแนวทางในการพัฒนาการบริหารการศึกษา การบริหารงานบุคคลของโรงเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ความต้องการของครูได้รับการตอบสนอง เกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ครูเกิดความผูกพันต่อโรงเรียนอันจะเป็นประโยชน์สูงสุด และส่งผลต่อประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลในการบริหารจัดการสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ที่หลากหลาย ทำท่าย และเปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันอันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2
2. เพื่อศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

3. เพื่อวิเคราะห์การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) ประชากร คือ ผู้บริหาร และครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 1,220 คน แบ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 97 คน และครูในโรงเรียน จำนวน 1,123 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครู โดยใช้ตารางกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (Krejcie & Morgan 1970 อ้างถึงใน จิตติรัตน์ แสงเลิศสุทัย, 2557) ได้จำนวน 297 คน จากนั้นใช้วิธีการ สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (proportional stratified random sampling) จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ได้แก่ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก และจำแนกตามตำแหน่ง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครู แบ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 24 คน และครู จำนวน 273 คน โดยมีการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อความเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงานในโรงเรียน ลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (checklist)

ขั้นตอนที่ 2 สอบถามระดับการเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน และระดับความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน มีลักษณะเป็น มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) มีการตรวจสอบความตรงด้านโครงสร้างเนื้อหา และภาษา (content validity) แล้วหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยเลือกข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 1.00

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้แบบสอบถามกับผู้บริหารโรงเรียนและครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหา ค่าความเที่ยง (reliability) ของข้อกระทงคำถาม โดยใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ของ Cronbach ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ได้ค่าความเที่ยงของการเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน เท่ากับ 0.95 และได้ค่าความเที่ยงของความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน เท่ากับ 0.95 แล้วจึงส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 297 ฉบับ นำแบบสอบถามทั้งหมด มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันและการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน สรุปผลและเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความก้าวหน้าในวิชาชีพ รองลงมา คือ การสร้างทีมงาน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียนอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การทุ่มเท เต็มใจในการปฏิบัติงาน รองลงมา คือ ความภักดี และการรักษาความเป็นสมาชิกของโรงเรียน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความเชื่อถือ ยอมรับเป้าหมาย และค่านิยมของโรงเรียน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า การสร้างทีมงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และการสร้างแรงจูงใจเป็นตัวแปรที่ได้รับเลือกเข้าสมการถดถอย และสามารถอธิบายความผันแปรของการเสริมสร้าง พลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนายเท่ากับ 0.595 ซึ่งแสดงว่าการสร้างทีมงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และการสร้างแรงจูงใจ ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สามารถร่วมกันทำนายความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน ได้ร้อยละ 59.50

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยที่ความก้าวหน้าในวิชาชีพมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ การสร้างทีมงาน การสร้างแรงจูงใจ และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหาร เป็นกระบวนการที่ผู้บริหารนำมาใช้ในการเพิ่มศักยภาพของครูให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานโดยการส่งเสริมความก้าวหน้าในวิชาชีพ การสร้างทีมงาน การสร้างแรงจูงใจ และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำให้ครูเกิดความเชื่อมั่นในตนเองรู้สึกมีคุณค่า ส่งผลให้ครูเกิดบรรยากาศที่ดีในการทำงาน และส่งผลให้ครูดำเนินงานได้บรรลุตามเป้าหมายที่โรงเรียนกำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดรรรัตน์ อ้นถาวร ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างพลังอำนาจที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานดังกล่าว เรียงตามลำดับอิทธิพลจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การได้รับการเพิ่มพูนความสามารถและทักษะ การได้รับข้อมูลข่าวสาร การได้รับความก้าวหน้าในงาน การได้รับรางวัลและการยอมรับเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานดังกล่าว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 งานวิจัยนี้ พบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจของครู ซึ่งได้แก่ การได้รับการเพิ่มพูนความสามารถและทักษะการได้รับข้อมูลข่าวสาร การได้รับความก้าวหน้าในงาน และการได้รับรางวัลและการยอมรับ สามารถทำให้เกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ได้ร้อยละ 62.60 (ดรรรัตน์ อ้นถาวร, 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ertürk, R. ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำแบบเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารสถานศึกษากับการรับรู้ของครู

ต่อการเป็นพลเมืององค์กร จากการศึกษาวิจัย พบว่า พฤติกรรมการเสริมสร้างศักยภาพความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนส่งผลต่อการรับรู้ของครูที่มีต่อความเป็นพลเมืองในองค์กรอย่างมีนัยสำคัญ ตามการรับรู้ของครูพบว่าพฤติกรรมผู้นำแบบเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ในมิติของการเสริมสร้างอำนาจเป็นที่น่าชื่นชมครูควรได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจด้วยความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อเพิ่มพูนพฤติกรรมผู้นำแบบเสริมสร้างอำนาจของผู้บริหารโรงเรียนให้อยู่ในระดับสูงในมิติ ของการเสริมสร้างพลังอำนาจ ผลลัพธ์นี้เป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารโรงเรียน ในการแสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำแบบเสริมพลังอำนาจเพื่อให้ครูแสดงพฤติกรรมพลเมืองในองค์กรมากขึ้น (Ertürk, R., 2022)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยการทบทวนเพิ่มเติมในการปฏิบัติงาน อยู่ในลำดับสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ความภักดี และการรักษาความเป็นสมาชิกของโรงเรียน และความเชื่อถือ ยอมรับเป้าหมาย และค่านิยมของโรงเรียน ตามลำดับ ซึ่งผลลัพธ์ของความผูกพันต่อองค์กรของครูนั้น เกิดจากกระบวนการบริหารงานของผู้บริหารที่มีความสามารถทำให้ครูเกิดความรู้สึก ทัศนคติ และพฤติกรรมเชิงบวกต่อโรงเรียน โดยครูแสดงออกต่อโรงเรียนอย่างภาคภูมิใจ ยอมรับจุดมุ่งหมายและค่านิยมของโรงเรียน รู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน เต็มใจและมีความมุ่งมั่นที่จะใช้ความพยายาม อย่างเต็มที่เพื่อความสำเร็จของโรงเรียน มีความจงรักภักดีต่อโรงเรียน พร้อมทั้งจะอุทิศตนและเสียสละเพื่อโรงเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของจันทร์หา อัมในบุญ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงาน โดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 จากการศึกษาวิจัยพบว่าความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอนตามความคิดเห็นของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 โดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ความทุ่มเท ความจงรักภักดีต่อองค์กร และความศรัทธา ตามลำดับ (จันทร์หา อัมในบุญ, 2559) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของลูกน้ำ เจนหัดพล ได้ศึกษาเรื่อง ความผูกพันของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี จากการศึกษารายงานพบว่า ความผูกพันของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรีโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความศรัทธาเลื่อมใส ด้านความตั้งใจที่จะเป็นสมาชิกที่ดี และด้านความเต็มใจในการปฏิบัติงาน (ลูกน้ำ เจนหัดพล, 2564)

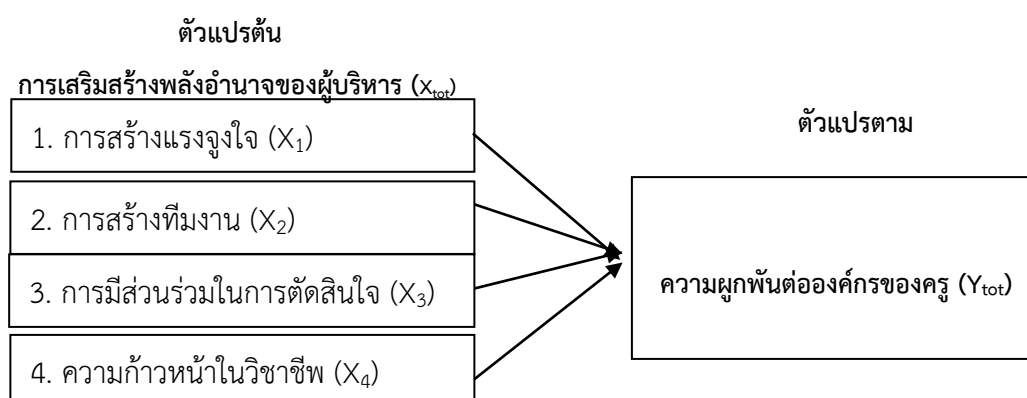
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน ประกอบด้วย การสร้างทีมงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และการสร้างแรงจูงใจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย และได้ร่วมกันพยากรณ์ความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ได้ร้อยละ 59.50 จากผลการวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การที่จะสามารถทำให้ครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 เกิดความผูกพันต่อโรงเรียนได้นั้น ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการ

เสริมสร้างพลังอำนาจ โดยผู้บริหารต้องใช้กระบวนการการสร้างทีมงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และการสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้ครูในโรงเรียนเกิดพฤติกรรมเชิงบวกต่อโรงเรียน ดังนั้น จากผลการวิจัยดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของชูลีกาญจน์ กัลป์ยาพิเชษฐ์ ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างพลังอำนาจในงานเชิงจิตวิทยา เชาว์นอารมณ์ และความผูกพันในงาน โดยมีเชาว์นอารมณ์เป็นตัวแปรกำกับ: ศึกษาบุคลากรทางการแพทย์โรงพยาบาลของรัฐแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม จากการศึกษาวิจัยพบว่า บุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ (แบบแสดงตัวและแบบจิตสำนึก) การเสริมสร้างพลังอำนาจในงานเชิงจิตวิทยา และเชาว์นอารมณ์ร่วมทำนายความผูกพันในงานได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยมีเชาว์นอารมณ์เป็นตัวแปรกำกับ คือ บุคลากรที่มีการเสริมสร้างพลังอำนาจในงานสูง มีเชาว์นอารมณ์สูงทำให้ความผูกพันในงานสูงตามไปด้วย (ชูลีกาญจน์ กัลป์ยาพิเชษฐ์, 2560) เช่นเดียวกับงานวิจัยของเอกพล พันธุ์โชติ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมิติการเสริมสร้างพลังอำนาจครูกับความผูกพันต่อองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 จากการศึกษาวิจัยพบว่ามิติการเสริมสร้าง พลังอำนาจครูโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และความผูกพันต่อองค์กรของครู โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และมีมิติการเสริมสร้างพลังอำนาจครู ด้านการได้รับทรัพยากร ด้านการได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมด้านการได้รับข้อมูลข่าวสาร ด้านการได้รับความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ด้านการได้รับการเพิ่มพูนทักษะความสามารถ และด้านการได้รับการยกย่องชมเชยและการยอมรับร่วมกัน มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครู (เอกพล พันธุ์โชติ, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับ Muhammad, N., & Chaudhary, A. H. ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ของการเสริมสร้างพลังอำนาจครูกับความผูกพันต่อองค์กรระดับมัธยมศึกษาในปัญจาบ จากการศึกษาวิจัยพบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจของครูมีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์กร การบริหารจัดการโรงเรียนต้องนำ การเสริมสร้างพลังอำนาจของครูมาใช้เป็นเทคนิคในการสร้างแรงบันดาลใจเพื่อเพิ่มความมุ่งมั่นในวิชาชีพครูของครู การบริหาร การศึกษาจึงต้องรวมพลังครูไว้ในนโยบายทรัพยากรบุคคลเพื่อสร้างบุคลากรที่มีความผูกพันต่อองค์กรของครู (Muhammad, N., & Chaudhary, A. H., 2020)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาการเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 สามารถนำเสนอกรอบแนวคิดได้ดังนี้

จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนการเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า การสร้างทีมงาน (X_2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (X_3) ความก้าวหน้าในวิชาชีพ (X_4) และการสร้างแรงจูงใจ (X_1) เป็นตัวแปรที่ได้รับเลือกเข้าสมการถดถอย และสามารถอธิบายความผันแปรของการเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนาย (R^2) เท่ากับ 0.595 ซึ่งแสดงว่าการสร้างทีมงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และการสร้างแรงจูงใจ ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน และสามารถทำนายความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียนได้ร้อยละ 59.50 โดยสามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ ดังนี้ สมการวิเคราะห์การถดถอยในรูปของคะแนนดิบ คือ $\hat{Y}_{tot} = 1.24 + 0.20 (X_2) + 0.24 (X_3) + 0.16 (X_4) + 0.15 (X_1)$ สมการวิเคราะห์การถดถอยในรูปของคะแนนมาตรฐาน คือ $\hat{Z}_{tot} = 0.25 (Z_2) + 0.26 (Z_3) + 0.18 (Z_4) + 0.18 (Z_1)$

จากสมการคะแนนดิบ หมายถึง เมื่อการสร้างทีมงานเพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนความผูกพันต่อองค์กรของครูเพิ่มขึ้น 0.20 คะแนน เมื่อคะแนนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนความผูกพันต่อองค์กรของครู เพิ่มขึ้น 0.24 คะแนน เมื่อคะแนนความก้าวหน้าในวิชาชีพเพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนความผูกพันต่อองค์กรของครูเพิ่มขึ้น 0.16 คะแนน และเมื่อคะแนนการสร้างแรงจูงใจเพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนความผูกพันต่อองค์กรของครู เพิ่มขึ้น 0.15 คะแนน

จากสมการคะแนนมาตรฐาน หมายถึง เมื่อการสร้างทีมงานเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน จะทำให้คะแนนความผูกพันต่อองค์กรของครูเพิ่มขึ้น 0.25 คะแนนมาตรฐาน เมื่อคะแนนการมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน จะทำให้คะแนนความผูกพันต่อองค์กรของครูเพิ่มขึ้น 0.26 คะแนนมาตรฐาน เมื่อคะแนนความก้าวหน้าในวิชาชีพเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน จะทำให้คะแนน ความผูกพันต่อองค์กรของครูเพิ่มขึ้น 0.18 คะแนนมาตรฐาน และเมื่อคะแนนการสร้างแรงจูงใจเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน จะทำให้คะแนนความผูกพันต่อองค์กรของครู เพิ่มขึ้น 0.18 คะแนนมาตรฐาน ดังนั้นผู้บริหารควรนำกระบวนการการเสริมสร้างพลังอำนาจที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้ ทั้งในด้านสร้างทีมงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และการสร้างแรงจูงใจไปใช้การบริหารงานบุคคลในโรงเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ความต้องการของครูได้รับ การตอบสนอง ครูเกิดความรู้สึกในเชิงบวกต่อการปฏิบัติงาน เกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ครูเกิดความผูกพันต่อโรงเรียน อันจะเป็นประโยชน์สูงสุด และส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่หลากหลาย ทำลายและเปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันอันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติสืบต่อไป

บทสรุป

ผู้บริหารที่มีกระบวนการในการบริหาร ด้วยการส่งเสริมให้ครูทำงานร่วมกันทีม ให้ครูได้มีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจในงานต่างๆ รวมถึงมองเห็นความสำคัญและส่งเสริมความก้าวหน้าใน

วิชาชีพของครูทุกคนอย่างเท่าเทียม มีการสร้างขวัญและกำลังใจสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้แก่ครู จะส่งผลให้ครูรักและผูกพันต่อองค์กร เกิดบรรยากาศที่ดีต่อการปฏิบัติงาน และส่งผลให้การทำงานของครูมีประสิทธิภาพ ทำให้โรงเรียนเกิดประสิทธิผลบรรลุเป้าหมายได้ตามที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และเมื่อพิจารณาความก้าวหน้าในวิชาชีพ พบว่า ประเด็นที่ผู้บริหารและครูให้ความเห็นในค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูทำผลงานทางวิชาการตามสาขาวิชาที่ตนถนัดเพื่อมีหรือเลื่อนวิทยฐานะ รองลงมา คือ ผู้บริหารสนับสนุนครูให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพตามความเหมาะสม ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้ ผู้บริหารโรงเรียนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายในการบริหารงานบุคคล โดยใช้การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารด้านความก้าวหน้าในวิชาชีพ ในการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้ทำผลงานทางวิชาการตามสาขาวิชาที่ตนถนัดเพื่อมีหรือเลื่อนวิทยฐานะ รวมถึงผู้บริหารต้องสนับสนุนครูให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพตามความเหมาะสม เนื่องจากผลลัพธ์ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับสิทธิและประโยชน์กับวิชาชีพของครูโดยตรง เมื่อครูได้รับความก้าวหน้าในวิชาชีพ จึงส่งผลให้ครูมีความผูกพันต่อโรงเรียนในระดับสูง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า ประเด็นที่ผู้บริหารและครูให้ความเห็นในค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารรับฟังความคิดเห็นจากคณะครูอยู่เสมอ และรองลงมา คือ ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะแนวทาง ประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารงาน ดังนั้น ผู้บริหารควรเสริมสร้างพลังอำนาจด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจให้กับครูและบุคลากรทุกคนโดยการไม่ละเลยและให้ความสำคัญกับทุกคนเท่ากัน ควรรับฟังความคิดเห็นจากครูและบุคลากรทุกคน เนื่องจากเป็นผู้ปฏิบัติและรับผิดชอบดำเนินงานต่างๆ ในโรงเรียน จึงเข้าใจสภาพปัญหา รวมถึงบริบทของงานต่างๆ ในโรงเรียน ครูและบุคลากรทุกคนจึงต้องการได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็น รวมถึงเสนอแนะแนวทางประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารงาน เพื่อให้ครูและบุคลากรทุกคนรู้สึกว่าได้ได้รับความไว้วางใจในการทำงานจากผู้บริหาร นอกจากนี้ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และเป้าหมายการดำเนินงานของโรงเรียน ควรเปิดโอกาสให้ครูได้ประเมินทางเลือกเพื่อหาข้อสรุปจนเป็นที่ยอมรับ ซึ่งผู้บริหารควรใช้การเสริมสร้างพลังอำนาจดังกล่าว มาเป็นกลยุทธ์หรือ กระบวนการในการบริหาร เพื่อให้ครูเกิดพฤติกรรมที่ดีต่อโรงเรียน อันจะส่งผลให้ครูมีความผูกพันต่อองค์กรและพร้อมที่จะปฏิบัติงานเพื่อเป้าหมายของโรงเรียนต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การทุ่มเท เต็มใจในการปฏิบัติงาน และเมื่อพิจารณาการทุ่มเทเต็มใจในการปฏิบัติงาน พบว่า ประเด็นที่ผู้บริหารและครูให้ความเห็นในค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ครูตั้งใจทำงานที่โรงเรียนมอบหมายอย่างสุดความสามารถ

รองลงมา คือ ครูยินดีที่จะทำงานตามที่ได้รับมอบหมายเพื่อโรงเรียน จากผลการวิจัยจึงสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อผู้บริหารมีกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจอยู่ในระดับมากที่สุด ได้ส่งผลให้ครูมีความตั้งใจทำงานตามที่โรงเรียนมอบหมายอย่างสุดความสามารถและยินดีที่จะทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย เพื่อโรงเรียน ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรนำปัจจัยการเสริมสร้างพลังอำนาจที่ค้นพบในงานวิจัยนี้ ไปใช้ในการบริหารงานในโรงเรียนเพื่อให้ครูมีพฤติกรรมการปฏิบัติงานในเชิงบวก ส่งผลให้งานของโรงเรียนเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความเชื่อถือ ยอมรับเป้าหมาย และค่านิยมของโรงเรียน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความสำคัญกับการสร้างความเชื่อถือ ยอมรับเป้าหมาย และค่านิยมของโรงเรียน ผู้บริหารควรกำหนดเป้าหมายและค่านิยมที่ถูกต้องและชัดเจนสร้างความน่าเชื่อถือและยอมรับในเป้าหมาย ค่านิยมของโรงเรียน โดยเห็นความสำคัญของครู ให้ครูเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนอย่างแท้จริง เพื่อให้ครูรู้สึกภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนและรู้สึกว่าได้เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน เพื่อให้ครูเกิดความรักและความผูกพันต่อโรงเรียนอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการปฏิบัติงานและโรงเรียนต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน ประกอบด้วย การสร้างทีมงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และการสร้างแรงจูงใจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้ ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายในการบริหารงานบุคคล โดยให้การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารในการส่งเสริมให้ครูมีความผูกพันต่อโรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้โรงเรียนเกิดประสิทธิผลที่มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียนที่สำคัญ คือ การสร้างทีมงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และการสร้างแรงจูงใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารสถานศึกษา โดยควรให้ความสำคัญกับความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียนโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้บริหารกับความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน และปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในเชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกิดจากสภาพจริงนำไปหาแนวทางพัฒนาความผูกพันต่อองค์กรของครูให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กันยารัตน์ จันทร์สวาท และสุภาวดี พรหมบุตร. (2562). ทูมมนุษย์กับการเปลี่ยนแปลง: กระบวนทัศน์ใหม่ของการบริหารทรัพยากรมนุษย์. *วารสารวิทยาการจัดการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 6(2): 209-222.
- จันทรา อัมในบุญ. (2559). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

- การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย. (2557). *วิธีวิทยาการวิจัยทางการศึกษา*. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม.
- ชุลีกาญจน์ กัลป์ยาพิเชษฐ์. (2560). การเสริมสร้างพลังอำนาจในงานเชิงจิตวิทยา เชวณอาร์มณ และ ความผูกพันในงาน โดยมีเชวณอาร์มณเป็นตัวแปรกำกับ: ศึกษาบุคลากรทางการแพทย์ โรงพยาบาลของรัฐแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดวงกมล อนุเอกจิตร. (2560). การเสริมสร้างพลังอำนาจที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครู โรงเรียนเอกชน จังหวัดนครปฐม. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดรรรัตน์ อ้นถาวร. (2562). การเสริมสร้างพลังอำนาจส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครู ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. *วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม.
- ลูกน้ำ เจนหัตพล. (2564). ความผูกพันของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ศลิศา สายศรี. (2562). คุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูโรงเรียน เอกชนจังหวัดยโสธร. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- ศิริกมล มณีฉาย และคณะ. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพของผู้บริหาร สถานศึกษากับความผูกพันต่อองค์กรของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษาจังหวัดสระบุรี. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ*. มหาวิทยาลัย ราชภัฏสกลนคร, 10(40): 343-352.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2. (2565). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2565*. สุพรรณบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2.
- สุภาพรณ์ โสภา. (2565). การจัดการทุนมนุษย์: ยุคเจเนอเรชั่นวาย. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 9(5): 112-128.
- เอกพล พันธุ์โชติ. (2560). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมิติการเสริมสร้างพลังอำนาจครู กับความผูกพันต่อองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 1. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- Ertürk, R. (2022). The Relationship between School Administrators' Empowering Leadership Behaviors and Teachers' Perceptions of Organizational Citizenship. *Journal of Educational Leadership and Policy Studies*, 6(1): 1-26.

Muhammad, N., & Chaudhary, A. H. (2020). Relationship of Teachers' Empowerment and Organizational Commitment at Secondary School Level in Punjab. *Bulletin of Education and Research*, 42(2): 69-80.

ปัจจัยการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผล ของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี Academic Administration Factors Affecting the Effectiveness of Private School in Suphan Buri Province

¹จรูญ พุทธจักร Jaroon Puttajuk

²ดวงใจ ชนะสิทธิ์ Duangjai Chanasid

³อรพรรณ ตูจินดา Orphan Toujinda

¹²³หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Master of Education Program in Educational Administration,

Nakhon Pathom Rajabhat University

¹Corresponding author, e-mail: jaroon.17660@gmail.com

Received April 14, 2023; Revised May 16, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับปัจจัยการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี 2) ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี และ 3) ปัจจัยการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน จังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ได้แก่ ผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 260 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนกระจายตามอำเภอในจังหวัดสุพรรณบุรี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า

1) ปัจจัยการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ การนิเทศการศึกษา การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

2) ประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชน จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ ความสำเร็จในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน ความสำเร็จในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน และความสำเร็จในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

3) ปัจจัยการบริหารงานวิชาการประกอบด้วย การนิเทศการศึกษา (X_4) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (X_7) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (X_5) การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการ

เรียน(X_3) และการจัดการเรียนรู้ (X_1) เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน โดยร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 82.70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สมการวิเคราะห์การถดถอย คือ $\hat{Y}_{tot} = 0.33 + 0.28 (X_4) + 0.25 (X_7) + 0.14 (X_5) + 0.14 (X_3) + 0.12 (X_1)$

คำสำคัญ: ปัจจัย; งานวิชาการ; ประสิทธิภาพโรงเรียนเอกชน

Abstract

The purposes of this research were to study 1) the level of academic administration factors in private schools in Suphan Buri Province, 2) the level of effectiveness of private schools in Suphan Buri Province, and 3) the academic administration factors affecting the effectiveness of private schools in Suphan Buri Province. The samples were 260 administrators and teachers under the Office of the Private Education Commission, Suphan Buri Province, using a stratified random sampling method distributed by the district in Suphan Buri Province. The research tool used in the study was a questionnaire created by the researcher. Data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis.

The research results were as follows:

1. The academic administration factors in private schools in Suphan Buri Province in their overall image and aspect at the highest level consisted of learning management, school curriculum development, evaluation and credit transfer, and educational supervision. The factors at a high level were the development of learning resources, research to improve the quality of education, and the development and use of technological media for education.

2. The effectiveness of private schools in Suphan Buri Province in terms of overall image and aspect at the highest level included success in enhancing students' positive attitudes, changing and developing schools, and solving problems within schools. At a high level, the effectiveness was a success in producing students with high learning achievement.

3. The academic administration of private schools in Suphan Buri Province, consisting of educational supervision (X_4), development and use of technological media for education (X_7), development of learning resources (X_5), evaluation and credit transfer (X_3), and learning management (X_1), were factors affecting the effectiveness of private schools in Suphan Buri Province, respectively. They could predict the variance of school effectiveness by 82.70 percent with a .05 level of statistical significance. The regression analysis equation was:

$$\text{was: } \hat{Y}_{\text{tot}} = 0.33 + 0.28 (X_4) + 0.25 (X_7) + 0.14 (X_5) + 0.14 (X_3) + 0.12 (X_1)$$

Keywords: Factors; Academic Work; Private School Effectiveness.

บทนำ

การจัดการศึกษาเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพของคนไทยให้เป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศมาเป็นระยะเวลายาวนาน บทบาทของการศึกษาเอกชนที่สำคัญช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศ การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชนเป็นระบบที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา บนหลักความรับผิดชอบ โดยสถานศึกษาต้องรับผิดชอบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่อผู้ปกครองและผู้เรียน และช่วยส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพอยู่ตลอดเวลา เพื่อแข่งขันในการดึงดูดผู้เรียน อีกทั้งยังช่วยสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้เรียนในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐาน สร้างคุณภาพที่แตกต่างตามความต้องการของผู้เรียนและตอบสนองต่อความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติสถานศึกษาเอกชน พ.ศ. 2550 ที่กำหนดหลักการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชนให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีคณะกรรมการบริหาร เพื่อทำหน้าที่บริหารและจัดการศึกษาสถานศึกษาเอกชนให้มีความเป็นอิสระ โดยมีการกำกับ ติดตาม การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเช่นเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนและสถานศึกษาเอกชน ในการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2566)

การบริหารงานวิชาการ ถือเป็นหัวใจสำคัญในสถานศึกษาที่สามารถแสดงให้เห็นถึงมาตรฐานคุณภาพการศึกษาได้อย่างชัดเจน หากผู้บริหารต้องการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารต้องใส่ใจและตระหนักในภารกิจ รู้จักปรับตัวอยู่กับชุมชนได้อย่างมีความสุข รวมทั้งพัฒนางานวิชาการให้ก้าวหน้าทันต่อการจัดการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในยุคปัจจุบัน มุ่งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ มุ่งประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลทั้งเป็นงานที่ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติเป็นภารกิจหลักเพราะการจัดการศึกษาเป็นการวางรากฐานของการพัฒนา ให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถเพื่อนำไปพัฒนาในระดับที่สูงขึ้น ทั้งนี้ในการบริหารงานวิชาการทุกโรงเรียนล้วนมุ่งสู่ประสิทธิผลของโรงเรียนโดย สอดคล้องกับจิรวรรณ อังศุवालวงศ์ ได้กล่าวว่างานวิชาการเป็นงานที่มีความสำคัญที่ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ และเน้นหนักในการบริหารงานด้านนี้เป็นอันดับแรก โดยมีการวางแผนดำเนินงานร่วมกับคณะครู และผู้เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบและรัดกุม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตลอดจนมีการกำกับติดตามประเมินผล พัฒนาและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนจะสร้างนักเรียนให้มีคุณธรรม มีความรู้ มีจริยธรรมและคุณสมบัติตามที่ต้องการ เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างดี (จิรวรรณ อังศุवालวงศ์, 2557)

ส่วนประสิทธิผลของสถานศึกษาผู้บริหารต้องศึกษาและทำความเข้าใจ เนื่องจากเป็นข้อมูลที่แสดงถึงความสำเร็จในการบริหารและนำไปสู่การปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงาน ดังที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา กล่าวว่าประสิทธิผลของสถานศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารสถานศึกษา เพราะเป็นการตัดสินว่าการบริหารสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จหรือไม่ เพราะสถานศึกษาถือเป็นองค์การในระบบสังคมหนึ่ง มีผู้วิจัยได้กล่าวถึงองค์ประกอบและการประเมินประสิทธิผลของสถานศึกษา Mott ได้กล่าวถึงการประเมินประสิทธิผลของสถานศึกษาว่าสามารถพิจารณาได้จากความสามารถของสถานศึกษา 4 ด้าน คือ 1) ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง 2.) ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก 3.) ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา 4.) ความสามารถในการแก้ปัญหาในสถานศึกษา (Mott, 1972 อ้างถึงใน กมลวรรณ ยอดมาลี, 2558) นอกจากนี้ พิมพรรณ สุริโย กล่าวถึงประสิทธิผลของสถานศึกษาว่า เกิดจากบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมรอบๆตัวผู้เรียน ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีความพร้อมในด้านทรัพยากรต่างๆ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพ มีงบประมาณและทรัพยากรมนุษย์ที่เพียงพอ เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้ดี ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและทักษะในด้านต่างๆ เพื่อให้กระบวนการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุขและพัฒนาประเทศอย่างมั่นคงและยั่งยืน (พิมพรรณ สุริโยม, 2552) และสอดคล้องกับยุคต้นนันทน์ หวานฉ่ำ ที่ได้ศึกษาเรื่องการบริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียนในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต 1 พบว่า ประสิทธิผลของโรงเรียนมี 5 องค์ประกอบ คือ ความใฝ่รู้ รักการอ่านแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของนักเรียน ความพึงพอใจในการทำงานของครู ความสามารถในการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีของครู ความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และความสามารถในการปรับเปลี่ยนต่อสภาวะแวดล้อม จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของโรงเรียนและเป็นองค์ประกอบของประสิทธิผล คือ ความพึงพอใจในการทำงานของครู ซึ่งเป็นความรู้สึกรักของครูที่มีต่อการทำงานภายในโรงเรียน จะเป็นปัจจัยที่ช่วยให้การทำงานประสบความสำเร็จ (ยุคต้นนันทน์ หวานฉ่ำ, 2555)

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ได้กล่าวถึงภารกิจสำคัญที่สถานศึกษาต้องดำเนินการ คือ การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน และผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ มีระบบและกลไกการวัด การติดตาม และประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ นำเทคโนโลยี ดิจิทัล เข้ามาช่วยในการบริหารงานและการจัดการศึกษา ตลอดจนพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะ ความรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินงานของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจุบันการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนถือเป็นภารกิจหลักของผู้บริหาร

สถานศึกษาที่สำคัญในการพัฒนาให้มีคุณภาพตามความต้องการของสังคม (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2566)

ตลอดระยะเวลาปีการศึกษา 2563 ถึงปัจจุบันโรงเรียนเอกชนในจังหวัดสุพรรณบุรีพยายามขับเคลื่อนตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โดยศึกษาธิการจังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา ด้านการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ให้เกิดคุณภาพต่อผู้เรียน ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษา โดยเฉพาะงานวิชาการที่เป็นหัวใจสำคัญของโรงเรียน ต้องปรับรูปแบบการเรียนการสอนใหม่ หลังจบปีการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนลดลง นักเรียนมีพัฒนาการที่ต้องพัฒนา การอ่านออกเขียนได้ การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นมีการสอบเข้าห้องเรียนพิเศษลดลงจากการเรียนภาคปกติ ทำให้โรงเรียนเอกชนในจังหวัดสุพรรณบุรีต้องพัฒนางานวิชาการให้มีคุณภาพตามความต้องการของผู้ปกครองที่ไว้วางใจส่งลูกหลานเข้ามาอยู่ในโรงเรียนเอกชนและให้เกิดการยอมรับของชุมชนและสังคมต่อไป

จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารโรงเรียนเอกชน มีแนวคิดที่จะศึกษาในเรื่องปัจจัยการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนให้เกิดประสิทธิผล ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี
3. เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน จังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ประชากร ผู้บริหารและครูโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี ปีการศึกษา 2565 จำนวน 795 คน โดยใช้ตารางกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (Krejcie & Morgan 1970 อ้างถึงใน จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย, 2557) ได้ผู้บริหารและครูโรงเรียนเอกชน จำนวน 260 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยจำแนกตามอำเภอทั้ง 10 อำเภอในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้ผู้บริหาร จำนวน 17 คน ครูจำนวน 243 คน โดยมีการแบ่งชั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ชั้น ตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ในด้านเพศ ตำแหน่ง อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงานในสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบสอบถามตรวจสอบรายการ (Checklist)

ขั้นตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับระดับปัจจัยการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีการตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (content validity) แล้วหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00

ขั้นตอนที่ 3 นำกระทงคำถามที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) ของข้อกระทงคำถาม แล้วหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 โดยได้กระทงคำถามการบริหารงานวิชาการจำนวน 52 ข้อ และประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน จำนวน 34 ข้อ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชน จังหวัดสุพรรณบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด พิจารณารายด้าน พบว่า แต่ละด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การนิเทศการศึกษา รองลงมา คือการจัดการเรียนรู้และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่าประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด พิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความสำเร็จในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก รองลงมา คือ ความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความสำเร็จในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่าการนิเทศการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน และการจัดการเรียนรู้ เป็นตัวแปรที่ได้รับเลือกเข้าสมการถดถอยและสามารถอภิปรายความผันแปรของประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนายเท่ากับ 0.827 ซึ่งแสดงว่าการนิเทศการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน และการจัดการเรียนรู้ ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนได้ร้อยละ 82.70

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่าปัจจัยการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชน จังหวัดสุพรรณบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แต่ละด้านอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยที่ด้านการนิเทศการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการพัฒนา

หลักสูตรสถานศึกษา ด้านการวัดผลประเมินผลและด้านเทียบโอนผลการเรียน ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากงานวิชาการ เป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษาชุมชนและการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล รวมทั้งปัจจัยเกื้อหนุนในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพสอดคล้องกับงานวิจัยของวิเชียร ยอดจักร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านการพัฒนาหลักสูตรโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการวัดผลและประเมินผลโดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ด้านสื่อการเรียนการสอนโดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากและด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ (วิเชียร ยอดจักร, 2555) ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพนม ฉิมพลีพันธุ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ตามขอบข่ายการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา 17 ด้าน โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากและเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดบุรีรัมย์จำแนกตามประเภทผลการปฏิบัติการปฏิบัติหน้าที่ โดยรวมไม่แตกต่างกันและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน (พนม ฉิมพลีพันธุ์, 2557) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสนธิ สถาพร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารงานวิชาการ อยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา รองลงมาคือ การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (สนธิ สถาพร, 2558) และสอดคล้องกับงานวิจัยของประจัญ เดชสุภา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สมรรถนะการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยคือด้านพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านส่งเสริมให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ ด้านบริหารจัดการการเรียนรู้ และด้านการนิเทศการจัดการเรียนรู้สถานศึกษา ตามลำดับ (ประจัญ เดชสุภา, 2562) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของของศิวพร ละหารเพชร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็กตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษาประถม ศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ด้านการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ด้านการพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (ตีพร ละหารเพชร, 2562)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด พิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความสำเร็จในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก รองลงมา คือ ความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความสำเร็จในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ตามลำดับ ซึ่งประสิทธิภาพของสถานศึกษาเป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้นโดยผลลัพธ์ของประสิทธิภาพนั้นผู้บริหารและบุคลากรต้องเป็นบุคคลที่ขับเคลื่อนให้ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของทิพวรรณ สำเภาแก้ว ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา ด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษาตามลำดับ (ทิพวรรณ สำเภาแก้ว, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจตุรภัทร ประทุม วิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 พบว่า ประสิทธิภาพของสถานศึกษา ภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยสามอันดับแรก ได้แก่ ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา ความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และความสามารถในการพัฒนาเจตคติทางบวกของนักเรียน (จตุรภัทร ประทุม, 2559)

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกมลวรรณ ยอดมาลี ที่วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกับประสิทธิภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ซึ่งผลการ วิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านและเรียง ลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียนด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนส่วนประสิทธิผล และระดับต่ำสุดคือ ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (กมลวรรณ ยอดมาลี, 2558)

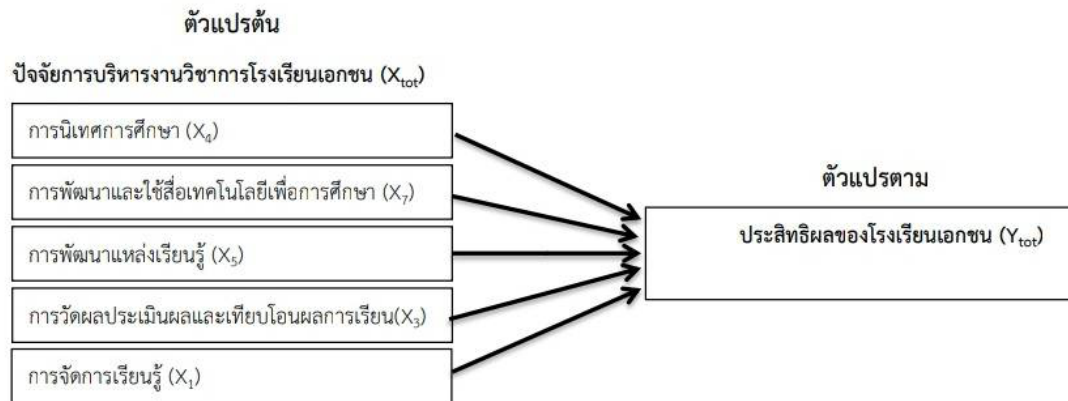
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การนิเทศการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน และการจัดการเรียนรู้ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิ ผลของโรงเรียนเอกชน จังหวัดสุพรรณบุรี ในภาพรวม

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย และได้ร่วมกันพยากรณ์ ประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี ได้ร้อยละ 82.70 จากผลการวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การที่สถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพที่ดี และสามารถประสบผลสำเร็จในการบริหารงานสถานศึกษา ได้นั้น ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการนิเทศการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อ การศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน และการจัดการ เรียนรู้ และนำแนวทางเหล่านี้ไปปฏิบัติงานเพื่อให้สถานศึกษา ได้รับผลประโยชน์สูงสุดและเป็นสิ่งที่ดี ต่อครูและบุคลากรทางการศึกษา ดังนั้น จากผลการวิจัยดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประจัญ เดชสุภา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สมรรถนะการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของ สถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยรวมมี ความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับจุด.01 ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาสถานเอกชนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 1 กระตุ้น ให้ครูจัดการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างหลากหลายส่งเสริม ให้ครูทุกกลุ่มสาระปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรได้กำหนดจุดประสงค์เป้าหมายและมาตรการในการ บริหารงานวิชาการหลักสูตรที่ชัดเจน และระบบนิเทศภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ สมรรถนะการบริหารรายวิชาการกับประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 1 โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง (ประจัญ เดชสุภา, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับงานของสนธิ สถาพร ที่ทำวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการส่งผลต่อ ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 9 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย เรียงตามลำดับการทำนาย จากมากไปหาน้อย ดังนี้ การนิเทศการศึกษา การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การวิจัยเพื่อ พัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ การแนะแนวการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เป็นปัจจัยส่งผลต่อประสิทธิภาพ ของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเขต 9 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานวิจัยนี้พบว่า การบริหารงาน วิชาการ ซึ่งได้แก่การนิเทศการศึกษา การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การแนะแนวการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และร่วมกันทำนายประสิทธิภาพของการ จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 9 ในภาพรวมได้ร้อยละ 78.70 (สนธิ สถาพร, 2558)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาปัจจัยการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชน จังหวัดสุพรรณบุรี สามารถนำเสนอกรอบแนวคิดได้ดังนี้

จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชน จังหวัดสุพรรณบุรี การนิเทศการศึกษา (X_4) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (X_7) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (X_5) การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน (X_3) และการจัดการเรียนรู้ (X_1) เป็นตัวแปรที่ได้รับเลือกเข้าสมการถดถอย และสามารถอธิบายความผันแปรของประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชน จังหวัดสุพรรณบุรี ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนาย (R^2) เท่ากับ 0.827 ซึ่งแสดงว่าการนิเทศการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน และการจัดการเรียนรู้ ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนเอกชน และสามารถทำนายประสิทธิภาพโรงเรียนเอกชน ได้ร้อยละ 82.70 โดยสามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ ดังนี้ สมการวิเคราะห์การถดถอยในรูปของคะแนนดิบ คือ $\hat{Y}_{tot} = 0.33 + 0.28 (X_4) + 0.25 (X_7) + 0.14 (X_5) + 0.14 (X_3) + 0.12 (X_1)$ สมการวิเคราะห์การถดถอยในรูปของคะแนนมาตรฐาน คือ $\hat{Z}_{tot} = 0.28 (Z_4) + 0.29 (Z_7) + 0.17 (Z_5) + 0.15 (Z_3) + 0.12 (Z_1)$

จากสมการคะแนนดิบ หมายถึง เมื่อปัจจัยการบริหารงานวิชาการด้านการนิเทศการศึกษาเพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนเพิ่มขึ้น .28 คะแนน เมื่อปัจจัยการบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้คะแนนประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนเพิ่มขึ้น .25 คะแนน เมื่อปัจจัยการบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้ประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนเพิ่มขึ้น .14 คะแนน เมื่อปัจจัยการบริหารงานวิชาการด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนเพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้ประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนเพิ่มขึ้น .14 คะแนน และเมื่อปัจจัยการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนรู้ เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้ประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนเพิ่มขึ้น .12 คะแนน

จากสมการคะแนนมาตรฐาน หมายถึง เมื่อปัจจัยการบริหารงานวิชาการด้านการนิเทศการศึกษาเพิ่มขึ้น 1 คะแนนคะแนนมาตรฐาน จะทำให้คะแนนประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนเพิ่มขึ้น .28 คะแนนคะแนนมาตรฐาน เมื่อปัจจัยการบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้น 1 คะแนนคะแนนมาตรฐาน จะทำให้คะแนนประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนเพิ่มขึ้น .29 คะแนนคะแนนมาตรฐาน เมื่อปัจจัยการบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพิ่มขึ้น 1 คะแนนคะแนนมาตรฐาน จะทำให้ประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนเพิ่มขึ้น .17 คะแนน

คะแนนมาตรฐาน เมื่อปัจจัยการบริหารงานวิชาการด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนเพิ่มขึ้น 1 คะแนนคะแนนมาตรฐาน จะทำให้ประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนเพิ่มขึ้น .15 คะแนนคะแนนมาตรฐาน และเมื่อปัจจัยการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนรู้ เพิ่มขึ้น 1 คะแนนคะแนนมาตรฐาน จะทำให้ประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนเพิ่มขึ้น .12 คะแนน

บทสรุป

สรุปในภาพรวมของบทความ จะเห็นได้ว่าผู้บริหารครูโรงเรียนเอกชน จังหวัดสุพรรณบุรี จะให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน และการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยของการบริหารงานวิชาการที่สำคัญ ผู้บริหารโรงเรียนสามารถนำข้อค้นพบหรือปัจจัยดังกล่าวไปส่งเสริมพัฒนาด้านงานวิชาการเพื่อให้เกิดคุณภาพและส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัจจัยการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชน จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และเมื่อพิจารณาด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ พบว่า ประเด็นที่ผู้บริหารและครูให้ความเห็นในค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สถานศึกษาจัดทำรายงานใช้แหล่งเรียนรู้แต่ละประเภทเพื่อสะท้อนผลการพัฒนาผู้เรียนและรองลงมา คือ สถานศึกษาจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงาน ในสถานศึกษา 5-10 ปี และระดับการศึกษาปริญญาตรี ดังนั้นผู้บริหารควรศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการในด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำรายงานการใช้แหล่งเรียนรู้แต่ละประเภทเพื่อสะท้อนผลการพัฒนาผู้เรียน รวมถึงจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้ความสำคัญในการกำกับติดตาม การดำเนินงานในด้านนี้เพื่อเป็นการสนับสนุนการทำงานของครู ให้เกิดคุณภาพต่อผู้เรียน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความสำเร็จในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ดังนั้น โรงเรียนเอกชนในจังหวัดสุพรรณบุรี ควรให้ความสำคัญกับความสำเร็จในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษางานวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชน ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง เพื่อนำมาใช้ในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การนิเทศการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน และการจัดการเรียนรู้ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบแนว

ทางการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับนโยบายในการบริหารงานโดยใช้หลักการบริหารงานวิชาการ ในการส่งเสริมให้สถานศึกษามีประสิทธิภาพที่ดีและนำมาพัฒนาองค์กรได้มีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ ปัจจัยการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนที่สำคัญ คือ การนิเทศการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน และการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสามารถ นำข้อค้นพบไปประยุกต์ใช้กับการบริหารและส่งเสริมงานวิชาการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อโรงเรียน สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยการบริหารงานวิชาการรูปแบบ Model ของโรงเรียนเอกชนจังหวัดสุพรรณบุรี หรือการพัฒนาแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชน และการพัฒนาปัจจัยการบริหารงานวิชาการที่เป็นเลิศ ของโรงเรียนเอกชน

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ ยอดมาลี. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย. (2557). วิถีวิทยาการวิจัยทางการศึกษา. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- จิรวรรณ อังศุขาลวงศ์. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลเมืองทุ่งสง. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- จตุรภัทร ประทุม. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ทิพวรรณ สำเภาแก้ว. (2560). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสละบุรี เขต สุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์.
- ประจัญ เดชสุภา. (2562). สมรรถนะการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

- พิมพ์พรณ สุริโย. (2552). ปัจจัยด้านผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนเทศบาลกลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ 9 กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พนม ฉิมพลีพันธ์. (2557). สภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดบุรีรัมย์. *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ยุกตนันท์ หวานฉ่ำ. (2555). การบริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน ในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. *วิทยานิพนธ์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม. เทคโนโลยีการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*.
- วิเชียร ยอดจักร. (2555). การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. *สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิวพร ละหารเพชร. (2562). ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็ก ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2. *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- สนธิ สถาพร. (2558). การบริหารงานวิชาการ ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (2566). *แผนพัฒนาการศึกษาเอกชน พ.ศ. 2560–2564*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2566 จาก https://opec.go.th/plan?cate_id=4

การพัฒนาแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการ
เรียนรู้ของครูเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่
(จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1
Development of Professional Learning Community Model and
Enhance the Learning Management Capacity of Teachers to
Raise the Quality of Learners of Banmai (Jeenapuk Wittaya)
School, Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 1

สุชาติ วรโพด

Suchat Worapod

โรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
Banmai School (jeenapukvitaya), Office of the Basic Education Commission

Corresponding author, e-mail: suchatjuy@gmail.com

Received October 8, 2022; Revised May 31, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 2) การสร้างและพัฒนาแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู 3) ศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูและ 4) ประเมินรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยวิธีวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นการวิจัยหลัก มีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครู ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก และผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ

2. ผลการสร้างและพัฒนารูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัด การเรียนรู้ของครู ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ มีความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 100 3. ผลการทดลองใช้รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะ การจัดการเรียนรู้ของครู พบว่าหลังการใช้รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู นั้นนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ เพิ่มขึ้นทุกระดับชั้น 4. ผลการประเมินรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากัดวิทยายา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: ชุมชนการเรียนรู้; สมรรถนะ; คุณภาพผู้เรียน

Abstract

The purpose of this research were to: 1) Study the professional learning community and enhance the learning management capacity of teachers in the schools, Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 1. 2) Development of professional learning community model and enhance the learning management capacity of teachers. 3) Study the results of the experiment using the professional learning community model and enhance the learning management capacity of teachers. 4) The professional learning community model and enhance the learning management capacity of teachers to raise the quality of learners of Banmai (Chinapak wittaya) School, Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 1. It is research and development. by mixed research methods of quantitative research and Qualitative Approach using quantitative research as the main research. There are 4 research steps. The research finding were:

1. Results of study the professional learning community and enhance the learning management capacity of teachers in the schools, under Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 1. Overall it was found that at a high level and the results of the analysis of the composition of the professional learning community and enhance the learning management capacity of teachers in the schools, Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 1, Consists of 8 components.

2. Results of Development of professional learning community model and enhance the learning management capacity of teachers. It consists of 8 components as follows to be appropriate 100 percent. 3. Study the results of the experiment using the professional learning community model and enhance the learning management capacity of teachers. It was found that after used the professional learning community model and enhance the learning management capacity of teachers. The grade 1-6 students had scores on learning achievement in the foreign language learning subject

group (English) increased at every grade level. 4. The assessment results the professional learning community model and enhance the learning management capacity of teachers to raise the quality of learners of Banmai (Jeenapuk Wittaya) School, Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 1, Overall it was found that at a high level.

Keywords: learning community; capacity; quality of learners

บทนำ

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงการการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศซึ่งมีผลงานวิจัยยืนยันตรงกันว่า การประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวในการพัฒนาโรงเรียนจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Stoll. et al., 2003) การพัฒนาการปฏิบัติงานของครูสู่การเป็นครูมืออาชีพตลอดจนการพัฒนาโรงเรียนภายใต้การแข่งขันทางการศึกษาด้วยระบบคุณภาพและมาตรฐานสากลที่ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันประเทศผู้นำทางการศึกษาโลกหลายแห่ง เช่น เกาหลีใต้ ฮังการี สิงคโปร์ ได้นำแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและมีผลลัพธ์เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Vescio, Ross & Adam, 2008) ทั้งนี้การเปลี่ยนผ่านโรงเรียนสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่เอื้ออำนวยต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการร่วมมือรวมพลังในการพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเองเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการ และวิชาชีพนั้นจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทัศน์ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพทั้งในมิติการศึกษาไทยและต่างประเทศเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

โรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) จัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาปฐมวัยถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 มุ่งให้บริการด้านการศึกษาอย่างทั่วถึง ให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐาน มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นไทย ซึ่งโรงเรียนได้กำหนดแนวทางพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ในด้านคุณภาพการศึกษา แต่จากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาด้านผู้เรียน และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ด้านผลการจัดการศึกษา สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสืบค้นความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้มากกว่าที่ครูจะอธิบายให้ความรู้ และให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าจากสถานการณ์จริง หรือสถานการณ์จำลอง เพื่อสร้างกระบวนการคิดให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน รวมทั้งครูควรจัดการเรียนการสอนในแบบที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิด เพื่อสร้างองค์ความรู้ขึ้นใหม่ในตนเองได้ เน้นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์โจทย์คำถาม มีวิธีการที่หลากหลายเพื่อหาคำตอบได้แม่นยำมากขึ้นต่อไป (โรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา), 2562)

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) ได้ตระหนักถึงความสำคัญในปัญหาดังกล่าว ที่ต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาอย่างเร่งด่วนในการพัฒนาคุณภาพการ

จัดการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ จากผลการดำเนินงานของโรงเรียนที่ผ่านมา แสดงให้เห็นถึงการขาดการติดตามผลของการดำเนินงานของโรงเรียนและไม่นำข้อมูลผลการประเมินคุณภาพรอบสองมาใช้ในการแก้ไขปรับปรุงองค์กร การขาดความร่วมมือกันอย่างจริงจังในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ปัญหาเหล่านี้มีผลแก่เด็กนักเรียนโดยตรง จากปัญหาด้านคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 การพัฒนารูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) และสามารถนำไปเป็นแนวทางพัฒนาด้านนโยบายของสถานศึกษา แนวทางพัฒนาองค์กร และแนวทางพัฒนาบุคลากร ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศโดยรวม แนวทางในการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนนั้นมีหลากหลายวิธี ผู้วิจัยเลือกที่จะหาแนวทางพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) เพื่อส่งผลถึงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1
2. เพื่อการสร้างและพัฒนารูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1
3. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1
4. เพื่อประเมินรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed - Methods) ของการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) และการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นการวิจัยหลัก โดยมีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาชุมชน การเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูวิชาการ จำนวน 278 คน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและพัฒนารูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดี

วิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 10 คน

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากัดวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ประชากร คือ ครูผู้สอนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากัดวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 10 คน และนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 จำนวน 111 คน

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากัดวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ประชากร คือ ครูผู้สอนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากัดวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 10 คน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า

1.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ในระดับมากที่สุด มีจำนวน 94 ข้อ และความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ในระดับมาก มีจำนวน 7 ข้อ และความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก

1.2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ

2. ผลการสร้างและพัฒนารูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากัดวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า

2.1 จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลการวิเคราะห์องค์ประกอบ สามารถนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากัดวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ได้ 8 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 การมุ่งเรียนรู้เน้นทีมแบบมีส่วนร่วม องค์ประกอบที่ 2 ปัจจัยการสนับสนุนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ องค์ประกอบที่ 3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การปฏิบัติงาน องค์ประกอบที่ 4 เครือข่ายร่วมรับผิดชอบ องค์ประกอบที่ 5 การปฏิบัติการเรียนการสอนมุ่งเน้นการเรียนรู้ของผู้เรียน องค์ประกอบที่ 6 ความร่วมมือร่วมพลังเพื่อมุ่งเน้นผลลัพธ์ องค์ประกอบที่ 7 ความเป็นชุมชนกัลยาณมิตร และองค์ประกอบที่ 8 การเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

2.2 รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 มีความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 100

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

3.1 นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ เพิ่มขึ้นทุกระดับชั้น คิดเป็นร้อยละ 8.60

3.2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 มีผลการสอบมาตรฐานชั้นเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 4.40

3.3 นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยทุกกลุ่มสาระของผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้พื้นฐาน (O-NET) เพิ่มขึ้น 18.09 คะแนน เมื่อพิจารณากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 27.03

3.4 นักเรียนโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) มีผลงานจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ได้แก่ โรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) เป็นโรงเรียนที่มีผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้พื้นฐาน (O - NET) สูงกว่าระดับประเทศ ได้รับเกียรติบัตรในการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษอย่างต่อเนื่อง ส่งผลดีต่อการศึกษาทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษดีขึ้น จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 นักเรียนโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) เข้าร่วมโครงการเครือข่ายเด็กไทยพูดภาษาอังกฤษได้ (English For All) และนักเรียนได้รับรางวัลชนะเลิศ และรองชนะเลิศ จากการแข่งขันทักษะความรู้ความสามารถด้านภาษาอังกฤษของเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษานบ้านใหม่

4. ผลการประเมินรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

4.1 ผลการประเมินรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก

4.2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก

4.3 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเสริมสร้างสมรรถนะ การจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ได้ดำเนินการ 4 ขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัย แยกเป็น 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า องค์ประกอบของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การมุ่งเรียนรู้เน้นทีมแบบมีส่วนร่วม องค์ประกอบที่ 2 ปัจจัยการสนับสนุนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ องค์ประกอบที่ 3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การปฏิบัติงาน องค์ประกอบที่ 4 เครือข่ายร่วมรับผิดชอบ องค์ประกอบที่ 5 การปฏิบัติการเรียนการสอนมุ่งเน้นการเรียนรู้ของผู้เรียน องค์ประกอบที่ 6 ความร่วมมือร่วมพลังเพื่อมุ่งเน้นผลลัพธ์ องค์ประกอบที่ 7 ความเป็นชุมชนกัลยาณมิตร และองค์ประกอบที่ 8 การเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในปัจจุบันวิชาชีพมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ตลอดจนความต้องการของชุมชนยังคงมีความต้องการผู้เรียนที่มีความสามารถทางวิชาชีพ เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้น องค์ประกอบของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จึงควรมีความสอดคล้องกับบริบทชุมชน และบริบทของสถานศึกษาใน 8 องค์ประกอบดังกล่าว นั้นถือว่ามีความครอบคลุมภารกิจและเป้าหมายสำคัญของสถานศึกษาในการพัฒนาให้เป็นสถานศึกษาที่มีการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวิจารณ์ พานิช ที่กล่าวว่า ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน มีหลายองค์ประกอบที่มีแง่มุมสำคัญต้องนิยาม ได้แก่ เน้นที่การเรียนรู้ มีวัฒนธรรมความร่วมมือเพื่อการเรียนรู้ของทุกฝ่าย ร่วมกันตั้งคำถามถึงวิธีการที่ดีและสภาพปัจจุบัน เน้นการลงมือทำ มุ่งพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเน้นผลลัพธ์ที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของศิษย์ซึ่งให้แนวคิดลักษณะขององค์ประกอบสำคัญของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูระดับสถานศึกษา ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์ หรือเป้าหมายร่วม 2) ทีมงานร่วมแรงร่วมใจหรือร่วมมือร่วมพลัง 3) ร่วมเป็นผู้นำ 4) การเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพ 5) ชุมชนกัลยาณมิตร และ 6) โครงสร้างสนับสนุนชุมชน (วิจารณ์ พานิช, 2558)

2. ผลการสร้างและพัฒนารูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

2.1 จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลการวิเคราะห์องค์ประกอบ สามารถนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ดังนี้

1) องค์ประกอบที่ 1 การมุ่งเรียนรู้เน้นทีมแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ผู้บริหารและครูผู้สอน ร่วมกำหนดความผูกพันต่อเนื่องที่มุ่งการตรวจสอบผลลัพธ์ สนับสนุนปัจจัยแวดล้อม ให้อิสระแก่ครูในการพัฒนาความเป็นผู้นำของตนเองและวางแผน ร่วมการควบคุมเกณฑ์มาตรฐาน ส่งเสริมแหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศ ร่วมการจัดการความรู้ ร่วมสร้างเงื่อนไขการสนับสนุนและการสร้างความสัมพันธ์ มุ่งการเรียนรู้ ร่วมการสร้างวัฒนธรรมความร่วมมือเพื่อเป้าหมายทางการเรียนรู้ ร่วมมีความคิดสร้างสรรค์แบบกลุ่ม ร่วมกันสร้างทางแนวปฏิบัติที่ดีร่วมกัน ครูผู้สอนมีโอกาสมิมีส่วนร่วมในการคิด มีความมุ่งมั่นในการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง มีแนวคิดและข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัยมาปรับเปลี่ยนแก้ปัญหาและตอบโจทยความต้องการของนักเรียน มีความรอบรู้แห่งตน มีการกำหนดกระบวนการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ร่วมสร้างหลักการมีส่วนร่วม มีหลักการมีกรรมกรชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี มีหลักของผู้มีส่วนได้เสีย และร่วมการเรียนรู้ของทีม ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้นำชุมชนร่วมกันทำงาน ร่วมแรงร่วมใจ เป็นการพัฒนามาจากกลุ่มที่ทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ และสร้างพลังในการเรียนรู้ร่วมกันของโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพบนพื้นฐานของความสมัครใจ ร่วมกันสร้างแรงกระตุ้นใหม่ๆ จนเกิดความรักและความเพลิดเพลินในการแสวงหาความรู้ มีการเรียนรู้การทำงานเป็นทีมงาน มีแนวปฏิบัติร่วมกันในการพัฒนาโรงเรียนสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มีการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ มีการปฏิรูปการเรียนรู้ที่มุ่งการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ

2) องค์ประกอบที่ 2 ปัจจัยการสนับสนุนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ประกอบด้วย ปัจจัยสนับสนุนทางสังคม ส่งเสริมด้านภาวะผู้นำร่วม ครูผู้สอนร่วมร่วมการแลกเปลี่ยนการปฏิบัติงานระหว่างบุคคล ส่งเสริมปัจจัยสนับสนุนทางโครงสร้าง ครูผู้สอนร่วมการทำงานเป็นทีม ร่วมการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ร่วมการออกแบบการจัดการเรียนรู้ และร่วมสร้างการมีเงื่อนไขสนับสนุน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษา มุ่งส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนโดยเฉพาะครูได้เป็นผู้นำเพื่อเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผู้บริหารควรมีบทบาทเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและผู้นำการเรียนรู้ ผู้บริหารจึงต้องใจกว้าง และยินดีตอบทบทวนความเป็นผู้นำทางวิชาการของครู ซึ่งบรรยากาศเช่นนี้ จะช่วยให้ครูรู้สึกว่าได้รับเกียรติ มีความภาคภูมิใจ และสามารถแสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่

3) องค์ประกอบที่ 3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ผู้บริหารและครูผู้สอนร่วมการแบ่งปันการปฏิบัติ ร่วมการปฏิบัติที่มุ่งผลลัพธ์เพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนและครู ร่วมการสนับสนุนปัจจัยแวดล้อม ร่วมการสนับสนุนและการแลกเปลี่ยนภาวะผู้นำ ร่วมสร้างเงื่อนไขที่ช่วยผดุงความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ร่วมการเรียนรู้ร่วมกันและประยุกต์ใช้ความรู้ ร่วมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนวิธีปฏิบัติ ร่วมสร้างการมีเป้าหมายร่วมของสมาชิก ร่วมการมุ่งเน้นการปฏิบัติ และการกำหนดและแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายในการปฏิบัติร่วมกัน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีการพัฒนาสมมติเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่การจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พัฒนาการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพโดยใช้การวิจัย สื่อนวัตกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้วิชาชีพอ่างต่อเนื่อง ซึ่งยึดการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ สร้างบรรยากาศที่เป็นพื้นที่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพแบบนำตนเองของครูอย่างต่อเนื่อง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอน พัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับชุมชนแห่งการ

เรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกันกับนานาชาติ ร่วมกันกับครู และครูผู้สอนมีการพัฒนาความสามารถการใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสารที่จำเป็นสำหรับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พัฒนาการเรียนสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์ให้เป็นไปตามหลักสูตรชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการสื่อสาร 2 ภาษา ตามบริบทของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

4) องค์ประกอบที่ 4 เครือข่ายร่วมรับผิดชอบ ประกอบด้วย ผู้บริหารและครูผู้สอนร่วมกันรับผิดชอบ ร่วมการสร้างความนิยมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน ร่วมการสนับสนุนการเรียนรู้ของกลุ่มและบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน ร่วมสร้างหลักการสร้างระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี ร่วมความมุ่งมั่นแห่งตน ร่วมสร้างหลักความสนใจ ร่วมสร้างหลักการสร้างเครือข่ายและการติดตามผล และร่วมการเน้นที่ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครูบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้นำชุมชน ร่วมกันสร้างเครือข่ายและการติดตามผล มีการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อสามารถประสานเกี่ยวเนื่องกันระหว่างศูนย์การเรียนรู้กับชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายระหว่างศูนย์การเรียนรู้อื่นๆ มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน มีความร่วมมือในด้านทุน กิจกรรม วิชาการ องค์ความรู้ ฯลฯ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ประเมินและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท

5) องค์ประกอบที่ 5 การปฏิบัติการเรียนการสอนมุ่งเน้นการเรียนรู้ของผู้เรียน ประกอบด้วย ผู้บริหารและครูผู้สอนร่วมสร้างแบบปฏิบัติที่ดีเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนร่วมมุ่งเน้น การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ร่วมการพัฒนาเชิงวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ร่วมการสะท้อนผลการปฏิบัติงานทางวิชาชีพ ร่วมการคิดเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่างๆร่วมการสนับสนุนการจัดลำดับโครงสร้างและความสัมพันธ์ของบุคลากร ร่วมสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและแรงจูงใจภายนอก และร่วมสร้างกระบวนการ ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าผู้บริหารและครูผู้สอนมุ่งมั่นที่การสอนเพื่อให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ เพราะมีความเชื่อว่า ภารกิจหลักของการจัดการศึกษาในโรงเรียน เพื่อให้มั่นใจว่านักเรียนทุกคนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จที่จะช่วยให้นักเรียนบรรลุเป้าหมายในระดับสูง

6) องค์ประกอบที่ 6 ความร่วมมือร่วมพลังเพื่อมุ่งเน้นผลลัพธ์ ประกอบด้วย ผู้บริหารและครูผู้สอนร่วมการสืบสอบเพื่อสะท้อนผลทางวิชาชีพ ร่วมการมุ่งเน้นผลลัพธ์ ร่วมสร้าง การมีบรรทัดฐานและค่านิยมร่วมกัน ร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ร่วมมีรวมพลัง และมีส่วนร่วมในการสืบสอบสภาพการณ์จริงเพื่อให้ได้ต้นแบบการปฏิบัติ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนร่วมกันทำงานแบบร่วมมือร่วมพลังแบบมุ่งผลลัพธ์ เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการทำงาน และบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้สำหรับทุกคน โดยเน้นที่ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของนักเรียน และรางวัลที่ได้รับในระดับชาติและนานาชาติ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

7) องค์ประกอบที่ 7 ความเป็นชุมชนกัลยาณมิตร ประกอบด้วย ผู้บริหารและครูผู้สอนร่วมเป็นผู้นำ ร่วมการเรียนรู้ และพัฒนาวิชาชีพ ร่วมสร้างทีมงานร่วมแรงร่วมใจ หรือร่วมมือร่วมพลัง ร่วมสร้างชุมชนกัลยาณมิตร ร่วมสร้างโครงสร้างสนับสนุนชุมชน ร่วมสร้างทีมและเครือข่ายการเรียนรู้ และร่วมการจัดการความรู้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรมีความศรัทธา ร่วมกันตามหลักปฏิบัติงานการจัดการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกัน สร้างความรู้สึก ความผูกพันให้บุคลากร

ตระหนักถึงประโยชน์ของการจัดการศึกษาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สร้างนักเรียนที่มีคุณภาพต่อการพัฒนาโรงเรียนและสังคม มีวิถีและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน และร่วมกันทำงานแบบอุทิศตนเพื่อการดำเนินงานตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ใช้ความเป็นกัลยาณมิตรเชิงวิชาการต่อกัน เพื่อลดความโดดเดี่ยวระหว่างปฏิบัติงานสอนของครู รวมทั้งการทำงาน และการอยู่ร่วมกันตามวัฒนธรรมแบบเปิดเผย โดยการบริหารจัดการองค์กรให้ความรู้สึกลดภัยหรือปลอดภัยใช้อำนาจกดดันตามแนวทางการจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทาง

8) องค์ประกอบที่ 8 การเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย ผู้บริหารและครูผู้สอนร่วมการส่งเสริมการยอมรับและความเชื่อถือไว้วางใจในการทำงานร่วมกัน ร่วมการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ร่วมการบริหารการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ร่วมการแสวงหาการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และร่วมการกระจายความเป็นผู้นำทางวิชาชีพ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองจากข้างในหรือวุฒิภาวะความเป็นครู ให้เป็นครูที่สมบูรณ์ โดยครูรู้จักตนเอง จึงจะสามารถเข้าใจผู้เรียนได้ จนสามารถจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้

2.2 รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 มีความเหมาะสม ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนารูปแบบ พร้อมทั้งปรึกษาผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านการสร้างและพัฒนารูปแบบ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของไอแวนเควิชและคณะ (Ivancevich et al.) ที่กล่าวว่า การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ ควรจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบโดยนำสาระของรูปแบบเครื่องมือ และเอกสารประกอบการใช้รูปแบบทั้งหมดมาบรรจุไว้ในคู่มือ เพื่อการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานที่สมบูรณ์ครบถ้วน และเมื่อตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบแล้วต้องรายงานการตรวจสอบรูปแบบไว้ในภาคผนวกของคู่มือ เพื่อประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษา และนำรูปแบบไปใช้ในการดำเนินงานอย่างเหมาะสม (Ivancevich et al., 1989)

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

3.1 นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ เพิ่มขึ้นทุกระดับชั้น คิดเป็นร้อยละ 8.60

3.2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 มีผลการสอบมาตรฐานชั้นเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 4.40

3.3 นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยทุกกลุ่มสาระของผล การทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O - NET) เพิ่มขึ้น 18.09 เมื่อพิจารณากลุ่มสาระ การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ พบว่า มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 27.03

3.4 นักเรียนโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) มีผลงานจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ได้แก่ โรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) เป็นโรงเรียนที่มีผลการทดสอบทาง

การศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O - NET) สูงกว่าระดับประเทศ ได้รับเกียรติบัตรในการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการศึกษาทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษดีขึ้น จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 นักเรียนโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) เข้าร่วมโครงการเครือข่ายเด็กไทยพูดภาษาอังกฤษได้ (English For All) และนักเรียนได้รับรางวัลชนะเลิศ และรองชนะเลิศ จากการแข่งขันทักษะความรู้ความสามารถด้านภาษาอังกฤษของเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษานบ้านใหม่

4. ประเมินรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

4.1 ผลการประเมินรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก ดังนั้น จึงต้องผ่านการประเมินคุณภาพของรูปแบบในด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกิ่งแก้ว ภูทองเงิน ที่ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาครูตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนระดับประถมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบ การพัฒนาครูตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนระดับประถมศึกษา มีความเหมาะสมในระดับมาก (กิ่งแก้ว ภูทองเงิน, 2561)

4.2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนันทวรรณ ฤกษ์ ฤกษ์ ที่ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามัน ผลการวิจัยพบว่า ครูกลุ่มที่ได้รับการพัฒนาสมรรถนะด้วยเทคนิค SMART - T มีเจตคติที่ดี และมีความพึงพอใจต่อการจัดอบรมอยู่ในระดับมากในทุก ๆ ด้าน (นันทวรรณ ฤกษ์ ฤกษ์, 2559)

4.3 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเสริมสร้างสมรรถนะ การจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศยามน อินสะอาด และคณะ ที่ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูเพื่อสร้างชุมชนนักปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ไอซีทีของครูสังกัด สพฐ. ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพครู สังกัด สพฐ. มี 5 องค์ประกอบ คือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและแรงจูงใจภายนอก ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและแรงจูงใจ ด้านกระบวนการ ด้านคุณลักษณะชุมชน และด้านผลลัพธ์ โดยมีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด (ศยามน อินสะอาด และคณะ, 2559)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัย ทำให้ได้ผลการพัฒนารูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ที่สมบูรณ์

จากการวิจัย รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า ผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีการ

พัฒนารูปแบบที่สมบูรณ์ชัดเจน หลังการใช้รูปแบบฯ ครูผู้สอนมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้เป็นตามเป้าหมายของโรงเรียน ส่งผลให้คุณภาพผู้เรียนสูงขึ้น

บทสรุป

จากการศึกษาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครู ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก และผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ อีกทั้งการใช้รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู นั้น นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ เพิ่มขึ้นทุกระดับชั้น 4. ผลการประเมินรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านใหม่ (จินาภักดีวิทยา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ที่สร้างขึ้นในครั้งนี้ จะสามารถนำไปใช้ให้ประสบความสำเร็จได้ ขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากบุคลากรในโรงเรียน ครู นักเรียน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแต่ละภาคส่วน มีบทบาทสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการทำวิจัยเชิงสถิติเกี่ยวกับปัจจัยการพัฒนาการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ที่ส่งผลต่อเป้าหมายของการพัฒนาสถานศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาแนวทางการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผล และบรรลุเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

- กิงแก้ว ภูทองเงิน. (2561). รูปแบบการพัฒนาครูตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะ ของนักเรียน ระดับประถมศึกษา. *ปริญญาานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นันทฎาจารย์ ธี นคร. (2559). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามัน. *วิทยานิพนธ์*. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

- โรงเรียนบ้านใหม่ (จินากัดวิทยา). (2562). *แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนบ้านใหม่ (จินากัดวิทยา)*.
โรงเรียนบ้านใหม่ (จินากัดวิทยา): สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1.
- วิจารณ์ พานิช. (2558). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21. *วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้*, (1)(2): 1-14.
- ศยามน อินสะอาด และคณะ. (2559). การพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูเพื่อสร้างชุมชนนักปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ไอซีทีของครูสังกัด สพฐ. *รายงานการวิจัย ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*.
- Ivancevich, J. H. et al.. (1989). *Management: Principles and Functions*. 4th ed. Boston: MA.: Richard D. Irwin.
- Stoll, L., et al. (2003). "Professional learning communities: A review of the literature". *Journal of Education Change*, (7): 221-258.
- Vescio, V., Ross, D., & Adams, A. (2008). A Review of Research on the Impact of Professional Learning Communities on Teaching Practice and Student Learning. *Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studies*, (24)(1): 80-91.

การศึกษาสภาวะความเหงาในสังคมไทย สู่การสร้างสรรคนิทรรศการ
“ความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร”
Study of Loneliness in Thai Society to Create an Exhibition
"Loneliness Caused by the Issue of Lack of Urban Social
Interaction in the Metropolis"

¹เกษนภา เทพมณี Ketnapa Thepmanee

²ประดิพัทธ์ เลิศรุจิดำรงกุล Pradiphat Lerrujdumrongkul

¹²คณะมัณฑนศิลป์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: ketnapa35387@gmail.com

Received May 7, 2023; Revised April 21, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาสภาวะความเหงาในสังคมไทยและสภาวะความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร ในบทความมีการรวบรวมถึงสภาพปัญหา สาเหตุและผลกระทบของสภาวะความเหงาที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน เพื่อเห็นถึงแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานทางการออกแบบ ด้วยการแปรสภาพปัญหาและบูรณาการทฤษฎีทางจิตวิทยา ที่จะช่วยผลักดันให้ผู้คนตระหนักถึงผลกระทบจากสภาวะความเหงาและมีการรวบรวมทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ที่อาจสามารถคลี่คลายสภาวะความเหงาที่เกิดขึ้นได้ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการศึกษาและรวบรวมข้อมูล เพื่อนำเสนองานในเชิงสร้างสรรค์ ช่วยสื่อสารทางความหมายและความรู้สึกของผู้ที่ต้องเผชิญกับสภาวะความเหงาในสังคมไทย

ผลการศึกษาพบว่า สภาวะความเหงานั้นสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกเพศ ทุกวัย และทุกช่วงเวลา ทว่าไปแล้วสภาวะความเหงาจะเกิดขึ้นเมื่อมีปัจจัยของชีวิตเปลี่ยนไป ทำให้เกิดความรู้สึกถึงการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมหรือเกิดความรู้สึกถึงความบกพร่องในการมีสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น ส่งผลด้านอารมณ์และจิตใจ ทำให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ขาดที่พึ่ง เกิดความทุกข์ใจและแยกตัวออกจากสังคมในที่สุด ซึ่งเป็นสาเหตุการเกิดสภาวะความเหงาเช่นกัน “การขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม” จึงถือเป็นอีกหนึ่งประเด็นสำคัญที่นำไปสู่แนวทางในการออกแบบผลงานสร้างสรรค์ในครั้งนี้ เพื่อถ่ายทอดความหมายและความรู้สึกของสภาวะความเหงาในรูปแบบนิทรรศการ

คำสำคัญ: ความเหงา; ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม; ออกแบบ

Abstract

The objectives of this research article were to study the state of loneliness in Thai society and the state of loneliness caused by the lack of urban social interaction in the metropolis. Within this paper, the researcher complied the problems, causes and effects of current loneliness to apply with a creative design approach by transforming the problem and integrating psychological theories. It could encourage common people to be aware of the effects of loneliness with relevant theories that might well cope with loneliness. This research was action research. Data were collected to prepare a creative presentation for conveying the meaning and feelings of those who face loneliness in Thai society.

The findings revealed that the state of loneliness can happen to any gender, age, and period. In general, a state of loneliness occurs when life factors change somehow. Those factors will likely contribute to a lack of social interaction or feeling of inadequacy in relationships with others. Thus, it has emotional and psychological effects which induce loneliness, defenselessness, suffering, and social isolation as well as a state of loneliness as well. Therefore, “lack of social interaction” is another crucial issue for this creative design approach. The aim is to convey the meaning and feeling of loneliness in the exhibition as clearly as possible.

Keywords: loneliness; social interaction; design

บทนำ

ความเหงา (Loneliness) เป็นสภาวะหนึ่งซึ่งผู้คนต่างต้องเคยเผชิญ เนื่องจากเป็นอีกหนึ่งอารมณ์ของมนุษย์ สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่ ทุกเวลาและทุกช่วงวัย ทว่าไปแล้วสภาวะความเหงาสามารถเกิดขึ้นได้เมื่อมีปัจจัยของชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยความเหงาถูกนิยามให้เป็นปัญหาทางด้านอารมณ์และจิตใจ ทำให้บุคคลนั้นเกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ลำพัง ขาดที่พึ่ง และเกิดความทุกข์ใจในที่สุด ส่งผลกระทบให้เกิดความท้อแท้และแยกตัวออกจากสังคม (กรมสุขภาพจิต, 2562)

สาเหตุของสภาวะความเหงาไม่ได้มาจากการที่บุคคลนั้นอยู่ตัวคนเดียวอย่างที่ผู้คนทั่วไปเข้าใจกัน หากแต่ความเหงาเกิดจากการที่บุคคลนั้น อาจเกิดความรู้สึกถึงการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมหรือเกิดความรู้สึกถึงความบกพร่องในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น ส่งผลให้รู้สึกเหงาได้แม้จะอยู่ในพื้นที่ซึ่งผู้คนรายล้อมก็ตาม การเกิดสภาวะความเหงาจึงกล่าวได้ว่า มาจากปัจจัยอันหลากหลายแตกต่างกันออกไปตามเพศและวัยของบุคคล เช่น การสูญเสียบุคคลสำคัญ การหย่าร้าง การย้ายที่อยู่อาศัย การเปลี่ยนสถานที่ทำงาน สถานศึกษา (รัญชิดา ชื่นจ้าย และคณะ, 2562) ทำให้ต้องเกิดการปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และจิตใจของบุคคลนั้น ให้เกิดความเศร้าและตกอยู่ในสภาวะความเหงาได้ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปจากเดิม ส่งผลให้เกิดความจำเป็นในการสร้างสัมพันธภาพขึ้น หมายถึงการมีปฏิสัมพันธ์

ระหว่างบุคคลอื่นตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยลักษณะของบุคคลจะสามารถส่งผลกระทบต่อระบบความคิดและการกระทำของอีกฝ่าย (ชุตินา ปัญญาพินิจนุกร และเทียนทอง หาระบุตร, 2561) การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) จึงถือเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีทางสังคมให้เกิดขึ้นกับบุคคล เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social Animal) มีการพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีวิตเพื่อการอยู่รอด มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ตามลำพังได้ในธรรมชาติ

โดยทั่วไปสภาวะความเหงาที่ผู้คนส่วนใหญ่พบเจอ จะส่งผลกระทบทำให้บุคคลนั้นเกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ทุกข์ใจขึ้นในช่วงเวลาสั้นๆโดยมีระยะเวลาเป็นวันหรือสัปดาห์ กรมสุขภาพจิตจึงกล่าวถึงการแบ่งความเหงาออกเป็น 3 ระดับดังนี้ 1) ระดับเล็กน้อย เมื่อเกิดความเหงาประเภทนี้จะสามารถหายเหงาได้อย่างรวดเร็ว รู้สึกถึงความเหงาไม่เกิน 1 สัปดาห์ 2) ระดับปานกลาง ความรู้สึกเหงา โดดเดี่ยวและไร้ตัวตน มีระยะเวลาเกิดขึ้นโดยประมาณ 4-6 เดือน 3) ระดับรุนแรง บุคคลนั้นจะเกิดความเหงาเป็นระยะเวลาตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป โดยปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเหงาประเภทนี้ อาจมาจากสาเหตุที่แก้ไขได้ยากหรือไม่สามารถแก้ไขได้ ทำให้ต้องเผชิญกับความเหงาอย่างยาวนาน ส่งผลกระทบต่อจิตใจเสี่ยงต่อการพัฒนาเป็นโรคจิตเวช

ผลกระทบที่เกิดจากความเหงาไม่เพียงแต่ส่งผลด้านจิตใจให้เกิดความทุกข์ใจเท่านั้น แต่ความเหงาที่เกิดขึ้นในระดับรุนแรงหรือ ความเหงาเรื้อรัง (Chronic Loneliness) ยังส่งผลเชื่อมโยงไปยังสุขภาพของบุคคล ตั้งแต่ความสมดุลของร่างกายในการทำงานของอวัยวะภายใน ทำให้ภูมิคุ้มกันต้านทานน้อยลง ผู้ที่ต้องเผชิญกับความเหงาจึงมีร่างกายอ่อนแอ ไม่แข็งแรง เกิดโรคร้ายง่าย นอกจากนั้นความเหงายังส่งผลกระทบต่อความดันโลหิตให้สูงมากขึ้น ส่งผลต่อการทำงานของสมองทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการใช้ชีวิต เป็นสาเหตุให้เกิดโรคอาไซเมอร์ เป็นบ่อเกิดของความเครียด น้ำหนักที่เพิ่มขึ้น และบุคคลที่เผชิญกับภัยความเหงายังมีแนวโน้มที่จะเกิดพฤติกรรมชอบการดื่มแอลกอฮอล์ สูบบุหรี่หรือติดยาได้ (กรมสุขภาพจิต, 2562)

ปัจจุบันความเหงาถือเป็นสภาวะที่ทั่วโลกให้ความสำคัญ เนื่องจากการระบาดของเชื้อไวรัสและโรคชนิดต่างๆ ทำให้พฤติกรรมของสังคมทั่วโลกเกิดการเปลี่ยนแปลง มีการเว้นระยะห่าง การกักตัวเพื่อเฝ้าระวังการติดต่อของโรคและเชื้อไวรัส การงดกิจกรรมทางสังคมหรือแม้กระทั่งการทำงานที่บ้านหรือ Work from Home ล้วนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมเกิดขึ้นหรือที่เรียกว่าสังคมในความปกติใหม่ (New Normal) พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนี้เป็นปัจจัยในการเร่งให้สภาวะความเหงาเกิดขึ้นกับตัวบุคคลและสังคม การระบาดของความเหงาส่งผลไปทั่วโลกเช่นเดียวกับสังคมไทยจากการสำรวจในหัวข้อ Lonely in the Deep ปี 2562 พบว่า ประชากรไทยต้องเผชิญกับสภาวะความเหงาถึง 26.57 ล้านคน โดยประชากรที่เกิดความเหงาเป็นอันดับ 1 คือกลุ่มวัยทำงานที่อายุระหว่าง 23 - 40 ปี คิดเป็น 49.3% จากกลุ่มประชากรทั้งหมด (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2562) ภัยความโดดเดี่ยวทางสังคม (Social Isolation) เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะสังคมเมืองที่มีกลุ่มประชากรในวัยทำงานอาศัยอยู่ เดิมที่ต้องเผชิญกับความโดดเดี่ยว อ้างว้าง จากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมและสังคมในการย้ายเข้ามาทำงานในมหานคร การแพร่ระบาดของโรคและเชื้อไวรัสจึงส่งผลให้เกิดการขาดปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในระหว่างการทำงานเพิ่มขึ้น ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานของตัวบุคคลลดลงและส่งผลในระดับองค์กร ถึงแม้สื่อโซเชียลมีเดียหรือเทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทในการเชื่อมต่อของสังคมแต่กลับสร้างความเป็นปัจเจกชนในโลกของความเป็นจริง

บทความวิจัยนี้จัดทำเพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหา สาเหตุและผลกระทบของสภาวะความเหงาที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันและสภาวะความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร สู่การสร้างสรรค์ผลงานทางการออกแบบ ด้วยการแปรรูปสภาพปัญหาและทฤษฎีทางจิตวิทยา ในการนำมาตีความทางความหมายและความรู้สึกถึง ความเศร้า ความโดดเดี่ยวและความอ้างว้างที่เกิดขึ้นกับผู้ที่ต้องเผชิญกับสภาวะความเหงาของสังคมไทยในมหานคร

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อรวบรวมถึงสภาพปัญหา สาเหตุและผลกระทบของสภาวะความเหงาที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน
- 2) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสภาวะความเหงาในสังคมไทยและสภาวะความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร
- 3) เพื่อนำเสนอผลงานในเชิงสร้างสรรค์ ที่สามารถสื่อสารทางความหมายและความรู้สึกของสภาวะความเหงาในสังคมไทยและสภาวะความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร ด้วยการแปรรูปสภาพปัญหาและบูรณาการทฤษฎีทางจิตวิทยา

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย เพื่อได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงสภาวะความเหงาด้าน ความหมาย สาเหตุ ผลกระทบ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเหงาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย และศึกษาถึงความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร โดยมีรูปแบบของการวิจัยดังนี้

1) รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาวะความเหงาในสังคมไทย สู่การสร้างสรรค์นิตรรศการ “ความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเหมือนในมหานคร” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพและมีรูปแบบของการวิจัย ดังนี้

1.1 ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ (Primary data) คือ ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายหรือประชากรตัวอย่างโดยตรง โดยผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์ถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาวะความเหงาเป็นต้น

1.2 เอกสารขั้นทุติยภูมิ (Secondary data) คือ บทความ วารสาร หนังสือและเอกสารงานวิจัยที่มีข้อมูลและเนื้อหาถึงความหมาย สาเหตุ ผลกระทบและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสภาวะความเหงาเป็นต้น

2) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

2.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Documentary Study) ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือ ทบความ วิชาการ อินเทอร์เน็ตและสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ เป็นต้น ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากับผู้ให้ข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์ในประเด็นของการวิจัยถึง สาเหตุ ผลกระทบไปจนถึงความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานทางการออกแบบให้เกิดขึ้น การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในช่วงอายุ 23 – 40 ปี โดยมีผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยนี้ จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีการสำรวจเบื้องต้นแล้วพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยเป็นจำนวนสูงสุดจากกลุ่มประชากรทั้งหมดในประเทศ โดยคัดเลือกจากผู้ที่อยู่ในช่วงวัยการทำงานในมหานคร และอาศัยอยู่ตามลำพัง ห่างไกลจากครอบครัว หรือผู้ที่พบว่าตนต้องเผชิญกับสภาวะความเหงาจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

3) ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ต่อเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกิดประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

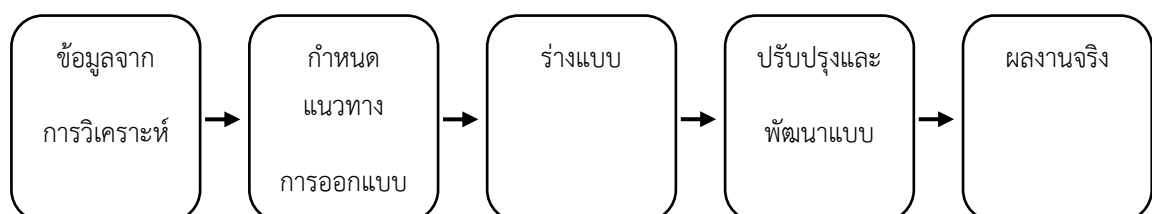
3.1 รวบรวมและเรียบเรียงเอกสาร ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยตลอดจนนำข้อมูลที่ได้ มาจัดหมวดหมู่เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา

3.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ทั้งหมด ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อนำมาสู่การสร้างสรรค์ผลงานทางการออกแบบ

3.3 ออกแบบนำเสนอผลงานทางการออกแบบ ในรูปแบบของนิทรรศการ ที่ได้จากผลของการวิเคราะห์ การแปรรูปสภาพปัญหาและบูรณาการทฤษฎีทางจิตวิทยา เพื่อถ่ายทอดความหมายและความรู้สึกของสภาวะความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร

4) ขั้นตอนการออกแบบ

การออกแบบและการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องหรือประเด็นของการวิจัย โดยผลงานการออกแบบจะต้องมีความเชื่อมโยงในทางเนื้อหา ความหมายและความรู้สึกที่ต้องการสื่อสาร ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาต่อยอดทางการออกแบบ และกำหนดแนวทางของการออกแบบเพื่อการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในรูปแบบของภาพวาดด้วยระบบคอมพิวเตอร์ 2 มิติ ด้วยการใช้องค์ประกอบศิลป์ในการสร้างสรรค์ โดยมีขั้นตอนการออกแบบดังนี้

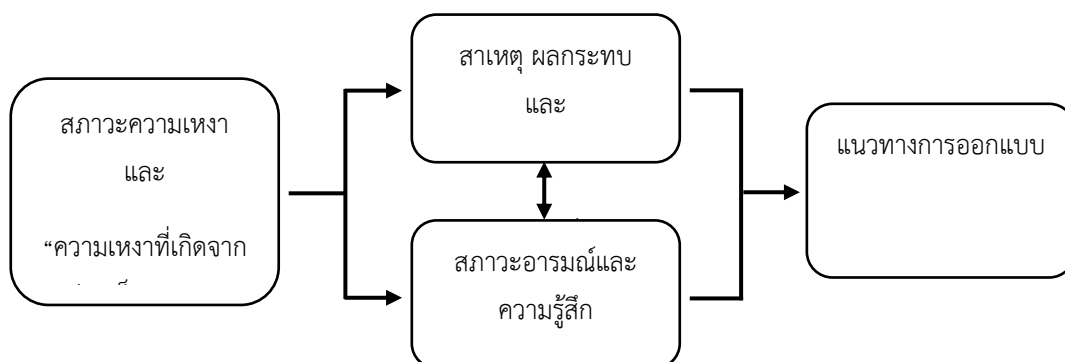

ภาพที่ 1 ภาพแผนภูมิแสดงขั้นตอนการออกแบบ

จากการรวบรวมและการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาวะความเหงาในสังคมไทยและสภาวะความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จาก

การศึกษานี้มาวิเคราะห์ เพื่อกำหนดแนวทางการออกแบบและต่อยอดแนวทางสู่การร่างแบบผลงาน นำแบบมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้ผลงานตอบสนองกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลงานจริง จะต้องสามารถสื่อสารทางความหมายและความรู้สึกของสภาวะความเหงาในสังคมไทยได้

ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของการศึกษาข้อมูลสู่แนวทางการออกแบบ

การสร้างสรรคผลงานในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้มุ่งประเด็นการศึกษาของสภาวะความเหงาในสังคมไทยและความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร ออกเป็น 2 ประเด็นหลักๆได้แก่ ประเด็นสาเหตุ ผลกระทบและทฤษฎีทางจิตวิทยาที่มีความเกี่ยวข้องของสภาวะความเหงาและประเด็นด้านสภาวะอารมณ์และความรู้สึกที่เกิดขึ้น โดยทั้ง 2 ประเด็นมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกันที่จะนำไปสู่แนวทางการออกแบบ การกำหนดหรือการเลือกใช้อองค์ประกอบศิลป์ของผลงาน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของสภาวะความเหงาเพื่อนำมาวิเคราะห์ สู่แนวทางในการออกแบบผลงาน ด้วยการแปรรูปสภาพปัญหาและบูรณาการทฤษฎีทางจิตวิทยาการในการสร้างสรรค์ การถ่ายทอดความหมายและความรู้สึกของ “ความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร” ในรูปแบบของนิทรรศการ โดยมีผลการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาถึงสภาพปัญหา สาเหตุและผลกระทบของสภาวะความเหงาที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน ผลการรวบรวมข้อมูลของการวิจัยพบว่า สภาวะความเหงานั้นเป็นอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ โดยสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกเพศ ทุกวัยและทุกที่ เป็นปัญหาทางด้านอารมณ์และจิตใจ ทำให้บุคคลนั้นเกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ขาดที่พึ่ง และเกิดความทุกข์ใจในที่สุด ส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย ด้านอารมณ์และจิตใจ โดยเฉพาะความเหงาที่เกิดขึ้นในระดับรุนแรงหรือ ความเหงาเรื้อรัง (Chronic Loneliness) จะส่งผลกระทบทำให้ภูมิคุ้มกันต่ำลง ผู้ที่ต้องเผชิญกับความเหงาจะมีร่างกายที่อ่อนแอ เกิดโรคร้ายง่าย นอกจากนั้นความเหงายังส่งผลกระทบต่อความดันโลหิตให้สูงขึ้น ส่งผลต่อการทำงานของสมอง การใช้ชีวิต และโดยสาเหตุของสภาวะความเหงาเกิดจากการที่ปัจจัยของชีวิตเปลี่ยนไป ทำให้เกิดความรู้สึกถึงการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมหรือเกิดความรู้สึกถึงความบกพร่องในการมีสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น “การขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม” จึงถือเป็นอีกหนึ่งประเด็น

สำคัญที่นำไปสู่สภาวะความเหงา โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่พฤติกรรมของสังคมทั่วโลกและสังคมไทย เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการระบาดของเชื้อไวรัสและโรคชนิดต่างๆ

วัตถุประสงค์ที่ 2 จากการศึกษาและรวบรวมเกี่ยวกับสภาวะความเหงาในสังคมไทยและสภาวะความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร พบว่า ด้วยสถานการณ์ของโลกส่งผลทำให้พฤติกรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงในสังคมความปกติใหม่ (New Normal) นี้จำเป็นต้องเว้นระยะห่าง มีการกักตัว การงดกิจกรรมทางสังคมหรือ Work from Home พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนี้เป็นปัจจัยในการเร่งให้สภาวะความเหงาเกิดขึ้นกับทั่วโลกรวมถึงสังคมไทย ที่มีประชากรที่ต้องเผชิญกับสภาวะความเหงาเพิ่มมากขึ้น โดยในมีสังคมไทยพบคนเหงาถึง 26.57 ล้านคน (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2562) จากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อม สังคมและการแพร่ระบาดของโรคและเชื้อไวรัสจึงส่งผลให้เกิดการขาดปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในระหว่างการทำงานเพิ่มขึ้น ถึงแม้สื่อโซเชียลมีเดียหรือเทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทในการเชื่อมต่อของสังคมแต่กลับสร้างความเป็นปัจเจกชนมากขึ้นในสังคมยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ที่ 3 การนำเสนอผลงานในเชิงสร้างสรรค์ ที่สามารถสื่อสารทางความหมายและความรู้สึกของสภาวะความเหงาในสังคมไทยและสภาวะความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร ด้วยการแปรสภาพปัญหาและบูรณาการทฤษฎีทางจิตวิทยา โดยจากการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลของสภาวะความเหงาที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถกำหนดแนวทางการออกแบบได้ โดยมุ่งเน้นถึงสภาพปัญหา ผลกระทบ สาเหตุ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและประเด็นด้านสภาวะอารมณ์และความรู้สึก เพื่อกำหนดแนวทางการออกแบบ ผ่านการตีความหมายและความรู้สึกถึงความเศร้า ความโดดเดี่ยวและอ้างว้างที่เกิดขึ้นกับสภาวะความเหงา ผลงานการสร้างสรรค์ในการวิจัยนี้ถูกนำเสนอในรูปแบบของภาพวาดด้วยคอมพิวเตอร์รูปแบบ 2 มิติ ผู้วิจัยมีการออกแบบชิ้นงานดังนี้

ภาพที่ 3 ภาพรวมการจัดแสดงงานในนิทรรศการ “ลำพัง”
ที่มา: นางสาว เกษนภา เทพมณี 2565

ภาพที่ 4 ภาพผลงานชิ้นที่ 1
ที่มา: นางสาว เกษนภา เทพมณี 2565

ภาพที่ 5 ภาพผลงานชิ้นที่ 2
ที่มา: นางสาว เกษนภา เทพมณี 2565

ผลงานการสร้างสรรค์ในการวิจัยนี้เป็นภาพวาด 2 มิติ ผู้วิจัยได้ออกแบบผลงานภายใต้ชื่อ “ลำพัง” เพื่อการถ่ายทอดและสื่อสารความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร ผู้วิจัยมีการตีความในการออกแบบด้านรูปร่างรูปทรง สีและองค์ประกอบศิลป์ที่ใช้ในผลงานทั้ง 2 ชิ้นนี้ มีการสื่อสารความรู้สึกโดดเดี่ยว ขาดที่พึ่ง ความทุกข์ใจ ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ได้จากผลกระทบของการเกิดสภาวะความเหงา การขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ถูกสื่อสารด้วยอารมณ์ที่เศร้า โศก เจ็บปวด เพียงลำพังในสังคม สะท้อนถึงปัญหาของสภาวะความเหงาที่เกิดขึ้น

ภาพที่ 6 ภาพผลงานในนิทรรศการ “ลำพัง”
ที่มา: นางสาว เกษณา เทพมณี 2565

อภิปรายผลการวิจัย

สภาวะความเหงาเป็นสภาวะที่ส่งผลกระทบทางด้านอารมณ์และความรู้สึก ทำให้บุคคลนั้นเกิดความรู้สึก โดดเดี่ยว ท้อแท้หรือความรู้สึกในทางลบเกิดขึ้น ทัวไปผู้คนต่างมีความเข้าใจถึงสภาวะความเหงาว่าเป็นความรู้สึกที่ผ่านเข้ามาและจากไปในระยะเวลาสั้นๆ มักเกิดกับบุคคลที่อาศัยอยู่เพียงลำพังและผู้สูงอายุมักต้องเผชิญกับสภาวะความเหงามากกว่ากลุ่มประชากรอื่น การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นประเด็นศึกษาถึงสภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านต่างๆ รวมถึงด้านอารมณ์และความรู้สึกของสภาวะความเหงาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและศึกษาความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสร้างสรรค์ผลงานทางการออกแบบด้วยการแปรรูปสภาพปัญหาและบูรณาการทฤษฎีทางจิตวิทยา ทางความหมายและความรู้สึกของสภาวะความเหงาจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จากการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สภาวะความเหงาถือเป็นอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ลำพัง ขาดที่พึ่ง ส่งผลกระทบให้เกิดความท้อแท้และอาจทำให้บุคคลนั้นแยกตัวออกจากสังคม (กรมสุขภาพจิต, 2562) โดยสภาวะความเหงาสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกที่ ทุกเวลาและทุกช่วงวัย เนื่องจากสาเหตุของสภาวะความเหงาไม่ได้เกิดจากการอยู่เพียงลำพังแต่เกิดจากความรู้สึกถึงการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมหรือเกิดความรู้สึกถึงความบกพร่องในการมีสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น ทำให้ผู้ที่ต้องเผชิญกับความเหงา เหนียวได้แม้จะอยู่ในพื้นที่ที่มีผู้คนรายล้อม (รัฐชิตา ชุ่นจ้าย และคณะ, 2562) เป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และจิตใจของบุคคลนั้น เกิดความเศร้าและตกอยู่ในสภาวะความเหงาได้ การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) จึงถือเป็นส่วนสำคัญ ผลกระทบที่เกิดจากความเหงาไม่เพียงแต่ส่งผลด้านจิตใจให้เกิดความทุกข์ใจเท่านั้น แต่ความเหงาที่เกิดขึ้นในระดับรุนแรงหรือความเหงาเรื้อรัง ตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป สามารถส่งผลไปยังสุขภาพของบุคคล ตั้งแต่ความสมดุลของร่างกาย ผู้ที่ต้องเผชิญกับความเหงาจะมีร่างกายอ่อนแอ เกิดโรคร้ายง่าย นอกจากนั้นความเหงายังส่งผลต่อความดันโลหิตให้สูงมากขึ้น ส่งผลต่อการทำงานของสมองทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการใช้ชีวิต ฯลฯ (กรมสุขภาพจิต, 2562)

สภาวะความเหงาที่เกิดขึ้นจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานครนั้น เดิมทีสังคมเมืองมีปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและสภาพแวดล้อมที่ส่งผลให้ผู้ที่ต้องเข้ามาทำงานและอาศัยอยู่ใหม่ในมหานครเกิดสภาวะความเหงา จากการศึกษาประเด็นนี้ ผลการวิจัยพบว่า ในปัจจุบันพฤติกรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงจากเดิมในสังคมความปกติใหม่ ที่ต้องเว้นระยะห่าง มีการกักตัว งดกิจกรรมทางสังคมหรือ Work from Home ส่งผลให้พฤติกรรมของผู้คนเปลี่ยนไป เกิดการขาดปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในระหว่างการทำงาน ทำให้ต้องเกิดการปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และจิตใจของบุคคลนั้นให้เกิดความเศร้า ตกอยู่ในสภาวะความเหงา ส่งผลด้านสัมพันธภาพ ซึ่งหมายถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอื่นตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป (ชุดิมา ปัญญาพินิจนุกร และเทียนทอง หาระบุตร, 2561) การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจึงถือเป็นส่วนสำคัญที่มีความเชื่อมโยงกับสภาวะความเหงาที่เกิดขึ้นและเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน

จากการนำเสนอผลงานการสร้างสรรค์ภายใต้การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาวะความเหงาในสังคมไทย สู่การสร้างสรรคนิทรรศการ “ความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเหมือนในมหานคร” ผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์เบื้องต้นกับผู้ที่ได้เข้าชมผลงานในครั้งนี้ พบว่า ผู้ที่ได้เข้าชมผลงานเกิดการรับรู้ถึงความรู้สึกเศร้าและความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นจากการตีความในการชมผลงาน การสื่อสารทางอารมณ์ที่เกิดขึ้น ณ ช่วงเวลาของการชมผลงานและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ในการจัดแสดงมีความเหมาะสม ส่งผลให้ผู้เข้าชมเกิดอารมณ์ร่วมมากยิ่งขึ้น โดยประเด็นของการสร้างสรรค์ผลงานนี้มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก เหมาะสมกับสังคมยุคปัจจุบันโดยเฉพาะสังคมเมืองเนื่องจากผู้ที่เข้าชมผลงานต่างเคยเผชิญกับสภาวะความเหงา จึงทำให้เกิดอารมณ์ร่วมและเกิดการสะท้อนสภาวะอารมณ์ของผู้ที่ต้องเคยเผชิญกับสภาวะความเหงาให้เกิดขึ้น ในส่วนของการสร้างสรรค์ผลงานมีการใช้สีและการใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อสารความหมายและสภาวะอารมณ์ได้เป็นอย่างดีและมีการใช้องค์ประกอบศิลป์ทางการออกแบบที่มีความเหมาะสมให้ความรู้สึก เจ็บปวด โดดเดี่ยว ภายใต้พื้นที่ของการสร้างสรรค์ได้อย่างลงตัว

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นประเด็นการศึกษาด้านสาเหตุ ผลกระทบ สภาวะอารมณ์และความรู้สึกของสภาวะความเหงาที่เกิดขึ้นจากการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร นำข้อมูลที่ได้มาแปรรูปสภาพปัญหาและบูรณาการทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย เพื่อสื่อสารสภาพปัญหาของสภาวะความเหงาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยพบว่าปัจจัยการเกิดสภาวะความเหงาเพิ่มขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของมนุษย์ที่จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมในความปกติใหม่ (New Normal) ก่อให้เกิดภัยความโดดเดี่ยวทางสังคมเพิ่มขึ้นจากปัจจัยเดิม (Social Isolation) ส่งผลในด้านสัมพันธภาพของบุคคลด้วยพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปทำให้เกิดการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมากขึ้น เป็นปัจจัยเร่งให้สภาวะความเหงาเกิดขึ้นกับตัวบุคคลและส่งผลเป็นวงกว้าง สภาวะความเหงาที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันจึงได้รับความสนใจด้วยผลงานการสร้างสรรค์จะสื่อสารทางความหมายและความรู้สึกของผู้ที่ต้องเผชิญกับสภาวะความเหงาในสังคมไทยจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเมืองในมหานคร

บทสรุป

สภาวะความเหงา ถือเป็นสภาวะที่ปัญหาทางด้านอารมณ์และจิตใจ ทำให้บุคคลนั้นเกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ลำพัง ขาดที่พึ่งและเกิดความทุกข์ใจ ความเหงาที่เกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพและจิตใจ ทำให้ภูมิต้านทานน้อยลง ผู้ที่ต้องเผชิญกับความเหงาจะมีร่างกายที่อ่อนแอ เกิดโรคภัยง่าย สาเหตุของสภาวะความเหงาเกิดจากการที่ปัจจัยของชีวิตเปลี่ยนไป ทำให้เกิดความรู้สึกถึงการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมหรือเกิดความรู้สึกถึงความบกพร่องในการมีสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น โดยในปัจจุบันพบว่าประชากรทั่วโลกต่างต้องเผชิญกับสภาวะความเหงามากขึ้นเนื่องจากพฤติกรรมของสังคมทั่วโลกและสังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงจาก ความปกติใหม่ (New Normal) ทำให้เกิดการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความจำเป็นต้องเว้นระยะห่าง การกักตัว การงดกิจกรรม สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยในการเร่งให้สภาวะความเหงาเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อม สังคมนี้นำมาซึ่งหัวข้อของการวิจัย ที่จะนำเสนอผลงานในเชิงสร้างสรรค์ ในการสื่อสารทางความหมายและความรู้สึกของสภาวะความเหงาในสังคมไทยและสภาวะความเหงาที่เกิดจากประเด็นการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในเมืองในมหานคร ผ่านการศึกษาและการวิเคราะห์ ตีความหมายและความรู้สึกถึงความเศร้า ความโดดเดี่ยวและอ้างว้างที่เกิดขึ้นกับสภาวะความเหงา ผลงานการสร้างสรรค์ในการวิจัยนี้ถูกนำเสนอในรูปแบบของภาพวาด 2 มิติ ผู้วิจัยมีการออกแบบชิ้นงานภายใต้ชื่อ “ลำพัง” ผ่านการตีความในการออกแบบด้านรูปร่างรูปทรง สีและองค์ประกอบศิลป์ที่สื่อสารถึงผลกระทบของการเกิดสภาวะความเหงาจากการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยอารมณ์ที่เศร้าโศกและเจ็บปวดของผู้ที่ต้องเผชิญกับสภาวะความเหงา

ข้อเสนอแนะ

ในการสร้างสรรค์ผลงานภายใต้ชื่อ “ลำพัง” ที่ถูกจัดในนิทรรศการได้รับความสนใจ โดยผู้ที่ได้เข้าชมผลงานเกิดการรับรู้ถึงอารมณ์และความรู้สึกโดดเดี่ยว เจ็บปวด ความลำพังที่เกิดขึ้นจากสภาวะความเหงาที่ต้องการสื่อสารและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมถึงการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อพัฒนาและปรับปรุงในอนาคต โดยได้ให้ข้อเสนอแนะ ดังนี้

- 1) ควรมีการแสดงผลงานจำนวนหลายชิ้นงานมากกว่านี้
- 2) ควรมีการสร้างสตอรี่เป็นเรื่องราวในการสื่อสารภาพ เพื่อให้ผู้เข้าชมได้รับความรู้สึกที่ลึกซึ้งมากขึ้น
- 3) ควรมีการประชาสัมพันธ์งานมากขึ้นในช่องทางออนไลน์เพื่อให้มีผู้พบเห็นผลงานมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2562). ความอ้างว้างจาก Work from Home. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2565 จาก <https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30754>
- กรมสุขภาพจิต. (2562). ถอดรหัสความเหงา! เมื่อสังคมไทยกำลังเต็มไปด้วยคนรู้สึกโดดเดี่ยว. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2565 จาก <https://dmh.go.th/newsdmh/view.asp?id=29723>

- กรมสุขภาพจิต. (2562). *เพราะความเหงาทำลายสุขภาพ*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2565 จาก <https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=27816>
- ชุติมา ปัญญาพินิจนุกร และเทียนทอง หาระบุตร. (2561). ความสุขกับการสร้างสัมพันธภาพ. *วารสารเกษมบัณฑิต*, 19(1): 236-247.
- รัฐชิตา ชื่นจ้าย และคณะ. (2562). ความเหงาในนักศึกษาที่มีพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์. *วารสารจิตวิทยาคลินิก*, 50(2): 29-44.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2562). *Lonely in the Deep: เจาะลึกตลาดคนเหงา CMMU Marketing Conference*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2565 จาก <https://km.cm.mahidol.ac.th/archives/9470>

ผลการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ เรื่อง ปฏิกิริยาเคมี
ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเศรษฐบุตรบำเพ็ญ
กรุงเทพมหานคร

The Effects of Instruction Emphasizing on Scientific
Competencies in the Topic of Chemical Reaction on Scientific
Learning Achievement and Scientific Competencies of Grade 9
Students at SetthabutBamphen School in Bangkok Metropolis

¹จิตสุภา ฤกษ์อำนวยชัย Jitsupa Reckamnauchai

²ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์ Tweesak Chindanurak

³ดวงเดือน สุวรรณจินดา Duongdearn Suwanjinda

¹²³คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Faculty of Education, Sukhothai Thammathirat Open University

¹Corresponding author, e-mail: jitsupa@sbp.ac.th

Received April 21, 2023; Revised May 10, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ (1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์กับที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ แบบปกติ (2) เปรียบเทียบสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนของนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์กับที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ (3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน และ (4) เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเศรษฐบุตรบำเพ็ญ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม จำนวน 2 ห้องเรียน รวม 66 คน แล้วจับฉลากห้องเรียนเป็นกลุ่มทดลอง 34 คน และกลุ่มควบคุม 32 คน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยได้แก่ (1) แผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ปฏิกิริยาเคมี และแผนการจัดการเรียนรู้รูปแบบปกติ (2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ เรื่อง

ปฏิกิริยาเคมี และ (3) แบบวัดสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที

ผลการวิจัยปรากฏว่า (1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์และแบบปกติไม่แตกต่างกัน (2) สมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (3) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ (4) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ มีคะแนนสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้; ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน; สมรรถนะทางวิทยาศาสตร์; ปฏิกิริยาเคมี

Abstract

The purposes of this research were (1) to compare the post-learning scientific learning achievement of Grade 3 students who learned under the instruction emphasizing on scientific competencies with that of students who learned under the traditional learning management; (2) to compare scientific competencies level of Grade 3 students who learned under the instruction emphasizing on scientific competencies with that of students who learned under the traditional learning management; (3) to compare the pre-learning and post-learning scientific learning achievements of Grade 3 students who learned under the instruction emphasizing on scientific competencies; and (4) to compare the pre-learning and post-learning scientific competencies levels of Grade 3 students who learned under the instruction emphasizing on scientific competencies.

The research sample consisted of 66 Grade 3 students in two heterogeneous intact classrooms of Setthabut Bamphen School in Bangkok Metropolis, obtained by cluster random sampling. Then, one classroom containing 34 students was randomly assigned as the experimental group; while the other classroom containing 32 students, the control group. The instruments used in this research were (1) learning management plans for the instruction emphasizing on scientific competencies in the topic of Chemical Reaction and learning management plans for the traditional learning management; (2) a test on learning achievement in the topic of Chemical Reaction; and (3) a scale to assess scientific competencies. Statistics employed for data analysis were the mean, standard deviation, and t-test.

The research findings revealed that (1) the post-learning Chemical Reaction learning achievement of students who learned under the instruction emphasizing on

scientific competencies and the counterpart learning achievement of the students who learned under the traditional learning management were not significantly different; (2) the scientific competencies level of the students who learned under the instruction emphasizing on scientific competencies was significantly higher than the counterpart competencies level of the students who learned under the traditional learning management at the .05 level of statistical significance; (3) the post-learning Chemical Reaction learning achievement of the students who learned under the instruction emphasizing on scientific competencies was significantly higher than their pre-learning counterpart achievement at the .05 level of statistical significance; and (4) the post-learning scientific competencies level of the students who learned under the instruction emphasizing on scientific competencies was significantly higher than their pre-learning counterpart competencies level at the .05 level of statistical significance.

Keywords: Learning management; Learning achievement; Scientific competencies; Chemical Reaction

บทนำ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้ระบุเป้าหมายของการจัดการศึกษา ไว้ 5 ประการ หนึ่งในนั้นคือ ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุขีดความสามารถเต็มตามศักยภาพ (Quality) โดยค่าเฉลี่ยผลการทดสอบ PISA (Programme for International Student Assessment) ถือเป็นตัวชี้วัดสำคัญ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) โดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะส่งผลต่อคะแนนการทดสอบโดยตรง ถึงแม้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้ระบุเป้าหมายของวิทยาศาสตร์ไว้หลายประการ หนึ่งในนั้นคือให้ผู้เรียนนำความรู้ ความเข้าใจในวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคม มีการพัฒนากระบวนการคิดและจินตนาการ ทำให้มีความสามารถในการแก้ปัญหา ตลอดจนการจัดการทักษะการสื่อสาร การศึกษาจึงต้องพัฒนาให้ผู้เรียนมีความฉลาดรู้ทางวิทยาศาสตร์ โดยเน้นให้ผู้เรียนมีสมรรถนะที่ใช้ความรู้และทักษะในชีวิตจริงมากกว่าในหลักสูตร สอดคล้องกับนิยามของ PISA ที่ได้ให้ความหมายของ ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy) ไว้ว่า ความสามารถในการเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้ากับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีวิจารณญาณ โดยบุคคลที่ได้ชื่อว่ามีฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์จะต้องมีความสามารถในการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ การประเมินและออกแบบกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และการแปลความหมายข้อมูลที่ใช้ประจักษ์พยานเชิงวิทยาศาสตร์ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2564) ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์จะเกิดขึ้นได้นั้นบุคคลนั้นจะต้องมีสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์

จากรายงานผลของโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล(PISA) ที่ได้สำรวจตรวจสอบกับนักเรียนช่วงอายุ 15 ปี จากทั่วโลกในครั้งล่าสุดปี ค.ศ.2018 โดยนักเรียนไทยมีคะแนนวิทยาศาสตร์ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ของ OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) และนักเรียนที่มีความสามารถทางวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับ 2 ขึ้นไป มีนักเรียนไทยในกลุ่มนี้อยู่เพียงร้อยละ 56 แต่ค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิก OECD มีนักเรียนอยู่ในกลุ่มนี้ถึงร้อยละ 78 (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2564) อีกทั้งในกลุ่มโรงเรียน สพฐ. (มัธยมศึกษา) ตั้งแต่รอบการประเมินที่วิทยาศาสตร์เป็นการประเมินหลัก PISA 2006 จนกระทั่งปัจจุบัน PISA 2018 ยังเป็นกลุ่มที่แนวโน้มผลการประเมินวิทยาศาสตร์ของนักเรียนไม่เปลี่ยนแปลง (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2564) ถือว่าเป็นปัญหาท้าทายในการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพหรือความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและสามารถแข่งขันในสังคมโลก

จากการศึกษางานวิจัยมีการรายงานสภาพปัญหาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์พบว่า ครูผู้สอนยังไม่สามารถออกแบบกิจกรรมในรูปแบบที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีข้อจำกัดด้วยมาตรฐานและตัวชี้วัดมากเกินไปและไม่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ไปพร้อมกันได้ (ชวนนท์ มณีกร และวิชัย เสวกงาม, 2561) อีกทั้งยังม้งานวิจัยที่เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ โดยผู้เรียนจะเกิดสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ได้นั้น ไม่ใช่เพียงแต่ใช้กระบวนการตามขั้นตอนวิทยาศาสตร์แบบดั้งเดิมอย่างตรงไปตรงมามากเกินไป แต่ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิด ปฏิบัติ ลงข้อสรุป และให้เหตุผล จึงจะฝึกและพัฒนาได้อย่างแท้จริง โดยแนวทางการสอนเพื่อเน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ มีหลายวิธี ได้แก่ การออกแบบการศึกษาด้วยปากเปล่า การวิเคราะห์ฐานข้อมูล การสร้างคำอธิบายจากหลักฐาน การประเมินหลักฐาน การทดลองเสมือนด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ การลงมือปฏิบัติการสืบเสาะทางวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตามกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละรูปแบบมีข้อจำกัดของตนเองและไม่อาจตอบสนองวัตถุประสงค์การเรียนรู้ทุกด้านพร้อมกันได้ การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์จะช่วยพัฒนานักเรียนไทยให้มีคุณลักษณะตามความคาดหวังของสังคมโลกมากขึ้น (ลือชา ลดาชาติ และลฎาภา ลดาชาติ, 2562)

ในปัจจุบันมีงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ไว้หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษางานของราตรี ยะคำและคณะ ที่ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบจำลองเป็นฐาน สามารถพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ของนักเรียนได้ ส่งผลให้นักเรียนทุกกลุ่ม มีแนวคิดวิทยาศาสตร์สูงขึ้นทุกตัวบ่งชี้และมีสมรรถนะในระดับดีมาก (ราตรี ยะคำและคณะ, 2563) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพุทธิธรร บวรณสิตวงศ์ และคณะ ที่ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยใช้สื่อโฆษณา สามารถพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์และสมรรถนะการแปลความหมายข้อมูลและประจักษ์พยานในเชิงวิทยาศาสตร์ได้นำไปสู่การเป็นบุคคลรู้วิทยาศาสตร์ในสังคมต่อไป โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนที่เน้นสมรรถนะ 3 วิธี ได้แก่ 1.การสืบเสาะทางวิทยาศาสตร์ 2.การใช้แบบจำลองเป็นฐาน 3. การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็ม (STEM

Education) โดยครูออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัด และสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องการพัฒนา (พุทธิธร บวรสถิตวงศ์ และคณะ, 2562)

จากเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษาวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะมาใช้ในการพัฒนาสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน จึงทำวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ เรื่อง ปฏิกริยาเคมี ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเศรษฐบุตรบำเพ็ญ กรุงเทพมหานคร เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของการศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์กับแบบปกติ
2. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์กับแบบปกติ
3. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน
4. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัย คือ โรงเรียนเศรษฐบุตรบำเพ็ญ กรุงเทพมหานคร ประชากรคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเศรษฐบุตรบำเพ็ญ ปีการศึกษา 2565 จำนวน 16 ห้องเรียน จำนวน 637 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเศรษฐบุตรบำเพ็ญ ปีการศึกษา 2565 จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวน 66 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบกลุ่ม เป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 34 คน ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ และกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียนจำนวน 32 คน ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ เครื่องมือในการวิจัย มี 3 ชนิด ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ปฏิกริยาเคมี ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และแผนการจัดการรู้รูปแบบปกติ เวลาารรวมรูปแบบละ 18 ชั่วโมง 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ปฏิกริยาเคมี ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 30 ข้อ คิดเป็นคะแนนเต็ม 30 คะแนน ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบเท่ากับ 0.95 และ 3) แบบวัดสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ จำนวน 5 เรื่อง รวมเป็น 17 ข้อ คิดเป็นคะแนนเต็ม 30 คะแนน ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดเท่ากับ 0.82 รวบรวมข้อมูลโดยดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการทั้งกลุ่มที่จัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ และกลุ่มปกติ โดยมีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ดำเนินการระหว่างเดือน สิงหาคม - กันยายน พ.ศ. 2565 นำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ สถิติอ้างอิง ได้แก่ การทดสอบค่าที

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์กับแบบปกติ

ตาราง 1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์กับแบบปกติ

การทดสอบ	n	M	SD	t	p
กลุ่มปกติ	32	21.44	3.49	0.46	.65
กลุ่มทดลอง	34	21.06	3.21		

จากตาราง 1 พบว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังเรียน เรื่อง ปฏิกริยาเคมีของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์กับแบบปกติ โดยหลังเรียนกลุ่มปกติมีคะแนนเฉลี่ย 21.44 ส่วนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 21.06 เมื่อทดสอบค่าที พบว่านักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังเรียนไม่แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์กับแบบปกติ

ตาราง 2 สมรรถนะทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์กับแบบปกติ

การทดสอบ	n	M	SD	t	p
กลุ่มปกติ	32	15.06	2.15	8.30*	.00
กลุ่มทดลอง	34	20.91	3.40		

* $p < .05$

จากตาราง 2 พบว่าคะแนนสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์กับแบบปกติ โดยหลังเรียนกลุ่มปกติมีคะแนนเฉลี่ย 15.06 ส่วนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 20.91 เมื่อทดสอบค่าที พบว่านักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าคะแนนสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน

ตาราง 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์

การทดสอบ	n	M	SD	t	p
ก่อนเรียน	34	10.97	2.30	17.69*	.00

หลังเรียน	34	21.06	3.21		

* $p < .05$

จากตาราง 3 พบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 10.97 คะแนน และหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 21.06 คะแนน เมื่อทดสอบค่าที พบว่าหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วัตถุประสงค์ที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน

ตาราง 4 สมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์

การทดสอบ	n	M	SD	t	p
ก่อนเรียน	34	11.71	2.18	23.96*	.00
หลังเรียน	34	20.91	3.40		

* $p < .05$

จากตาราง 4 พบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ มีคะแนนสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนเฉลี่ย 11.71 คะแนน และหลังเรียนเฉลี่ย 20.91 คะแนน เมื่อทดสอบค่าที พบว่าหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์กับแบบปกติ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังเรียนไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการออกแบบกิจกรรมในรูปแบบปกติจะเป็นการเรียนรู้ตามกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5E) มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้สืบเสาะหาความรู้ โดยกิจกรรมการเรียนรู้ส่วนใหญ่มีการทำการทดลองเพื่อยืนยันข้อมูล หรือมีการคาดการณ์คำตอบไว้ล่วงหน้า ทำให้ผู้เรียนไม่มีโอกาสแสดงศักยภาพในการสืบเสาะด้วยตนเองเท่าที่ควร แต่ก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ในเนื้อหาสาระวิชาตามหลักสูตรกำหนดได้ เมื่อพิจารณาจากผลคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ ไม่แตกต่างจากการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5E) และการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้นได้ โดยการเรียนรู้แต่ละรูปแบบก็มีข้อจำกัดและข้อดีแตกต่างกัน จึงไม่อาจตอบสนองการเรียนรู้ในทุกด้านพร้อมกันได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐชา พัฒนา และคณะ ที่ได้ศึกษาเรื่องการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบสะเต็มศึกษาและรูปแบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยหลังเรียนของทั้งสองรูปแบบการจัดการเรียนรู้สูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนเรียน และเมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนรู้ทั้งสองรูปแบบไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ทั้งรูปแบบสะเต็มศึกษาและรูปแบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้นสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น (ณัฐชา พัฒนา และคณะ, 2562)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า สมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการออกแบบกิจกรรมและเลือกใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตรงตามสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องการพัฒนา ครบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) การอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ 2) การประเมินและออกแบบกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และ 3) การแปลความหมายข้อมูลและการใช้ประจักษ์พยานในเชิงวิทยาศาสตร์ ได้เหมาะสมกับมาตรฐานและตัวชี้วัด เน้นให้นักเรียนได้คิด ออกแบบการสืบเสาะ ลงมือปฏิบัติ จนถึงอธิบายให้เหตุผลเพื่อลงข้อสรุปมากกว่าการที่ให้นักเรียนทำการทดลองเพื่อยืนยันข้อมูล จึงกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ โดยการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ไม่ควรจะตรงมากเกินไป เช่น การทดลองง่ายๆที่มีการสังเกตและตั้งเป้าหมายการสังเกตไว้ล่วงหน้าหรือการสาธิตอย่างง่าย มุ่งเน้นที่จะยืนยันแนวคิดเดิม (ลือชา ลดาชาติ และลฎาภา ลดาชาติ, 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของรัชฎา ศิลม้น ที่ได้ประยุกต์ใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 5E เพื่อพัฒนาสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 5E และหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 5E แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์เฉลี่ยทั้ง 3 องค์ประกอบเพิ่มขึ้น (รัชฎา ศิลม้น, 2552) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจุฑามาศ กันทะวัง ในการศึกษาเรื่องนักเรียนมีการให้เหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์หลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบจำลองเป็นฐาน (Model-based Learning) หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และ พบว่านักเรียนมีความสามารถในการสร้างคำอธิบายเชิงวิทยาศาสตร์และมีความสามารถในการให้เหตุผลสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบทั่วไป (จุฑามาศ กันทะวัง, 2563) ประกอบกับงานวิจัยของพัทธดนย์ อุดมสันต์และคณะ ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษาสามารถช่วยพัฒนาสมรรถนะการแปลความหมายข้อมูล และประจักษ์พยานในเชิงวิทยาศาสตร์มากที่สุด (ร้อยละ 71.83) สมรรถนะการประเมินและออกแบบกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (ร้อยละ 66.67) และสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ (ร้อยละ 56.99) ตามลำดับ ครบทั้ง 3 ด้านของสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ (พัทธดนย์ อุดมสันต์และคณะ, 2562)

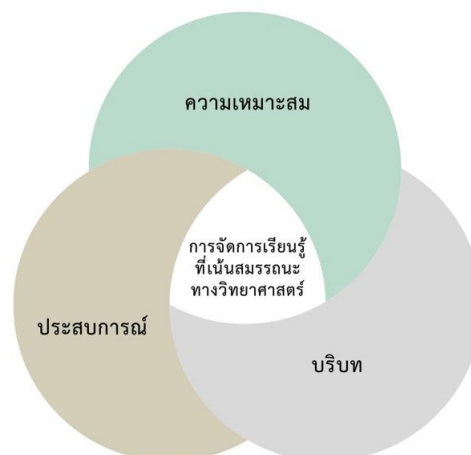
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้ออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการที่หลากหลาย เนื่องจากเนื้อหาสาระในหน่วยการเรียนรู้ ปฏิกริยาเคมี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความหลากหลาย จึงเลือกใช้วิธีการให้สอดคล้องกับเนื้อหาและสมรรถนะที่ต้องการพัฒนา โดยมีวิธีการจัดการเรียนรู้ ทั้งหมด 3 วิธีการ ได้แก่ 1) การสืบเสาะหาความรู้ (5E) 2) การใช้แบบจำลองเป็นฐาน และ 3) สะเต็มศึกษา ซึ่งวิธีการเหล่านี้มีงานวิจัยที่รองรับว่าสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของศรีบุญตาม โจมศรี ที่ได้ศึกษาเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ (5E) ทำให้เกิดมโนคติทางวิทยาศาสตร์ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ หากเมื่อพิจารณาแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่าผู้วิจัยได้เลือกการสืบเสาะหาความรู้ (5E) เข้ามาใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้น

สมรรถนะทางวิทยาศาสตร์มากที่สุด โดยระบุสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องการพัฒนาให้เหมาะสมกับตัวชีวิต โดยมีการสะท้อนออกมาจากพฤติกรรมการเรียนรู้ (ศรีบุญตาม โจมศรี, 2553)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ มีสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นการเลือกวิธีการจัดการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับเนื้อหาและสมรรถนะที่ต้องการพัฒนาสอดคล้องกับงานวิจัยของชาตรี ฝ่ายคำตา และภรติพย์ สุภัทรชัยวงศ์ ที่ได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แบบจำลองเป็นฐาน ช่วยให้ผู้เรียนได้มีแบบจำลองทางความคิดและเข้าใจธรรมชาติของแบบจำลองทางวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้น โดยครูผู้สอนก็มีบทบาทสำคัญในการใช้คำถามเพื่อให้ผู้เรียนได้อภิปรายเพื่อเข้าใจธรรมชาติของแบบจำลอง และเห็นถึงความสำคัญของแบบจำลองเป็นสิ่งสำคัญในการอธิบายปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์ที่มีลักษณะเนื้อหาเป็นนามธรรมก็สามารถใช้การจัดการเรียนรู้แบบจำลองเป็นฐานได้ดี เช่น ดาราศาสตร์ ชีววิทยา หรือ ฟิสิกส์ โดยเฉพาะเนื้อหาเคมี มีการใช้แบบจำลองที่หลากหลายทั้งนี้เพราะเนื้อหาวิชาเคมีส่วนใหญ่ค่อนข้างซับซ้อนยากต่อการทำความเข้าใจ แต่หากนักเรียนเข้าใจแบบจำลองและการสร้างแบบจำลองก็จะสามารถเข้าใจแนวคิดในวิชาเคมีได้ง่ายขึ้น (ชาตรี ฝ่ายคำตา และภรติพย์ สุภัทรชัยวงศ์, 2557) ประกอบกับงานวิจัยของณัฐชา พัฒนาและคณะ ที่ได้วิจัยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาบนพื้นฐานของการสืบเสาะหาความรู้ โดยในกิจกรรมการเรียนรู้มีการใช้เทคโนโลยีค้นคว้าหาข้อมูลและออกแบบผลงานโดยนักเรียนสร้างสรรค์ชิ้นงาน มีทักษะในการออกแบบและคิดวิธีการแก้ปัญหาตามสภาพจริง ลงมือปฏิบัติทดลองผลิตภัณฑ์ บรรลุภัณฑ์ การทดสอบผลิตภัณฑ์ และนำเสนอผลิตภัณฑ์ด้วยตนเอง ส่งผลให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาผลสัมฤทธิ์ได้ (ณัฐชา พัฒนา และคณะ, 2562)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ได้นั้น ผู้วิจัยได้เห็นถึงความสอดคล้องกันของวิธีการจัดการเรียนรู้ โดยการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์จะมีครบทั้ง 3 องค์ประกอบ ดังแผนภาพ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ จะต้อง มี 1) ความเหมาะสม หมายถึง ความเหมาะสมกับเนื้อหาและสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องการพัฒนา 2) ประสิทธิภาพ หมายถึง การใช้ประสบการณ์เดิมนำไปสู่การเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่ ให้ผู้เรียนได้มีการปฏิบัติซ้ำเพื่อให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ 3) บริบท มีการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้ามามีบทบาทกับชีวิตจริง นำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ได้ครบทั้ง 3 ด้าน

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ เรื่อง ปฏิบัติการเคมี ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีทั้งหมด 3 วิธีการ ได้แก่ 1) การสืบเสาะทางวิทยาศาสตร์ 2) การใช้แบบจำลองเป็นฐาน 3) การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็ม พบว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์สูงขึ้น โดยผู้เรียนมีการสะท้อนออกมาจากพฤติกรรม การเรียนรู้ เช่น สามารถอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ สามารถออกแบบกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และมีการใช้ประจักษ์พยานในเชิงวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีเหตุผล

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์กับแบบปกติ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังเรียนไม่แตกต่างกัน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์สามารถใช้วิธีการได้หลากหลายควรพิจารณาความเหมาะสมกับนักเรียนและครูผู้สอนด้วย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าคะแนนสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นพัฒนาให้นักเรียนมีสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ตามแนวทางของ PISA ซึ่งครูผู้สอนสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับนักเรียน เนื้อหา รวมถึงหลักสูตรมาตรฐานและตัวชี้วัด ทำให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์นั้น จะต้องคำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วย เพื่อให้ นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามหลักสูตรมาตรฐานและตัวชี้วัด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ มีคะแนนสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพราะในเนื้อหา 1 บท อาจไม่สามารถพัฒนาสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ให้กับนักเรียน ครบทั้ง 3 ด้านได้ ครูผู้สอนจึงต้องมีการสอนแบบเน้นสมรรถนะอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาผู้เรียนมีสมรรถนะอย่างแท้จริง จนสามารถคิดแก้ปัญหาที่ไม่เคยพบเจอมาก่อน เนื่องจากในการวัดและประเมินผลในระดับนานาชาติ ข้อสอบจะไม่ถูกยึดติดกับเนื้อหาวิชาที่ได้เรียนแต่จะเน้นการใช้แก้ปัญหามากกว่าการจดจำได้ในชั้นเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ คือ 1) การสืบเสาะทางวิทยาศาสตร์ 2) การใช้แบบจำลองเป็นฐาน 3) การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็ม สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ โดยควรให้ความสำคัญกับสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะในเนื้อหา และระดับชั้นต่างๆ โดยปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับชั้น และช่วงวัย เพราะหากนักเรียนได้รับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องก็จะเกิดการพัฒนาสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์กับนักเรียน จนไปถึงการออกแบบการจัดการเรียนรู้รูปแบบอื่นๆ ที่สามารถพัฒนาสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ได้อีกเพื่อให้ได้นวัตกรรมการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

- จุฑามาศ กันทะวัง. (2563). “การจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบจำลองเป็นฐานวิชาชีววิทยา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการให้เหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4”. *วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*.
- ชวนนท์ มณีกร และวิชัย เสวกงาม. (2561). “แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ที่ส่งเสริมการรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย”. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา OJED*, (13)(2): 121-133.
- ชาตรี ฝ่ายคำตา และภรติพย์ สุภัทรชัยวงศ์. (2557). “การจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบจำลองเป็นฐาน”. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, (29)(3): 86-99.
- ณัฐชา พัฒนา และคณะ. (2562). “ผลการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบสะเต็มศึกษาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมี เรื่อง เคมีอินทรีย์ และความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา”. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ.*, (12)(2): 118-132.
- พัทธดนย์ อุดมสันต์ และคณะ. (2562). “การพัฒนาการรู้วิทยาศาสตร์โดยการจัดการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการ ออกแบบเชิงวิศวกรรมตามแนวคิดสะเต็มศึกษา เรื่อง แสงและทัศนอุปกรณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5”. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, (13)(3): 118-130.

- พุทธรินทร์ บุณยสถิตวงศ์ และคณะ. (2562). “การพัฒนาสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์และสมรรถนะการแปลความหมายข้อมูลและประจักษ์พยานในเชิงวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยใช้สื่อโฆษณาเรื่อง ระบบย่อยอาหาร”. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, (21)(2): 212-224.
- รัชฎา ศิลมน์. (2552). “การประยุกต์ใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 5E เพื่อพัฒนาสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 69 (คลองหลวง) จังหวัดปทุมธานี”. *ปริญญานิพนธ์ สาขาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ราตรี ยะคำ และคณะ. (2563). “การวิจัยปฏิบัติการเพื่อศึกษาแนวการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบจำลองเป็นฐาน เพื่อพัฒนา สมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง เชื้อเพลิงซากดึกดำบรรพ์และผลิตภัณฑ์”. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, (22)(1): 190-203.
- ลือชา ลดาชาติ และลฎาภา ลดาชาติ. (2562). “การเรียนการสอนที่เน้นสมรรถนะ”. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, (42)(4): 1-19.
- ศรีบุญตาม โจมศรี. (2553). “ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง พันธะเคมี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้วัฏจักรสืบเสาะหาความรู้ (5E) ร่วมกับแผนผังมโนทัศน์”. *วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์*. คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2564). *ผลการประเมิน PISA 2018 การอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์* กรุงเทพฯ: สสวท.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579* กรุงเทพฯ: พรักหวาน กราฟฟิค.

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบ
ของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

An Application the Four Iddhipāda Principles to Strengthen the
Responsibility of the Evening Prayer Club of Wat Pom Wichian
Chotikaram Mueang District Samut Sakhon Province

¹ธนาเดช ศศิเอกภพ Tanadate Sasiekaphop

²สายน้ำผึ้ง รัตนงาม Sainampung Rattanangam

³โยตะ ชัยวรมันกุล Yota Chaiworamankul

^{1,2,3}วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhapanya Sri Dvaravati Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: TANADATE19664@gmail.com

Received April 21, 2023; Revised May 11, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร 2) เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร การวิจัยนี้มีรูปแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 11 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ทางชมรมสวดมนต์เย็นได้นำหลักอิทธิบาท 4 อันประกอบด้วยฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ไปประยุกต์ใช้ก่อให้เกิดผลดีต่อชมรมเป็นอย่างดี 2) ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติบรรลุความสำเร็จในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี 3) ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมสวดมนต์ เป็นหนทางสู่ความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสาเป็นคุณธรรมเสริมสร้างการทำหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างดียิ่ง

คำสำคัญ: การประยุกต์; การเสริมสร้าง; ความรับผิดชอบ; ชมรมสวดมนต์เย็น; อิทธิบาท 4

Abstract

The objectives of this research article are: 1) to study the application of the 4 Iddhibāda principle to strengthen the responsibility of the evening prayer club in Wat Pom Wichien Chotikaram, Muang District, Samut Sakhon Province, 2) to analyze the application of the 4 Iddhibāda principle to strengthen the responsibility. of the evening prayer club in Wat Pom Wichian Chotikaram, Muang District, Samut Sakhon Province, and 3) to present the application of the 4 Iddhibāda principle to strengthen the responsibility of the evening prayer club in Wat Pom Wichian Chotikaram, Mueang District, Samut Sakhon Province. The model is qualitative research. In-depth interviews were conducted with 11 key informants or individuals. The results showed that 1) the results of the research according to objective number 1 revealed that the Evening Prayer Association applied the 4 Iddhibāda principles consisting of Chanting, Viriya and Citta. 2) The results of the investigation according to objective number 2 showed that the 4 Iddhibāda principle in prayer activities It is the way to success both secularly and spiritually. The body of knowledge gained from research The application of Idthibat 4 to strengthen the responsibility of the Evening Chanting Club at Wat Pom Wichian Chotikaram, Muang District, Samut Sakhon Province, consisting of Chanta, viriya, Citta and Vimangsa, is a virtue that strengthens the performance of duties to achieve the goal very well.

Keywords: application; strengthening; responsibility; the evening prayer club; four Iddhibāda

บทนำ

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของโลกไร้พรมแดน ความรู้การสื่อสารอย่างไร้ขีดจำกัด มีการแข่งขันด้านอุตสาหกรรม เทคโนโลยีและการค้าด้านวัตถุเป็นอย่างมาก จึงเกิดการเอารัดเอาเปรียบ และมุ่งหาประโยชน์แก่ตนเองและพวกพ้อง และขาดการพัฒนาคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดภาวะขาดสมดุลด้านจิตใจและวัตถุดังกล่าว ส่งผลทำให้สังคมเกิดปัญหามากมาย เมื่อเศรษฐกิจตกต่ำรุนแรง นับแต่ พ.ศ.2539 ช่วงนั้นเกิดปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและคุณธรรม มีผลกระทบความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นอย่างมาก อีกทั้งสังคมขาดคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ ก่อให้เกิดปัญหาคอร์รัปชัน ปัญหาโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆอย่างรุนแรงเพิ่มมากขึ้น แม้การเปลี่ยนแปลงจะทำให้มาตรฐานการดำเนินชีวิตของพลเมืองดีขึ้น มีความเติบโตด้านวัตถุเป็นรูปธรรมมีความสะดวกสบาย การติดต่อสื่อสารสะดวก และพลเมืองมีบทบาทบริหารท้องถิ่นด้วยตนเอง มีการช่วยเหลือสร้างโอกาสที่ดีมากขึ้น อีกทั้งประชาชนมีสิทธิในการแสดงออกภายใต้รัฐธรรมนูญและเป็นที่ยอมรับจากต่างประเทศก็ตาม แต่ในเชิงลบ ก่อให้เกิดด้านวัตถุนิยม อีกทั้งเกิดการนำวัฒนธรรม ต่างชาติที่ไม่สมควรมาใช้ ดังนั้นวัฒนธรรมที่ดี ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งเอกลักษณ์ความเป็นไทยเกิดการขาดความเมตตาต่อกัน มีการเห็นประโยชน์ตนเห็นแก่ตัวมากขึ้นขาดความรับผิดชอบต่อสังคม

การติดต่อสื่อสาร และพลเมืองมีบทบาทบริหารท้องถิ่นด้วยตนเอง มีการช่วยเหลือสร้างโอกาสที่ดี มากขึ้น อีกทั้งประชาชนมีสิทธิในการแสดงออกภายใต้รัฐธรรมนูญและเป็นที่ยอมรับจากต่างประเทศก็ตาม แต่ในเชิงลบ ก่อให้เกิดด้านวัตถุนิยม อีกทั้งเกิดการนำวัฒนธรรมต่างชาติที่ไม่สมควรมาใช้ ดังนั้น วัฒนธรรมที่ดี ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งเอกลักษณ์ความเป็นไทย เกิดการขาดความ เมตตาต่อกัน มีการเห็นประโยชน์ตนเห็นแก่ตัวมากขึ้นขาดความรับผิดชอบต่อสังคม การสวดมนต์คือการกล่าวคำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งก็คือ การกล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ และมนต์ของพระพุทธเจ้าโดยเมื่อครั้งพุทธกาล ยังไม่มีการสวดมนต์เช่นทุกวันนี้แต่เป็นการฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า จากนั้นเหล่าพระสงฆ์จะแบ่งกลุ่มกันจำพระพุทธวจนะของพระพุทธเจ้า ซึ่งก็คือ ที่มาของการสวดมนต์ในทุกวันนี้ นั่นเอง การสวดมนต์จะทำให้จิตตั้งมั่นเกิดสมาธิ ปัญญาแล้ว ยังมีผลต่อเนื่องไปถึงสุขภาพร่างกายอีกด้วย เนื่องจากจิตเกิดความสงบไม่ปรุงแต่งจนทำให้เกิดกิเลสก็ทำให้พลังงานในร่างกายดีขึ้นส่งผลให้ความเจ็บไข้ได้ป่วยลดลงเป็นธรรมดา

หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการนำไปพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ตลอดจนถึงการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา เป็นหลักธรรมนำไปสู่ความสำเร็จ คือ มีความพอใจ รักในงานที่ทำด้วยใจ มีความพากเพียรและอดทนต่อความลำบาก ทำด้วยความสุจริต เอาจิตฝึกลงใจรักด้วยความพยายาม ด้วยเอาจิตพยายามด้วยอาชีพนั่นๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ใช้ปัญญาสอบสวนในงานที่ทำ ตรัสรองหาเหตุผลและปรับปรุงแก้ไข เพื่อจะให้ประสบผลสำเร็จให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป จากผลการศึกษาหลักการและแนวคิดในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานทุกอย่าง ในทศมาสสุตตร หนังสือรวมพระธรรม ได้กล่าวถึงการเจริญอิทธิบาท 4 ประการ โดยพวกเขา ชื่นดาวดิงส์ได้กล่าวว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ทรงบัญญัติอิทธิบาท 4 ประการนี้ คือ ฉันทสมาธิ ปธานสังขาร วิริยสมาธิปธานสังขาร จิตตสมาธิปธานสังขาร และวิมังสาสมาธิปธานสังขาร แสดงถึงอานิสงส์ของการเจริญอิทธิบาท 4 เพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อเพิ่มพูนความชำนาญซึ่งก่อให้เกิดความสำเร็จ ตลอดทั้งการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามสมประสงค์ในอุปาสุตตร ความว่า ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท 4 เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อสำเร็จตามความประสงค์ ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับปธาน 4 ด้วยความเพียร 4 คือ สังวรปธาน (เพียรระวัง) ปหานปธาน (เพียรละ) ภวนปธาน (เพียรบำเพ็ญ) อนรักขนาปธาน (เพียรตามรักษาไว้) ด้วยเหตุนี้ วิริยะจึงเป็นหลักความสำคัญอันจะนำไปสู่การปฏิบัติให้ดำเนินไปสู่จุดหมายและสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นเรื่องกล่าวถึงระเบียบวินัยโดยตระหนักถึงความรู้ความเข้าใจ และคุณธรรม ด้านจิตใจมีความรับผิดชอบต่อสังคมและตระหนักถึงวิถี การดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องมีเหตุมีผล ที่สำคัญยิ่งคือความรับผิดชอบต่อสังคม จำเป็นต้องปลูกฝังพัฒนาจิตใจเริ่มจากครอบครัว ศาสนา ศีลธรรม องค์กร เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน หน้าที่ของพลเมืองที่ดีของสังคมข้อหนึ่งคือต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมขอบเขตความรับผิดชอบ ควรมีถึงระดับไหนจึงเรียกว่า มีความรับผิดชอบต่อสังคม การศึกษาปัจจัยการรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อให้เหมาะสมสถานการณ์ปัจจุบัน ในฐานะผู้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมต้องหาความรู้ ความเข้าใจ อีกทั้งมีความตระหนักว่าตนเองมีศักยภาพก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อสังคม ดังนั้น จึงจะเห็นได้ว่าเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อทุกสังคม ทุกชุมชนต้องอาศัยความรับผิดชอบนำพาให้สังคมที่อยู่ประสบผลสำเร็จ อีกทั้งยังนำพาให้สังคมนั้น ได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกอีกด้วย แต่หากสังคมใด

หรือบุคคลในสังคมนั้นขาดความรับผิดชอบความล้มเหลวก็จะเกิดขึ้น อีกทั้งทำให้ขาดความเชื่อถือไว้วางใจบุคคลอื่นอีกด้วยจึงกล่าวได้ว่า เรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมมีความสำคัญควรปลูกฝังให้เกิดกับทุกคนในสังคม ซึ่งคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี มีความเห็นว่าการรับผิดชอบต่อสังคมเป็นลักษณะพื้นฐานที่สำคัญที่บุคคลควรปลูกฝัง เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติต่อไป แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม คือ การพัฒนาบุคคล นำสังคมสู่ความดีงามเจริญรุ่งเรือง อีกทั้งพัฒนาบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้น หลักพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม คือ หลักอริยาบท 4 ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าหลักอริยาบท 4 เป็นหลักธรรมแห่งการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นคุณธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคน ก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะอันประกอบด้วยหลัก 4 ประการ อันได้แก่ 1) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น 2) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น 3) จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น 4) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

จากการศึกษาสภาพปัญหาดังกล่าว ความรับผิดชอบต่อสังคมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งจึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอริยาบท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และผลการศึกษาในครั้งนี้มีส่วนส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถใช้ผลวิจัยสำหรับใช้เป็นข้อมูล เพื่อประกอบการพิจารณานำไปประยุกต์ใช้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อพัฒนาปลูกฝังความรับผิดชอบต่อส่วนรวม อย่างมีคุณภาพ อีกทั้งยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขอย่างยั่งยืนได้ต่อไป ดังนั้นจากปัญหาที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้หลักอริยาบท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคล เยาวชน การดำรงชีวิต ท้ายที่สุดเพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติสืบไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอริยาบท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
- 2) เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักอริยาบท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
- 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยาบท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภาคสนาม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดป้อมวิเชียรโชติการาม จำนวน 1 รูป ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดป้อมวิเชียรโชติการาม จำนวน 1 รูป แม่ชี

1 รูป กลุ่มประชากรชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 8 ท่าน รวมเป็น 11 ท่าน

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม เรื่องการประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4 และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และประมวลผลเข้าด้วยกันเพื่อให้เห็นภาพรวมแล้วนำเสนอเป็นการเขียนแบบความเรียง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ทางชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม ได้นำเอาหลักอริยบท 4 ไปประยุกต์ใช้กับชมรมสวดมนต์เย็นครบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา โดยการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมให้ผู้นำสวดมนต์เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมและเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีต่อสังคมในการประยุกต์นำหลักอริยบท 4 ไปใช้นั้น โดยเฉพาะพระสงฆ์เป็นสังฆาธิการมีตำแหน่งปกครอง ปกครองภายในวัดป้อมวิเชียรโชติการามเป็นประธานสงฆ์และนำผู้นำสวดมนต์เย็นเน้นสมาชิกชมรมสวดมนต์เย็นที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกท่านเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมร่วมกันโดยตระหนักถึงการเสริมสร้างความรับผิดชอบ การสร้างทัศนคติที่ดีร่วมกันของชมรมสวดมนต์เย็น นอกจากนี้ยังมีการเสริมสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกชมรมสวดมนต์เย็นเกิดความรักศรัทธาในการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยอาศัยกิจกรรมเป็นตัวเชื่อมเป็นต้นว่ามีการมอบรางวัลให้กับผู้เข้าร่วมสวดมนต์เย็นที่มาตลอดในรอบ 1 เดือน ไม่ขาดการสวดมนต์จะได้รับรางวัลเพื่อเป็นกำลังใจและเป็นแบบอย่างที่ดี และนอกจากนี้มีการมอบรางวัลแก่บุคคลตัวอย่างผู้อนุเคราะห์สวดเคราะห์หมู่คณะอย่างประจักษ์สายตา เป็นต้น ซึ่งผลปรากฏว่าผู้เข้าร่วมสวดมนต์มีความรักและเห็นความสำคัญการสวดมนต์เย็นมากยิ่งขึ้น ในด้านการประยุกต์ใช้หลักวิริยะ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็น พบว่า สมาชิกชมรมสวดมนต์ได้นำหลักวิริยะหรือความขยันหมั่นเพียรมาประยุกต์ใช้ให้มีความขยันตั้งใจกิจกรรมการสวดมนต์โดยเริ่มสร้างบรรยากาศภายในสถานที่ชมรมสวดมนต์เย็น สถานที่ปฏิบัติธรรมให้มีความสะอาด โดยสมาชิกมีหน้าที่ร่วมกันรับผิดชอบฝึกการทำงานเป็นทีม บางครั้งมีการทำความสะอาดบริเวณวัดและกิจกรรมสำคัญที่ต้องใช้ความวิริยะ ความเพียรพยายาม ความอดทน การสวดมนต์เป็นประจำทุกวันไม่มีวันหยุด การเจริญพุทธมนต์ การทำสมาธิภาวนา และการฟังพระธรรมเทศนา กิจกรรมเหล่านี้ต้องขึ้นติธรรมทั้งสิ้นในด้านจิตตะ ทางชมรมสวดมนต์เย็นได้นำหลักจิตตะไปประยุกต์ใช้เพื่อผู้ร่วมสวดมนต์ได้สติสัมปชัญญะ มีสมาธิ เอาใจใส่รับผิดชอบต่อหน้าที่ด้วยการสวดมนต์ และทำสมาธิภาวนา ครั้งละ 30 นาที และในด้านวิมังสาไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบนั้นโดยพิจารณาหลักธรรมต่างๆ ที่ได้จากการปฏิบัติเจริญพระพุทธมนต์ต่างๆ การรักษาศีลสมาทานพระกรรมฐาน การปฏิบัติกรรมฐาน การสดับพระธรรมเทศนา ผู้ปฏิบัติสามารถน้อมนำโดยใช้หลักวิมังสาไตร่ตรองด้วยปัญญาก็สามารถประจักษ์และพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ทางชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม ได้นำหลักอริยบท 4 ไปวิเคราะห์ประยุกต์ใช้ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในด้าน

ฉันทะก่อนให้เกิดความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจเกิดขึ้นในหมู่คณะ เนื่องจากสิ่งที่กระทำนั้นด้วยความรักและความพอใจ ดังนั้นความรักและความพอใจจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เป้าหมายของงานมุ่งมั่นไปสู่ความสำเร็จเท่านั้น มีความสามัคคีเปิดใจรับฟังความคิดเห็นจากหมู่คณะด้วยความเต็มใจ เพื่อให้งานที่รับผิดชอบออกมาสำเร็จสมบูรณ์ ดังนั้น การปลูกฉันทะให้เกิดกับตนเองว่า “ไม่มีคำว่าบังเอิญ” ในทางพระพุทธศาสนา ทุกอย่างเกิดขึ้นลอยๆ หรือบังเอิญไม่ได้ต้องอาศัยเหตุผลปัจจัยมีความรักความพอใจกับสิ่งที่ทำในปัจจุบัน เมื่อเกิดความศรัทธา ความรัก ความพอใจ เห็นคุณค่า ฉันทะย่อมเจริญงอกงามสมบูรณ์ ด้านวิริยะ ความพากเพียรพยายาม มานะบากบั่น ไม่ยอมแพ้ต่อปัญหาและอุปสรรคความสำเร็จต่างๆ มิได้มาง่ายๆ หากขาดความเพียรพยายามความกระตือรือร้น ความเพียรพยายามต้องมีพื้นฐานของความรักและความพอใจ หากไม่มีฉันทะความเพียรพยายามก็ไม่เกิดหลักพุทธปรัชญามีความเชื่อว่า พุทธ คือ ผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบาน สว่าง สงบ หากพื้นฐานจิตใจเศร้าหมองความเพียรพยายามย่อมไม่เกิด ด้านจิตตะ มีจิตจดจ่อตั้งใจในสิ่งที่ทำรู้จักนำความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้กับโลกปัจจุบันให้ทันเวลา พิจารณาหาข้อผิดพลาดเพื่อพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้เต็มที่ การมีจิตตะแสดงถึงความรอบคอบในขณะเดียวกันต้องมีสมาธิ เมื่อสมาธิเกิดขึ้นการตัดสินใจย่อมรอบคอบสามารถแก้ปัญหาและอุปสรรคให้บรรลุเป้าหมายสำเร็จคุ้มค่าและทันเหตุการณ์ ด้านวิมังสา การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลต้องรู้ถึงปัญหาเกิดขึ้นจากที่ไหนและแก้ปัญหาอย่างไร การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 โดยพิจารณาใคร่ครวญ หลักธรรมอิทธิบาท 4 นี้สร้างประยุกต์ได้ดังนี้ 1) สร้างนิสัยทำให้เป็นคนมีความรักความพอใจในงาน 2) ทำให้เป็นคนมีระเบียบวินัยมีเหตุผล มีความรับผิดชอบ 3) ทำให้เกิดประสบการณ์รอบด้าน มีความสามารถในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องรอบคอบเหมาะสม และ 4) ทำให้เกิดการบรรลุเป้าหมายสำเร็จลุล่วง เกิดผลคุ้มค่าเหมาะสมและทันสถานการณ์ได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเอาหลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้การทำงานสำเร็จลุล่วงได้อย่างดีเยี่ยม ฉันทะ มีความพอใจรักและศรัทธาในสิ่งที่ทำ เมื่อมีความพอใจในสิ่งที่ทำแล้ว จากสิ่งที่ว่าหนักกลายเป็นเบา จากสิ่งที่ยากก็จะกลายเป็นง่าย ต่อจากนั้นก็ใช้วิริยะ ความพากเพียรพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความอดทน เพื่อฟันฝ่าปัญหาและอุปสรรคหากมีความตั้งใจและไม่ย่อท้อก็จะพบกับความสำเร็จในที่สุด จิตตะ มีจิตฝึกฝน จดจ่อกับสิ่งที่ต้องการทำสิ่งที่รักให้ดีที่สุด การทำอะไรที่พร้อมด้วยจิตตะสิ่งที่ย่อมลุล่วงสำเร็จด้วยดี สุดท้าย วิมังสา พิจารณาไตร่ตรองใคร่ครวญในสิ่งที่ทำด้วยปัญหาคิจติโส ปราศจากความขุ่นมัว ช่วยทำให้งานไม่ผิดพลาด มองเห็นลู่ทางทำงานก็จะส่งผลดีเยี่ยม ถ้าขาดวิมังสาการทำงานมักผิดพลาดจะเห็นได้ว่าหลักอิทธิบาท 4 พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ดูก่อนอานนท์ ใครก็ตามที่เจริญอิทธิบาท 4 ทำให้มากจนชำนาญประหนึ่งเป็นยาน ว่าประหนึ่งเป็นวัตถุที่ตั้งอย่างต่อเนื่อง ผู้นั้นย่อมมีอายุยืนอยู่ได้ตลอดกับหรือเกินกว่ากัปได้ อิทธิบาท 4 อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก” ทำให้ทราบตามวัตถุประสงค์ประกอบด้วย 1) การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม 2) ทราบวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักอิทธิ

บาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม และ 3) ทราบ
นำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรม
สวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมเป็นการศึกษา
เพื่อต้องการให้ทราบถึงการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวด
มนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม รวมถึงเพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้าง
ความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม ตลอดจนให้ทราบแนวทางการ
ประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติ
การาม ซึ่งในงานวิจัยเล่มนี้ ได้นำหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่จะ
นำไปสู่ความสำเร็จในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม
หลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ฉันทะ หมายถึง ความพอใจรักใคร่ใน
สิ่งที่ทำ วิริยะ หมายถึง มีความขยันหมั่นเพียรในสิ่งที่ทำ จิตตะ มีใจจดจ่อกับสิ่งที่ทำด้วยความตั้งใจ
และวิมังสา หมายถึง พิจารณา ใคร่ครวญสิ่งที่ทำด้วยปัญญาอันรอบคอบ หลักอิทธิบาท 4 นี้มีความ
สอดคล้องก่อให้เกิดผลกับชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์
เย็น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเอาหลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ไปประยุกต์ใช้เพื่อ
เสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม หลักอิทธิบาท 4 เป็น
หลักธรรมที่จะช่วยให้การทำงานสำเร็จลุล่วงได้อย่างดียิ่ง ฉันทะ มีความพอใจรักใคร่และศรัทธาในสิ่งที่ทำ
เมื่อมีความพอใจในสิ่งที่ทำแล้ว จากสิ่งที่ว่าหนักกลายเป็นเบา จากสิ่งที่ยากก็จะกลายเป็นง่าย
ต่อจากนั้นก็ใช้วิริยะ ความพากเพียรพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความอดทน เพื่อฟันฝ่าปัญหา
และอุปสรรคหากมีความตั้งใจและไม่ย่อท้อก็จะพบกับความสำเร็จในที่สุด สอดคล้องกับพระราชญาณ
วิสสุ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาทธรรม คือหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในการ
กระทำกิจการงานหรือการอาชีพ ประการแรก อิทธิบาท แปลความว่า ทางแห่งความสำเร็จ กล่าวคือ
ข้อปฏิบัติให้บรรลุถึงสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพนั่นเอง (พระราชญาณวิสสุ (เสริมชัย ชยมงฺคโล),
2545)

จากการวิจัยพบว่า ทางชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม ได้นำหลักอิทธิบาท 4 ไป
วิเคราะห์ประยุกต์ใช้ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในด้านฉันทะ
ก่อนให้เกิดความร่วมมือร่วมใจเกิดขึ้นในหมู่คณะ เนื่องจากสิ่งที่กระทำนั้นด้วยความรักและ
ความพอใจ ดังนั้นความรักและความพอใจจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เป้าหมายของงานมุ่งมั่นไปสู่
ความสำเร็จเท่านั้น มีความสามัคคีเปิดใจรับฟังความคิดเห็นจากหมู่คณะด้วยความเต็มใจ เพื่อให้งานที่
รับผิดชอบออกมาสำเร็จสมบูรณ์ ดังนั้น การปลูกฉันทะให้เกิดขึ้นกับตนเองว่า “ไม่มีคำว่าบังเอิญ” ในทาง
พระพุทธศาสนา สอดคล้องกับพระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงอิทธิบาทธรรม
ฉันทะ ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำและพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่ง
นั้นๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุจุดหมายง่าย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงานพูดให้ลึก

ไปในทางธรรมว่าความรักความใส่ใจปรารถนาต่อภาวะดั่งงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นๆ อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ตั้งมานั้นเมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินทางไปสู่จุดหมายก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็รับโสมนัสเป็นความชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2559)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร” ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้คือ

1) ทราบถึงความหมายความสำคัญ คุณค่าของการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่ ด้านความหมายความสำคัญ คุณค่าของหลักอิทธิบาท 4 จากการศึกษาวิจัยเอกสาร และการวิจัยภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2) ทราบถึงผลการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม จากแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล

3) เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร จากแบบสอบถามปลายเปิด โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ด้านความหมายและความสำคัญของการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) ด้านฉันทะ (ความพอใจ) คือ รักในสิ่งที่ทำ 2) ด้านวิริยะ (ความพากเพียร) คือ ขยันหมั่นเพียรในสิ่งที่ทำ 3) ด้านจิตตะ (ความใส่ใจจดจ่อตั้งใจ) คือ เอาใจใส่ตั้งใจทำสิ่งนั้นๆ 4) ด้านวิมังสา

บทสรุป

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเอาหลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้การทำงานสำเร็จลุล่วงได้อย่างดีเยี่ยม ฉันทะ มีความพอใจรักและศรัทธาในสิ่งที่ทำ เมื่อมีความพอใจในสิ่งที่ทำแล้ว จากสิ่งที่ว่าหนักกลายเป็นเบา จากสิ่งที่ยากก็กลายเป็นง่าย ต่อจากนั้นก็ใช้วิริยะ ความพากเพียรพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความอดทน เพื่อฟันฝ่าปัญหาและอุปสรรคหากมีความตั้งใจและไม่ย่อท้อก็จะพบกับความสำเร็จในที่สุด จิตตะ มีจิตผ่องใส จดจ่อกับสิ่งที่ต้องการทำสิ่งที่รักให้ดีที่สุด การทำอะไรร่วมด้วยจิตตะสิ่งที่ทำย่อมลุล่วงสำเร็จด้วยดี สุดท้ายวิมังสา พิจารณาไตร่ตรองใคร่ครวญในสิ่งที่ทำด้วยปัญหาคิจติโส ปราศจากความขุ่นมัว ช่วยทำให้งานไม่ผิดพลาด มองเห็นลู่ทางทำงานก็จะส่งผลดียิ่ง ถ้าขาดวิมังสาการทำงานมักผิดพลาดจะเห็นได้ว่าหลักอิทธิบาท 4

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 1) ควรมีการพัฒนาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม ในเชิงรุกเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการให้ดียิ่งขึ้น
- 2) ควรสนใจเรื่องการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการามให้มากขึ้นกว่าเดิม
- 3) ควรเสริมสร้างความรับผิดชอบให้ตนเอง และสร้างความไว้วางใจในหมู่คณะ เพื่อสร้างความเข้มแข็ง และความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็นวัดป้อมวิเชียรโชติการาม

ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไปนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) การวิจัยครั้งต่อไปควรให้มีการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็น
- 2) การวิจัยครั้งต่อไปควรจะมีการศึกษาด้วยการใช้วิจัยแบบผสมผสานวิธีระหว่าง การวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและลึกซึ้งกว่านี้
- 3) การวิจัยครั้งต่อไป ควรจะมีการศึกษารูปแบบพุทธบูรณาการเครือข่ายโดยใช้หลักธรรมสังคต 4 เพื่อเป็นการสร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะให้มากยิ่งขึ้นในการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของชมรมสวดมนต์เย็น

เอกสารอ้างอิง

- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2559). "อิทธิบาททศกถา" พุทธจักร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล). (2545). ความสำเร็จ หลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.

การอนุรักษ์อัตลักษณ์ของชาวมอญ ตามหลักพระพุทธศาสนาในชุมชน
วัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
Preserving the Identity of the Raman People According to Buddhism
in the Community of Wat Songtham, Talat Subdistrict, Phra
Pradaeng District Samut Prakan Province

¹พระสมุทรธีรยุทธ อภิปัญญา (แดงสอน)

Phrasamu Theerayut Apipanyo (Daengsorn)

²พระมหาวีรวิชญ์ วรินทร์โท

Phramaha Weeratis Warintho

³ธวัช หอมทวนลม

Thawash Homtuanlom

¹²³วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhaphanya Sri Dvaravati Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: apipanyu.007@gmail.com

Received May 16, 2023; Revised April 21, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาอัตลักษณ์ของชาวมอญ 2) ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมชาวมอญ-3) ศึกษาอัตลักษณ์ของชาวมอญตามหลักพระพุทธศาสนาในชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคสามเสาและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) ชาวมอญในชุมชนวัดทรงธรรม จังหวัดสมุทรปราการ มีอัตลักษณ์ที่เด่นชัดคือ การแต่งตัว การเข้าร่วมพิธีทางศาสนา ผู้ชายจะนุ่งผ้าโสร่งสีแดงสวมเสื้อขาว ส่วนผู้หญิงนั้นจะนุ่งผ้าถุงสีแดงสวมเสื้อผ้าลูกไม้สีขาวและห่มผ้าสไบพาดไหล่ และมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ใช้ในการสื่อสารสนทนากัน 2) ชาวมอญในชุมชนวัดทรงธรรม จังหวัดสมุทรปราการ มีความเชื่อว่า (1) ลูกผู้ชายที่เกิดในสายเลือดของชาวพุทธจะต้องบวช ชีวิตถึงจะสมบูรณ์ และกุศลแรง (2) การเคารพบรรพบุรุษ ไม่ว่าท่านจะล่วงลับไปแล้วหรือยังมีชีวิตอยู่ก็ตาม ย่อมนำความเจริญมาถึงตนและครอบครัว และ (3) เชื่อว่าผิวนั้นเป็นผีที่ปกปักรักษาและคุ้มครอง ดังนั้นจึงสร้างศาลประดิษฐานไว้ในหมู่บ้าน ซึ่งผู้คนสามารถมาเซ่นไหว้ได้อย่างสะดวก ด้านพิธีกรรมการบวชแบบชาวมอญ การเลี้ยงผีบ้าน การรำถวายเจ้าพ่อเจ้าแม่ในเฉพาะพื้นที่ที่เป็นชาวมอญ การพิธีไหว้บรรพบุรุษ ถือผีประจำตระกูล มีการเซ่นไหว้ ทำบุญให้แก่บรรพบุรุษประจำตระกูล 3) พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อ

ชุมชนชาวมอญ โดยเห็นได้จากความเชื่อ เรื่องกรรม ความรักสงบ เรียบง่าย ยึดมั่นในประเพณีอนุรักษ์ นิยม เห็นได้จากการรับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ไม่เคยขาด ทุกคนยึดหลักปฏิบัติไปในทิศทาง เดียวกัน ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ พึ่งพา ซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การทำให้ลูกหลาน ได้สืบทอดต่อๆ มาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: การอนุรักษ์อัตลักษณ์; ชาวมอญ; ชุมชนวัดทรงธรรม สมุทรปราการ

Abstract

This Article aimed to study 1) the identity of the Ramans.; 2) study the beliefs and rituals of the Raman people; and 3) study the identity of the Ramans according to Buddhism In the community of Wat Song Tham, Talat Subdistrict, Phra Pradaeng District Samut Prakan Province. This research is quality research. Data were analyzed using the triangular technique. write a descriptive narrative. The research results were found as follows; 1) Ramans in Wat Songtham community Samut Prakan Province There is a clear identity, dressing, attending religious ceremonies. The men will wear a red sarong and wear a white shirt, while the women will wear a red sarong with a white lace dress and a shawl over their shoulders. and have a unique language used to communicate with each other 2) Ramans in Wat Songtham community Samut Prakan Province There is a belief that (1) a male child born in Buddhist blood must be ordained. (2) Respecting the ancestors whether you have passed away or are still alive Will bring prosperity to oneself and the family and (3) believe that ghosts are ghosts that protect and protect Therefore, a shrine was built in the village. where people can conveniently come and offer offerings The rituals of the Raman ordination ghost house Dance offerings to Chao Pho Chao Mae only in the area that is a Mon people. ancestor worship holds a family ghost having an offering Making merit for family ancestors 3) Buddhism influenced the Raman community. It can be seen from the belief in karma, love, peace, simplicity, adhering to conservative traditions. It can be seen from the inheritance from the ancestors that they have never been broken. peaceful coexistence to make the descendants continue to inherit until the present.

Keywords: Conservation of identity; Raman; Wat Songtham community Samut Prakan Province

บทนำ

มอญ (รามัญ) (พม่า: မုခ်လူမျိုး; มอญ: မုခ်หรือ မဉ်; IPA: [MUN]; อังกฤษ: MON) เป็นชนชาติเจ้าของอารยธรรมอันเก่าแก่ในแผ่นดินพม่า ใช้ภาษาตระกูลรามัญ-เขมรที่มีอายุมานานกว่า 3,000-4,000 ปี โดยมีคนพูดกันถึง 5 ล้านคน ตามที่พบหลักฐานในประเทศไทยที่จารึกวัดโพธิ์ร้างอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 (กพข. เลขที่ 40/2519, 2564) และในจารึกเสาแปดเหลี่ยมที่ศาลสูง

เมืองลพบุรี จารึกในพุทธศตวรรษที่ 14 ราว พ.ศ. 1314 (หอสมุดแห่งชาติ, 2564) “มอญ คือ ชนชาติเจ้าของอารยธรรมอันเก่าแก่ในแผ่นดินพม่า มอญหรือรามัญเป็นชนชาติที่พูดภาษาในตระกูลรามัญ-เขมร เมื่อเอ่ยถึงชนชาติ “มอญ” ในประเทศพม่า พม่าจะถือว่าชาวรามัญเป็นชนชาติเก่าแก่ที่สุดในแผ่นดินเมียนมา”(พงศกร เบ็ญจจันทร์, 2555) มอญ (รามัญ) รับเอาพระพุทธศาสนาเถรวาทเข้ามาก่อนปี พ.ศ.241 โดยแม้ว่า รามัญ (มอญ) จะเป็นชนชาติที่อพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยจากการเปื้อนภัยจากสงครามด้วยความจำใจ แต่ชาวรามัญก็ได้รับการต้อนรับจากรัฐบาลไทยเป็นอย่างดี เพราะว่าชาวรามัญนั้น มีความสัมพันธ์อันดีกับไทยมาช้านาน สังเกตได้จากการที่รัฐบาลไทยแต่งตั้งขุนนางชาวรามัญให้ปกครองชาวรามัญด้วยตนเอง ชาวรามัญในเมืองไทยที่เข้ามาตั้งหลักปักฐานในเมืองไทยโดยการอพยพหรือถูกกวาดต้อนเข้ามาก็ตาม ล้วนได้สิทธิ์และหน้าที่ในระบบศักดินาเช่นเดียวกับคนไทยทุกประการ นโยบายการปกครองของรัฐบาลไทยที่มีต่อชาวรามัญ คือ รัฐบาลมิได้เข้าไปปกครองโดยตรง โดยผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าในแต่ละชุมชน จะได้รับการแต่งตั้งให้มีตำแหน่ง และยศศักดิ์ ลดหลั่นกันมา

นอกจากนี้ การต้อนรับที่ดีจากรัฐบาลไทย ยังเป็นการจัดหาที่อยู่อาศัยให้กับชาวรามัญที่อพยพเข้ามาสู่ประเทศไทย โดยการพาไปตั้งหลักแหล่งในบริเวณที่เหมาะสม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบริเวณริมน้ำ โดยเฉพาะบริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตอนเหนือกรุงเทพฯ ขึ้นไป และตามลำน้ำแม่กลอง กล่าวคือ ส่วนใหญ่จะได้รับพระราชทานที่ดินให้ทำมาหากินอยู่ในกรุงศรีอยุธยาแถบชานพระนคร หรือบริเวณใกล้เคียง เช่น แถบปลายเขตแดนต่อกับจังหวัดนนทบุรี ครั้นถึงสมัยกรุงธนบุรี ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ชาวรามัญที่อพยพเข้ามาในครั้งนั้นไปอยู่ที่ปากเกร็ด แขวงเมืองนนทบุรี และที่สามโคก แขวงเมืองปทุมธานี โดยการต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงโปรดให้สร้างเมืองขึ้นที่ปากลัด โดยตัดเอาท้องที่แขวงกรุงเทพฯ กับแขวงเมืองสมุทรปราการรวมกัน และตั้งเป็นเมืองใหม่ แล้วพระราชทานชื่อว่า “เมืองนครเขื่อนขันธ์” (เกศสิรินทร์ แพ่งทอง, 2546) มอญปากลัด เป็นชื่อเรียกชาวรามัญที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ปากลัด ซึ่งภายหลัง รัชการที่ 2 ได้พระราชทานนามว่า “เมืองนครเขื่อนขันธ์” ทำให้พื้นที่ของปากลัดแต่เดิม ถูกเปลี่ยนเป็นชื่อใหม่ คือ “นครเขื่อนขันธ์” แล้วจึงเป็นอำเภอพระประแดงในปัจจุบัน ครอบครัวชาวรามัญที่อพยพมาอยู่พระประแดงนั้น แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ 1. ชาวรามัญที่อพยพมาแต่ครั้งรัชสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยมีพญาแจ้ง เป็นหัวหน้า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัยและเป็นที่ทำกิน ให้อยู่ทางแถบจังหวัดนนทบุรี และปทุมธานี ครั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์เสร็จแล้ว จึงโปรดให้ย้ายครอบครัวชาวรามัญนี้ ลงมาอยู่ที่นครเขื่อนขันธ์ ซึ่งเรียกว่า “มอญเก่า” และ 2. ชาวรามัญที่อพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 2 ประมาณ 40,000 คน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ส่วนหนึ่งมาอยู่ที่พระประแดง มอญรุ่นหลังนี้ เรียกว่า “มอญใหม่” (กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, 2561)

พื้นที่พระประแดง นอกจากจะเป็นแหล่งอุตสาหกรรมแล้ว ยังคงเป็นพื้นที่ของความหลากหลายทางเชื้อชาติอย่างมาก ตลอดจนมีชุมชนที่ติดกับริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองฝั่ง ที่สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติได้อย่างชัดเจน ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากผู้นที่อาศัยอยู่รอบข้าง แต่ชาวรามัญในชุมชนวัดทรงธรรมนี้ ยังคงแสดงออกด้านประเพณีและพิธีกรรมของ

ตนอย่างสม่ำเสมอ และดำรงตนอยู่ท่ามกลางความหลากหลายมางสังคมได้ โดยไม่ถูกกลืนหายไป อาจกล่าวได้ว่า ไม่ว่าชาวมอญจะไปอยู่ที่ไหน มอญก็ยังเป็นมอญ มอญและเลือกพื้นที่ศึกษาที่ชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ดังที่ได้กล่าวถึงชนชาวมอญมาในข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความน่าสนใจในฐานะที่เป็นชนชาติแรกๆ ที่อพยพเข้ามาตั้งหลักปักฐานในประเทศไทย โดยจากหลักฐานพงศาวดารต่างๆ ของไทยและพม่าเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชาวมอญ ในชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และเพื่อศึกษาลักษณะการนับถือตามหลักพระพุทธศาสนาของชาวมอญ ในชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ตลอดจนเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชาวมอญ ตามหลักพระพุทธศาสนา ในชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดความสนใจที่จะค้นคว้าและศึกษาเรื่องราวของชนชาวมอญในประเทศไทยเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชาวมอญ ในชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการเพื่อศึกษา
2. เพื่อศึกษาลักษณะการนับถือตามหลักพระพุทธศาสนาของชาวมอญ ในชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชาวมอญ ตามหลักพระพุทธศาสนา ในชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ ชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ประชากร คือ เจ้าอาวาส นายกเทศบาลเมืองพระประแดง, ประธานสภาวัฒนธรรม ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และตัวแทนชุมชน จำนวน 13 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้าง ใช้ศึกษาอัตลักษณ์ของชาวมอญ ในชุมชนวัดทรงธรรม ศึกษาลักษณะการนับถือตามหลักพระพุทธศาสนาของชาวมอญ ในชุมชนวัดทรงธรรม และศึกษาอัตลักษณ์ของชาวมอญ ตามหลักพระพุทธศาสนา ในชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ การศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก. เดือนกันยายน พ.ศ.2564 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2565 รวมระยะเวลา 6 เดือน วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิจัยเอกสาร วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

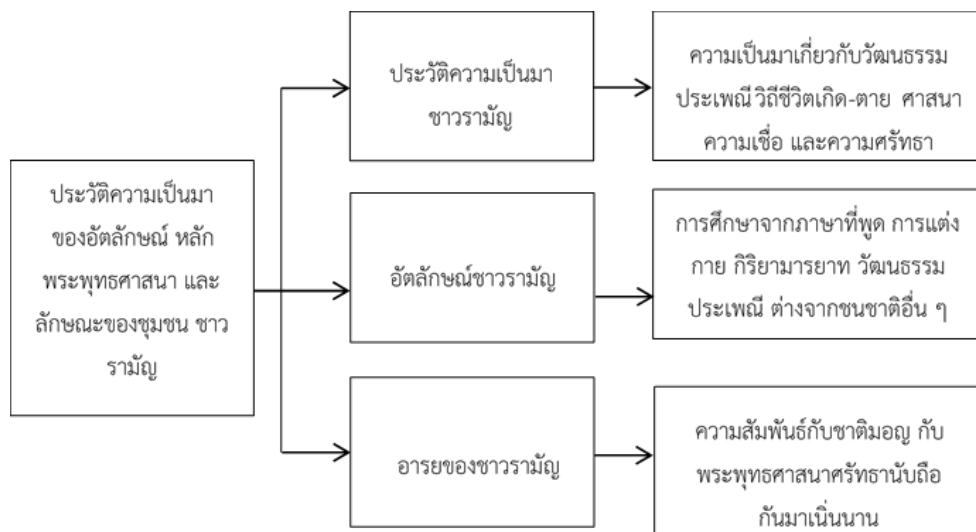
ผลการวิจัย

การวิจัยการศึกษาความสำคัญ กระบวนการและขั้นตอนการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของชาวมอญ ตามหลักพระพุทธศาสนาในชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ สรุปได้ดังนี้

1 ประวัติความเป็นมาของการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของชุมชนชาวมอญ ตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า ชาวมอญเป็นชนชาติเก่าแก่ มีอารยธรรมรุ่งเรืองมาก ชนชาติหนึ่งในพงศาวดารพม่ากล่าวว่า ชาวมอญเป็นชนชาติแรกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพม่ามาเป็นเวลาหลายศตวรรษก่อนคริสตกาล และชาวมอญมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาในพม่า พระพุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างมากทางด้านสังคม และประเพณี นอกจากดอกบัวแล้วยังมีการตกแต่งที่สวยงามที่สุดเท่าที่ตนจะทำได้ ส่วนการแต่งกาย ในประเพณีสำคัญชาวมอญจะพร้อมกันแต่งกายเพื่อเป็นเอกลักษณ์ ผู้ชายจะนุ่งผ้าโสร่งสีแดง สวมเสื้อขาว ส่วนผู้หญิงนั้นจะนุ่งผ้าถุงสีแดง สวมเสื้อผ้าลูกไม้สีขาวและห่มผ้าสไบพาดไหล่ การแต่งตัว ของชาวมอญถือว่าถูกระเบียบในการเข้าร่วมพิธีทางศาสนาและกาลเทศะ และชาวมอญนั้นมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแล้ว ประวัติและความเป็นมาที่สืบทอดของชาวมอญในการแต่งตัว การเข้าร่วมพิธีทางศาสนา ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ และกิจกรรมวันพระที่สำคัญ และวัฒนธรรมประเพณีกับพระพุทธศาสนา ศรัทธานับถือกันมาเนิ่นนาน วิถีชีวิตชาวมอญ ชาวมอญส่วนมากจะมีลูกหลานอยู่ที่ ทรงคะนอง การสนทนาและการทำบุญในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ และเทศกาลอื่นๆ และทราบจากภาษาที่พูดสื่อสารกัน

สรุปได้ว่า ชาวมอญ เป็นชนชาติเก่าแก่ มีอารยธรรมรุ่งเรืองมากชนชาติหนึ่งในพงศาวดารพม่ากล่าวว่า ชาวมอญเป็นชนชาติแรก ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพม่า มาเป็นเวลาหลายศตวรรษก่อนคริสตกาล และชาวมอญมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาในพม่า พระพุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างมากต่อด้านสังคมและประเพณี นอกจากดอกบัวแล้วยังมีการตกแต่งที่สวยงามที่สุด เท่าที่ตนจะทำได้ ส่วนการแต่งกายในประเพณีสำคัญชาวมอญ จะพร้อมกันแต่งกายเพื่อเป็นเอกลักษณ์ ผู้ชายจะนุ่งผ้าโสร่งสีแดง สวมเสื้อขาว ส่วนผู้หญิงนั้นจะนุ่งผ้าถุงสีแดง สวมเสื้อผ้าลูกไม้สีขาวและห่มผ้า สไบพาดไหล่ การแต่งตัวของชาวมอญถือว่าถูกระเบียบในการเข้าร่วมพิธีทางศาสนาและกาลเทศะ ชาวมอญมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ประวัติและความเป็นมาที่สืบทอดของชาวมอญในการแต่งตัว การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ และกิจกรรมวันพระที่สำคัญ และวัฒนธรรมประเพณีกับพระพุทธศาสนา มีความศรัทธานับถือกันมาเนิ่นนาน วิถีชีวิตชาวมอญ ชาวมอญส่วนมากจะมีลูกหลานอยู่ที่พระประแดง การสนทนาและการทำบุญในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ และเทศกาลอื่นๆ และทราบจากภาษาที่พูด ดังแผนภาพที่ 1 อัตลักษณ์ชุมชนชาวมอญ

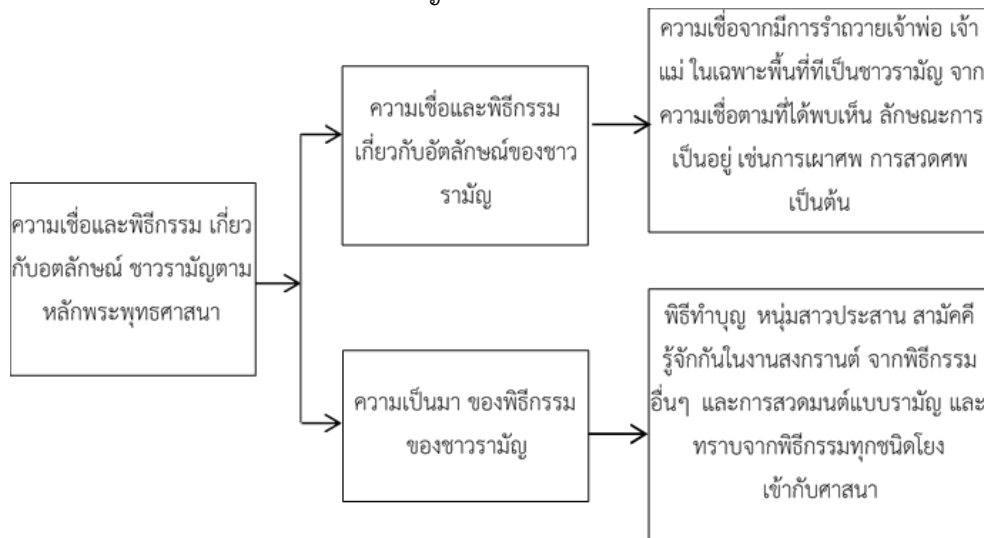
แผนภาพที่ 1 อัตลักษณ์ชุมชนชาวมุสลิม

2. ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของชุมชนชาวมุสลิม ตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า ความเชื่อในการนับถือพระพุทธศาสนา ชาวมุสลิม จะมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก ชาวมุสลิมมีความเชื่อว่า ลูกผู้ชายที่เกิดในสายเลือด ของชาวพุทธจะต้องบวชให้ได้ ชีวิตลูกผู้ชายถึงจะสมบูรณ์และได้กุศลเป็นอย่างมาก ส่วนการเคารพบรรพบุรุษ ไม่ว่าท่านจะล่วงลับไปแล้วหรือยังมีชีวิตอยู่ก็ตาม เพราะการเคารพเทิดทูนบูชาบรรพบุรุษ ย่อมนำมาความเจริญมาถึงตนและครอบครัว และเชื่อว่าผีนั้นเป็นผีที่ปกป้องรักษาและคุ้มครองคนในหมู่บ้านทั้งหมด โดยมากจะสร้างศาลให้เป็นที่ตั้งประดิษฐานไว้ในหมู่บ้านบริเวณชายทุ่ง ซึ่งผู้คนสามารถมา เช่นไหว้ได้อย่างสะดวก และตามหลักพระพุทธศาสนาจากพิธีกรรมการบวชแบบชาวมุสลิม การแต่งตัวนาค และการตาย ซึ่งพระสงฆ์คือบุตรของพระพุทธเจ้า จากการเลี้ยงผีบ้าน และแขกเข้าบ้าน ต้องบอกผีก่อน ประเพณีเกี่ยวกับการรำถวายเจ้าพ่อเจ้าแม่ในเฉพาะพื้นที่ที่เป็นชาวมุสลิม จากความเชื่อตามที่ได้พบเห็น ลักษณะการเป็นอยู่ เช่น การเผาศพ การสวดศพ การพิธีไหว้บรรพบุรุษ ถือผีประจำตระกูล มีการเช่นไหว้ ทำบุญให้แก่บรรพบุรุษประจำตระกูล ซึ่งนับถือกันมาตั้งแต่ย้ายมาจาก ประเทศมอญ และศาสนาในวิถีชีวิตของชาวมุสลิม ซึ่งชาวมุสลิมส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่ ชาวมุสลิมจะทำบุญต่อกับครอบครัว แสดงให้เห็นว่าชาวมุสลิมมีความสนิทใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา

สรุปความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมได้ว่า ความเชื่อในการนับถือพระพุทธศาสนา ชาวไทยมุสลิมมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก ชาวมุสลิมมีความเชื่อว่า ลูกผู้ชายที่เกิดในสายเลือดของชาวพุทธจะต้องบวช ชีวิตลูกผู้ชายถึงจะสมบูรณ์ และได้กุศลอย่างแรง ส่วนการเคารพบรรพบุรุษ ไม่ว่าท่านจะล่วงลับไปแล้วหรือยังมีชีวิตอยู่ก็ตาม เพราะการเคารพเทิดทูนบูชาบรรพบุรุษ ย่อมนำมาความเจริญมาถึงตนและครอบครัว และเชื่อว่าผีนั้นเป็นผีที่ปกป้องรักษาและคุ้มครองคนในหมู่บ้านทั้งหมด โดยมากจะสร้างศาลให้เป็นที่ตั้งประดิษฐานไว้ในหมู่บ้านบริเวณ ชายทุ่ง ซึ่งผู้คนสามารถมาเช่นไหว้ได้อย่างสะดวก จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวมุสลิม ได้ทราบว่า พิธีกรรมการบวชแบบชาวมุสลิม การแต่งตัวนาค และการตาย ซึ่งถือว่า พระสงฆ์คือบุตรของพระพุทธเจ้า การเลี้ยงผีบ้าน และแขกเข้าบ้าน ต้องบอกผีก่อน ประเพณี

เกี่ยวกับการร่ำถวายเจ้าพ่อเจ้าแม่ในเฉพาะพื้นที่ที่เป็นชาวมอญ จากความเชื่อตามที่ได้พบเห็น ลักษณะการเป็นอยู่ เช่นการเผาศพ การสวดศพ การพิธีไหว้บรรพบุรุษ ถือน้ำประจําตระกูล มีการเซ่นไหว้ ทำบุญให้แก่บรรพบุรุษประจําตระกูล ซึ่งนับถือกันมาตั้งแต่ย้ายมาจากประเทศมอญ และศาสนาในวิถีชีวิตของชาวมอญ ซึ่งชาวมอญส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่ชาวมอญจะทำบุญตักบาตรบ่อยๆ แสดงให้เห็นว่า ชาวมอญมีความสนิทใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ดังแผนภาพที่ 2 ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชาวมอญ

แผนภาพที่ 2 ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชาวมอญ

3. อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่ออารยธรรม ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ขนบ ธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และดนตรี ชาวมอญ พบว่า พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่ออารยประวัติศาสตร์ของชาวมอญเป็นอย่างมากประวัติศาสตร์ของชาวมอญนั้น พระพุทธศาสนาเริ่มต้นขึ้นมาด้วยการคิดค้นหาหนทางออกจากทุกข์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงประกอบด้วยความคิดที่เน้นในหลักที่เป็นเหตุเป็นผล โดยชาวมอญจะยึดถือหลักธรรมที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาให้เห็นชัด ประกอบด้วย ไตรสิกขา สัมปรายกัถะ 4 โลก 3 ชาวมอญกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันได้แก่ อัตลักษณ์ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ของชาวมอญ ลักษณะความเชื่อ และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความศรัทธาของชาวพุทธ และชาวมอญผู้รู้อารยประวัติศาสตร์นั้น มักเป็นพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดนั้นๆ ดังนั้น การจัดทำต่างๆ ต้องมาจากวัด ทั้งมีบันทึกหรือจารไว้ใบบลาน และชาวมอญ มีความสัมพันธ์กันมานานเพราะชุมชนของชาวมอญปกติแล้ว จะถือการทำบุญเป็นเรื่องใหญ่ เป็นการอุทิศกุศลให้แก่บรรพบุรุษ โดยเห็นจากขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนชาวมอญนั้น มักเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ตักบาตรน้ำผึ้ง ขึ้นบ้านใหม่ พิธีกรรมเกี่ยวกับศพ นอกจากนี้ ยังดูที่การแต่งกายเวลาไปทำบุญนั้น ชาวมอญต้องมีผ้าสไบหม่นเฉียง อีกทั้งการไว้ทรงผม ผู้หญิงต้องเกล้ามวยผม โดยจะเห็นได้จาก วัฒนธรรมของชาวมอญต่างๆ จะไปมีบทบาทที่เด่นชัดในวัด รวมไปถึงดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญ ที่เรารู้จักกันเป็นอย่างดี นั่นก็คือ ปี่พาทย์มอญ ตะโพนมอญ โดยจะมีการผสมผสานกับดนตรีไทย วงเปิงมาง ระนาดมอญ วงทะแยมมอญ เช่น งานศพของชาวมอญ จะมีปี่พาทย์มอญเกือบจะทุกงาน ถ้าคนที่ไม่ค่อยมีฐานะ ก็จะใช้ปี่พาทย์มอญวงเล็กวงเล็ก ตลอดจนการเคารพต่อพระพุทธเจ้าเหมือนเป็น

ดังเพลงบูชาครู ที่จะต้องบรรเลงก่อนเพลงอื่นๆ (ถือว่าเป็นการโหมโรง/เบิกโรง) เพื่อเป็นอัญเชิญพระบรมครูคือพระพุทธเจ้า ที่พระพรหมอัญเชิญให้เสด็จลงมาจากพระเศียรของพระพรหม เพราะฉะนั้นตั้งแต่เกิดจนตาย พิธีกรรมต่างๆ ก็อิงมาจากคำสอนในทางพระพุทธศาสนา โดยชาวรามัญจะถือคัมภีร์ “โลกสมุตตอย” หรือ โลกสมมติ เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ยึดถือกันสืบต่อมา และอยากให้เด็กรุ่นใหม่ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมของชาวรามัญไม่สูญหาย มีการอนุรักษ์ รักษา โดยให้ลูกหลานสืบสานไว้พร้อมๆ กัน อันเป็นการสืบทอด ให้อยาวนานมีค่านั้นจะกลายเป็น

สรุปได้ว่า ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพล ต่ออารยประวัติศาสตร์ของชาวรามัญ ประวัติศาสตร์ของชาวรามัญนั้น พระพุทธศาสนาเริ่มต้นขึ้นมาด้วยการคิดค้นหาหนทางออกจากทุกข์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงประกอบด้วยความคิดที่เน้นในหลักที่เป็นเหตุและผล โดยชาวรามัญจะยึดถือหลักธรรมที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาให้เห็นชัด ประกอบด้วย ไตรสิกขา สัมปรายิกัตถะ 4 โลก 3 ชาวรามัญกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันได้แก่ อัตตลักษณะความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวรามัญ ลักษณะความเชื่อ และ หลักธรรม ที่เกี่ยวข้องตามความศรัทธาของชาวพุทธ ดังแผนภาพที่ 3 แสดงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อชุมชนชาวมอญ

แผนภาพที่.3 แสดงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อชุมชนชาวมอญ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์อัตลักษณ์ของชาวรามัญ ตามหลักพระพุทธศาสนาในชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ” มีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของอัตลักษณ์ หลักพระพุทธศาสนาและลักษณะของชุมชนชาวรามัญ ชาวมอญคิดว่าการทำบุญและการให้ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา นั้นเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่ การทุ่มเทแรงกายแรงใจอีกทั้งยังถวายปัจจัยเพื่อความสบายใจของตน แม้พลัดถิ่นและต้องทำงานหนัก เพื่อหาเงินแต่เงินที่ได้ส่วนหนึ่งจะใช้ไปกับการทำบุญ ทั้งสร้าง และบูรณะศาสนสถานภายในวัดบริเวณ

ใกล้เคียงที่ตนอาศัยอยู่ จะเห็นได้ว่าทั้งชาวไทยและชาวมอญ มีจุดศูนย์รวมใจอยู่ที่วัด สอดคล้องกับ พระราชพัฒนสุนทร เจ้าคณะอำเภอพระประแดง และเจ้าอาวาสวัดทรงธรรมวรวิหาร เล่าว่า “ชาวมอญนั้น มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแล้ว นับว่า ชาวมอญเชื่อกันว่า อุบาสกคู่แรก ในพระพุทธศาสนาเป็นชาวมอญ คือ ตปุสสะ-ภัลลิกะ เพราะฉะนั้น ชาติมอญกับพระพุทธศาสนา ศรัทธาแน่นถือกันมาเนิ่นนาน แม้จะมาอยู่ในประเทศใด ๆ มอญกับพระพุทธศาสนาก็ไม่เคยเสื่อมคลาย เชื่อว่าเป็นความจริงเพราะได้พบเห็นมาเรื่องประเพณีแห่งธงธงตะขาบ ถวายข้าวแช่ สลากภัตตรผลไม้ การทำศพ ทำยอดปราสาท โลงมอญอย่างพิถีพิถัน” (พระราชพัฒนสุนทร, 2565) พระครูพัชรวิราภรณ์ ได้เล่าเสริมอีกว่า “ชาวมอญจะจัดเทศกาลเกี่ยวกับประเพณีมอญ จะมีการแต่งตัวแบบมอญโดยนุ่งผ้าถุงห่มสะไบจากงานสำคัญต่างๆ เช่นงานศพ ประเพณีแห่งธงธงธง ธงตะขาบ ประเพณีสงกรานต์ การอธิบายนปากต่อปาก และจากการไปร่วมประเพณีงานบุญต่าง ๆ หนีจากงานเทศกาลต่างๆ เช่น แห่งธงธงธงตะขาบ บ่อนสะบ้า และประเพณีชาวมอญ” (พระครูพัชรวิราภรณ์, 2565) ด้านนางสาวโชติมา ยะกาศคระนอง กล่าวเสริมว่า “วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวมอญทั้งทำบุญ ทำทาน และการอดออม สนทนาและการทำงาน การพูด การแต่งกาย กิริยามารยาท วัฒนธรรม ประเพณีต่างจากชนชาติอื่นๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ มีความเรียบง่ายและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ไม่เหมือนใคร” ชาวมอญมีความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างมี ความสุขอย่างเห็นได้ชัด เช่น การกวนกาละแม และคนมอญมีความเชื่อและยึดถือปฏิบัติกันมานาน โดยเชื่อว่า ประเพณี และวัฒนธรรมนั้นเป็นการสืบจากบรรพบุรุษ เช่น แห่งธงธงธงตะขาบ บ่อนสะบ้า สามารถพบเห็นสัมผัสและคุ้นเคยได้จากชนบทรอบมณฑลประเพณี ภาษาของชาวมอญอย่างแนบแน่น จากการใช้ชีวิตของชาวมอญ (โชติมา ยะกาศคระนอง, 2565)

2. ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชาวมอญตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า ความเชื่อแบ่งออกเป็น (1) ความเชื่อในการนับถือพระพุทธศาสนา ชาวมอญมีความเลื่อมใส ในพระพุทธศาสนามาก โดยถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นองค์เคารพสักการะบูชาสูงสุด ในการนับถือพระพุทธศาสนา และเคร่งครัดในศาสนา พระชาวมอญจะถือเคร่งทางวินัยมาก ถึงกับมีคำที่ว่า "ถือศีล ต้องพระไทย วินัยต้องพระมอญ" ซึ่งการถือศีลอย่างเคร่งครัดจึงเป็นต้นกำเนิดของพระธรรมยุติกนิกายในประเทศไทย ชาวบ้านเดินผ่านหน้าโบสถ์ก็ต้องแสดงความ เคารพกราบไหว้พระผู้หฤทัยเข้าไปในโบสถ์หรือบริเวณกุฏิพระ ชาวไทยชาวมอญมีความเชื่อว่า ลูกผู้ชายที่เกิดในสายเลือดของชาวพุทธจะต้องบวช ชีวิตลูกผู้ชายถึงจะสมบูรณ์และได้กุศลอย่างแรง และอีกกรณี คือ เมื่อบ้านใดมีทารกเกิดใหม่จะต้องนำทารกนั้นไปใส่ในกระดังงาร้อน แล้วพูดว่า "สามวัน ลูกผี สี่วันลูกคน" ต่อเด็ก โดยความเชื่อเรื่องการโกนผมไฟ การโกนผมไฟ เป็นการสู่ขวัญเด็ก และสู่ขวัญบิดามารดา เพื่อให้เกิดความสบายใจ ด้วยเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีที่จะทำให้เป็นมงคลต่อเด็ก และในเชิงศาสนามีความเชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว (2) ความเชื่อที่เกี่ยวกับการเคารพบรรพบุรุษ ไม่ว่าท่านจะล่วงลับไปแล้วหรือยังมีชีวิตอยู่ก็ตาม เพราะการเคารพเทิดทูนบูชาบรรพบุรุษ ย่อมนำมาความเจริญมาถึงตนและครอบครัว ตามหลักพระพุทธศาสนาที่ว่า "ปุชนิยานัง" หมายถึง การบูชาบุคคลที่ควรเคารพ ซึ่งเชื่อว่า บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ยังหิวโหยอยู่ ยังขอรับประทานอาหารตามเทศกาล กล่าวคือ ขนมกาละแม จะมีในเทศกาล สงกรานต์ ขนมกระยาสารที่มีในเทศกาลออกพรรษา ข้าวเม่าทอด มีในเทศกาลทอดกฐิน ข้าวต้มลูกโยน น้ำผึ้งมีในวันเพ็ญเดือนสิบ ดังนั้นอาหารที่นำไปถวายพระ

จะต้องทำอาหารให้ลูกเทศกาล ไม่เช่นนั้นแล้ว บรรพบุรุษจะไม่ได้รับส่วนกุศลที่อุทิศไปให้ และเห็นว่า บรรพบุรุษกับพวก เขาสามารถติดต่อกันได้ตลอดเวลา และมักจะพบว่า ฌีบรรพบุรุษได้รู้ด้วยการเช่น ใหว้อยู่เสมอ การทำบุญต้องอุทิศส่วนกุศลไปให้ การแต่งงานถือว่าจำเป็นจะต้องบอกให้ฌีบรรพบุรุษได้ รับรู้ เพราะถือว่ามีสมาชิกใหม่มาเพิ่มในครอบครัว ต้องให้ฌีบรรพบุรุษทั้งสองฝ่ายได้รับรู้ โดยจัด สิ่งของเช่นใหว่ เช่น ผ้าขาว เหล้า ไก่ โดยฝ่ายเจ้าบ่าวเป็นฝ่ายจัดหา ที่เรียกว่า เครื่องขันหมาก จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนหนึ่งให้เจ้าสาว เช่นใหว่บรรพบุรุษของเจ้าสาว อีกส่วนหนึ่ง ให้ เจ้าบ่าวนำไปเช่นใหว่บรรพบุรุษของเจ้าบ่าว โดยฌีบรรพบุรุษ เจ้าพ่อ เจ้าแม่ ที่เคารพมาแต่อยู่กรุงหง สาวดี และอัญเชิญมาประดิษฐานในชุมชนของตนเอง โดยปลุกเสกเจ้าให้เป็นที่ยึดติดวงวิญญาน เหล่านั้น เพราะความผูกพันที่มีอยู่ตลอดเวลา โดยชาวไทยรามัญ มีความเชื่อว่า ลูกชายคนโตของ ตระกูล จะเป็นผู้รับฌีบรรพบุรุษต่อบิตามารดา หรือคนรุ่นเก่าที่ล่วงลับไปแล้ว ที่บ้านจะมีที่ตั้งฌี บรรพบุรุษ เชื่อว่าฌีบรรพบุรุษจะสิงสถิตอยู่ที่เสาเอกของเรือน โดยมีสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าเป็น เสาผี คือ หีบ หรือกระบุงใส่ผ้าผี ได้แก่ สไบ ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า แหวนหัว พลอยแดง แหวนไว้ที่เสาผี และ ในเชิงพิธีกรรม การที่ผู้หญิงไปแต่งงานกับคนต่างตระกูลหรือต่างผี จะต้องทำพิธีคืนผีเพื่อบอกกล่าว ก่อนที่จะไปเข้ากับผีฝ่ายสามี ซึ่งผู้ใดที่อยู่ในตระกูลทำผิดซึ่งระเบียบ หรือข้อห้าม จะทำให้มีการ เจ็บป่วยเกิดขึ้น ซึ่งจะต้องจัดพิธีรำผี (3) พิธีกรรม มีความเชื่อกันว่า ความเป็นมาของพิธีกรรมชาว รามัญนั้น เริ่มจากความเชื่อเกี่ยวกับที่ว่า ชาวยุโรปยังเชื่อเรื่องผี เช่น ชุมชนโบราณอื่นๆ ในแถบ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ฌีประจำหมู่บ้าน ฌีบ้านผีเรือน และความเชื่อพื้นบ้านถึง 39 อย่าง เช่น เรื่องผลกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว กาลเทศะ การสร้างพระพุทธรูป ถือศีลต้องพระไทย ถือวินัยต้อง พระมอญ ทารกเกิดใหม่จะต้องนำทารกนั้นไปใส่ในกระดังง่อน แล้วพูดว่า "สามวันลูกผี สี่วันลูกคน" การเกิด การบวช การแต่งงาน การเจ็บไข้ การแก่ และการตาย ฯลฯ เช่น ฌีประจำหมู่บ้าน เชื่อกันว่า เป็นผีที่ปกปักษ์รักษาและคุ้มครองคนในหมู่บ้านทั้งหมด สอดคล้องกับอาภรณ์ สุนทรวาท ได้กล่าวใน หนังสือไทยมอญ 8ชาติพันธุ์ในราชบุรีไว้ว่า ฌีประจำหมู่บ้านโดยมากจะสร้างศาลให้เป็นที่ประดิษฐาน ไว้ในหมู่บ้านบริเวณชายทุ่ง โดยมี "คนทรง" (ส่วนใหญ่มักเป็นผู้หญิงสูงอายุ) เป็นผู้ประกอบพิธีพร้อม ทั้งเข้าทรงทำนายทายทัก ถึงสภาพความเป็นไปในปัจจุบัน ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของอนาคต หรือแก้ไขปัญหาเดือดร้อนต่างๆ เป็นต้น การทำบุญกลางหมู่บ้าน โดยจากการได้ลูกคลีจากผู้ใหญ่ ถ่ายทอดให้ฟัง และนำไปปฏิบัติจากการเป็นผู้สืบทอดดำเนินการโดยตรง ส่วนฌีบ้านผีเรือน หรือ ฌีบ้านผีเรือนเป็นฌีประจำตระกูล (อาภรณ์ สุนทรวาท, 2547) นอกจากนี้พิมพ์ศิริ มงคลพัก ได้กล่าว ในหนังสือ วัฒนธรรมมอญ: ประเพณีของชาวมอญ ไว้ว่า ส่วนใหญ่จะตกทอดการสืบผี ไปยังบุตรชาย คนหัวปีเรื่อยไป ในแต่ละครอบครัว ก็จะต้องจัดให้มีการรำผี เพื่อขอขมาโทษต่อผี แสดงความเคารพ นับถือ และความเป็นศิริมงคลแก่ครอบครัว ฌีจะได้หายโกรธเคือง จะได้ไม่มีเรื่องเดือดร้อนอีก และ บังเกิดแต่ความสุขความเจริญตลอดไป ความเชื่อจากประเพณีเกี่ยวกับการรำถวายเจ้าพ่อ เจ้าแม่ใน เฉพาะพื้นที่ที่เป็นชาวยุโรป จากความเชื่อตามที่ได้พบเห็น ลักษณะการเป็นอยู่ เช่น การเผาศพ การ สวดศพ จะมีการสร้างเมรุแบบพิเศษ การสวดแบบรามัญ รำมอญหน้าศพ เมื่อเผาศพแล้วจะต้อง สร้าง พระพุทธรูปเงิน-ทองอย่างละ 1 คู่ ถวายวัด และหลังจากนั้นจะมีการทำบุญอุทิศให้ทุกปี ถือเป็นการ รวบรวมญาติจากความเชื่อ และดูจากประเพณีของทุกๆ ปี ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนพิธีกรรม ต่างๆ

ส่วนมากชาวรามัญจะรักษาขนบธรรมเนียมนี้เป็นอย่างดี เพราะเป็นมรดกที่สืบทอดต่อกันมา เปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของคนในหมู่บ้าน (พิมพ์ศิริ มงคลฝึก, 2563)

3. อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่ออารยประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและดนตรีชุมชนชาวรามัญ ในชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาดอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ลักษณะทางพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่ออารยประวัติศาสตร์ ของชาวรามัญนั้น พระพุทธศาสนาเริ่มต้นขึ้นมาด้วยการคิดค้นหาทางออกจากทุกข์ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงประกอบด้วยความคิดที่เน้นในหลักที่เป็นเหตุและผล หลังจากพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามายังดินแดนสุวรรณภูมิแล้ว ในเวลานั้น มีการนับถือภูตผี เทวดาค่อนข้างมาก เมื่อมีการผสมผสานความเชื่อและเปลี่ยนแปลงความคิดให้เป็นแบบพุทธแล้ว พุทธศาสนิกชนจึงยอมรับการประกอบพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ควบคู่กันมา และยังช่วยเหลือกันและกัน ให้สามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน ในส่วนนี้เสถียร โกเศศ ได้ให้ความกระจ่างว่า “...ธรรมดาแล้วศาสนาก็เปรียบดั่งไม้ใหญ่ ต้องมีแก่น กระพี้ และเปลือกหุ้มอยู่... เมื่อถากเปลือกและกระพี้ออกแล้ว ก็ให้เห็นแก่น เมื่อเปลือกกระพี้ถูกถากออกแล้ว ก็จงยกขึ้นมาใหม่ให้กลับคืนสภาพเดิม...” โดยชาวรามัญจะยึดถือหลักธรรมที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาให้เห็นชัด ประกอบด้วย (1) ไตรสิกขา เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่นำไปใช้เมื่ออยู่ในพิธีกรรมอยู่ที่จุดเน้นหรือแง่มุม (เสถียร โกเศศ, 2524) พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวว่า ที่ตอกย้ำในไตรสิกขาของพระสงฆ์ เน้นอยู่กับการบรรลุธรรมส่วนตน ในขณะที่สำหรับคฤหัสถ์ จะเน้นส่วนที่ เกี่ยวข้องกับสังคม เพื่อให้ชัดเจนและก่อผลต่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรม การฝึกฝนในด้านเฉพาะตัว คือ สมาธิและปัญญา ทำนิจตรวมกันไว้ เป็นข้อเดียวสำหรับคฤหัสถ์ คือ จัดเป็นภาวนา จะเห็นได้ว่า ภาวนาในส่วนของคฤหัสถ์ ซึ่งเน้นย้ำที่การปลุกฝังเมตตา พร้อมทั้งทานและศีลนั้น มีความมุ่งหมายเพื่อให้โลกนี้สงบสุข (2) สัมปรายิกัตถะ คติธรรมจากการเกิดใหม่ในโลกหน้า คนทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในฐานะเช่นใด ย่อมมีความปรารถนาต้องการไปเกิดใหม่ในโลกหน้าที่เป็นสุคติภูมิ คือ ภพภูมิที่ดี เช่น มนุษย์ เทวดา กรรมดี มีศีลธรรม โดยการปฏิบัติตามคุณธรรม สัมปรายิกัตถะประโยชน์ หรือประโยชน์ภาคหน้า 4 อย่าง ประกอบด้วย 1) สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา 2) ศีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล 3) จาคะสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน และ 4) ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วย ปัญญา ซึ่งจะทำให้มีความเชื่อเรื่องโลกนี้โลกหน้า และมีการบำเพ็ญบุญกุศลสั่งสมไว้ เพราะเชื่อมั่นว่า จะนำตนไปเกิดใหม่ในโลกหน้าที่ดี หลังจากที่ดินตายไป และ (3) โลก มีความเข้าใจในองค์รวมที่มี 3 ประการ โดยนำมาพิจารณาตามหลักเหตุและผลแล้วนำมาประยุกต์ใช้กับพิธีกรรม โดยประกอบไปด้วย 1) สังขารโลก โลกคือสังขาร ได้แก่ สภาวธรรมทั้งปวง ที่มีการปรุงแต่งตามเหตุปัจจัยเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปตามเหตุปัจจัย 2) สัตว์โลก โลกคือหมู่สัตว์ หมายรวมทั้งสัตว์ในอบายภูมิ มนุษย์ เทวดา และหมู่พรหมทุกชั้น 3) โอกาสโลก โลกอันกำหนดด้วยโอกาส คือจักรวาล ซึ่งเป็นสถานที่อยู่อาศัยของหมู่สัตว์และสรรพสิ่ง (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2533) นอกจากนี้ พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ ได้ให้แนวคิดว่า เรื่องสัตว์โลก เป็นสัตว์ที่เป็นเทวดาและพรหม ที่อยู่อาศัยในโลกเดียวกับมนุษย์ ที่เป็นมิติซ้อนมิติกัน ที่มนุษย์ธรรมดาที่ไม่มีคุณสมบัติพิเศษบางอย่างจะมองเห็นได้ (พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, 2534)

พระพุทธศาสนานี้มีอิทธิพลต่อลูกหลาน ที่จะได้ปฏิบัติตามประเพณีต่างๆ ด้านสันติ บัณฑิต ซึ่งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองพระประแดง ได้กล่าวว่า ชาวรามัญยัง เลื่อมใสในศาสนาอยู่และ

เข้าวัดเป็นประจำ พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อหมู่บ้านชาวมัญญะ พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม ซึ่งจะสอดคล้องกันกับหลักพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น และขนานกันไปในชีวิตประจำวัน พิธีกรรมทุกอย่างของชาวมัญญะ จะมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักเชื่อมโยง ทั้งมี งานประเพณีต่างๆ มีทะเลาะวิวาทจากบางกะดีมาให้ชม ศาสนาพุทธกับชุมชนชาวมัญญะ มีความสัมพันธ์กันมานาน เพราะชุมชนชาวมัญญะ ปกติจะถือการทำบุญเป็นเรื่องใหญ่ เป็นการอุทิศกุศลให้บรรพบุรุษ จะเป็นการสืบสานพระพุทธศาสนา (สันติ บัวผลิ, 2565) นอกจากนี้ อภิชาติ คงจรรณ สมาชิกรัฐสภาเทศบาลเมืองพระประแดง กล่าวว่า มักมีคนพูดกันว่า “คนมอญชอบทำบุญ” ชุมชนชาวมัญญะ จะทำบุญตักบาตรข้าวสวยพร้อมกับข้าว ของหวาน ผลไม้ เกือบทุกบ้าน ทำให้สืบสานต่อจากรุ่นปู่ย่าตายายถึงลูกหลาน สร้างความแนบแน่น และยังเป็นวิถีชุมชนชาวมัญญะ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนชาวมัญญะ-วิถีชีวิตชุมชนชาวมัญญะ พระพุทธศาสนา มีอิทธิพลต่อประเพณี พิธีกรรมและมีความเชื่อว่า หงส์ เป็นพาหนะของเทพเจ้า จึงนำมาเป็นสัญลักษณ์ของวัดในชุมชนชาวมัญญะ ในปัจจุบันเจดีย์ของวัดในชุมชนชาวมัญญะ จะคล้ายคลึงกับเจดีย์เขตกอง ในประเทศพม่า และยังเชื่อกันว่า ตปัสสะและภัลลิกะ ที่เป็นอุบาสกคู่แรกในพระพุทธศาสนานั้น มีเชื้อสายรามัญ (อภิชาติ คงจรรณ, 2565)

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อประเพณีชุมชนชาวมัญญะ โดยเห็นได้จากความเชื่อ เรื่องกรรม ความรักสงบ เรียบง่าย ยึดมั่นในประเพณีอนุรักษนิยม เห็นได้จากการรับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษไม่เคยขาด เห็นได้จากการที่ทุกคนยึดหลักปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ พึ่งพา ซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เห็นได้จากการทำให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อๆ มาจนถึงปัจจุบัน เห็นได้จากการที่ชาวมัญญะยึดมั่นในประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ เห็นได้จากขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนชาวมัญญะมักเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ตักบาตรน้ำผึ้ง ขึ้นบ้านใหม่ พิธีศพ

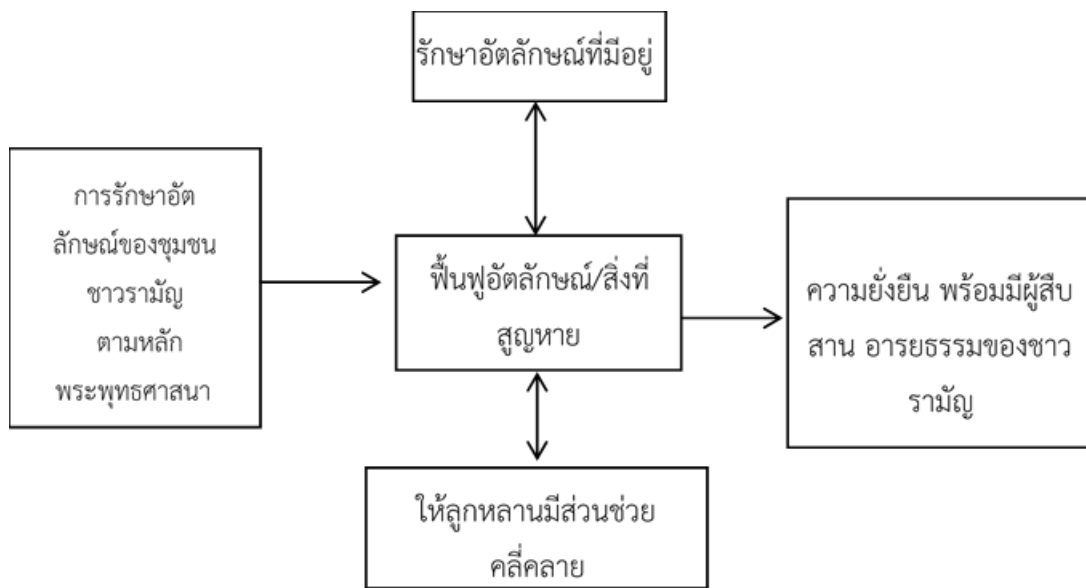
พระพุทธศาสนามีผลต่อศิลปกรรมชุมชนชาวมัญญะ โดยเห็นได้จากเสาหงส์องค์ตะขาบ (ฮะนุ) โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ จากเมรุ ปราสาทมอญ โลงมอญ วัดมอญ เสาหงส์ ประเพณีแห่ธงตะขาบ อาจารย์บุญศรี กสิรัตน์ ซึ่งเป็นประธานชุมชน กล่าวว่า เห็นได้จากการมีแบบเป็นของตนเอง มองดูรู้ว่าเป็นของชาวมัญญะ พระพุทธรูปปูนปั้น ลวดลายต่างๆ ในวัดมีหงส์เป็นสัญลักษณ์ มีเจดีย์ที่พิเศษออกไป แต่การประดับประดา จะเน้นเป็นการประดับตกแต่งชั่วคราวในงานพิเศษต่างๆ ใช้ไม่ไผ่กับกระดาดเป็นโครงสร้างต่างๆ เห็นได้จากเทวรูปต่างๆ ในวัดใหญ่ๆ ที่รู้จักกันมา (อาจารย์บุญศรี กสิรัตน์, 2565)

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาต่อสถาปัตยกรรมชุมชนชาวมัญญะ เห็นได้จากสถาปัตยกรรมรามัญ วัด เจดีย์ เสาหงส์ ยอดฉัตรเจดีย์ เห็นได้จากความอ่อนช้อย แต่เข้มแข็งและเข้าถึงจิตวิญญาณ ระเบียบระยับ ก่อศรัทธา เห็นได้จากความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของรามัญ สอดคล้องกับอาจารย์กรช เชื้อแถว ปราชญ์ชุมชน กล่าวว่าเห็นได้จากสถาปัตยกรรมมอญ ที่มีอยู่จนถึงปัจจุบันกว่า 2 พันปี เห็นได้จากการสืบสานตลอดมา เห็นได้จากการก่อสร้างบ้านเรือน ถ้าจะเด่นก็คือมีตัวหังมอญคล้ายกับเปิด ตัวปอมซึ่งเป็นสัญลักษณ์พิเศษ เห็นได้จากการให้ช่วยกันอนุรักษ์ไว้ (มล. 9) เห็นได้จากมีแบบเฉพาะของตนเองในด้านสถาปัตยกรรมชาวมัญญะ บ้าน วัด เห็นได้จากความอ่อนช้อยและเข้มแข็งและใช้วัสดุที่คงทนและแข็งแรง มีลวดลายเฉพาะตัว(อาจารย์กรช เชื้อแถว, 2565)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของชาวมอญตามหลักพระพุทธศาสนาในชุมชนวัดทรงธรรม ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ด้วยความเชื่อว่า อารยธรรมประวัติความเป็นมาของชาวมอญ จากการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมอารยธรรมของชาวมอญ มีมากกว่า 2 พันปี เห็นได้จาก (1) ชาวมอญนั้น มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแล้ว ประวัติและความเป็นมา ที่มีการสืบทอดกันมาของชาวมอญในการแต่งตัว การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ และกิจกรรมวันพระที่สำคัญ และวัฒนธรรมประเพณีกับพระพุทธศาสนา มีความศรัทธาแน่นถือกันมาเนิ่นนาน วิถีชีวิตชาวมอญ ชาวมอญส่วนมากจะมีลูกหลาน การสนทนา และการทำบุญในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ และเทศกาลอื่นๆ และทราบจากภาษาที่พูด (2) ตามหลักพระพุทธศาสนา จากพิธีกรรมการบวชแบบรามัญ การแต่งตัวนาค และการตาย ซึ่งถือว่าพระสงฆ์คือบุตรพระพุทธเจ้าจากการเลี้ยงผีบ้าน และแขกเข้าบ้าน ต้องมีการบอกผีก่อน ประเพณีเกี่ยวกับการรำถวายเจ้าพ่อเจ้าแม่ในเฉพาะพื้นที่ที่เป็นชาวมอญ จากความเชื่อตามที่ได้พบเห็น ลักษณะการเป็นอยู่ เช่น การเผาศพ การสวดศพ การพิธีไหว้บรรพบุรุษ ถือผีประจำตระกูล มีการเซ่นไหว้ ทำบุญให้แก่บรรพบุรุษประจำตระกูล ซึ่งนับถือกันมาตั้งแต่ย้ายมาจากประเทศมอญ และศาสนาในวิถีชีวิตของชาวมอญ ซึ่งชาวมอญส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่ชาวมอญ จะทำบุญตักบาตรบ่อยๆ แสดงให้เห็นว่าชาวมอญมีความสนิทใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา (3) ชาวมอญผู้รู้อารยธรรมประวัติศาสตร์ มักเป็นพระสงฆ์อยู่ที่จำพรรษาอยู่ที่วัดในชุมชน ดังนั้น การจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องมาจากที่วัดทั้งนี้ มีบ้านที่กหรือจารไว้ในใบลาน และชาวมอญ จะมีความสัมพันธ์กันมานาน เพราะชุมชนชาวมอญ ปกติแล้ว จะถือการทำบุญเป็นเรื่องใหญ่ เป็นการอุทิศบุญกุศลให้บรรพบุรุษ โดยเห็นได้จากขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนชาวมอญ มักเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ตักบาตรน้ำผึ้ง ขึ้นบ้านใหม่ พิธีศพ ฯลฯ นอกจากนี้ยังดูที่การแต่งกายเวลาไปทำบุญต้องมีผ้าสไบห่มเฉียง การไว้ทรงผม ผู้หญิงต้องเกล้ามวย เห็นได้จากวัฒนธรรมรามัญ จะไปเด่นในวัด รวมไปถึงดนตรีชุมชนชาวมอญ โดยเห็นได้จากปี่พาทย์มอญ ตะโพนมอญ ฯลฯ มีการผสมผสานกับดนตรีไทย วงเปิงมาง ระนาดมอญ วงทะแยมมอญ เช่น งานศพชาวมอญ จะมีปี่พาทย์มอญทุกงาน ถ้าคนจนก็จะมโหรีเล็ก ดังแผนภาพที่ 4 แสดงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

แผนภาพที่ 4 แสดงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ควรให้เยาวชนในแต่ละชุมชน แต่ละหมู่บ้าน ได้มีโอกาสหมุนเวียนเข้ามาให้บริการศูนย์เผยแพร่ เพื่อสืบสานอารยธรรมประเพณีและพิธีกรรมของชาวมัณ ว่ามีสิ่งใดที่ต้องส่งเสริมเพิ่มเติม นอกจากทางเทคโนโลยี หรือมีความจำเป็นที่จะต้องหาสมาชิกให้เพิ่มมากกว่าเยาวชนชุดเดียวที่ต้องหมุนเวียนกันเข้ามาศึกษา

2) ควรศึกษาและรวบรวมงานวิจัย หนังสือ ตำราอารยธรรม ประเพณีและพิธีกรรมมอญ เพื่อบันทึกไว้เป็นข้อมูลอ้างอิงต่างๆ และเพื่อใช้ในการเผยแพร่ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัย เพื่อเป็นการเปรียบเทียบเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนชาวมัณตามหลักพระพุทธศาสนาในหมวดอื่นๆ ที่มีความใกล้เคียงกัน

2) ควรมีการศึกษาวิจัย ชุมชนชาวมัณที่มีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์สำคัญของตนในยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กพข. เลขที่ 40/2519. (2564). จารึกวัดโพ(ร้าง) อ.เมือง จ.นครปฐม พบในปี 2495 เป็นอักษรปัลลวะ ภาษามอญโบราณ “จารึกในประเทศไทย” ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ปัจจุบันจารึกในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2564 จาก <http://surl.li/faugx>

- กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2561). *แผนการพัฒนาจังหวัดสมุทรปราการ 4 ปี (2561-2564)*. กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด: สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ.
- เกศสิรินทร์ แพงทอง. (2546). “การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์สำคัญของชาวมอญอำเภอพระประแดง”. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พิมพ์ศิริ มงคลฝึก. (2563). *วัฒนธรรมชาวมอญ: ประเพณีของชาวมอญ*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2564 จาก <http://pimsiri55010112060.blogspot.com/>.
- พงศกร เบ็ญจจันทร์. (2555). *มอญ: ชนชาติเจ้าของอารยธรรมอันเก่าแก่ในแผ่นดินพม่า ศูนย์พม่าศึก ๗*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2564 จาก <https://www.gotonow.org/posts/15498>.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2533). *รากฐานสำหรับพุทธจริยศาสตร์สำหรับสังคมร่วมสมัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ. (2534). *นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสถียร โกเศศ. (2524). *การศึกษาประเพณีไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- หอสมุดแห่งชาติ. (2564). “จารึกเสาแปดเหลี่ยม” ปัจจุบันอยู่ที่หอพระสมุทวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร, D-Library; National Library of Thailand. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2564 จาก <http://164.115.27.97/digital/items/show/6515>
- อาภรณ์ สุนทรวาท. (2547). *ไทยมอญ 8 ชาติพันธุ์ในราชบุรี*. สำนักวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรีและสภาวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี: ธรรมรักษ์การพิมพ์.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพ โดยใช้กิจกรรมแนะแนว
ตามหลักอิทธิบาท 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม จังหวัดสุพรรณบุรี
Learning Achievement Development of Vocational Courses
Using Guidance According to Iddhipada IV for Grade VIII
Students Samchukratanapokaram School Suphanburi Province

¹เพ็ญศิริ หงษ์งาม Pensiri Hongngam

²พระครูปลัดมารุต วรมงคล Phrakrupalad Marut Varamanggallo

³ชาติชาย พัทธกษณาคม Chartchai Phitaktanakhom

¹²³คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: m.pensiri.kung@gmail.com

Received March 9, 2023; Revised March 27, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ (1) ศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพ (2) ศึกษา
ระดับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพหลังการใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 และ (3)
เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพก่อนและหลังการใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิ
บาท 4 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed methods research) เครื่องมือที่ใช้เก็บ
รวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบ แบบสังเกต แบบวัดเจตคติ และชุดกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิ
บาท 4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบน
มาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการจัดการเรียนรู้
รายวิชาการงานอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม จังหวัด
สุพรรณบุรี พบว่า กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้
ผ่านสื่อวีดิทัศน์ การบรรยายเนื้อหา การศึกษาจากบุคคลต้นแบบ อภิปรายและแสดงความคิดเห็นใน
หัวข้อที่เรียน รวมไปถึงการให้นักเรียนได้ลงมือทำกิจกรรมพร้อมสรุปบทเรียนที่ได้พร้อมการนำเสนอ
หน้าชั้นเรียน กระบวนการดังกล่าวทำให้นักเรียนมีความเข้าใจและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการ
เรียนและการใช้ชีวิตประจำวันได้ 2) ระดับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม จังหวัดสุพรรณบุรี หลังการใช้กิจกรรมแนะแนวตาม
หลักอิทธิบาท 4 โดยด้านความรู้ (Knowledge: K) คะแนนหลังเรียน มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 8.05 คิดเป็น

ร้อยละ 80.50 ด้านทักษะ (Practice: P) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.27$, S.D.=0.18) และด้านเจตคติ (Attitude: A) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.44$, S.D.=0.20) 3) ด้านความรู้ (Knowledge: K) ด้านทักษะ (Practice: P) และด้านเจตคติ (Attitude: A) ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้; กิจกรรมแนะแนว; หลักอิทธิบาท 4

Abstract

This Article aimed to study (1) study of the condition of learning management vocational course (2) Learning achievement of vocational courses using guidance according to Iddhipada IV and (3) comparison learning achievement of vocational courses before and after using guidance according to Iddhipada IV. The sample was grade VIII Students samchukratanapokaram school suphanburi province, selected by simple random sampling. The instrument for collecting data was achievement test, Observation test, Attitude test, and guidance according to Iddhipada IV. Statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation. The research results were found as follows; 1. Guidance according to Iddhipada IV was a learning management system that allows students to learn through video media, content lectures, and education from role models. Discuss and express opinions on the topics studied, including having students do activities and summarizing the lessons learned and presenting them in front of the class. This process will help students understand it and apply it to their studies and everyday lives. 2. Learning achievement of vocational courses using guidance according to Iddhipada IV In terms of knowledge (K), the average score after learning was 8.05, representing 80.50%. Practice (P) was at a high level overall ($\bar{X}=4.27$, S.D.=0.18) and attitude (A) Overall, it was at a high level ($\bar{X}=4.44$, S.D.=0.20). 3) The knowledge (K), Practice (P), and attitude (A) before and after learning by using guidance according to Iddhipada IV were significantly different at the statistical level .01.

Keywords: Learning Achievement; Guidance; Iddhipada IV

บทนำ

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญทำให้มนุษย์เรามีความรู้และมีคุณสมบัติต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคลนั้นๆ ได้เจริญงอกงาม เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการดำรงชีวิต เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมส่วนรวม การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคน โดยประชาชนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สภาวะโลกปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปทั้งสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การปฏิรูปสังคมไปสู่ความเป็นสังคมใหม่

ความคาดหวังในอนาคตของชาติ คือ เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนาตนเองและสามารถอยู่ร่วมในสังคมส่วนรวมอย่างสร้างสรรค์ จึงมีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

สาระการเรียนรู้การงานอาชีพเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถทั้งด้านวิชาการ ทักษะการทำงาน และทักษะการดำรงชีวิต เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวคิดใหม่ของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คุณภาพผู้เรียนที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 ที่ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับงานอาชีพ ให้ความรู้ด้านวิชาการ มีทักษะการทำงาน มีทักษะการจัดการ สามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ มาใช้ในการทำงานได้อย่างถูกต้องเหมาะสม คำนึงค่า สามารถทำงานเป็นหมู่คณะ มีนิสัยรักการทำงาน เห็นคุณค่าและมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน ได้แก่ ความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัดและอดทน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือตนเองและพึ่งตนเองได้ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ร่วมมือและแข่งขันในระดับสากลได้ ตามบริบทของสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน

ปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนพบว่า นักเรียนที่เรียนในรายวิชาการงานอาชีพมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากสาเหตุหลายปัจจัย เช่น นักเรียนขาดเป้าหมายในการเรียน ไม่ใส่ใจในการเรียน ขาดความอดทนพยายามในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ไม่ชอบทำงานที่ยาก งานที่ซับซ้อน หรืองานที่ต้องใช้เวลาในการทำงานนั้นนานๆ (อมรวิทย์ นาคกรทรรพ, 2552) ซึ่งในการที่จะพัฒนาให้นักเรียนเกิดความตั้งใจ อดทน พยายามในการเรียนมากขึ้น เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์การเรียนให้ดีขึ้น ผู้วิจัยจึงต้องการแก้ปัญหาโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเป็นเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ โดยคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง การที่บุคคลจะทำงานให้สำเร็จนั้นจำเป็นต้องมีหลักของอิทธิบาท 4 มาใช้ในกระบวนการทำงาน ในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นการสร้างแนวทางในการทำงานให้งานประสบความสำเร็จ โดยอาศัยแรงขับเคลื่อนจากใจของตน คือ ฉันทะพอใจใฝ่เรียนรู้ วิริยะเพียรสู้ไม่ถอย จิตตะใส่ใจไม่เลือนลอย วิมังสาเฝ้าคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนา หากใช้หลักธรรมนี้ร่วมกับการเรียน หรือการทำงาน โดยไม่ได้อาศัยปัจจัยภายนอก หรือวัตถุนิยมเป็นสิ่งล่อๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2540) ผู้วิจัยเห็นว่าหลักธรรม อิทธิบาท 4 นี้จะช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จในกิจการงานที่ทำอย่างแท้จริง และหากนำหลักธรรมนี้มาใช้ร่วมกับการแนะแนว ก็จะเกิดประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง เป็นแนวทางที่จะนำมาแก้ไขปัญหานี้เพื่อให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน เกิดการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ให้ดีขึ้น หากเป็นไปตามสมมติฐานข้างต้น ก็จะเกิดประโยชน์แก่นักเรียนและนอกจากนั้นยังจะเกิดประโยชน์

ต่อการจัดการเรียนการสอนในอนาคต โดยผู้วิจัยคาดหวังว่าจะนำกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 มาช่วยแก้ปัญหา จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักเรียนให้ดีขึ้น

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษา เรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพ โดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม จังหวัดสุพรรณบุรี” เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ ศึกษาระดับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพ ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ผลจากการวิจัยที่ได้สามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนมีการพัฒนาทั้งผลสัมฤทธิ์และพฤติกรรมทางการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม จังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาระดับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม จังหวัดสุพรรณบุรี หลังการใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4
3. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม จังหวัดสุพรรณบุรี ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยผสมวิธี พื้นที่วิจัย คือ โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม เลขที่ 762 หมู่ 2 ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ประชากรคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 394 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 5 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/7 โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม จังหวัดสุพรรณบุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 40 คน (งานทะเบียนโรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม, 2564) โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ชนิด ได้แก่ 1) คือ กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ พอใจใฝ่เรียนรู้ (ฉันทะ) เพียรสู้ไม่ท้อถอย (วิริยะ) ใฝ่ใจไม่เลือนลอย (จิตตะ) ใฝ่คอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนา (วิมังสา) และ 2) แบบทดสอบรายวิชาการงานอาชีพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ (1) แบบทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) การทดสอบหลังเรียน (Post-test) ใช้ในการประเมินด้านความรู้ (Knowledge) (2) แบบสังเกต ใช้ในการบันทึกพฤติกรรม เพื่อใช้ประเมินด้านทักษะและการปฏิบัติ (Practice) (3) แบบวัดเจตคติที่มีต่อการเรียน ใช้ในการประเมินด้านเจตคติหรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attitude) ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ (Alpha Co-efficient) มีค่าเท่ากับ 0.83 คุณภาพของเครื่องมือผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญโดยการหาค่าความสอดคล้อง (IOC) เพื่อให้ได้แบบทดสอบ แบบสังเกต

แบบวัดเจตคติ และชุดกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ที่มีความเหมาะสมและมีคุณภาพ รวบรวมข้อมูลโดยผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนโดยเก็บข้อมูลจากแบบทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) เก็บข้อมูลด้วยแบบสังเกต เก็บข้อมูลด้วยแบบทดสอบหลังเรียน (Post-test) และเก็บข้อมูลด้วยแบบวัดเจตคติที่มีต่อการเรียนหลังการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ กันยายน 2564 ถึง มีนาคม 2565 รวมระยะเวลา 6 เดือน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยสถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และการทดสอบค่าที (Paired Samples T-Test)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 แบ่งการเรียนรู้ โดยใช้การบรรยายและเน้นการให้นักเรียนได้ลงมือทำกิจกรรมต่างๆ ที่ครูผู้สอนได้จัดเตรียมไว้ โดย กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย

1.1 พอใจใฝ่เรียนรู้ (ฉันทะ) การจัดการเรียนรู้โดยเน้นให้นักเรียนได้รับรู้ถึงการทำงานด้วยความรักและความตั้งใจผ่านการชมวิดิทัศน์และครูผู้สอนบรรยายเนื้อหาประกอบการเรียนรู้ จากนั้นให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายและแสดงความคิดเห็นในหัวข้อการทำงานด้วยความรักและความตั้งใจ ต่อมาให้นักเรียนทุกคนเขียนเป้าหมายพร้อมทั้งบอกวิธีการทำเป้าหมายนั้นให้ประสบความสำเร็จ แล้วสรุปเป็นผังมโนทัศน์

1.2 เพียรสู้ไม่ถอย (วิริยะ) การจัดการเรียนรู้โดยเน้นให้นักเรียนได้รับรู้ถึงการทำงานด้วยความเพียรในการทำงานผ่านการชมวิดิทัศน์และจากการศึกษาบุคคลต้นแบบ จากนั้นครูผู้สอนและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและแสดงความคิดเห็นในหัวข้อความเพียร

1.3 ใส่ใจไม่เลือนลอย (จิตตะ) การจัดการเรียนรู้โดยให้ครูผู้สอนบรรยายเนื้อหาประกอบ การเรียนรู้ และให้นักเรียนได้ลงมือทำกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะต่าง ๆ ให้นักเรียนได้รับรู้ถึงการมีสมาธิจดจ่อผ่านการชมวิดิทัศน์ จากนั้นให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายและแสดงความคิดเห็นในหัวข้อการมีสมาธิ

1.4 ฝาค่อยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนา (วิมังสา) การจัดการเรียนรู้โดยให้ครูผู้สอน บรรยายเนื้อหาประกอบการเรียนรู้ การเน้นให้นักเรียนได้รับรู้ถึงวิมังสาและอาชีพผ่านการชมวิดิทัศน์ จากนั้นให้นักเรียนวิเคราะห์ตนเองโดยนำเสนอสรุปเป็นผังมโนทัศน์เป็นรายบุคคล และให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายและแสดงความคิดเห็นในหัวข้อการมีสมาธิ

ดังนั้นสภาพการจัดการเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพโดยใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านสื่อวิดิทัศน์ตามหัวข้อต่างๆ การบรรยายเนื้อหา การศึกษาจากบุคคลต้นแบบ อภิปรายและแสดงความคิดเห็นในหัวข้อที่เรียน รวมไปถึงการให้นักเรียนได้ลงมือทำกิจกรรมพร้อมสรุปบทเรียนที่ได้พร้อมการนำเสนอหน้าชั้นเรียน กระบวนการดังกล่าวจะทำให้ นักเรียนมีความเข้าใจถึงเนื้อหาและสาระการเรียนรู้ได้ลึกซึ้งและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนวิชาอื่นๆ หรือนำมาประยุกต์กับการใช้ชีวิตประจำวันได้

วัตถุประสงค์ที่ 2. ผลการวิจัยพบว่า ระดับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกศาราม จังหวัดสุพรรณบุรี หลังการใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 มีดังนี้

2.1 การประเมินด้านความรู้ (Knowledge: K) พบว่า คะแนนหลังเรียน มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 8.05 จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 80.50

2.2 การประเมินด้านทักษะ (Practice: P)

ตารางที่ 1 ผลการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนหลังเรียนโดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4

การประเมินด้านทักษะ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านพอใจใฝ่เรียนรู้ (ฉันทะ)	4.05	0.33	มาก
1.1 นักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียนวิชาการงานอาชีพ	3.78	0.48	มาก
1.2 นักเรียนมีความพร้อมในการเรียน	4.37	0.77	มาก
1.3 นักเรียนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมในชั้นเรียน	4.00	0.23	มาก
2. ด้านเพียรสู้ไม่ท้อถอย (วิริยะ)	3.82	0.35	มาก
2.1 นักเรียนมีความมานะพยายามในการเรียน	3.83	0.45	มาก
2.2 นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้	3.90	0.38	มาก
2.3 นักเรียนปฏิบัติตามกฎกติกาของห้องเรียนได้	3.75	0.63	มาก
3. ด้านใส่ใจไม่เลินเล่อ (จิตตะ)	4.64	0.30	มากที่สุด
3.1 นักเรียนมีสมาธิตั้งใจเรียนและตั้งใจทำงาน	4.53	0.51	มากที่สุด
3.2 นักเรียนมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย	4.75	0.44	มากที่สุด
4. ด้านเฝ้าคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนา (วิมังสา)	4.56	0.34	มากที่สุด
4.1 นักเรียนมีความละเอียดรอบคอบในการทำงาน	4.58	0.50	มากที่สุด
4.2 นักเรียนพยายามปรับปรุงแก้ไขงานให้ดีขึ้น	4.55	0.50	มากที่สุด
รวม	4.27	0.18	มาก

จากตารางที่ 1 การประเมินด้านทักษะ (Practice: P) พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.27$, S.D.=0.18) โดยด้านใส่ใจไม่เลินเล่อ (จิตตะ) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}=4.64$, S.D.=0.30) รองลงมาคือ ด้านเฝ้าคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนา (วิมังสา) ($\bar{X}=4.56$, S.D.=0.34) ด้านพอใจใฝ่เรียนรู้ (ฉันทะ) ($\bar{X}=4.05$, S.D.=0.33) และน้อยที่สุดคือด้านเพียรสู้ไม่ท้อถอย (วิริยะ) ($\bar{X}=3.82$, S.D.=0.35) ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า

ด้านพอใจใฝ่เรียนรู้ (ฉันทะ) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.05$, S.D.=0.33) เมื่อพิจารณา รายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือนักเรียนมีความพร้อมในการเรียน ($\bar{X}=4.37$, S.D.=0.77) รองลงมาคือ นักเรียนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมในชั้นเรียน ($\bar{X}=4.00$, S.D.=0.23) และน้อยที่สุดคือนักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียนวิชาการงานอาชีพ ($\bar{X}=3.78$, S.D.=0.48)

ด้านเพียรสู้ไม่ท้อถอย (วิริยะ) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82$, S.D.=0.35) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือนักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ ($\bar{X}=$

3.90, S.D.=0.38) รองลงมาคือ นักเรียนมีความมานะพยายามในการเรียน ($\bar{X}=3.83$, S.D.=0.45) และน้อยที่สุดคือนักเรียนปฏิบัติตามกฎกติกาของห้องเรียนได้ ($\bar{X}=3.75$, S.D.=0.63)

ด้านใส่ใจไม่เลือนลอย (จิตตะ) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.64$, S.D.=0.30) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือนักเรียนมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ($\bar{X}=4.75$, S.D.=0.44) รองลงมาคือ นักเรียนมีสมาธิตั้งใจเรียนและตั้งใจทำงาน ($\bar{X}=4.53$, S.D.=0.51)

ด้านเฝ้าคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนา (วิมังสา) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.56$, S.D.=0.34) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือนักเรียนมีความละเอียดรอบคอบในการทำงาน ($\bar{X}=4.58$, S.D.=0.50) รองลงมาคือ นักเรียนพยายามปรับปรุงแก้ไขงานให้ดีขึ้น ($\bar{X}=4.55$, S.D.=0.50)

2.3 การประเมินด้านเจตคติ (Attitude: A)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเจตคติของนักเรียนในระหว่างเรียนโดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 หลังเรียน

รายการประเมิน	ระดับเจตคติ		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. เรียนวิชาการงานอาชีพอย่างมีความสุข	4.65	0.77	มากที่สุด
2. ชอบเรียนวิชาการงานอาชีพ	4.43	0.87	มาก
3. สนุกและตื่นเต้นที่ได้ร่วมกิจกรรมในช่วงเรียนวิชาการงานอาชีพ	4.23	0.62	มาก
4. สามารถนำความรู้จากการเรียนวิชาการงานอาชีพไปใช้ประโยชน์ได้	4.40	0.63	มาก
5. กระตือรือร้นที่ได้รับการฝึกทักษะการงานอาชีพ	4.70	0.52	มากที่สุด
6. ชอบเรียนวิชาการงานอาชีพมากขึ้นหลังกิจกรรมการงานอาชีพ	4.63	0.70	มากที่สุด
7. คิดว่าการงานอาชีพเป็นวิชาที่ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์	4.55	0.60	มากที่สุด
8. คิดว่าการงานอาชีพเป็นวิชาที่ช่วยฝึกทักษะในการดำรงชีวิต	4.58	0.75	มากที่สุด
9. ได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้นจากการเรียนวิชาการงานอาชีพ	4.63	0.77	มากที่สุด
10. สนใจและตั้งใจเรียนวิชาการงานอาชีพมากขึ้น	4.45	0.71	มาก
11. มีพัฒนาการด้านทักษะการทำงานเพิ่มขึ้น	4.28	0.64	มาก
12. ได้รับการพัฒนาด้านทักษะการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนมากขึ้นหลังกิจกรรมการงานอาชีพ	4.03	0.53	มาก
13. อยากเรียนวิชาการงานอาชีพอย่างต่อเนื่อง	4.53	0.51	มากที่สุด

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเจตคติของนักเรียนในระหว่างเรียนโดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 หลังเรียน (ต่อ)

รายการประเมิน	ระดับเจตคติ		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
14. อยากทำกิจกรรมการงานอาชีพต่อจนหมดเวลา	4.25	0.98	มาก
15. การคิดว่าการเรียนวิชาการงานอาชีพทำให้มีแนวทางในการศึกษาต่อมากขึ้น	4.45	0.81	มาก

16. การคิดว่าการเรียนวิชาการงานอาชีพทำให้ได้พัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์มากขึ้น	4.38	0.59	มาก
17. การคิดว่ากิจกรรมที่ครูนำมาใช้แปลกใหม่ น่าสนใจ	4.40	0.50	มาก
18. การคิดว่ากิจกรรมการเรียนการงานอาชีพเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น	4.53	0.60	มากที่สุด
19. การคิดว่าการเรียนวิชาการงานอาชีพทำให้เข้าใจตนเองมากขึ้น	4.40	0.50	มาก
20. รู้สึกมีอิสระ และสนุกสนานเมื่อเรียนวิชาการงานอาชีพ	4.30	0.88	มาก
รวมเฉลี่ย	4.44	0.20	มาก

จากตารางที่ 2 การประเมินด้านเจตคติ (Attitude: A) พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.44$, S.D.=0.20) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือกระตือรือร้นที่ได้รับ การฝึกทักษะการงานอาชีพ ($\bar{X}=4.70$, S.D.=0.52) รองลงมาคือ เรียนวิชาการงานอาชีพอย่างมีความสุข ($\bar{X}=4.65$, S.D.=0.77) และน้อยที่สุดคือได้รับการพัฒนาด้านทักษะการทำงานอย่างเป็น ขั้นตอนมากขึ้นหลังกิจกรรมการงานอาชีพ ($\bar{X}=4.03$, S.D.=0.53)

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรายวิชาการงาน อาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม จังหวัดสุพรรณบุรี ก่อนและ หลังการใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 มีดังนี้

3.1 การประเมินด้านความรู้ (Knowledge: K) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .01

3.2 การประเมินด้านทักษะ (Practice: P) พบว่า ผลการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนใน ระหว่างเรียนโดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยภาพรวมและ รายด้านของทักษะและการปฏิบัติของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01

3.3 การประเมินด้านเจตคติ (Attitude: A) พบว่า ผลเจตคติของนักเรียนก่อนเรียนและหลัง เรียนโดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ที่ใช้เป็น เครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม จังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบด้วยกิจกรรมแนะแนวทั้งหมด 10 คาบ โดยแบ่งออกเป็นกิจกรรมแนะแนว 8 คาบ กิจกรรมปฐมนิเทศและปัจฉิมนิเทศ 2 คาบ กิจกรรมทั้งหมดมีความเหมาะสมและมีคุณภาพ เพราะสามารถช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับนักเรียน ซึ่งชุดกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิ บาท 4 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีการกำหนดเนื้อหา ลักษณะของกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้มีการแสดงออก ความคิดเห็นภายในกลุ่ม ช่วยเหลือปฏิบัติกิจกรรมภายในกลุ่ม ระดับความยากง่ายเหมาะสม สอดคล้องกับผู้เรียน อีกทั้งกิจกรรมการเรียนรู้ได้ผ่านคุณภาพการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ผลที่ได้จาก การประเมินชุดกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพ โดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 มีการใช้รูปแบบของการจัดกิจกรรมแนะแนวที่มีความหลากหลาย เช่น การใช้กระบวนการกลุ่ม การบรรยาย การอภิปราย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการใช้สื่อวีดิทัศน์และบุคคลต้นแบบมาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้รูปแบบในการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เข้าใจ และสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปพัฒนาปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น ผู้วิจัยจัดกิจกรรมที่มีความต่อเนื่องและมีความเหมาะสมกับวัยของนักเรียนที่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รวมทั้งใบงานต่างๆ ทำให้ไม่เบื่อต่อการเรียนรู้ และกิจกรรมแนะแนวเป็นการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่องโดยหลักอิทธิบาทธรรม 4 นี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรพล พยอมแย้ม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตนตามหลักอิทธิบาท 4 และลักษณะส่วนบุคคล ที่ส่งผลต่อทักษะการคิดของนักศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการคิดการปฏิบัติตนตามหลักอิทธิบาท 4 ความอยากรู้อยากเห็น การควบคุมตนเองอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอยู่ในระดับมาก (สุรพล พยอมแย้ม, 2548) และสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐพล บุญทอง ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความมุ่งมั่นของนิสิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวช่วยให้นิสิตมีการพัฒนาความมุ่งมั่น ในด้านการตั้งเป้าหมายในการเรียน การตั้งใจเรียนอย่างเต็มความสามารถ มีความอดุสาหะ ขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และความยากลำบากทางการเรียน เห็นคุณค่าในการเรียน มีความคิดจดจ่อ มีใจอยู่กับการเรียน พัฒนาตนเองโดยพิจารณาไตร่ตรองตรวจสอบข้อบกพร่องและปรับปรุงตนเองอย่างเต็มศักยภาพ (ณัฐพล บุญทอง, 2557)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลระดับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม จังหวัดสุพรรณบุรี หลังการใช้กิจกรรม และแนวตามหลักอิทธิบาท 4 พบว่า ด้านความรู้ (Knowledge: K) คะแนนหลังเรียน มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 8.05 คิดเป็นร้อยละ 80.50 ทั้งนี้ก่อนเรียนด้วยกิจกรรมและแนวตามหลักอิทธิบาท 4 นักเรียน มีความรู้ความเข้าใจในบทเรียนเล็กน้อย เมื่อได้เรียนด้วยกิจกรรมและแนวตามหลักอิทธิบาท 4 แล้ว ทำให้นักเรียนมีความเข้าใจมากขึ้น จึงสามารถนำความรู้มาทำแบบทดสอบหลังเรียนและได้คะแนน มากกว่าก่อนเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร เกตุสรระน้อย ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของ กิจกรรมและแนวตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อเพิ่มความรับผิดชอบในการเรียนของนิสิตชั้นปีที่ 1 คณะ มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน” ผลการวิจัยพบว่า นิสิตกลุ่มทดลองมี ความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการและแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ทำให้นิสิตได้เรียนรู้เข้าใจความหมายตระหนักถึงความสำคัญของความรับผิดชอบในการเรียนมากขึ้น (ศิริพร เกตุสรระน้อย, 2558) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระโชคดี วชิรปณฺโญ (ราช ภาณุจณ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดกิจกรรมและแนวตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาแรงจูงใจใฝ่ สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนที่ปಂಗกรวิทยาพัฒน์ (วัดน้อยใน) ในพระราชูปถัมภ์ฯ เขต ตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของกลุ่มทดลองก่อนและหลัง การทดลองโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านทักษะ (Practice: P) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดย ด้านใส่ใจไม่เลินเลอย (จิตตะ) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ =4.64, S.D.=0.30) รองลงมาคือ ด้านเฝ้าคอย

ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนา (วิมังสา) ด้านพอใจใฝ่เรียนรู้ (ฉันทะ) และน้อยที่สุดคือด้านเพียรสู้ไม่ท้อถอย (วิริยะ) ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในการมุ่งเน้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ การปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม โดยเน้นทักษะกระบวนการทำงาน ทำให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการทำงาน และสามารถลงมือปฏิบัติงานได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีการฝึกปฏิบัติและมีการประเมินผลโดยการสังเกตพฤติกรรมและประเมินทักษะการปฏิบัติตามทักษะกระบวนการทำงาน ทำให้การวัดทักษะมีประสิทธิภาพและครอบคลุม ประกอบกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการทำงานกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน ส่งผลให้นักเรียนตั้งใจทำงานและเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ (พระโชคดี วชิรปญโญ (ราชากาญจน์), 2560)

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรักษณาลี สวนพลู ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นทักษะกระบวนการทำงานในรายวิชาการงานอาชีพ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทักษะกระบวนการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 80.73 อยู่ในระดับดีมากและ มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนโดยเน้น ทักษะกระบวนการทำงานอยู่ในระดับมาก และด้านเจตคติ (Attitude: A) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (รักษณาลี สวนพลู, 2561) ทั้งนี้จากการเรียนโดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ตลอด ซึ่งมีผลทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงเจตคติต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ เพราะอิทธิพลของกลุ่มสังคมทำให้บุคคลมีเจตคติคล้ายตามกลุ่มสังคมที่ตนมีปฏิสัมพันธ์ด้วย (ธีรวิทย์ เอกะกุล, 2549) นอกจากนี้การอภิปรายกลุ่ม โดยการให้สมาชิกในกลุ่มเสนอแนะความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ แล้วหาข้อสรุปที่ถูกต้องเหมาะสมจะทำให้สมาชิกในกลุ่มรับรู้และคล้ายตามได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพิมพ์ลดา กมลศิริพนพงษ์ ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทักษะและเจตคติการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภชบางขุนเทียนโดยใช้การเรียนแบบร่วมมือในรายวิชาสร้างสรรค์งานกระดาษกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ผลการวิจัยพบว่า เจตคติการทำงานกลุ่มพัฒนาเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับดีไปจนถึงดีมาก (พิมพ์ลดา กมลศิริพนพงษ์, 2563)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรายวิชาการงานอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกศาราม จังหวัดสุพรรณบุรี ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 พบว่า ด้านความรู้ (Knowledge: K) ด้านทักษะ (Practice: P) และด้านเจตคติ (Attitude: A) ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของผู้วิจัย จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 พัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรายวิชาการงานอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิธีการจัดการเรียนรู้แบบใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ให้นักเรียนรู้จักคิดและลงมือปฏิบัติ โดยฝึกให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ จึงทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงส่งผลให้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด นอกจากนี้ยังช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียนของผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ และดำเนินการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งผู้วิจัยใช้แนวคิดตามหลักธรรม

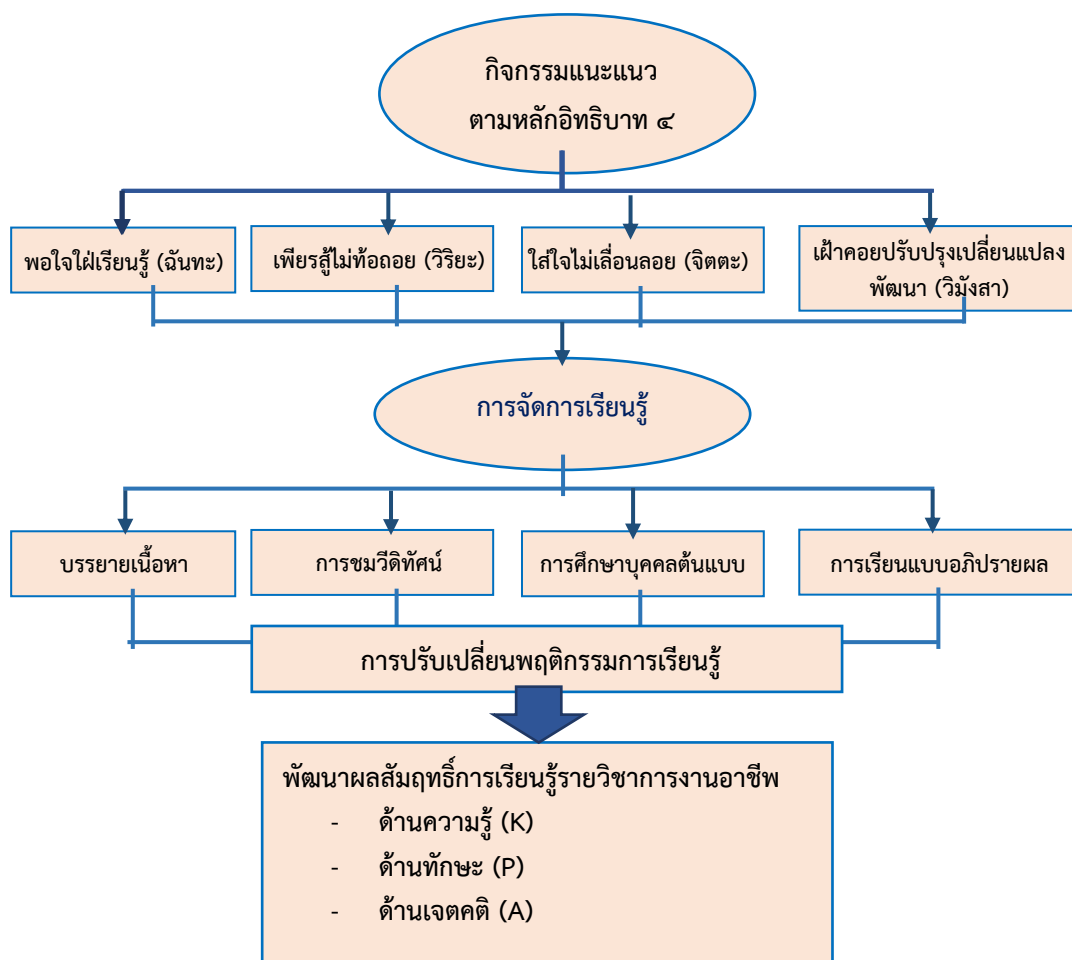
ทางพุทธศาสนา คือ หลักธรรมอิทธิบาท 4 หมายถึง คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายมี 4 อย่าง คือ 1) ฉันทะ ความพอใจคือความต้องการที่จะทำใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป 2) วิริยะ ความเพียรคือขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง 3) จิตตะ ความคิดมุ่งไปคือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำในสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้สิ่งที่ทำ และ 4) วิมังสา ความไตร่ตรองหรือ ทดลองคือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผล มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง หลักธรรมทั้ง 4 อย่างนี้เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจตระหนักถึงความสำคัญ และทราบถึงประโยชน์ที่จะได้รับของการมีความมุ่งมั่น ทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาความมุ่งมั่นในการเรียนของตน และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของภาวิณี บุญธิมา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดกิจกรรมแนะแนวด้วยเทคนิคการคิดแก้ปัญหาอนาคต ตามแนวคิดของทอรัแนซ์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4” ผลการวิจัยพบว่า คะแนนความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักเรียนหลังเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวด้วยเทคนิคการคิดแก้ปัญหาอนาคตตามแนวคิดของทอรัแนซ์ ในด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดยืดหยุ่นและความคิดริเริ่ม สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ภาวิณี บุญธิมา, 2553) และสอดคล้องกับงานวิจัยของลัดดา อ่อนจริง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของการจัดกิจกรรมแนะแนวตามแนวคิดอิทธิบาท 4 ที่มีต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสารวิทยา กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนจากแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการอ่านจับใจความตามแนวคิดอิทธิบาท 4 สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวตามแนวความคิดที่บัญชีที่มีต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการอ่านจับใจความ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ลัดดา อ่อนจริง, 2554)

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐพล บุญทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความมุ่งมั่นของนิสิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน” ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองนิสิตกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนจากการวัดความมุ่งมั่นตามหลักอิทธิบาท 4 สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ณัฐพล บุญทอง, 2557) ทั้งยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร เกตุสระน้อย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อเพิ่มความรับผิดชอบในการเรียนของนิสิตชั้นปีที่ 1 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน” ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองนิสิตกลุ่มทดลองมีคะแนนจากแบบวัดความรับผิดชอบในการเรียนภายหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ศิริพร เกตุสระน้อย 2558) และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระโชคดี วชิรปญโญ (ราชโกญญ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนที่ปิงกรวิทยาพัฒนา (วัดน้อยใน) ในพระราชูปถัมภ์ฯ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนเข้าร่วมกิจกรรมโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (พระโชคดี วชิรปญโญ (ราชโกญญ), 2560)

องค์ความรู้ใหม่

จากการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพ โดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกศาราม จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นหนึ่งในแนวทางที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้น โดยผ่านการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ การนำอิทธิบาท 4 มาใช้ในกระบวนการทำงาน ในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นการสร้างแนวทางในการทำงานให้งานประสบความสำเร็จ โดยอาศัยแรงขับเคลื่อนจากในใจของตน คือ ฉันทะพอใจใฝ่เรียนรู้ วิริยะเพียรสู้ไม่ถอยถอย จิตตะใส่ใจไม่เลือนลอย วิมังสาเฝ้าคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนา หากใช้หลักธรรมนี้ร่วมกับการเรียน หรือการทำงาน โดยไม่ได้อาศัยปัจจัยภายนอก หรือวัตถุนิยมเป็นสื่อ สิ่งอื่น ๆ นอกจากนี้หากนำหลักธรรมนี้มาใช้ในการแนะแนว ก็จะเกิดประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง เป็นแนวทางที่จะนำมาแก้ไขปัญหาเพื่อให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน เกิดการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ให้ดีขึ้น

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพ โดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4

บทสรุป

สรุปในภาพรวมของบทความการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้วิชาการงานอาชีพ โดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกศาราม จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ไปในทิศทางที่ดี ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่เรียนรู้จักรับผิดชอบและหน้าที่มากขึ้น นอกจากนี้การตั้งเป้าหมายในชีวิตจะเป็นส่วนหนึ่งในแรงผลักดันให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การนำกิจกรรมไปใช้อาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ความสนใจ และประสบการณ์ของนักเรียน โดยครูผู้สอนต้องศึกษาและทำความเข้าใจเนื้อหาที่จัดการเรียนรู้ มีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย กระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่เสมอ เพื่อให้การดำเนินการกิจกรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุดกับนักเรียน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้เพิ่มสูงขึ้นกว่าก่อนเรียน ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกจากการเตรียมสื่อต่างๆ แล้ว การให้นักเรียนได้มีทักษะงานช่างต่างๆ ผ่านการลงมือปฏิบัติ การทำใบงาน การทำงานกลุ่ม การทำงานรายบุคคล เป็นต้น จะมีส่วนในการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้วิชาการงานอาชีพให้เพิ่มสูงขึ้น ด้านทักษะและการปฏิบัติภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ซึ่งด้านเพียรสู้ไม่ท้อถอย (วิริยะ) มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดใน 4 ด้าน ดังนั้นครูผู้สอนควรเพิ่มกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนได้ใช้ทักษะในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การสั่งงานให้นักเรียนได้แสดงความมุ่งมั่นในการเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นทีม การร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ การเข้าใจระบบการทำงานที่เป็นขั้นตอนเพิ่มมากขึ้น หรืออื่นๆ ส่งผลให้นักเรียนมีความเพียรเพิ่มมากขึ้น และเจตคติหรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่มีคะแนนน้อยในเรื่องของการพัฒนาด้านทักษะการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะและเจตคติ ก่อนเรียนและหลังเรียนมีความแตกต่างกัน ดังนั้นครูควรให้นักเรียนกระตุ้นให้นักเรียนตั้งคำถามในบทเรียนอยู่เสมอเพื่อก่อให้เกิดการสนใจในการเรียนตลอดเวลา โดยส่งผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในตัวแปรด้านอื่นๆ กับการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา และควรทำการศึกษาการบูรณาการการจัดการเรียนการสอนในการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ให้ทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- งานทะเบียนโรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. (2564). *ข้อมูลสถิตินักเรียนปีการศึกษา 2564*. สุพรรณบุรี: โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี.
- ณัฐพล บุญทอง. (2557). ศึกษาผลของกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความมุ่งมั่นของนิสิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขนกรุงเทพมหานคร. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, (3)(1): 201-207.
- ธีรภูมิ เอกะกุล. (2549). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. อุบลราชธานี: วิทยาออฟเซตการพิมพ์.
- พระโชคดี วชิรปญโญ (ราโชภาณูจน์). (2560). ศึกษาการจัดกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนที่ปิงกรวิทยาพัฒน์ (วัดน้อยใน) ในพระราชูปถัมภ์ฯ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2540). *ธรรมานุชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พิมพ์ลดา กมลศิริธนพงษ์. (2563). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทักษะและเจตคติการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภชบางขุนเทียนโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือในรายวิชาสร้างสรรค์งานกระดาษกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*, (33)(1): 167-177.
- ภาวินี บุญธิมา. (2553). การศึกษาการจัดกิจกรรมแนะแนว ด้วยเทคนิคการคิดแก้ปัญหาอนาคต ตามแนวคิดของทอร์แรนซ์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รักษณาลี สนวนพล. (2561). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นทักษะกระบวนการทำงานในรายวิชาการงานอาชีพ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. *การค้นคว้าแบบอิสระศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ลัดดา อ่อนจริง. (2554). การศึกษาผลของการจัดกิจกรรมแนะแนวตามแนวคิดอิทธิบาท 4 ที่มีต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสารวิทยา กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*, (8)(1): 79-85.
- ศิริพร เกตุสระน้อย. (2558). การศึกษาผลของกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อเพิ่มความรับผิดชอบในการเรียน ของนิสิตชั้นปีที่ 1 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาเขตบางเขนกรุงเทพมหานคร. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, (8)(1): 79-85.

สุรพล พยอมแย้ม. (2548). การศึกษาผลการปฏิบัติตนตามหลักอิทธิบาท 4 และลักษณะส่วนบุคคล ที่ส่งผลต่อทักษะการคิดของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร คณะศึกษาศาสตร์. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อมรวิชัย นาครทรรพ. (2552). วิกฤตคุณภาพการศึกษาประชาชาติในความเสี่ยง. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

ผลการฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม
(หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) ของชุมชนในเขตพื้นที่วัดป้อมวิเชียรโชติการาม
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

The Outcome of Basic Meditation Practice
based on the Teaching of Somdet Phra Nāṇavajirottama
(Luangphor Viriyang Sirindharo) of Communities in the Area of
Wat Pom Wichien Chotikaram, Mueang District,
Samut Sakhon Province

¹อัญชลี หัดสา Anchalee Hudsa

²พระมหาวิริษัณห์ วรินทร์ Phramaha Weeratis Varinto

³กฤติยา ถ้าทอง Krittiya Tumtong

¹²³วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhapanya Sri Dvaravati Buddhist College, Mahachulalongkomrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: aunaun2524@gmail.com

Received April 21, 2023; Revised May 13, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาหลักคำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาวิธีการฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม 3) เพื่อศึกษาผลการฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดมของชุมชนในเขตพื้นที่วัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยอาจารย์สาสมาธิและผู้เข้าฝึกอบรมหลักสูตรสมาธิในเขตพื้นที่วัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 12 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาหลักคำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า หลักการเจริญสมาธิตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทมี 2 รูปแบบ คือ สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน การปฏิบัติสมาธิเป็นวิธีการที่สามารถขัดเกลาคใจของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ประโยชน์ของการปฏิบัติสมาธิตามหลักพระพุทธศาสนาคือการหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวง 2) วิธีการฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดมพบว่า วิธีการสอนเน้นการฝึกสมาธิในแบบสมถกรรมฐาน ใช้รูปแบบการฝึกปฏิบัติสมาธิตามแนวทางอานาปานสติ จุดประสงค์ของการทำสมาธิ คือ “พลังจิต” โดยมีตำราเรียนภาคทฤษฎี 3 เล่ม และภาคปฏิบัติ ใช้เวลาในการเรียนตลอดหลักสูตร 6 เดือน 3) ผล

การฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อริยงค์ สิรินธโร) ของชุมชนในเขตพื้นที่วัดป่าอมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนในด้านต่างๆ คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านครอบครัว ด้านอาชีพ การงาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและประเทศชาติ ผู้ปฏิบัติสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ผลการฝึกสมาธิ; สมาธิขั้นพื้นฐาน; สมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อริยงค์ สิรินธโร)

Abstract

This study the researcher set the objective as follows: 1) to investigate the teaching about meditation practice in Theravada Buddhism; 2) to explore the methods for basic meditation practice based on the teaching of Somdet Phra Nāṇavajirattama; and 3) to study the outcome of basic meditation practice based on the teaching of Somdet Phra Nāṇavajirattama of communities in the area of Wat Pom Wichien Chotikaram, Mueang District, Samut Sakhon Province. The study employed qualitative research method in chosen by purposive sampling comprising meditation teachers and meditation instructor course students, totaling 12 persons. The research results were found as follows; 1) From investigating the teaching about meditation practice in Theravada Buddhism, it is found that there are two types as follows: Samatha-kammaṭṭhāna and Vipassanā-kammaṭṭhāna. Meditation is a practice that can help people in developing their minds. According to Buddhism, is to attain the highest goal, which is liberation from all defilements and sufferings. 2) From exploring the methods for basic meditation practice based on the teaching of Somdet Phra Nāṇavajirattama (Luangphor Viriyang Sirindharo), This meditation instruction course focuses on samatha-kammaṭṭhāna and applies ānāpānasāti (mindfulness of in and out-breathing). The true goal of meditation practice is to achieve the ‘willpower.’ The course has 3 books including both theory and practice, The course lasts six months. 3) From studying the outcome of basic meditation practice based on the teaching of Somdet Phra Nāṇavajirattama (Luangphor Viriyang Sirindharo) of communities in the area of Wat Pom Wichien Chotikaram, Mueang District, Samut Sakhon Province, The leading to behavioral changes such as physical, mental, family, career, economic, and social changes through both theoretical and practical study. and can continue to practice in their daily lives after the course. it is discovered that the outcome is very efficient.

Keywords: The Outcome of Meditation Practice; Meditation Practice; Phra Nāṇavajirattama (Luangphor Viriyang Sirindharo)

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการฝึกอบรมมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา คือการศึกษาเรื่องระเบียบวินัยในการควบคุมอินทรีย์ และการบังคับตนเองได้จนกระทั่งมีกายวาจาปรกติเรียบร้อยงดงาม (ศีลสิกขา) มีสุขภาพจิตดี มีสมรรถภาพจิตดี และมีคุณภาพจิตดี มีความสุขสบาย สงบเยือกเย็น มีความรักใคร่เมตตา มีความขยันขันแข็ง อดทน เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่แก่ผู้อื่น (จิตสิกขา) มีสติปัญญารู้จักแยกแยะพิจารณา รู้จักคิด คิดได้ศึกษาเป็น รู้เข้าใจเรา เข้าใจเขา เข้าใจโลก เข้าใจชีวิตและเข้าใจสัจธรรม (ปัญญาสิกขา) เป็นการครองชีวิตอย่างประเสริฐ (พรหมจรรย์) ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาไปตลอดชีวิต (LIFE LONG EDUCATION) (พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), 2547) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นครูผู้ยิ่งใหญ่ ทรงมีพระปรีชาสามารถยอดเยี่ยมในการสั่งสอนสรรพสัตว์ และประสบผลสำเร็จในการสอนอย่างสูงสุด พระนามอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้าที่ชาวพุทธได้ขนานนามถวาย และชาวพุทธนิยมกล่าวเรียกกันเสมอคือ “พระบรมศาสดา หรือพระบรมครู” ซึ่งหมายถึงศาสดาผู้ยิ่งใหญ่ หรือเป็นบรมครู ในภาษาบาลีก็มีบทพุทธคุณถวายพระเกียรติว่า “สตาถา เทวมนุสสาน” แปลว่าเป็นศาสดาแห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย และมีคำเสริมพระพุทธคุณว่า “อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ” แปลว่า เป็นสารถีฝึกคน ไม่มีใครยิ่งกว่า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2549) ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า

การฝึกสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เป้าหมาย คือ เรื่องการบรรลุธรรม ซึ่งเป็นการเข้าสู่ภาวะสูงสุดในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่านิพพาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2554) ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีความเจริญทางด้านวัตถุสิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยีด้านปัญญาประดิษฐ์และการสื่อสารที่เจริญก้าวหน้าตามยุคสมัย แต่ดำรงชีวิตของประชาชนทั่วไปยังมีความทุกข์ทางด้านจิตใจเพิ่มมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคระบาดติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (CORONAVIRUS DISEASE: COVID-19) ซึ่งมีผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตใจเป็นอย่างมาก อีกทั้งประชาชนส่วนใหญ่ยังมีเหตุปัจจัยอีกหลายๆ อย่าง เช่น ความวิตกกังวล ความเครียด ความเหนื่อยล้า ความอยากได้ ความอยากมี ความอยากเป็น ความเบื่อหน่าย ความรัก ความโกรธ ความหลง ความอิจฉาริษยา เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วมีสาเหตุจากการขาดภูมิคุ้มกันกิเลสและการป้องกันทางจิตใจ จากสภาพแวดล้อมที่คอยกระตุ้นเร้าอารมณ์ให้คล้อยตามเมื่อสิ่งนั้นเข้ามากระทบจิตใจ ซึ่งก็คือโรคที่เรียกว่าโรคใจ ทั้งนี้ในทางพระพุทธศาสนามีเครื่องมือจัดการความทุกข์ที่สามารถป้องกันและดับพิษอารมณ์ได้ด้วยการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการสวดมนต์ เดินจงกรม นั่งสมาธิเจริญภาวนา ซึ่งทำให้เกิดการมีสติในการตัดสินใจ การแก้ปัญหาโดยใช้สติปัญญามากกว่าการใช้อารมณ์จึงมีประโยชน์อย่างมากทั้งในด้านการเรียน การปฏิบัติหน้าที่การงานและการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม

สมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อดาวรุ่ง สิริธโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล กรุงเทพมหานคร เป็นพระนักเผยแผ่พุทธธรรมอีกรูปหนึ่งที่ได้รับการศึกษาธรรมปฏิบัติธรรมจนมีความรู้แจ่มแจ้งลึกซึ้งเยือกเย็นเห็นพระธรรมคำสอนเป็นสิ่งที่ดีงามมีคุณค่ามีประโยชน์เป็นที่พึ่งอันประเสริฐทางจิตใจที่สามารถนำแนวทางการฝึกสมาธิขึ้นพื้นฐานมาประยุกต์และแก้ไขปัญหาของ

ชุมชนสังคมประเทศชาติได้ทั้งเป็นพระสงฆ์ที่มีความเชี่ยวชาญในการพูดมีความสามารถอธิบายธรรมให้เป็นที่เข้าใจง่ายแก่บุคคลทุกระดับชั้นการแสดงธรรมของท่านจึงปรากฏเป็นที่นิยมชมชอบเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ที่ได้สดับเป็นอย่างยิ่ง สมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) เคยถามหลวงปู่มั่นว่า “ต่อไปกระผมจะเขียนเป็นหลักการให้ชาวโลกเขาทำกันจะได้ไหม” หลวงปู่มั่นท่านตอบว่า “ต้องเอาแบบขั้นพื้นฐานสำหรับเป็นประโยชน์แก่มหาชน สำหรับขั้นสูงให้มีน้อยโอกาสที่เธอจะทำนั้นมียู่ แต่ต้องทำขั้นพื้นฐานเพื่อคนส่วนมากในโลกจะได้สงบ และเธอต้องไปอยู่กรุงเทพฯ เพราะคนกรุงเทพฯ ที่มีวาสนาบารมี มียู่ไม่น้อย” จากคำปรารภของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ว่า ถึงสมาธิขั้นสูงนั้นมียู่จริงแต่คนส่วนมากจะไม่เข้าใจ ให้สอนแต่ขั้นพื้นฐานเพื่อชนทั้งหลายจะได้เข้าใจและมีความสุข (พระธรรมมงคลญาณ (วิริยงค์ สิริธโร), 2547) จากคำตอบของหลวงปู่มั่นในครั้งนั้น เป็นที่ปรากฏชัดแล้วว่า สมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) สามารถถ่ายทอดหลักการ วิธีการปฏิบัติวิปัสสนาให้กับบุคคลทั่วไปไม่ว่าจะเป็นทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยผ่านสถาบันพลังจิตตานุภาพ (WILLPOWER INSTITUTE)

การทำสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนของสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) นั้นเป็นการทำสมาธิแบบพื้นฐานง่ายต่อการปฏิบัติ โดยเน้นการเรียนรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไป ตั้งแต่เริ่มต้นของผู้ไม่เคยปฏิบัติสมาธิมาก่อน สามารถทำได้ทุกที่ ทุกเวลา ทุกวัย เป็นการเรียนรู้แบบสมาธิไฮเทค เข้าใจง่าย โดยมีหลักการว่า การบริกรรมก่อให้เกิดสมาธิ สมาธิก่อให้เกิดพลังจิต พลังจิตก่อให้เกิดกระแสขึ้นเป็นฌานโดยมีจุดประสงค์ในการเผยแพร่การทำสมาธิให้แก่ประชาชนคนหมู่มาก ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ทุกคนมีพลังจิตมากพอ สำหรับการประกอบกิจการงานต่างๆ รวมถึงการช่วยในการพัฒนาสติปัญญาสำหรับคนทั่วไป และเยาวชน นอกจากนี้พลังจิตที่เกิดขึ้นจากการทำสมาธิ จะคอยช่วยควบคุมจิตใจให้มีความสุข มีความสงบ มีความยังคิด ลดละกิเลส เช่น โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งจะช่วยให้การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดความสันติสุขแก่สังคม ทำให้มนุษยชาติทั่วโลกมีความสามัคคีต่อกันและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ในเขตพื้นที่วัดป้อมวิเชียรโชติการาม ตำบลมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มีประชากรมีจำนวนประชากร 51,479 คน แยกเป็นประชากรชาย 25,492 คน ประชากรหญิง 25,987 คน (สถิติประชากรจากทะเบียนบ้านแยกรายพื้นที่ จากสำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลนครสมุทรสาคร, 2564) และศูนย์การฝึกสมาธิของฝึกสมาธิตามแนวคำสอนของสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) โดยมูลนิธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ มีสาขาทั้งในและต่างประเทศ รวม 280 สาขา (ข้อมูลปี 2564) ซึ่งสถาบันพลังจิตตานุภาพ สาขา 211 วัดป้อมวิเชียรโชติการาม ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ใจกลางเมืองสมุทรสาคร การเดินทางสะดวก มีประชาชนสนใจเข้าร่วมสวดมนต์เย็นที่วัดและมีการฝึกสมาธิอย่างสม่ำเสมอหลังจากเสร็จสิ้นภาระหน้าที่การทำงานหรือการเรียนในแต่ละวัน แต่ในช่วงปลายปี 2019 ที่ผ่านมาทุกพื้นที่ประสบปัญหาการแพร่ระบาดของการระบาดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ทำให้ประชาชนไม่สามารถเดินทางไปสวดมนต์และฝึกสมาธิที่วัดได้เหมือนปกติ จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์การฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานของสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) ตลอดจนหลักการและวิธีการการฝึกสมาธิขั้นพื้นฐาน

แบบสมาธิไฮเทคให้สามารถปรับเข้ากับยุคสมัยปัจจุบันและทันเหตุการณ์ ที่เรียกว่า การปฏิบัติสมาธิได้จากที่บ้าน (MEDITATION FROM HOME) เพื่อหลีกเลี่ยงการแพร่ระบาดของการระบาดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผลความสำเร็จในการฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนของสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวริย์รงค์ สิริธโร) เฉพาะชุมชนในเขตพื้นที่วัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เป็นกรณีศึกษาเพื่อเป็นองค์ความรู้รวบรวมหลักการและวิธีการฝึกปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสอนของสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวริย์รงค์ สิริธโร) เพื่อให้ผู้ที่สนใจนำมาศึกษาและปฏิบัติต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาหลักคำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2) เพื่อศึกษาวิธีการฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวริย์รงค์ สิริธโร)
- 3) เพื่อศึกษาผลการฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวริย์รงค์ สิริธโร) ของชุมชนในเขตพื้นที่วัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อประยุกต์ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การทำวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน มีรายละเอียด ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary - Research) จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกอันเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย และจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสาร งานวิจัย หนังสือที่นักปราชญ์ทั้งหลายเขียนไว้ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสมาธิในสมาธิหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาทและการฝึกสมาธิตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวริย์รงค์ สิริธโร)

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึกของผู้เข้าร่วมฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวริย์รงค์ สิริธโร) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการสัมภาษณ์ประชาชนผู้ปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐาน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการสนทนากลุ่มจากผู้มีเคยปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานจำนวน 9 คน แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับวิธีการสอนและหลักการปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวริย์รงค์ สิริธโร) ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับผลการฝึกปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวริย์รงค์ สิริธโร) ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับการนำผลการปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระ

ญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้บริหารและคณาจารย์หลักสูตรการเรียนการสอนในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร โดยขอบเขตด้านพื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ ผู้เข้าฝึกอบรมตามหลักสูตรวิทันตสาสมาธิ ของชุมชนในเขตพื้นที่วัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสาครและศึกษารวบรวมข้อมูล

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา นำเสนอข้อมูลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 หลักคำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า สมาธิตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท ตามหลักการในพระพุทธศาสนา สมาธิอาศัยจิตอยู่และทำให้จิตตั้งมั่นไม่กระสับกระส่าย เนื่องจากธรรมชาติของจิตไม่นิ่ง เมื่อสมาธิเกิดขึ้นจิตจึงจะสงบ แต่การที่จะให้สมาธิเกิดก็ต้องมีการฝึกจิตให้ตั้งมั่น อยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนจิตตั้งมั่นแนบแน่นสนิทอยู่ในอารมณ์เดียว หรือความมีอารมณ์เป็นอันเดียว ความตั้งมั่นหรือความแนบแน่นของจิตนี้ที่เรียกว่า “สมาธิ” ในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีไม่เพียงเรื่องสมาธิ เท่านั้นที่น่าสนใจเนื้อหาเรื่องอื่นก็มี ความน่าสนใจ หนึ่งในนั้น คือเรื่อง “เป้าหมาย” และ “การนำไปใช้” ซึ่งเป็นการเข้าสู่ภาวะสูงสุดที่เรียกว่า “วิมุตติ” นั่นคือความหลุดพ้น อันเป็นเป้าหมายของการปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนา หลักการเจริญสมาธิตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทมี 2 รูปแบบ คือ สมถกรรมฐาน และ วิปัสสนากรรมฐาน การปฏิบัติสมาธิเป็นวิธีการที่สามารถขัดเกลาจิตใจของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ประโยชน์ของปฏิบัติสมาธิตามหลักพระพุทธศาสนาคือการหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวง

วัตถุประสงค์ที่ 2 วิธีการสอนและหลักการปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยงค์ สิรินธโร) ของชุมชนวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) ซึ่งเป็นการสอนสมาธิ ที่มีรูปแบบที่ทันสมัยแต่ก็เดินตามรอยพระบาทพระศาสดาและหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏในพระไตรปิฎก วิธีการสอนเน้นการฝึกสมาธิในแบบสมถกรรมฐาน ใช้รูปแบบการฝึกปฏิบัติสมาธิตามแนวทางอานาปานสติ โดยยึดมั่นตามคำสอนพระครูวินัยธรมนั ฐริทัตโต (หลวงปู่มนั ฐริทัตโต) ผู้เป็นพระอาจารย์ ซึ่งแนวทางปฏิบัติจัดอยู่ในในสำนักปฏิบัติธรรมแบบพุทธธตามแนวสติปัฏฐาน 4 และมีแสดงไว้ในหนังสือคู่มือปฏิบัติสมาธิวิปัสสนากรรมฐาน 5 สาย โดยเริ่มต้นจากการปฏิบัติต่างๆ พร้อมกับบริการ “พุทธโอ” ซึ่งท่านแนะนำว่า เป็นวิธีที่ง่ายต่อการปฏิบัติเป็นธรรมชาติ เหมาะกับทุกคน ทุกเวลา และทุกสถานที่ ผู้ปฏิบัติจะได้รับผลทันทีที่ลงมือปฏิบัติจิตจะสงบเยือกเย็นและตั้งมั่นยังกุศลธรรมให้เจริญขึ้น และมุ่งตรงไปสู่เป้าหมายหลัก คือ การหมดสิ้นจากกิเลส การพ้นทุกข์ทั้งปวง (นิพพาน) อีกทั้งการทำสมาธิสามารถสร้างพลังจิตได้จะเห็นได้จากคำสอนของสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) “การทำสมาธิแบบบริการ” การบริการ ทำให้จิตเป็นหนึ่ง จิตเป็นหนึ่ง ทำให้เกิด ความสงบ จุดประสงค์ของหลักสูตรสมาธิ ก็คือ “สะสมพลังจิต” อันเป็นจุดประสงค์ที่แท้จริงของการทำสมาธิ

วิธีการฝึกปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานของชุมชนวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสาคร ตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) ตามที่ท่านเป็น

ผู้เขียนหลักสูตรลักษณะที่เรียกว่า “สมาธิไฮเทค” หรือรวดเร็วทันสมัยตามโลกาภิวัตน์ มีประสิทธิภาพสูง และขจัดปัญหาการเดินทางของผู้ปฏิบัติที่จะต้องมารวมกลุ่มในสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 สมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนของหลวงพ่อริยังค์ สิริธโร นั้นมีวิธีการสอนและสื่อการเรียนการสอนแบ่งได้เป็นภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เริ่มต้นจากผู้ปฏิบัติจะต้องสวดมนต์ทำวัตรบูชาพระรัตนไตร และกล่าวคำปฏิญาณตน ก่อนเข้าเรียนทุกครั้ง ซึ่งทางภาคทฤษฎีจะมีอาจารย์สาสมาธิจะมีสรุปบรรยายในแต่ละหัวข้อและมีเทปคำบรรยายของหลวงพ่อริยังค์ สิริธโร ทุกวันที่มีการเรียน เพื่อให้ผู้ปฏิบัตินั้นเข้าใจในการเรียนได้มากยิ่งขึ้น สามารถเรียนได้ทุกที่ ทุกเวลาตามระเบียบกำหนด ไม่ตรง (ตั้ง) ไม่หย่อนเกินไป เรียกว่าพอดี (ทางสายกลาง) ซึ่งการทำน้อยได้แต่ผลมากมหาศาล ใช้เวลาน้อยที่สุด รวบรวมบันทึกทุกแห่งทุกมุม ทุกปัญหามีคำตอบ ถ่ายทอดและเขียนเป็นตำราหนังสือสมาธิทั้ง 3 เล่ม โดยการเรียนการสอนนั้นจะอยู่ในรูปออนไลน์และออนไลน์ตามที่สาขาหรือทางกลุ่มได้กำหนดไว้ การเดินสมาธิหรือที่เรียกว่า เดินจงกรมนั้น เป็นอีกอริยาบถหนึ่งของการทำสมาธิ โดยการเดินตามปกติตามจริตของผู้ปฏิบัติ เดินจงกรมให้เป็นการต่อเนื่องประมาณ 30 นาทีก่อนที่จะนั่งสมาธิ โดยเส้นทางเดินจงกรม สำหรับเดินไป – กลับมา ในระยะทางเดินจงกรมไม่เท่ากัน เพราะจัดให้พอเหมาะกับสถานที่ๆ มีอยู่ การนั่งสมาธิ ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้จักการวางจิตในเบื้องต้นนั้นมีการใช้ฐานหมายถึงที่ตั้ง การตั้งจิตไว้ ณ ที่ใดที่หนึ่งชื่อว่า ที่ตั้งของจิต เมื่อมีที่ตั้งก็เอาจิตวางไว้ตรงนั้น ใช้เวลาในการนั่งสมาธิ เป็นเวลา 30 นาที

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการฝึกปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อริยังค์ สิริธโร) ของชุมชนวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า จุดประสงค์ในการทำสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อริยังค์ สิริธโร) คือ การสะสมพลังจิต ทำให้จิตใจมีพลังและเข้มแข็งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะสมาธิสามารถผลิตพลังจิต สามารถพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นได้ และระบบสมาธินี้เป็นระบบที่ง่ายที่สุดประโยชน์ต่อประชากรจำนวนมากนั้น ทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม เกิดสันติภาพขึ้นในโลก การปฏิบัติสมาธิน้อยแต่ได้ผลมาก สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมาธินี้เป็นของกลาง ไม่แบ่งศาสนา ไม่แบ่งชั้นชั้น ไม่แบ่งเพศ ไม่แบ่งวัย ไม่แบ่งการศึกษา ไม่แบ่งกาลเวลา ทุกคนสามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลา

(1) ภาคทฤษฎี ผู้เข้าฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อริยังค์ สิริธโร) มีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตรการเรียนตามที่อาจารย์ผู้สอนได้บรรยายในห้องเรียนออนไลน์เป็นอย่างดีเยี่ยม

(2) ภาคปฏิบัติ ผู้เข้าฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อริยังค์ สิริธโร) สามารถนำแนวทางการปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานในการเดินจงกรมและการนั่งสมาธิ ที่ได้จากการเรียนตลอดหลักสูตรไปปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องหลังจากการเรียนจบหลักสูตร

(3) ผลการฝึกปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานของผู้เข้าฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานของชุมชนวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อริยังค์ สิริธโร) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนในด้านต่างๆ คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านครอบครัว ด้านอาชีพการงาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและประเทศชาติ สามารถปฏิบัติ

สมาธิได้อย่างต่อเนื่องหลังจากเรียนจบหลักสูตรและสามารถนำหลักธรรมคำสอนและการปฏิบัติสมาธิไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้

การฝึกปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวริยงค์ สิริธโร) มีทั้งภาคทฤษฎี เรื่อง สมาธิ ฌาน ญาณ จนถึงการเจริญวิปัสสนา ซึ่งได้อธิบายตามลำดับขั้นตอนให้เข้าใจอย่างง่ายๆ และมีภาคปฏิบัติทั้งเดินจงกรม นั่งสมาธิ หลังจากเรียนจบหลักสูตรแล้วยังสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องวันละ 5-10 นาที เพื่อจะได้เป็นแนวทางของการปฏิบัติให้มีความสะดวกและมีประโยชน์อย่างแท้จริง จุดประสงค์ต้องการให้มีการทำสมาธิอย่างกว้างขวางกระจายไปทั่วโลกมากยิ่งขึ้น เน้นการปฏิบัติได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานที่ ตามจริตของตน ผลที่ได้ก็คือ เป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำความสุขให้เกิดขึ้นในสังคมโลก เพราะว่าจิตใจนี้เองที่เป็นต้นเหตุแห่งความวุ่นวาย ความกระหกระทั้งจนเกิดความขัดแย้งให้แก่ประชาชนในสังคมโลก หากได้มีการดำเนินการพัฒนาทางด้านจิตใจให้มีสมาธิอย่างกว้างขวางขึ้น จะเป็นการแก้ไขต้นเหตุที่ยั่งยืน จุดประสงค์ของการทำสมาธิตามแนวหลวงพ่อวริยงค์ สิริธโร เน้นการสะสมพลังจิตอันเป็นจุดประสงค์ที่แท้จริงของการทำสมาธิ คนทุกคนต้องมีพลังจิตจึงจะทำงานสำเร็จ ถ้าขาดพลังจิตก็จะไม่พบความสำเร็จ และถ้าขาดพลังจิตมากๆ จะเป็นโรคประสาทหรือโรคทางจิตใจ แต่ถ้าพลังจิตยังมีมากเท่าใด นั่นหมายความว่าความสามารถในการทำงานหรือการแก้ไขปัญหาในการดำรงชีวิตมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลการฝึกปฏิบัติสมาธิตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวริยงค์ สิริธโร) ของชุมชนในเขตพื้นที่วัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

สมาธิ หมายถึง การมีจิตตั้งมั่นในอารมณ์เดียวแน่วแน่ต่อสิ่งกำหนด อยู่ในอารมณ์เดียวไม่วอกแวก ไม่ฟุ้งซ่าน หรือเรียกว่า “เอกัคคตา” สมาธิ ยังแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ (1) ชั่วขณะ (momentary concentration) ซึ่งคนสามัญทั่วไปสามารถนำมาใช้ประโยชน์ ในการปฏิบัติหน้าที่กิจการงานในชีวิตประจำวันให้ได้ผลดี (2) อุปจารสมาธิ สมาธิเฉียดๆ หรือจวนจะแน่วแน่ (neighbourhood concentration) (3) อัปปนาสมาธิ สมาธิที่แน่วแน่แนบสนิท (attainment concentration) สมาธิในขั้นฌาน เป็นสมาธิระดับสูงสุด ซึ่งถือว่าเป็นความสำเร็จที่ต้องการของการเจริญสมาธิ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาหลักคำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า การปฏิบัติสมาธิตามหลักการพระพุทธศาสนาเถรวาท สมาธิอาศัยจิตอยู่และทำให้จิตตั้งมั่นไม่กระสับกระส่าย เนื่องจากธรรมชาติของจิตไม่นิ่ง เมื่อสมาธิเกิดขึ้นจิตจึงจะสงบ แต่การที่จะให้สมาธิเกิดก็ต้องมีการฝึกจิตให้ตั้งมั่น อยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนจิตตั้งมั่นแนบแน่นสนิท อยู่ในอารมณ์เดียว หรือความมีอารมณ์เป็นอันเดียว ความตั้งมั่นหรือความแน่วแน่ของจิตนี้ที่เรียกว่า “สมาธิ” ในพระพุทธศาสนาเถรวาท มิใช่เพียงเรื่องสมาธิ เท่านั้นที่น่าสนใจเนื้อหาเรื่องอื่นก็มีความน่าสนใจ หนึ่งในนั้น คือเรื่อง “เป้าหมาย” และ “การนำไปใช้” ซึ่งเป็นการเข้าสู่ภาวะสูงสุดที่เรียกว่า “วิมุตติ” นั่นคือความหลุดพ้น อันเป็นเป้าหมายของการปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนา แนวทางการเจริญสมาธิตามหลักพระพุทธศาสนาแบ่งเป็นหลักใหญ่ๆ 2 หลัก คือ การเจริญสมถกรรมฐานและ

การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ประเภทของสมาธิในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท แบ่งสมาธิเป็น 2 ประเภทคือ (1) สัมมาสมาธิ คือ การที่จิตสงบตั้งมั่นในทางที่ถูกทาง คือ สงบจากกาม จากกุศลธรรม สงบจากอามรณ์นิวรณ์ 5 (2) มิจฉาสมาธิ คือ การที่จิตตั้งมั่นไม่ถูกทางเป็นการตั้งมั่นที่ผิดจะทำให้มีโทษทุกข์ตามมาเช่นปักใจตั้งมั่นในเรื่องความโลภ ความเบียดเบียน ปักใจในความพยายามในกาม ราคะ ระดับของสมาธิมี 3 ระดับ คือ (1) ขณิกสมาธิ เป็นสมาธิขั้นต้นที่คนทั่วไปนำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันให้ได้ผลดี (2) อุปจารสมาธิ เป็นสมาธิขั้นระงับนิวรณ์ 5 (3) อัปปนาสมาธิ เป็นสมาธิระดับสูงสุด เป็นสมาธิที่แน่นแนบแนบสนิท ก็จะแน่นแนบกลายเป็นอัปปนาสมาธิ อันเป็นองค์แห่งฌาน สอดคล้องกับ พระครูวิเวกธรรมภาณี (สงัด วิเวโก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในภาวนาสูต” จากการศึกษาพบว่า หลักการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีเนื้อหาหลักธรรมประกอบ ด้วย 1) อาตป มีความเพียร 2) สมปะชาโน มีสัมปชัญญะ 3) สติมา มีสติ ในการเจริญสติปัฏฐานต้องมีสติเป็นประธานประชุมลงใน 4 ฐาน คือกาย เวทนา จิตและธรรมอันเป็นเหตุให้เกิดวิปัสสนา ญาณเห็นแจ้งหยั่งรูสภาพธรรม อันเป็นอารมณ์ทางกาย ทางใจ หรือรูป นามตามความเป็นจริงว่า สภาพธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ บุคคล บุรุษหรือสตรี และมีสภาพไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่สวยงาม ไม่น่าปรารถนา ถายถอนตัณหาอุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่น ทั้งที่เป็นรูปขันธ์ และนามขันธ์ ทำให้จิตบริสุทธิ์หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง (พระครูวิเวกธรรมภาณี (สงัด วิเวโก), 2558)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 วิธีการสอนและหลักการปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร) ของชุมชนวัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า รูปแบบสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม มีรูปแบบที่ทันสมัยแต่ก็เดินตามรอยพระบาทพระศาสดาและหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏในพระไตรปิฎก วิธีการสอนเน้นการฝึกสมาธิในแบบสมถะกรรมฐาน ใช้รูปแบบการฝึกปฏิบัติสมาธิตามแนวทางอานาปานสติ โดยมีตำราเรียนทั้งหมด 3 เล่ม ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ โดยเล่มที่ 1 เป็นการปูพื้นฐานสมาธิเบื้องต้นสำหรับผู้เริ่มปฏิบัติ เล่มที่ 2 เนื้อหาเกี่ยวกับสมาธิ ฌาน ญาณ และเล่มที่ 3 เป็นการเปรียบเทียบสมถะกับวิปัสสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอภิวัฒน์ ธมฺมโชโต (รักษาเคน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติกัมมัฏฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวทางพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า กัมมัฏฐานในทางพระพุทธศาสนา คือ การฝึกหัดจิตใจของตนเองให้เกิดความสงบบริสุทธิ์ และพ้นจากความทุกข์ ประเด็นนี้ เป็นกิจกรรมสำคัญยิ่งในทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติกัมมัฏฐานตามหลักการทางพระพุทธศาสนาที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกมี 2 อย่าง คือ สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต เน้นการปฏิบัติจริง ไม่เน้นความเข้าใจในหลักปริยัติ หรือการศึกษาจากคัมภีร์ แต่เน้นการปฏิบัติที่สมบูรณ์ในไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพื่อช่วยให้พระสงฆ์และฆราวาสบรรลุความเป็นอรหันต์ และเน้นการปฏิบัติในทาน ศีล ภาวนา เพื่อช่วยบุคคลทั้งหลายให้มีการดำเนินชีวิตอย่างปกติ (พระมหาอภิวัฒน์ ธมฺมโชโต (รักษาเคน), 2561)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร) ของชุมชนในเขตพื้นที่วัดป้อมวิเชียรโชติการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ผลที่ได้จากการเรียนมีประสิทธิภาพสูงอย่างยิ่ง ทั้งภาคทฤษฎีและและ

ภาคปฏิบัติ ผู้เข้าฝึกปฏิบัติมีความเข้าใจถึงลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนในด้านต่างๆ คือ ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม อาทิ เช่น ด้านจิตใจ ก่อนฝึกสมาธิ เป็นคนใจร้อนวู่วาม วิตกกังวล เคร่งเครียด หงุดหงิด หลังจากฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) แล้ว ทำให้จิตใจผ่องใส สงบ เยือกเย็น ปลอดภัย มีความจำดี และสติปัญญาดีขึ้น คิดอะไรได้รวดเร็วขึ้นและถูกต้อง ทำให้มีความอดทนต่อเหตุการณ์ที่ลด ความโกรธลงได้ ผู้ปฏิบัติยังได้รับกัลยาณมิตรที่ดี และนำการฝึกปฏิบัติสมาธินี้ไปปฏิบัติต่อหลังเรียนจบหลักสูตรได้อย่างต่อเนื่องเพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของฐิติรัตน์ รักใจตรง ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการใช้อานาปานสติภาวนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเสถียรธรรมสถาน” ผลการวิจัยพบว่า อานาปานสติภาวนาหรืออานาปานสติสมาธิ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญมากกว่าวิธีเจริญสมาธิอื่นๆ อานาปานสติ เมื่อทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพานซึ่งพระอรหันตเจ้าทรง ท่านได้ขยายความอานาปานสติเป็นยอดแห่งกัมมัญฐาน เป็นภูมิธรรมแห่งมโนการของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพุทธบุตร ที่เป็นมหาบุรุษเท่านั้นการศึกษาผู้ที่เข้าฝึกการใช้อานาปานสติภาวนาเพื่อพัฒนาชีวิตของเสถียรธรรมสถานฝึกสอนโดยแม่ชีศันสนีย์ เสถียรสุต ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนว่าหลังจากได้รับการฝึกปฏิบัติอานาปานสติภาวนาผู้ปฏิบัติสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ดีขึ้น (ฐิติรัตน์ รักใจตรง , 2548)

องค์ความรู้ใหม่

การฝึกปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนของสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) เน้นการฝึกปฏิบัติสมาธิเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนี้

1. ด้านร่างกาย การเดินจงกรมเป็นการเดินออกกำลังกายในระยะสั้นๆ สำหรับผู้ที่ไม่มีเวลาออกกำลังกาย ทำให้สุขภาพแข็งแรง และการนั่งสมาธิทำให้ระบบทางเดินหายใจดี อาการอาการเคลียดลดลงทำให้สุขภาพดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. ด้านจิตใจ ให้มีจิตใจที่เข้มแข็งมีสติระลึกรู้ในการกระทำใดๆ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ในด้านความสามารถของจิตใจ เช่น มีความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความกล้าหาญ ความขยัน ความอดทน ความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่นแน่วแน่ ความมีสติ มีสมาธิและมีพลัง และในด้านความสุข เช่น ความมีปิติอิ่มใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ ความเบิกบานใจ เกรงกลัวต่อบาป เปลี่ยนจากคนโมโหร้ายเป็นคนที่มีความใจอ่อนโยนมากขึ้น ทั้งด้านคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา ความมีไมตรีจิต ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ให้อภัยซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สุขภาพอ่อนโยน ความเคารพ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูกตเวทีย

3. ด้านครอบครัว ปัญหาครอบครัวลดลง มีความรักและความสามัคคีในครอบครัวเพิ่มขึ้น มีการชักชวนบุคคลภายในครอบครัวมาเรียนทั้งสามี ภรรยาและลูก ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างสัมพันธที่ดีภายในครอบครัวได้มากขึ้น

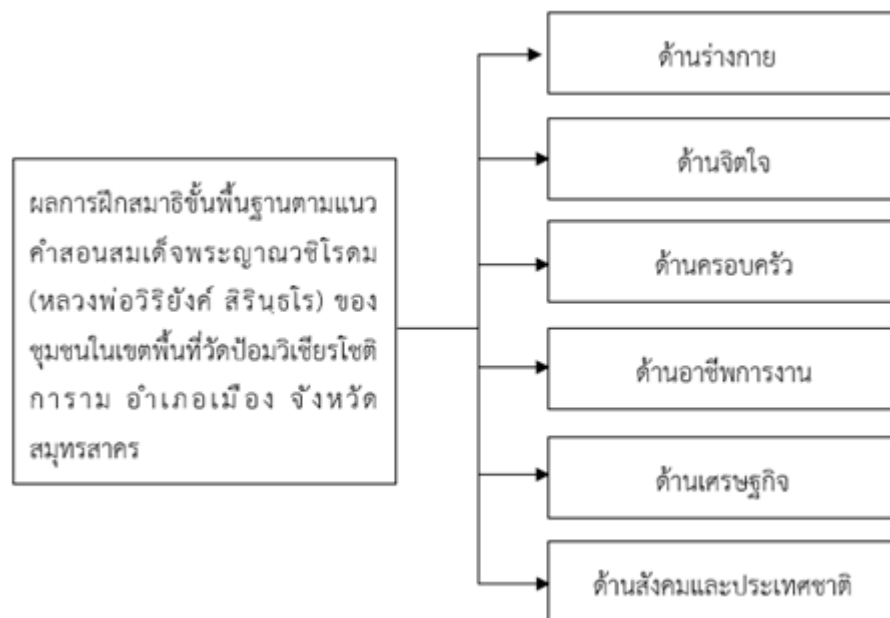
4. ด้านอาชีพการงาน การนำสมาธิไปใช้ในกิจการงานต่างๆ ได้ดี มีความรอบคอบ มีเหตุผลมากขึ้น พลังจิตที่เกิดจากการทำสมาธิทำให้คนที่อยู่ใกล้หรือลูกค้ายึดติด การนำหลักสมาธิขั้นพื้นฐาน

มาปฏิบัติทำให้เราคิดดี พูดดี ทำให้ค้าขายดี อีกทั้งยังลดปัญหาการทำงานระหว่างนายจ้างและลูกจ้างได้เป็นอย่างดี

5. ด้านเศรษฐกิจ รู้จักความเพียงพอประหยัด มีวินัยในการใช้เงิน การจัดการการใช้จ่ายในครอบครัวดีขึ้น รู้จักวางแผนใช้เงินอย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักความพอเพียง ลดการจับจ่ายใช้สอยสิ่งที่ฟุ่มเฟือย

6. ด้านสังคมและประเทศชาติ การพูดคุยการปรับตัวเข้ากับบุคคลที่อยู่ร่วมในสังคมได้ทุกสภาพแวดล้อม การอยู่ร่วมกันและกัน อยู่ด้วยกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ได้บำเพ็ญความดีต่อสังคมช่วยเหลือบุคคลอื่นๆ มีเมตตา มีความรับผิดชอบ มีสังคมกับบุคคลใหม่ๆ มีหลากหลายอาชีพทั้งเพศหญิงเพศชาย วัยและอายุแตกต่างกัน มาเรียนด้วยกันมีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรับผิดชอบมากขึ้น และสร้างกลยุธมิตรใหม่ๆ มีความสามัคคีในชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นทำให้เกิดความสามัคคีของประชาชนในประเทศต่อไป

ภาพแสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย (Body of Knowledge)

บทสรุป

การฝึกปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) ได้นำหลักสูตรการเข้าการเรียนรู้แบบสมาธิไฮเทคด้วยการนำเทคโนโลยีของการเรียนแบบออนไลน์มาประยุกต์ใช้ในหลักสูตรสมาธิให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของโรคไวรัสสายพันธุ์ใหม่ (COVID-19) อีกทั้งการฝึกอบรมทางภาคทฤษฎี เรื่อง สมาธิ ฌาน ญาณ จนถึงการเจริญวิปัสสนาผ่านสื่อการเรียนออนไลน์ ซึ่งได้อธิบายตามลำดับขั้นตอนให้เข้าใจอย่างง่าย ๆ และมีการฝึกอบรมภาคปฏิบัติทั้งเดินจงกรม นั่งสมาธิ ที่สามารถปฏิบัติเองได้ที่บ้าน หลังจากเรียนจบหลักสูตรแล้วยังสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องวันละ 5-10 นาที เพื่อจะได้เป็นแนวทางของการปฏิบัติให้มีความสะดวกและมีประโยชน์อย่างแท้จริง เน้นการปฏิบัติได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานที่ ตามจริตของ

ตน อีกประการสำคัญ ได้มีการน้อมนำเอาหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง (หนทางแห่งความพอดี) พระพุทธเจ้าทรงกำหนดหลักทางสายกลางตามหลักไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วยการรักษา ศีล การปฏิบัติสมาธิ และการเจริญปัญญา เข้ามาอยู่ในหลักสูตรการปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานเพื่อให้ประชาชนในชุมชนเขตพื้นที่วัดป้อมวิเชียรโชติการ อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสาคร นำหลักปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) สามารถนำไปประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แบ่งได้เป็น 6 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านครอบครัว ด้านการทำงาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและประเทศชาติ

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1) หน่วยงานของรัฐควรนำหลักสูตรการฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) ไปอบรมให้บุคลากรก่อนที่จะเริ่มทดลองปฏิบัติงานในแต่ละหน่วยงานนั้นๆ เพื่อเป็นการละลายพฤติกรรมแต่ละบุคคล ทำให้มีความสามัคคีในหมู่คณะ รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีสติในการทำงาน และใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2) องค์การพระสงฆ์ควรนำหลักสูตรการฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) บรรจุในหลักสูตรการเรียนธรรมศึกษาของพระภิกษุสามเณร จะเป็นประโยชน์ต่อวงการพระสงฆ์อย่างยิ่ง

2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1) การจัดรูปแบบการสอนสมาธิ และการเผยแพร่การสอนสมาธิตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) ควรเพิ่มการเรียนทางสื่อออนไลน์ให้มากขึ้นเพื่อให้ปรับให้ทันเหตุการณ์ปัจจุบันให้มีรูปแบบการนำเสนอความรู้ในเรื่องการฝึกสมาธิที่ง่าย น่าสนใจทันสมัย และถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

2.2) ชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ควรมีหลักสูตรการสอนวิธีฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานตามแนวคำสอนสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) แก่ประชาชนตามโรงงาน วัด ศูนย์ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ โดยใช้เวลาในการเรียนช่วงระยะเวลาสั้นๆ 1 วัน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักแนวทางการฝึกปฏิบัติสมาธิขั้นพื้นฐานได้อย่างถูกต้อง

3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1) ควรศึกษาการเปรียบเทียบวิธีการสอนสมาธิในห้องเรียนและแบบออนไลน์ให้ผลสัมฤทธิ์เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

3.2) ควรศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอนสมาธิของครูผู้สอนที่เป็นพระสงฆ์กับฆราวาส มีแนวทางหรือวิธีการสอนที่แตกต่างกันอย่างไร

3.3) ควรศึกษาผลการฝึกสมาธิส่งผลให้ระดับความเครียดในการทำงานลดลงอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- จิตติรัตน์ รักใจตรง (2548). “ศึกษาการใช้อานาปานสติภาวนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ของเสถียรธรรมสถาน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิเวกธรรมภาณี (สัจจ วิเวโก). (2558). “ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในภาวนาสูต”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). *คู่มือชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบ้นลือธรรม.
- พระมหาอภิวัฒน์ ธรรมโชโต (รักษาเคน). (2558). “ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติกัมมัฏฐาน ของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ตามแนวทางพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2554). *พุทธธรรมฉบับเดิม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก.
- พระธรรมมงคลญาณ (วิริยงค์ สิริธโร). (2547). *5 ปีในประเทศแคนาดา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชน จำกัด.
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุลจิตโต). (2547). *พระพุทธศาสนาร่วมสมัย 2*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ของสถาบันสงฆ์ไทย

The Status and Roles of Bhikkhuni in Theravada Buddhism the Thai Sangkha

¹ดำรง ศิริโกวิท Damrong Sirakovit

²กฤติยา ถ้ำทอง Kritiya Tumthong

³พระมหาวีรวิทย์ วรรณโท Phramaha Weeratis Warintho

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: vaboonyabut@gmail.com

Received April 21, 2023; Revised May 19, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทของสถาบันสงฆ์ไทย” มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาภูมิหลังของภิกษุณีเถรวาทในพระพุทธศาสนา (2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติต่อความมีอยู่ของภิกษุณีเถรวาท และ (3) เพื่อศึกษาทัศนคติของสถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณีเถรวาทไทย สังเคราะห์และตีความข้อมูลโดยบูรณาการหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับภิกษุณีเถรวาทไทย ผลการวิจัยพบว่า 1) ภูมิหลังของภิกษุณีเถรวาทในพระพุทธศาสนา ในสังคมชมพูทวีปโบราณได้กีดกันสตรีและปฏิเสธการเข้ามาบวชในศาสนาเพราะคานียมของสังคมและจารีตประเพณี แต่พระพุทธเจ้ายอมรับให้สตรีเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้จากทุกชั้นวรรณะ โดยไม่มีข้อจำกัด จนทำให้เกิดภิกษุณีรูปแรกคือพระปชาบดีโคตมีเถรีในพระพุทธศาสนา 2) วิเคราะห์ทัศนคติต่อความมีอยู่ของภิกษุณีเถรวาท ภิกษุณีเถรวาทได้สูญหายไปจากชมพูทวีป และลังกา ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีภิกษุณีในประเทศไทย มีความพยายามในประเทศพุทธเถรวาทที่จะฟื้นฟูภิกษุณี โดยเฉพาะประเทศไทยที่นานาชาติให้การยอมรับว่าเป็นศูนย์กลางแห่งพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน แต่การเคลื่อนไหวเป็นของคนกลุ่มน้อย ประชาชนทั่วไปไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องมีภิกษุณีสาเหตุมีมาแต่โบราณ 3) ทัศนคติของสถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณีเถรวาทไทย สถาบันสงฆ์ไทยไม่ยอมรับการฟื้นฟูภิกษุณี มีการออกกฎหมายห้ามการบวช กีดกันไม่ให้มีการบวชภิกษุณีโดยภิกษุสงฆ์เถรวาทจากต่างประเทศ มีการเรียกร้องสิทธิสตรีในการเข้าสู่การบวชภิกษุณีโดยยึดถือเอาการตีความพระวินัยอย่างเคร่งครัด และกฎหมายสากลไม่มีผลแต่อย่างใด

คำสำคัญ: ภิกษุณีเถรวาท; สถานะและบทบาท; สถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณี

Abstract

The study entitled “The Status and Roles of Bhikkhuni in Theravada Buddhism of the Thai Sangha” consisted of the following objectives: 1) to investigate the background of Theravada Bhikkhuni in Buddhism; 2) to analyze the attitudes toward the existence of Theravada Bhikkhuni; and 3) to explore the attitudes of Thai Sangha toward the existence of Theravada Bhikkhuni. The obtained data were synthesized and interpreted by integrating egal principles related to Thai Theravada Bhikkhuni. The Thai Tipitaka was used as the primary source for the study, and documents, academic papers, books, textbooks, and related research works served as secondary sources for the data collection. A combination of descriptive and inductive methods was used to analyze the data. From the study, the following results are found: 1) The background of Theravada Bhikkhuni in Buddhism is found as follows: women were excluded and rejected from getting ordained in the religion in ancient Jambudvipa society due to traditional values, but the Buddha allowed women of all castes to ordain in Buddhism without any limitations. This gave rise to the first Bhikkhuni, Mahāpajāpatī Gotamī Therī. 2) From analyzing the attitudes toward the existence of Theravada Bhikkhuni, it is found that Theravada Bhikkhunis have disappeared from Jambudvipa and Lanka, and without any evidence of any Bhikkhuni in Thailand. There have been attempts in Theravada Buddhist countries, particularly Thailand, which is recognized internationally as the of Buddhism today, to revive Bhikkhuni. However, the movement is a minority, and the general public does not see the need for Bhikkhuni because it has never existed in the past. 3) The attitudes of the Thai Sangha toward the existence of Theravada Bhikkhuni found that the Thai Sangha rejects the revival of Bhikkhuni by prohibiting women from being ordained by foreign Theravada monks. Although there have been calls for rights in getting ordained as Bhikkhuni by adhering to the Vinaya (discipline) and international laws, nothing has come into effect.

Keyword: Bhikkhuni in Theravada, Status and Roles, Thai Sangha

บทนำ

สตรีที่เคยถือกันว่าเป็นสมบัติชนิดหนึ่งที่เลี้ยงไว้สำหรับขายให้แก่บุรุษ หรือเป็นสัตว์เลี้ยงชนิดหนึ่งที่ปราศจากสิทธิ์และเสียงใดๆ เพราะเชื่อกันว่าสตรีเป็นมนุษย์ที่ไม่มีอะไรสมบูรณ์เหมือนผู้ชาย ทุกๆอย่างให้อยู่ในอำนาจของฝ่ายชายอย่างเดียว ครั้นพระพุทธองค์ทรงอุบัติและได้รับรองว่า สตรีสามารถบรรลุมรรคผลเช่นเดียวกับบุรุษ โดยไม่มีข้อแตกต่าง และตรัสข้อปฏิบัติสำหรับสตรีเพื่อเอาชนะได้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า และการไปสู่สุคติสวรรค์โดยเท่าเทียมกับผู้ชาย และได้ตรัสสอนให้ทั้งฝ่ายภรรยาและสามีพึงมีหน้าที่กระทำตอบแก่กัน โดยเท่าเทียมกันด้วย การยกย่องฐานะของสตรีให้

สูงขึ้นนี้ ทำให้สตรีมีสิทธิและโอกาสที่จะทำกุศล และศึกษาตามที่ตนประสงค์ได้มากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงยอมรับสิทธิทางจิตวิญญาณของสตรี และบุคคลในวรรณะต่างๆ ในการบรรลุนิพพานการยอมรับนี้ถือเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ เพราะไม่เคยปรากฏมาก่อนว่าพระศาสดาในศาสนาอื่นใดจะมีใจกว้างที่จะยอมรับเช่นพระพุทธองค์ในพระไตรปิฎกเปรียบมหาสมุทรกับพระธรรมวินัยไว้วางแม่น้ำสายต่างๆ เมื่อไหลมารวมลงในมหาสมุทรย่อมทั้งชื่อเดิมของตนมีชื่อว่าน้ำในมหาสมุทร เช่นเดียวกับผู้เข้ามาบวชในพระธรรมวินัย ถึงจะมาจากตระกูลต่างๆ กันเมื่อเข้ามาสู่พระธรรมวินัยย่อมละชื่อเดิมของตนมีชื่อว่าพระสมณะศากยบุตรทั้งสิ้น แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาไม่ปิดกั้นโอกาสการศึกษาและการปฏิบัติธรรม ทุกคนเมื่อทำตัวให้พร้อมก็สามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดคืออรหัตผลได้ พระพุทธศาสนาสอนถึงการหลุดพ้นด้วยการกระทำความเพียรด้วยตัวเอง การยอมรับความเป็นอิสระทางจิตวิญญาณนี้ถือว่าการยกระดับสิทธิสตรียิ่งกว่าศาสนาใดๆ ในสมัยนั้นพระพุทธศาสนาทำให้ศาสนาเป็นอิสระจากค่านิยมผิวเผินของสังคมและจารีตประเพณี ยอมรับให้มีสตรีเข้ามาบวชได้ จากวรรณะและอาชีพต่างๆ โดยไม่มีข้อจำกัด ทำให้ศาสนาไม่ใช้สิทธิโดยสายเลือดหรือโดยวรรณะของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ ทำให้สตรีในพระพุทธศาสนาเป็นอิสระจากพันธะทางสังคม (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2539)

สมัยพุทธกาลเมื่อทรงตรัสรู้ใหม่ๆ พระองค์มีปณิธานในการให้มีสาวกเป็นนักบวชและฆราวาส ทรงเรียกสาวกเหล่านั้นว่า บริษัท 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา มีเพียงแต่ให้มีเท่านั้น ยังคงมีพระปณิธานอันแรงกล้าให้มีการเรียนรู้ ฝึกฝนอบรมให้เข้าถึงพระสัจธรรม พระศาสนาตั้งมั่น รุ่งเรือง เป็นที่รู้จักแห่งชนมาก เป็นปึกแผ่นแน่นหนา จนกระทั่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายสามารถประกาศได้ด้วยดีในกาลต่อมาพระพุทธศาสนาถูกทำลายโดยลัทธิที่นิยมความรุนแรง ประทุษร้าย เช่นฆ่า พระภิกษุสงฆ์ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ทำลายตำรา คำสอนทางพุทธศาสนาให้สิ้นซาก ภิกษุณีซึ่งเป็นสตรีเพศที่อ่อนแอ ไม่สามารถอดทนต่อการประทุษร้ายก็เสียชีวิตลง ละสมณะเพศ ความเป็นภิกษุณีจึงสูญสิ้นหมดไป แม้พุทธศาสนาเถรวาทจะสูญสิ้นภิกษุณีก็ตาม แต่พุทธศาสนามหายานยังคงอยู่สืบต่อพระศาสนาอย่างเข้มแข็ง อย่างไรก็ตามพุทธศาสนาเถรวาทประเทศศรีลังกาซึ่งเป็นต้นกำเนิดพุทธศาสนาเถรวาทประเทศไทยได้ปรับปรุงปรับตัวเองให้เข้ากับโลกาภิวัตน์แต่เป็นที่น่าเสียดายที่สถาบันสงฆ์ไทยไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง อ้างพระวินัยอีกแง่มุมเพื่อกำจัดความประสงค์ของสตรีในการเข้าสู่การออกบวชในพุทธศาสนาภิกษุณีวรมัย กบิลสิงห์ นับว่าเป็นภิกษุณีรูปแรกที่มีศรัทธาอย่างแรงกล้าอุทิศชีวิตเพื่อสังคมและพระพุทธศาสนาต้องต่อสู้อุปสรรคกับการมีสถานะภาพเป็นภิกษุณีองค์เดียวที่สามารถรักษารูปแบบและวัตรปฏิบัติไว้ได้ ภิกษุณีวรมัย กบิลสิงห์ได้รับการต่อต้านจากสังคมสงฆ์อย่างต่อเนื่อง (พลเผ่า เพ็งวิภาศ, 2561) ขอยกพระดำรัสที่ตรัสกับมารเมื่อครั้งตรัสรู้ใหม่ๆ เป็นพระดำรัสที่ชัดเจนไม่ต้องอธิบายหรือตีความ เป็นการเริ่มต้นแห่งการวิจัยนี้

อานนท์ ครั้งหนึ่งที่เราอยู่ที่ตำบลอรุเวลา ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ที่ต้นไทรเป็นที่พักร้อนของเด็กเลี้ยงแพะ เมื่อได้ตรัสรู้ใหม่ๆ มารผู้มีบาปได้เข้ามาหาเราถึงที่นั่น ยืนอยู่ที่ควรแล้วกล่าวกะเราว่า “ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงปรินิพพานเถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานเถิด บัดนี้เป็นเวลาสมควรปรินิพพานของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว” เราได้กล่าวกะมารนั้นว่า “ท่านผู้มีบาป ! เราจักไม่ปรินิพพานก่อนตลอดกาลที่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้เป็นสาวก (และสาวิกา) ของเรา ยังไม่เป็นผู้ฉลาด ยังไม่ได้รับคำแนะนำ ยังไม่แก่แล้วกล่า ยังไม่เป็นผู้สุต ทรง

ธรรม ปฏิบัติธรรมควรแก่ธรรม ปฏิบัติถูกต้องปฏิบัติตามธรรม ยังต้องเรียนความรู้ของ อาจารย์ตนไปก่อน จึงจักบอกแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผยจำแนก กระทำให้ตื่นพระ สัทธรรม จนข่มขี่ปรปวาทที่เกิดขึ้น ให้ราบเรียบโดยธรรม แล้วแสดงธรรมประกอบด้วย ความ น่าอัศจรรย์ได้ ท่านผู้มีบาป ! และเราจักไม่ปรินิพพานก่อน ตลอดกาลที่พรหมจรรย์ (คือ ศาสนา) นี้ ยังไม่ตั้งมั่น รุ่งเรือง เป็นที่รู้จักแห่งชนมาก เป็นปึกแผ่นแน่นหนา จนกระทั่งเทวดา และมนุษย์ ท. สามารถประกาศได้ด้วยดี (พุทธทาสภิกขุ, 2521)

การที่พระพุทธองค์ตรัสกับมารเมื่อได้ตรัสรู้ใหม่ๆ ถึงการมีจะมีขึ้นของบริษัท 4 อันได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้เป็นสาวก (และสาวิกา) เป็นพระดำริถึงการจะต้องมีสาวกเกิดขึ้นเมื่อ พระองค์ประกาศพระศาสนาจึงเป็นหลักฐานชิ้นแรกที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสถึงบริษัท 4 ปณิธาน ชัดเจนในการมีธรรมทายาทคือบริษัท 4 จุดประสงค์ชัดเจนในการสร้างธรรมทายาทที่เข้มแข็ง เพียบพร้อมด้วยคุณภาพเป็นเลิศ การที่พระพุทธเจ้าอนุญาตให้มีภิกษุณีนั่นจึงเป็นความสำคัญต่อพุทธ ศาสนา เพราะทำให้ความเป็นพุทธบริษัทครบถ้วนสมบูรณ์ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาผู้เป็น สาวก (และสาวิกา) ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการบวชภิกษุณีในประเทศไทย ในปัจจุบันได้มีการโต้เถียง กันในเรื่องการสืบต่อของภิกษุณีสงฆ์ คือการบวชเป็นภิกษุณีว่ายังทำได้บ้าง ว่าทำไม่ได้แล้วบ้างต่าง ฝ่ายต่างอ้างเหตุผลทั้งเป็นเหตุผลที่เป็นหลักการทางธรรมวินัยและเหตุผลทางสังคมที่มาจากแนวคิด เรื่องสิทธิสตรีในทางศาสนา สิทธิสตรีสิทธิมนุษยชนสิทธิในรัฐธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักร ไทย สนับสนุน ทศนะฝ่ายตน อีกฝ่ายหนึ่งก็ยกธรรมวินัยที่ปรากฏในพระไตรปิฎกขึ้นอ้างสนับสนุน ความเห็นของฝ่ายตนจนกลายเป็นกรณี “ภิกษุณีพิพาท” เป็นเรื่องที่สังคมไทยและสถาบันสงฆ์ยังหา ข้อยุติไม่ได้ขณะนี้ อย่างไรก็ตามถ้าตามสถาบันสงฆ์ในประเทศไทยมีที่ท่าชัดเจนว่าไม่รับรองให้มีการบวช ภิกษุณี

ผู้วิจัยมีความสนใจเรื่อง “สถานะและบทบาทของภิกษุณีในสถาบันสงฆ์ไทย” ในปัจจุบันกาล ซึ่งประเทศไทยได้พัฒนาประเทศเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญในอุษาคเนย์ต้องอยู่ในสังคมโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยเป็นประเทศที่ชาวโลกยกย่องว่าเป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาและการเผยแผ่พุทธ ศาสนาในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้รับความนิยมมากขึ้นในประเทศตะวันตก กล่าวคืออเมริกา ยุโรป และออสเตรเลีย ซึ่งประเทศเหล่านี้มีความเคารพในสิทธิเสรีภาพในชีวิต สิทธิในเพศภาพ สิทธิในการ นับถือศาสนา มีนักการศึกษาระดับสูง เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง ได้ให้ความสนใจเข้า ศึกษาพุทธธรรมอย่างจริงจัง ดังจะเห็นว่ามีพระชาวตะวันตก ที่เรานิยมเรียกว่าฝรั่งมาบวชเป็น พระภิกษุจำนวนมาก อีกทั้งในชาวตะวันตกเหล่านี้ ยังมีสตรีจำนวนมากสนใจที่จะบวชเป็นภิกษุณี แต่ ไม่สามารถบวชในฝ่ายเถรวาทได้ จึงต้องเปลี่ยนเส้นทางไปบวชในฝ่ายมหายาน ถ้าจะพิจารณาในวัตร ปฏิบัติของพระภิกษุฝรั่งที่เข้ามาบวชในประเทศไทย ศึกษาภาษาไทยอย่างแตกฉานและได้นำความรู้ ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทไปเผยแผ่ มิเพียงแต่ท่านเหล่านั้นจะกล่าวชื่นชมศรัทธามีความมั่นคงใน พระพุทธศาสนาแล้ว ยังชื่นชมประเพณีวัฒนธรรมของประเทศไทยด้วยความประทับใจ ท่านเหล่านั้น เป็นมัคคุเทศก์ให้แก่ประเทศไทยอย่างดียิ่ง จึงถือว่าเป็นที่น่าเสียดายที่เราไม่ได้มีโอกาสที่จะได้สตรี มาทำหน้าที่เช่นเดียวกันนี้ชาวโลกได้ตระหนักถึงจารึกความทันสมัยของพุทธศาสนาในการให้สิทธิสตรี ความปฏิบัติอย่างเสมอภาคของสตรีในการอยู่เคียงคู่กับบุรุษต่อการเข้าศึกษาและสิทธิในการบรรพชา ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในสังคมชมพูทวีปและสังคมโลก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาสถานะและบทบาทต่อความมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์สถานะและบทบาทของสถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และศึกษาข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารบทความทางวิชาการ หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหา 4 ตอน คือ 1) การศึกษาภูมิหลังของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) การศึกษาสถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทย 3) การศึกษามุมมองของสังคมโลกที่มีต่อภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทในฐานะที่ประเทศไทยได้รับการยกย่องว่าเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก และ 4) การวิเคราะห์สถานะของภิกษุณีในสถาบันสงฆ์ไทย ศึกษาบทบาทของสถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท สังเคราะห์และตีความข้อมูลโดยบูรณาการหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยมีขอบเขตด้านระยะเวลา ตั้งแต่ กันยายน 2564 ถึง กุมภาพันธ์ 2565 รวมระยะเวลา 6 เดือน นำข้อมูลเชิงเอกสารจากการวิจัยเอกสารมาวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. **ภูมิหลังของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท** ภูมิหลังของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ในพุทธพรรษาที่ 5 พระนางมหาปชาบดีโคตมี ได้ทูลขออนุญาตบวชเป็นภิกษุณีต่อพระพุทธเจ้าที่นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์แต่ก็ได้รับการปฏิเสธ ต่อมาพระนางพร้อมด้วยนางศากยانی 500 รูป นางได้ตามไปทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุณีอีก ในชั้นแรกพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธ แต่ต่อมาก็ทรงอนุญาตโดยทรงวางเงื่อนไขในการอุปสมบทเป็นภิกษุณีไว้ 8 ประการ เรียกว่าครุธรรม ซึ่งพระนางมหาปชาบดีก็ทรงรับเงื่อนไขนั้นด้วยความยินดี หลังจากประทานการอุปสมบทเป็นภิกษุณีให้พระนางมหาปชาบดีแล้ว ก็ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์บวชภิกษุณีต่อมา สตรีผู้บวชเป็นภิกษุณีต้องบรรพชาเป็นสามเณรก่อนเมื่ออายุ 18 ปีบริบูรณ์แล้วจึงขอการบวชเป็นสิกขมานา หรือ สิกขาบท 6 ประการ ต่อภิกษุณีสงฆ์เพื่อกำหนดให้รักษาสิกขมานาครบถ้วน 2 ปีเรียกว่าสิกขมานาหรืออุปสัมปทาเปกขะ ซึ่งถือว่าเป็นบุพภาคแห่งการอุปสมบทเป็นภิกษุณีเมื่ออายุครบ 20 ปี อุปัชฌาย์ผู้นำสิกขมานาเสนอต่อสงฆ์เรียกว่า ปวัตนี หมายถึง พระอุปัชฌาย์ที่เป็นสตรีต้องประกอบด้วยคุณสมบัติคือมีพรรษา 12 ขึ้นไป เป็นผู้ฉลาดรอบรู้ในพระธรรมวินัย ได้รับแต่งตั้งจากสงฆ์ การบวชภิกษุณีจะบวชได้ปีเว้นปีโดยการบวชที่เรียกว่า อุภโตสงฆ์ คือบวชในฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ แล้วจึงบวชในฝ่ายภิกษุสงฆ์ จึงจะสำเร็จเป็นภิกษุณีสงฆ์โดยสมบูรณ์ ภิกษุณีสงฆ์แม้บวชก่อนภิกษุก็ต้องไหว้ทำสามีจิกรรมแก่ภิกษุแม้อุปสมบทภายหลังเพียงวันเดียวก็ตาม ภิกษุณีกลุ่มแรกที่บวชนั้นล้วนเป็นภิกษุณีชาวศากยวงศ์ทั้งหมด ต่อมาก็ได้มีสตรีออกบวชเป็นภิกษุณีจากแว่นต่าง ๆ และหลากหลายวรรณะ เช่นอุบลวรรณาภิกษุณี ปุณณาสรี

ภิกษุณี และกัศยาคามีภิกษุณีจากแคว้นโกศล อัมพปาสีภิกษุณีจากแคว้นวัชชี ฉัมมทินนาภิกษุณีจากแคว้นมคธ เป็นต้น ในสมัยพุทธกาลภิกษุณีแพร่หลายและมีบทบาทควบคู่ไปกับภิกษุ พระนางปชบาดีนิพพานก่อนพระพุทธเจ้า พระนางเป็นประธานภิกษุณีสงฆ์ปรากฏในคัมภีร์อุปทานมีภิกษุณีสงฆ์อยู่เป็นจำนวนถึง 130,036 รูป ส่วนใหญ่เป็นชาวแคว้นสักระ ภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะ จำนวน 13 รูป และได้รับตำแหน่งอัครสาวิกาเบื้องต้นคือเขมาภิกษุณี และอัครสาวิกาเบื้องต้นคือ อุบลวรรณาภิกษุณี มีข้อสังเกตคือไม่พบหลักฐานในชั้นบาลีว่ามีภิกษุณีเข้าร่วมในเหตุการณ์สำคัญเช่นเมื่อครั้งเสด็จปรินิพพานในการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระและในการแบ่งแจก จำยพระบรมสารีริกธาตุตลอดถึงคราวปฐมสังคายนาหลังพุทธปรินิพพานแล้ว 3 เดือนก็ไม่ปรากฏว่ามีภิกษุณีเข้าร่วมการสังคายนา การสังคายนาพระวินัยที่ว่าด้วยภิกษุณีสิกขาบทก็มีเฉพาะพระภิกษุสงฆ์คือพระอุบาลีเถระกับพระมหากัสสปะดำเนินการร้อยกรอง มีหลักฐานปรากฏในศิลาจารึกสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชต่อเนื่องถึงลังกาในศตวรรษที่ 16 กษัตริย์ที่ปกครองประเทศเป็นชาวทมิฬต่างศาสนา ภิกษุ และภิกษุณีเถรวาทถูกสังหารจนสูญสิ้นไปจากเกาะลังกา

2. สถานะและบทบาทต่อความมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการที่พระพุทธองค์ทรงประกาศหลักธรรมให้แพร่หลายออกไปแล้ว ก่อให้เกิดพุทธบริษัทจำนวนมากที่มีความศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในจำนวนพุทธบริษัทนั้นได้มีสตรีจำนวนหนึ่งได้มาอุปสมบทเป็นภิกษุณี ทำให้เกิดบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา สตรีที่ได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุณีแล้วยังได้รับการยอมรับจากสังคมและได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์จะเห็นได้จากที่พระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งภิกษุณีในตำแหน่งเอตทัคคะ คือ เป็นผู้เยี่ยมในด้านต่างๆ จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของภิกษุณีในครั้งพุทธกาลพบว่าภิกษุณีจำนวน 13 รูปที่ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเด่นชัดจนจนได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่ามีความเป็นเลิศในบทบาทต่างๆ สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาตามที่ถูกวิจัยได้ทำการสังเคราะห์ออกมาเป็น 5 ด้านดังนี้

2.1 บทบาทด้านการเผยแผ่คำสอนพระพุทธศาสนา การประกาศหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาให้แผ่จรไปในทุกทิศานุทิศ การสอนในรูปแบบต่างๆ เช่น การเทศนา ปาฐกถาธรรมเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงพระพุทธศาสนา ภิกษุณีที่เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่นี้มี (1) พระรูปนันทาภิกษุณี ได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในเอตทัคคะฝ่ายทางฟังฉาน (2) พระธรรมทินนาภิกษุณี เป็นบัณฑิตมีปัญญามาก พระพุทธเจ้าได้แต่งตั้งนางไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะฝ่ายธรรมกถึก เป็นผู้แสดงธรรมมีปฏิสัมภิทาของนักเทศน์ (3) พระภิกษุภิกษุณีจกานาภิกษุณี มีพระนามเดิมว่าโยโสธราพิมพา พระมเหสีของเจ้าชายสิทธัตถะ หลังจากออกบวช บรรลุธรรม เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนจนได้รับตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นเลิศฝ่ายมหาอภิญญาระลึกชาติได้มาก

2.2 บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ สตรีอินเดียโบราณได้รับการศึกษาน้อยมากเพราะหญิงสาวจะต้องแต่งงานก่อนวัยรุ่น บิดาจะต้องแต่งงานให้ลูกทันทีก่อนลูกสาวจะมีระดู ถ้าพ่อแม่แต่งงานให้ลูกสาวถือว่าเป็นสิ่งเลวทรามเป็นบาป และต้องถูกลงโทษตามกฎหมายตามจำนวนการมีระดูโดยปราศจากสามี ดังนั้น สตรีอินเดียจึงได้รับการศึกษาน้อยเพราะเป็นความนิยมของสังคมอินเดียที่ให้ผู้หญิงแต่งงานตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้ขาดโอกาสด้านการศึกษาอย่างเห็นได้ชัดจน สตรีแต่งงานแล้วชีวิตจิตใจของเธอต้องดูแลปรนนิบัติเอาใจใส่ต่อสามีและการดูแลเลี้ยงดูบุตร เวลาทั้งชีวิตของเธอจึงอยู่แต่

ในบ้าน ทำให้สตรีขาดโอกาสการศึกษา แม้การจะร่วมกิจกรรมสังคมหรือศาสนาที่ต้องได้รับการอนุญาตจากสามี ในการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาทำให้สตรีได้มีโอกาสเข้ามาอุปสมบทเป็นภิกษุณี และเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของสตรีทำให้สตรีมีความรู้สึกรู้ว่ามีความเท่าเทียมกับบุรุษ ในทางพระพุทธศาสนาเรื่องความเท่าเทียมของการใช้ปัญญาเราก็จะพบว่าปัญญาของบุรุษและสตรีมีความเท่าเทียมกัน ภิกษุณีผู้ที่มีบทบาทในด้านการศึกษาและให้ความรู้แก่สตรีในครั้งพุทธกาลที่ปรากฏเด่นชัดประกอบด้วย (1) พระภัททาภุณฺณเถรี เมื่ออุปสมบทแล้วได้เห็นน้ำล้างเท้าไหลไปพระนางได้พิจารณาถึงความเกิดขึ้นและความดับของขันธ 5 เหมือนกับน้ำล้างเท้า จิตของพระนางได้หลุดพ้นจากกิเลส ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์ทรงตั้งพระภัททาภุณฺณเถรีภิกษุณีในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายชีปภาภิกษุณี ผู้ตรัสรู้เร็วพลัน (2) พระสิงคาลมาตาภิกษุณี หลังบวชแล้วไม่นานนางเจริญพุทธานุสสติก็ได้บรรลุพระอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลายและทรงยกย่องพระสิงคาลภิกษุณีในเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายสัทธาวิมุตติ คือผู้หลุดพ้นจากกิเลสด้วยศรัทธา

2.3 บทบาทด้านการปกครอง ภิกษุณีที่มีบทบาทเห็นได้ชัดคือ (1) พระนางมหาปชาบดีโคตมี เป็นผู้อาวุโสกว่าภิกษุณีทั้งปวง เป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาก นางจึงได้ดูแลเหล่าบรรดาภิกษุณี ให้คำปรึกษาปัญหา ให้การศึกษาแก่บรรดาภิกษุณี ความเป็นผู้ปกครองของพระนางในการรับผิดชอบต่อภิกษุณีสงฆ์ คล้ายคลึงกับพระพุทธองค์ปกครองภิกษุสงฆ์ พระพุทธองค์ทรงประกาศให้พระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรีเป็นยอดเยี่ยมกว่าภิกษุณีทั้งหลาย เอตทัคคะฝ่ายรัตติกาล ผู้รู้ราตรีนาน คือ นางเป็นผู้เก่าแก่รู้ธรรมก่อนภิกษุณีทั้งหลาย (2) พระภูจจาภิกษุณี เมื่อบวชเป็นภิกษุณีแล้วนางกลับจากทำกรรมฐานล้างเท้าก่อนเข้าห้องนอน เห็นน้ำล้างเท้าไหลไปใกล้บ้างไกลบ้าง นางนำมาพิจารณากับชีวิตสัตว์โลก เจริญวิปัสสนาแล้ว พระภูจจาภิกษุณีพอบัดประทีปไฟก็ได้บรรลุอรหัตผล ในครั้งนั้นปรากฏว่าพระเถรีเป็นผู้แตกฉานพระวินัยอย่างลึกซึ้ง พระพุทธองค์จึงทรงยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายที่ทรงพระวินัย (3) พระโสณาภิกษุณี แม้จะบวชช่วยชาวแคว้นก็สามารถดำรงอยู่ในพระอรหัตผลได้ในเวลาไม่นาน เพราะอาศัยความเป็นผู้ปรารถนาความเพียรไม่เกียจคร้าน ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงตั้งพระโสณาภิกษุณี ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางปรารถนาความเพียร

2.4 บทบาทด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมาเพื่อช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ เพราะการจะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้มนุษย์จะต้องรู้จักใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและจะต้องรู้จักควบคุมความประพฤติของมนุษย์ด้วยกัน นอกจากนี้ศิลปวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องกำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมและเป็นเครื่องกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม วัฒนธรรมการเคารพสิทธิบุคคลจนเป็นประเพณีที่ดำรงในโลกปัจจุบันนี้

2.5 บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นการมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่สังคม ชุมชน ด้านต่างๆ เช่น การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส การให้ความช่วยเหลือด้านสาธารณูปโภคของชุมชน และการส่งเสริมวิชาชีพต่างๆ เป็นต้นเหล่านี้ภิกษุณีทำได้ เช่น ด้านการสาธารณสงเคราะห์นั้นเป็นเครื่องมือขององค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ทรงพลังและมีประสิทธิภาพสูงที่สามารถขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้าต่อไปได้ พุทธศาสนาเชิงรุกด้านการสาธารณสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดสร้างเพื่อประโยชน์อันก่อให้เกิดผลต่อสาธารณะ เช่น การสร้างโรงพยาบาล การสร้างถนน การสร้างศาลา การสร้างอาคาร

เรียน เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการจัดหาสิ่งของ หรือวัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้สำหรับสถานศึกษา หรือสถานที่อื่นใดที่เป็นของสาธารณะ เพราะการจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์

3. สถานะและบทบาทของสถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท การศึกษาเรื่องเพศสภาพกับพระพุทธศาสนามีอย่างกว้างขวางในหลายประเทศที่นับถือศาสนาพุทธซึ่งเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับความพยายามในการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิของผู้หญิงในการที่จะบวชเป็นนักบวชหญิงในพุทธศาสนาหรือที่เรียกว่าภิกษุณีในประเทศไทยแม้จะไม่มีภิกษุณีที่ได้รับการยอมรับการอุปสมบทอย่างถูกต้องแต่ผู้หญิงก็ได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของผู้หญิงที่จะบวชในพระพุทธศาสนาและถือปฏิบัติดังเช่นนักบวชเพศชาย หรือพระสงฆ์ การที่สตรีชาวพุทธในประเทศไทยที่ไม่ได้รับการยอมรับให้อุปสมบทเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนาแม้จะทำการอุปสมบทมาจากประเทศอื่นก็ตามทำให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางเพศที่มีอิทธิพลมาจากความเชื่อของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างหญิงชาย บทบาทการเคลื่อนไหวเรื่องภิกษุณีแสดงให้เห็นการแสดงความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันทางสังคมมีการพยายามรื้อฟื้นการบวชภิกษุณีในฝ่ายเถรวาท โดยทำการบวชมาจากภิกษุณีมหายาน และกล่าวว่าภิกษุณีฝ่ายมหายานนั้น สืบวงศ์ภิกษุณีสงฆ์มาแต่ฝ่ายเถรวาทเช่นกัน แต่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าฝ่ายมหายานมีการบวชภิกษุณีสืบวงศ์มาโดยมิได้กระทำถูกต้องตามพระวินัยปิฎกเถรวาท และมีศรัทธาที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่าง ทำให้มีการไม่ยอมรับภิกษุณีเถรวาทที่บวชมาแต่ฝ่ายมหายานว่า มิได้เป็นภิกษุณีที่ถูกต้องตามพระวินัยปิฎกเถรวาท (กาญจนา สุทธิกุล, 2560)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ภูมิหลังของภิกษุณีเถรวาทในพระพุทธศาสนา ในสังคมชมพูทวีปโบราณได้กีดกันสตรีและปฏิเสธการเข้ามาบวชในศาสนาเพราะคานิยมของสังคมและจารีตประเพณี แต่พระพุทธเจ้ายอมรับให้สตรีเข้ามาบวชในพุทธศาสนาได้จากทุกชั้นวรรณะ โดยไม่มีข้อจำกัด จนทำให้เกิดภิกษุณีรูปแรกคือ พระปชาบดีโคตมีเถรีขึ้นในพระพุทธศาสนา โดยการทูลขออนุญาตของพระอานนทหลังจากที่พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วได้ 5 พรรษา จากนั้นได้มีภิกษุณีอุปสมบทในพุทธศาสนาอีกจำนวนมาก สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคาดหวังให้บุคคล 4 กลุ่มนี้ทำงานด้วยกันเพื่อที่จะประคับประคองพระศาสนาให้ยั่งยืน และทรงระบุชัดด้วยว่า พระศาสนาจะเสื่อมหรือจะเจริญ ก็ขึ้นอยู่กับพุทธบริษัท 4 นี้เอง ในเมื่อบริษัทของเราหายไปบริษัทหนึ่ง จะทำให้พระศาสนาคลอนแคลน ไม่สามารถที่จะตั้งมั่นอยู่ได้ด้วย ความบริบูรณ์ เปรียบเสมือนบ้านที่จะต้องมี 4 เสา เสาหนึ่งมันขาดหายไปก็ทำให้บ้านนั้นขาดความมั่นคง ฉะนั้นฉันใดฉันนั้น พุทธบริษัท 4 จึงมีหน้าที่ในการที่จะช่วยกันรักษาพระศาสนา เพราะฉะนั้นในการบริหารพุทธบริษัทจึงสมควรอย่างยิ่งที่เราจะมองภาพของการเข้ามาร่วมกันในองค์กรบริหารของบริษัท 4

ความเข้าใจที่ว่า การอุปสมบทภิกษุณีต้องเกิดจากสงฆ์สองฝ่าย คืออุปสมบทภิกษุณีก่อน แล้วค่อยอุปสมบทโดยภิกษุสงฆ์ แต่ประเทศไทยไม่มีภิกษุณีสงฆ์ จึงไม่สามารถให้การอุปสมบทภิกษุณีหรือยอมรับว่ามีภิกษุณีได้ เป็นเรื่องที่ต้องทำให้ชัดเจน และสอดคล้องกับอภิญญา ฉัตรข้อฟ้า ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะภิกษุณีในประเทศไทย: ศึกษากรณีธัมมวันทนา” ผลการวิจัยพบว่า ภิกษุณีธัมมวันทนาเป็นหญิงไทยคนแรกที่ได้บวชเป็นภิกษุณีตามนิกายเถรวาทที่

ประเทศศรีลังกาเมื่อพ.ศ. 2544 เป็นเจ้าอาวาสวัดทรงธรรมกัลยาณี ในกรณีนี้มหาเถรสมาคมได้มีมติห้ามมิให้มีการบวชภิกษุณีขึ้นในประเทศไทย (อภิญา ฉัตรช่อฟ้า, 2562) ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะภิกษุณีในประเทศไทยเป็นไปตามทฤษฎีการสื่อสารสากลทั่วไป ท่านมีคุณสมบัติเพียบพร้อมในฐานะ “ผู้ส่งสาร” เนื่องจากท่านได้ปริญญาเอกด้านศาสนาพุทธ อดีตาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีประสบการณ์การค้นคว้าวิจัยด้านพุทธศาสนา นอกจากนี้ท่านยังได้รับการบ่มเพาะจากมารดาของท่านซึ่งได้บวชเป็นภิกษุณีในนิคายมหายานจากประเทศไต้หวันเมื่อ พ.ศ. 2514 ดังนั้น “สาร” ที่ท่านสื่อสารออกมาจึงมุ่งให้สาธารณชนตระหนักถึงสถานะที่ต่ำต้อยของภิกษุณี

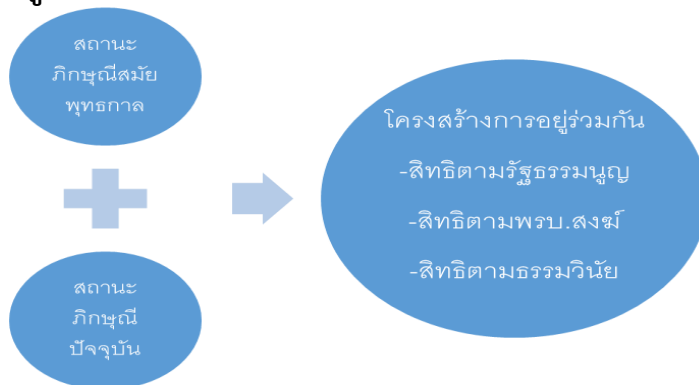
2. สถานะและบทบาทต่อความมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในจำนวนพุทธบริษัทนั้นได้มีสตรีจำนวนหนึ่งได้มาอุปสมบทเป็นภิกษุณี ทำให้เกิดบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา สตรีที่ได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุณีแล้วยังได้รับการยอมรับจากสังคมและได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์จะเห็นได้จากที่พระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งภิกษุณีในตำแหน่งเอตทัคคะ คือ เป็นผู้เยี่ยมในด้านต่างๆ จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของภิกษุณีในครั้งพุทธกาลพบว่าภิกษุณีจำนวน 13 รูปที่ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเด่นชัดจนจนได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่ามีความเป็นเลิศในบทบาทต่างๆ

3. สถานะและบทบาทของสถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ข้อบัญญัติให้ภิกษุสงฆ์ในการสอบถามอันตรายิกธรรม 24 ประการ ต่อหญิงผู้บวชเป็นภิกษุณีก็ยังคงมีอยู่ทุกประการ เช่นกันยังไม่ปรากฏที่ใดในพระไตรปิฎกเลยว่ามีพุทธบัญญัติให้เพิกถอนเสีย นั่นหมายความว่า หากภิกษุสงฆ์มีความพร้อมที่จะให้การอุปสมบทหญิงเป็นภิกษุณีย่อมทำได้เพราะเป็นพุทธบัญญัติเดิมและสิทธิต่างๆ ของพระภิกษุสงฆ์ยังคงมีอยู่บริบูรณ์ ส่วนข้อแย้งที่ว่าพระพุทธองค์อนุญาตให้ภิกษุณีสงฆ์เป็นผู้สอบถามอันตรายิกธรรม 24 ประการกับหญิงผู้บวชเป็นภิกษุณี และในพระไตรปิฎกปรากฏบทสวดให้ภิกษุณีสงฆ์สวดด้วย และเป็นบทเดียวกันกับที่ภิกษุสงฆ์สวดประกาศให้การอุปสมบทภิกษุณี ด้วยบริบทแบบนี้ย่อมตีความได้ชัดเจนว่าการอุปสมบทโดยภิกษุณีย่อมมิใช่การอุปสมบทที่สมบูรณ์แม้จะใช้บทสวดเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนั้นการอุปสมบทโดยภิกษุณีมีความหมายหรือ ขอบเขตเช่นไร ผู้วิจัยมีความเชื่อโดยสุจริตว่าการมีภิกษุณีเป็นคุณกับพระพุทธศาสนา เป็นการเติมเต็มพุทธบริษัทที่พระพุทธองค์ทรงตั้งไว้ สถาบันสงฆ์เป็นองค์กรที่ทรงอำนาจในการทำให้การบวชภิกษุณีสำเร็จลุล่วง

พระพุทธศาสนาเป็นของพระพุทธเจ้า พระองค์เป็นผู้ดำริให้เกิดพุทธบริษัท 4 คนทั้งหลายที่เป็นพุทธบุตร พุทธธิดา มีศรัทธายอมรับ ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ด้วยความเชื่อมั่น พุทธศาสนิกชนผู้มุ่งมั่นที่จะรักษาไว้ เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนมั่นคง เมื่อมีการสูญสิ้นไปของบริษัทหนึ่งคือ ภิกษุณี ชาวพุทธทั้งหลายจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะร่วมกาย วาจา ใจ หาหนทางที่จะเติมเต็มส่วนที่ขาดสูญหายไปอย่างถาวรชีวิตเป็นพุทธบูชาใช้หรือไม่ ควรมิควรก็ต้องให้บริษัททั้งสามร่วมใจให้บริษัทที่สูญไปกลับคืนมา

องค์ความรู้ใหม่

คำอธิบาย ด้วยรูปแบบของการเป็นภิกษุณีนั่นกล่าวถึงสิทธิซึ่งอยู่ภายใต้สิทธิหลักสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ การตรวจสอบจากองค์กรอิสระอย่างสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติซึ่งเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามความในรัฐธรรมนูญ และได้มีผลตรวจสอบไปยังมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และกระทรวงต่างประเทศ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามความในรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีผลผูกพัน สาระสำคัญของกรณีศึกษานี้คือ 1) ผลการตรวจสอบของคณะกรรมการด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นข้อยืนยันชัดเจนว่า พระราชบัญญัติจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่ได้ 2) การอ้างอิงตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แต่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 มาตรา 4 ซึ่งเป็นผลสรุปของคณะกรรมการด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินั้นเป็นข้อยืนยันชัดเจนว่า การอ้างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เพื่อบังคับใช้กับบุคคลที่อยู่นอกเขตอำนาจของมหาเถรสมาคม (ซึ่งใช้ได้กับภิกษุสงฆ์ไทยเท่านั้น – มาตรา 5 ทวิ พ.ร.บ.สงฆ์ พ.ศ. 2505) เป็นสิ่งที่กระทำไม่ได้

แต่ข้อเสนอหนึ่งที่เป็นหลักปฏิบัติของสังคมสงฆ์นั้นมีความพิเศษในแง่ของข้อกำหนดทางวินัยที่พระพุทธเจ้าตั้งขึ้น เมื่อพระองค์ตั้งขึ้นก็ต้องมีการจัดการวางหลักเกณฑ์กติกาให้เรียบร้อย ซึ่งจะพูดถึงสิทธิ ก็เหมาะสมที่จะกล่าวว่าเป็นสิทธิที่พระองค์จะจัดการให้เกิดเป็นกฎนั้นได้ พระองค์ก็ตั้งเป็นระบบที่เรียกว่า “วินัย” เพื่อให้เป็นสภาวะแวดล้อมที่เกื้อกูลที่สุดต่อการจะบำเพ็ญไตรสิกขา หรือปฏิบัติในแนวทางที่พระองค์ที่มีพระราชประสงค์

บทสรุป

ภิกษุณีเถรวาทในสังคมไทยมีสถานภาพและบทบาทที่อยู่ในระดับต่ำมาก จึงทำให้มีภิกษุณีเถรวาทหลายรูปได้ออกมาแสดงบทบาทเพื่อที่ต้องการการยอมรับจากสังคมไทยต่อผู้เพื่อที่จะให้พระพุทธศาสนามีพุทธบริษัทครบทั้ง 4 เหล่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลได้พบปัญหาหลายด้านเช่น ภิกษุณีเถรวาท ไม่ได้รับการยอมรับ ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการให้การนับถือหรือรับรองสถานภาพและบทบาทในสังคมไทย ในขณะที่อุบาสิกามีบทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่งของสตรีได้รับการรับรองในองค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทย แต่สถานภาพและบทบาทของภิกษุณีเถรวาท กลับไม่ได้รับการเหลียวแลแต่อย่างใด ทางกฎหมายก็ไม่มีรับรองสิทธิของสตรีในการบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุณีเถรวาทในทางการเมืองระดับชาติได้ให้โอกาสแก่สตรีไทยในการมีส่วนร่วม แต่ไม่ให้อำนาจแก่สตรีที่จะ

เป็นภิกษุณีสะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันในระบบสังคมและวัฒนธรรมไทย ดังนั้นผู้หญิงไทยจึงมีสถานะเพียงผู้ปฏิบัติโดยไม่มีโอกาสในการเป็นผู้สืบศาสนาเหมือนกับผู้ชายแม้ว่าภิกษุณีจะเป็นหนึ่งในพุทธบริษัทซึ่งพระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทของสถาบันสงฆ์ไทย” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่มาจากผลการวิจัย สรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการวิจัยเรื่อง “สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทของสถาบันสงฆ์ไทย” มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

- 1) คณะสงฆ์ควรกำหนดบทบาทของภิกษุณีในสังคมไทย ในพระพุทธศาสนาให้ชัดเจนกว่าที่เป็นอยู่
- 2) ควรมีการออกกฎ ระเบียบ แบบแผนที่เป็นทางการให้สิทธิเสรีภาพแก่ภิกษุณีให้ชัดเจนกว่าที่เป็นอยู่

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 1) งานวิจัยฉบับนี้คงก่อให้เกิดมุมมองที่แตกต่างแก่ผู้สนใจศึกษาสถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนา และจักเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมสงฆ์ในอนาคต
- 2) งานวิจัยฉบับนี้คงจักเป็นข้อมูลอ้างอิงสำหรับการศึกษาในเรื่องนี้ได้อีกช่องทางหนึ่งของการศึกษาไทย

3. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไปนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

- 1) ควรมีการส่งเสริมการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ภาคสนาม เพื่อสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวงการสงฆ์ไทย
- 2) ควรมีการส่งเสริมวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อหาความเที่ยงตรงและข้อมูลจริงที่สังคมต้องการให้ตรงมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2539). *การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). *ตอบ ดร.มาร์ติน พุทธวินัย ถึง ภิกษุณี*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พลเผ่า เพ็งวิภาศ. (2561). *การวิเคราะห์บทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2521). *พระพุทธประวัติจากพระโอษฐ์*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ.

กาญจนา สุทธิกุล. (2560). *กฎหมายที่ภิกษุณีต้องรู้*. นครปฐม: วัดทรงธรรมกัลยาณีภิกษุณีอาราม.
 อภิญา ฉัตรช่อฟ้า. (2562). “การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะภิกษุณีในประเทศไทย: ศึกษากรณี
 ธรรมนันทา”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารการเมือง*. บัณฑิตวิทยาลัย:
 มหาวิทยาลัยเกริก.

การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา:
โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร

The Application the Threefold Training (Tri-Sikkhā) for
Development of Youth Learning, Case Study: Bangphrom School
Bangkok Province

¹พระเสกสรร ปณฺญาวชิโร (ใจกล้า) Pra Seksan Panyawachiro (Jaikla)

โยตะ ชัยวรมันกุล Yota Chaiworamankul

³ธวัช หอมทวนลม Thawash Homtuanlom

¹²³วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhaphanya Sridvaravadi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: yota.chai.1339@gmail.com

Received April 21, 2023; Revised May 25, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ศึกษาวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 169 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ แบบสอบถามปลายเปิด และแบบสัมภาษณ์ สถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้การทดสอบด้วยค่าสถิติไคสแควร์ (χ^2) โดยใช้ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการศึกษาพบว่า 1) การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชนกรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน พบว่าด้านหลักการประยุกต์ใช้ความรู้ในระดับสูงสุด รองลงมา คือ ด้านหลักการเรียนรู้กระบวนการ และด้านหลักการมีส่วนร่วมทางร่างกายอยู่ในระดับน้อยที่สุด 2) ผลการหาค่าความสัมพันธ์การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชนโรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร พบว่าตั้งแต่สมมติฐานที่ 1-5 นักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการ

เรียนรู้ของเยาวชนกรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้
 3) สภาพปัญหาเกี่ยวกับการหาค่าความสัมพันธ์การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้
 ของเยาวชนกรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนไม่เข้าใจวิธีการ
 สร้างความรู้เกี่ยวกับไตรสิกขา การแสดงความคิดเห็นของนักเรียนแต่ละคนต่างกัน และข้อเสนอแนะ
 คือ เน้นการสอนผู้เรียนด้วยวิธีการสร้างความรู้เกี่ยวกับไตรสิกขาให้มากขึ้น ผู้สอนต้องให้ผู้เรียนเน้น
 การแสดงความคิดเห็นออกมาเพื่อแสดงความกล้าคิดกล้าแสดงออก

คำสำคัญ: การประยุกต์; ไตรสิกขา; การพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน

Abstract

The research title has objectives of this research were: 1.to study the application of the Tri-Sikkhā principles for the development of youth learning. Case study: Klong Bang Phrom School, Bangkok, 2. to study the relationship between personal factors and the application of the Tri-Sikkhā principles to develop youth learning 3. to propose guidelines for applying the Tri-Sikkhā principles to the development of youth learning. Case study: Klong Bang Phrom School, Bangkok. Study research using quantitative research methodology. (Quantitative Research) data was collected using questionnaires. At Khlong Bang Phrom School in Bangkok, 315 students received 169 primary school students by opening a ready-made table (Krejcie and Morgan). The tool was used as a questionnaire. It is a checklist type with a 5-level evaluation scale, an open-ended questionnaire, and an interview form. The statistical significance level is set at 0. 05. The results of the study found that: 1) Khlong Bang Phrom School is a case study of the application of Tri-Sikkhā principles to youth learning development. Bangkok Overall, it was at a high level (= 4.04) and when considering the details of each aspect, it was found that the students had opinions on the application of the Tri-Sikkhā principles to develop youth learning: a case study: Khlong Bang Phrom School. Bangkok the principle of applying knowledge was the highest (= 4.37), followed by the principle of process learning (= 3.99), and the principle of physical participation was the lowest (= 3.93). 2) The results of finding the relationship value of applying the Tri-Sikkhā principles for the development of youth learning. it was found that from hypotheses 1–5, students had no relationship with the application of the Tri-Sikkhā principles to develop youth learning: Khlong Bang Phrom School, Bangkok, which rejects the hypothesis 3) Conditions of problems relating to the application of the Tri-Sikkhā principles for the development of youth learning: a case study of Khlong Bang Phrom School the Bangkok Metropolitan Administration found that students did not understand how to build knowledge about the Tri-Sikkhā and the opinions of each student were

different. And the suggestion is to focus on teaching learners how to build more knowledge about the Tri-Sikkhā. The instructor must have the learners focus on expressing their opinions to show the courage to think and act assertively.

Keywords: The Application; Threefold Training (Tri-Sikkhā); Development of Youths

บทนำ

การพัฒนาคนเป็นเรื่องสำคัญของประเทศไทย ที่จะสร้างเสริมให้คนไทยเป็นคนมีร่างกายและจิตใจที่มีคุณภาพ มีความพร้อมที่จะดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน ที่จะเป็นคนกลางในการพัฒนาประเทศไทยในอนาคต จะเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการพัฒนาจากภาครัฐเป็นอย่างยิ่ง แต่ปัญหาที่พบในสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน กลับพบว่าปัญหาสังคมไทยควบคู่ไป กับปัญหาเด็กและเยาวชน ได้ทวีความรุนแรงและมีความหลากหลายมากขึ้นกว่าอดีตที่ผ่านมา ชาวที่ได้ รับทราบจากสื่อต่างๆ ล้วนแต่เป็นปัญหาที่รุนแรงอย่างไม่น่าเชื่อ แต่สาเหตุแห่งปัญหา ที่เกิดขึ้นส่วน หนึ่งมาจากสภาพแวดล้อมและเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสพัฒนาทางเทคโนโลยี สารสนเทศ และการ สื่อสารไร้พรมแดนในแนวทางโลกาภิวัตน์ซึ่งต่างมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อ สร้างความมั่นคงในด้าน เศรษฐกิจ ทำให้คนมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น แต่เกิดปัญหาด้าน พฤติกรรม คือ การหย่อนใน ศีลธรรม จริยธรรม ปัญหาสังคมหลายด้านยังรุมล้อมคุกคามเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ให้หลง ผิดและพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเดิม ขาดระเบียบวินัย ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ดีงาม ตามโครงสร้างของสังคมไทยหายไป พร้อมกับการล่มสลายของสถาบันครอบครัว ซึ่งทำให้ภูมิคุ้มกัน ของเด็กเยาวชน นักเรียนนักศึกษาที่จะต้านทาน กับสภาพปัญหาแวดล้อมต้องขาดความมั่นคง (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2549)

โดยการจัดการศึกษาที่ผ่านมายังไม่เป็นไปตามความมุ่งหมายและหลักการแห่ง พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ได้กำหนดไว้ว่า “มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้อง เป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มี จริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และ “มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่เสรีภาพ ความ เคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยรู้จัก รักษาผลประโยชน์ ส่วนรวมและของประเทศชาติรวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติการ กีฬา ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และ เรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างต่อเนื่อง” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

ในความเจริญทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้ทำให้เราเข้าสู่สังคมโลกาภิวัตน์ เป็นโลกที่ เชื่อมโยงถึงกันหมดหรือที่เรียกว่าโลกไร้พรมแดน การใช้ดาวเทียมและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ไยแก้วนำ แสงได้ทำให้คนมีหุติพิพตาทิพย์ สามารถนำอดีต มาฉายในปัจจุบัน สามารถติดต่อสัมพันธ์กันข้ามฟ้า และข้ามโลก การส่งและรับข่าวสารข้อมูลสามารถ กระจายไปสู่ผู้รับโดยไม่จำกัดเวลาสถานที่ เทคโนโลยีหลักอันได้แก่เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยี สื่อสารโทรคมนาคมและเทคโนโลยี

เกี่ยวกับฐานข้อมูล ได้ช่วยสร้างเครือข่ายทางการศึกษา การเมือง วัฒนธรรม ธุรกิจ บันเทิง ฯลฯ จนกระทั่งชาวสารกลายเป็นสิ่งที่ต้องเสปในชีวิตประจำวัน หาไม่แล้ว เราจะไม่สามารถปรับตัวได้ในความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเทศเข้าสู่การเป็นสังคมบริโภคอย่างรวดเร็ว ทำให้เราพบเห็นความ เจริญของบ้านเมืองทางด้านวัตถุ แต่ถดถอยทางด้านการพัฒนาจิตใจช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคม ขยายตัวมากขึ้นระหว่างผู้คนในเมืองและชนบท ภูมิปัญญาถูกลดทอนความสำคัญ ครอบครัวยุคใหม่ ท้องถิ่นอ่อนแอลดลง เพราะขาดหลักในการพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบการศึกษาในโรงเรียน ที่พัฒนาอย่างแยกส่วน มุ่งผลิตคนเก่ง เน้นวิชาความรู้เป็นเป้าหมายหลัก จึงไม่สามารถจัดการศึกษาให้ผู้เรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงไม่สามารถผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพและมีกำลังรับมือกับปัญหา ในชุมชนของตน หรือมาตรวัดความรู้ผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดต่อการกระทำผิดทำนองคลองธรรม ในที่ลับและที่แจ้ง เราจึงพบเห็นการทุจริตคอร์รัปชันและการแข่งขันอย่างเอาเปรียบเกิดขึ้น ในทุกภาคส่วนของประเทศไทย รวมถึงความละเอียดอ่อนหน้าที่และตัวบทกฎหมายจนเกิดความเสียหาย อย่างรุนแรง สร้างความอ่อนแอให้กับประเทศชาติอย่างมาก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547)

โดยสังคมไทยเห็นว่าการมีโลกทัศน์ค่านิยมและอุดมการณ์ที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนา พุทธ เป็นอย่างมากที่เห็นได้ชัดคือความคิดเรื่องกรรมบาปบุญและบุญคุณการเน้นคุณค่าทาง จิตใจ ความรู้สึกแนวคิดทางพุทธศาสนาประกอบกับวิถีชีวิตที่เน้นการผลิตแบบพอเพียงชีพทำให้ ประชาชนมีการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายสมถะรู้จักแบ่งปันช่วยเหลือกันและพอเพียงในสิ่งที่ตนเอง มีอยู่อย่างรักตาม ค่านิยมและวัฒนธรรมต่างๆ เหล่านี้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่เศรษฐกิจเฟื่องฟู (พระพรหมคุณาภรณ์, 2549) ซึ่งให้เห็นถึงการ พัฒนาหลักไตรสิกขาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนว่า ค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้ โดยเริ่มที่ สถาบันครอบครัว สถาบัน ศึกษา และสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่สนับสนุนร่วมกันส่งเสริมปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมที่ดี มี อิทธิพลต่อการหล่อหลอมค่านิยมที่ดีให้กับเยาวชนได้ ข้อค้นพบที่น่าสนใจ ของการวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือ เยาวชนมีการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาตามหลักพุทธธรรม สูงขึ้น เนื่องจาก การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) มีครูผู้สอนเป็นกัลยาณมิตรที่รัก คอยชี้แนะ สนับสนุน การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการฝึกอบรมระบบการศึกษาที่สมบูรณ์ จะต้องมียุคประกอบพร้อมทั้งศีล สมาธิ และปัญญา โดยหลักการศึกษาหรือการฝึกฝนอบรม ที่ กำหนดขึ้นเพื่อแก้ปัญหา เป็นกระบวนการสร้างปัญญา นำไปสู่สภาพของชีวิต เป็นไป เพื่อความ ดำรงอยู่ด้วยดีร่วมกันในสังคมได้ ดังนั้นโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นสถานศึกษาที่ดำเนินในทางของพระ พุทธะ คือ ท่านผู้รู้ - ผู้ตื่น - ผู้เบิกบาน ความรู้- ความตื่น - ความเบิกบานนั้น เป็นลักษณะ 3 ด้าน ของแกนอันเดียว คือ ปัญญา ที่พัฒนาประณีตยิ่งขึ้นไป ในจิตใจที่ติงาม สุขสดใสมีพลังเข้มแข็งด้วย สมาธิ โดยมีการสื่อสารและ พฤติกรรมที่สัมพันธ์อย่างเกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเป็น ฐานรองรับสนับสนุน ทำให้เกิด การพัฒนาที่การศึกษา 3 ด้านบูรณาการเป็นไตรสิกขา สถานศึกษาที่ ประกอบด้วยผู้บริหาร ครูอาจารย์ ตลอดจนมาถึงบุคลากรในวงการศึกษาทั้งปวง และกว้างออกไป ทั่วถึงชุมชนและสังคม ทั้งหมด เป็นกัลยาณมิตร ที่ช่วยกันชักนำส่งเสริมกล่อมเกล้าให้เด็กนักเรียนใช้ กลไกแห่งโยนิโสมนสิกา ความรู้คิดของตนขับเคลื่อนตัวเองให้ก้าวไปในวิถีแห่งไตรสิกขานั้น ซึ่ง ความก้าวหน้าไป หมายถึง ความเพิ่มพูนแห่งความเก่งกล้าเจียบคม พร้อมด้วยความดีงามที่ประสา

กลมกลืนกับความสุขความ แจ่มใสเบิกบาน สู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้มีชีวิตดีงาม และร่วมสร้างสรรค์สังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล กับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นประถม โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร จำนวน 315 คน และและสุ่มตัวอย่างด้วยตารางเครื่องสุ่มและมอร์ได้จำนวนนักเรียนชั้นประถมจำนวน 169 คน

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้ 1. ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย 3. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 4. สร้างเครื่องมือการวิจัย 5. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข 6. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ 7. ปรับปรุงแก้ไข 8. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

ลักษณะของเครื่องมือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระดับชั้นประถม และการเรียนธรรมศึกษา

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร โดยที่ผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องแสดงความคิดเห็นจากคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดให้ตรงกับระดับใดที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง

ผู้วิจัยได้นำค่าเฉลี่ยมาใช้ในการบรรยายลักษณะของตัวแปร จึงได้กำหนดเกณฑ์ของค่าเฉลี่ยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ไว้ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80 คะแนน ถือว่ามีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน ในระดับน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60 คะแนน ถือว่ามีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

ของเยาวชน ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40 คะแนน ถือว่ามีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20 คะแนน ถือว่ามีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00 คะแนน ถือว่ามีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน ในระดับมากที่สุด

ทั้งนี้ได้กำหนดระดับการบริหารจัดการไว้ 3 ระดับ ซึ่งเรียกว่า มาตรฐานอันตรภาค (Nominal) คือ ค่าเฉลี่ย 3.67 – 5.00 อยู่ในระดับสูง ค่าเฉลี่ย 2.34 – 3.66 อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.00 – 2.33 อยู่ในระดับต่ำ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร

1. นำแบบสอบถามจำนวน 169 ชุด โดยประชากรที่เป็นนักเรียนประถมในโรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร เก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการเก็บคืน

2. รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนจากนักเรียนประถมในโรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ทั้งหมดโดยอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ จำนวน 169 ชุด คิดเป็นแบบสอบถามที่ได้รับคืนร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2) ความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของนักเรียน เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3) ในการทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย เพศ อายุ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระดับชั้นประถม และการเรียนธรรมศึกษา กับตัวแปรตามได้แก่ การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อการพัฒนาชีวิตของเยาวชนในโรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยใช้การทดสอบด้วยค่าสถิติไคสแควร์ (χ^2) โดยใช้ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4) ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิดผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม จากนั้นจึงจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามสาระสำคัญที่ได้กำหนดไว้ในคำถามปลายเปิด แล้วจึงวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ผลการวิจัย

ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีดังนี้ นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีเป็นเพศชาย จำนวน 109 คน คิดเป็น ร้อยละ 64.5 มีอายุ 7 – 9 ปี จำนวน 90 คน คิดเป็น ร้อยละ 53.3, มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเกรดเฉลี่ยต่ำกว่า 2.50 จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 46.7, ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 3 จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 50.9 เคยเรียนธรรมศึกษา จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 82.8

1. ผลการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 1) ด้านหลักการสร้างความรู้ 2) ด้านหลักการปฏิสัมพันธ์ 3) ด้านหลักการเรียนรู้กระบวนการ 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วมทางร่างกาย และ 5) ด้านหลักการประยุกต์ใช้ความรู้ พบว่า การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.04$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า ด้านหลักการประยุกต์ใช้ความรู้อยู่ในระดับสูงสุด ($\mu = 4.37$) รองลงมา คือ ด้านหลักการเรียนรู้กระบวนการ ($\mu = 3.99$) และด้านหลักการมีส่วนร่วมทางร่างกายอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\mu = 3.93$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุป ได้ดังนี้

1.1 การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ด้านหลักการสร้างความรู้ในระดับมาก ($\mu = 3.95$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า การเน้นการสร้างความรู้หลักไตรสิกขาเพื่อเป็นประสบการณ์ สร้างเสริมชีวิตอยู่ในระดับสูงสุด ($\mu = 4.12$) รองลงมา คือ ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนา ศิล สมาธิ และ ปัญญาขณะเรียนและทำกิจกรรมไปพร้อมๆ กัน ($\mu = 4.10$) และน้อยที่สุดการเรียนรู้หลักไตรสิกขาสามารถพัฒนาสติปัญญากับผู้เรียนอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\mu = 3.64$)

1.2 การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ด้านหลักการปฏิสัมพันธ์ ($\mu = 3.95$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า การปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นๆ มีประโยชน์ต่อผู้เรียน และสามารถนำหลักไตรสิกขามาเรียนรู้ได้อยู่ในระดับสูงสุด ($\mu = 4.28$) รองลงมา คือ สามารถทำให้เกิดกิจกรรมที่ดีเปิด ทำให้ผู้เรียนได้นำเสนอหลักไตรสิกขาในรูปแบบใหม่ๆ ($\mu = 4.27$) และน้อยที่สุดการเรียนรู้เกี่ยวกับ ศิล สมาธิ และ ปัญญาทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ($\mu = 3.65$)

1.3 การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ด้านหลักการเรียนรู้กระบวนการ ($\mu = 3.99$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญในการเรียนเกี่ยวกับไตรสิกขาอยู่ในระดับสูงสุด ($\mu = 4.23$) รองลงมา คือ ผู้เรียนคิดว่าหลักไตรสิกขา คือ ศิล สมาธิ และการปัญญา สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นทางสังคม เพื่อนๆ และครูอาจารย์ ($\mu = 3.98$) และน้อยที่สุดผู้เรียนคิดว่าควรมีการเน้นกิจกรรมเพื่อเสนอแนวทางความคิดเห็นต่างๆ หรือนำมาใช้ในการทำงานกลุ่มร่วมกัน ($\mu = 3.78$)

1.4 การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ด้านหลักการมีส่วนร่วมทางร่างกาย ($\mu = 3.93$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า ทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การแสดงความคิดเห็น และทัศนคติ เกี่ยวกับไตรสิกขาอยู่ในระดับสูงสุด ($\mu = 4.12$) รองลงมา คือ การเรียนแต่ละรอบเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และหลักไตรสิกขาสามารถเข้าใจได้โดยง่าย ($\mu = 3.98$) และน้อยที่สุดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนมีการเรียนรู้มากขึ้น บรรยากาศสนุกสนาน มีความหลากหลายในเรื่องของไตรสิกขา ($\mu = 3.84$)

1.5 การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ด้านหลักการประยุกต์ใช้ความรู้ ($\mu = 4.37$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า ทำการเรียนรู้หลักไตรสิกขาสามารถเสริมความรู้กับผู้เรียน และนำทฤษฎีไปใช้ได้ ($\mu = 4.50$) รองลงมา คือ การเรียนหลักไตรสิกขาเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต และเป็นเป้าหมายสำคัญกับตัวผู้เรียน ($\mu = 4.44$) และน้อยที่สุดการเรียนรู้หลักไตรสิกขาสามารถเพิ่มสาระ และกิจกรรมกับผู้เรียนได้ ($\mu = 4.21$)

2. ผลการหาค่าความสัมพันธ์การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร

สมมุติฐานที่ 1 เพศของนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ซึ่งปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้

สมมุติฐานที่ 2 อายุของนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ซึ่งปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้

สมมุติฐานที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ซึ่งปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้

สมมุติฐานที่ 4 ระดับชั้นประถมของนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ซึ่งปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้

สมมุติฐานที่ 5 การเรียนธรรมศึกษา ของนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ซึ่งปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้

3. การวิเคราะห์ เกี่ยวกับสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะ การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร สรุปได้ดังนี้

3.1) สภาพปัญหาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย คือนักเรียนไม่เข้าใจวิธีการสร้างความรู้เกี่ยวกับไตรสิกขา, การแสดงความคิดเห็นของนักเรียนแต่ละคนต่างกัน, การเรียนไตรสิกขามักมี

สถานการณ์ที่ไม่อาจเอากิจกรรมมาใช้ได้จริง, บรรยายภาคในการเรียนบางครั้งผู้เรียนชุกชน ทำให้การเรียนรู้บางที่ก็ไม่รู้เรื่อง และการเรียนรู้บางครั้งไม่สามารถเสริมทฤษฎีกับหลักไตรสิกขาได้บางอย่าง

3.2) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย สอนผู้เรียนด้วยวิธีการสร้างความรู้เกี่ยวกับไตรสิกขาให้มากขึ้น, ผู้สอนต้องให้ผู้เรียนเน้นการแสดงความคิดเห็นออกมาเพื่อแสดงความกล้าคิดกล้าแสดงออก, ควรมีการปรับใช้การเรียนไตรสิกขาให้เข้ากับสถานการณ์จริง, ควรมีการจัดการบรรยายภาคในการเรียนบางครั้งให้เรียนสนุกสนาน ทำให้การเรียนรู้ไม่ตึงเครียด และควรมีการจัดการเรียนรู้เสริมทฤษฎีกับหลักไตรสิกขาให้กับผู้เรียน

อภิปรายผลการวิจัย

1) การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ด้านหลักการสร้างความรู้ในระดับมาก ($\mu = 3.95$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร การเน้นการสร้างความรู้หลักไตรสิกขาเพื่อเป็นประสบการณ์สร้างเสริมชีวิตอยู่ในระดับสูงสุด ($\mu = 4.12$) จากตัวเลขระดับความสนใจที่สะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้คู่กับการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาเป็นนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิชิต สงวนไกรพงษ์ ทำวิจัยเรื่อง “พัฒนาการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า พระพุทธเจ้าตรัสหลักไตรสิกขาไว้ในวัชชีปุตตสูตร ทุติยสิกขัตตยสูตร และตติยสิกขาสสูตร ไตรสิกขามีความหมายว่า การฝึกอบรมด้านความประพฤติ จิต และปัญญา ไตรสิกขาสามารถจัดประเภทได้ตามหลักไตรสิกขา ตามมรรคมองค์แปด และตามธรรมชั้นสาม ความสำคัญของหลักไตรสิกขา คือ เป็นที่หลอมรวมสิกขาบทในปาฏิโมกข์ เป็นสิกขาบทเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ มีอิทธิพลสำคัญทางคัมภีร์พระพุทธศาสนา สารสำคัญของหลักไตรสิกขามี 3 อย่าง คือ ศีล สมาธิและปัญญากระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาบุคคลมี 2 หลักธรรม คือ 1) หลักไตรสิกขา 2) หลักอริยมรรคมองค์ 8 การนากระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาตามหลักไตรสิกขาไปพัฒนาบุคคลนั้นต้องสร้างศรัทธาและปัญญาให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้น ก่อนคือการสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้น นั่นเอง เมื่อเกิดสัมมาทิฐิแล้วจึงนำหลักธรรมต่างๆ เข้าสู่กระบวนการพัฒนาตามความเหมาะสมเมื่อ สิ้นสุดกระบวนการพัฒนาแล้วจะต้องหาการประเมินผลใน 4 ด้าน คือ ด้านกาย ศีล จิต และปัญญา มีเป้าหมายสุดท้ายคือคุณภาพชีวิตที่มีคุณค่าต่อตนเอง ต่อสังคมและประเทศชาติ นั่นคือชีวิตที่พัฒนาแล้ว ประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญาอย่างแท้จริง (วิชิต สงวนไกรพงษ์, 2557)

2) การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ด้านหลักการปฏิสัมพันธ์ ($\mu = 3.95$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร การปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นๆ มีประโยชน์ต่อผู้เรียน และสามารถนำหลักไตรสิกขามาเรียนรู้ได้อยู่ในระดับสูงสุด ($\mu = 4.28$) จากผลการศึกษาซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้เกิดขึ้นในเยาวชนได้เป็นอย่างดี ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอำพล คุณงกร ได้วิจัยเรื่อง ศีลขาบทบาทของพระสงฆ์

ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พบว่า กลุ่มผู้ปกครองมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านการอบรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน กลุ่มเยาวชน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 17 ปี มีระดับการศึกษาม.6/ปวช. ที่เยาวชนเคยเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์คือ ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาจำนวนร้อยละของเยาวชนที่เคยเข้ารับการอบรมตามบทบาทของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามากที่สุด และความถี่ในการทำกิจกรรมมีจำนวน 5-10 ครั้งต่อปีความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมคือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มเยาวชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน (พระมหากำพล คุณงกร, 2553)

3) การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ด้านหลักการเรียนรู้กระบวนการ ($\mu = 3.99$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ท่าน การใช้หลักทางศาสนาในการศึกษาเพื่อฝึกฝนพัฒนาตน ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญในการเรียนเกี่ยวกับไตรสิกขาอยู่ในระดับสูงสุด ($\mu = 4.23$) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของพระจิรวัดน์ อุตตมเมธี (วุฒิพงศ์) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การศึกษาเพื่อพัฒนาตนตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)” ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาตนตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) หมายถึงการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม ซึ่งสามารถช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้ เช่น วีรบุรุษและนักปราชญ์ทั้งหลายได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ในการดำรงชีวิตเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน การใช้การศึกษาเพื่อฝึกฝนพัฒนาตน ก็เพื่อความไม่มีทุกข์และเป็นอิสรภาพทางกาย อิสรภาพทางสังคม อิสรภาพทางจิตใจ และ อิสรภาพทางปัญญากระบวนการฝึกฝนพัฒนาตนได้แก่หลักไตรสิกขา หรือศีลสมาธิและปัญญา ไตรสิกขาได้มีความสำคัญทั้งในฐานะเป็นหลักการเพื่อการดับกิเลส และเป็นรากฐานสำคัญของการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมอีกทั้งเป็นวิธีการปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยพัฒนาบุคคลไปตามลำดับจากปุถุชนไปสู่อริยบุคคล หลักาวนา 4 สำหรับตรวจสอบบุคคลผู้ได้รับการพัฒนาตนแล้วจะสะท้อนออกมาทางกาย ศีล (สังคม) จิต (อารมณ์) ปัญญา ปรากฏให้เห็นได้ในการดำเนินชีวิตของเขาเหล่านั้น การศึกษากับการพัฒนาตนจึงได้มีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นอย่างมากโดยมีหลักการฝึกฝน คือ ไตรสิกขาและมีหลักตรวจสอบคืออภาวนา 4 การศึกษาช่วยให้มนุษย์ถึงจุดหมายของชีวิต ขณะเดียวกันการพัฒนาตนจาเป็นจะต้องพึ่งการศึกษาจุดมุ่งหมายของชีวิตจึงจะสัมฤทธิ์ผล ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้จึงไม่สามารถแยกออกจากชีวิตของมนุษย์ได้ การศึกษาตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) พบว่า ท่านได้วางแนวทางในการศึกษาไว้ เพื่อให้บุคคลรู้จักชีวิต และวิธีการดำเนินชีวิตของตนอย่างถูกหลักธรรมและประเพณีแล้วพัฒนาการดำเนินชีวิตไปสู่ประโยชน์สุขตามแบบอย่างที่เขาโลกจะพึงได้รับ คือการอยู่ดีกินดี การประกอบสัมมาอาชีพ อันเป็นประโยชน์ที่พึงได้รับในปัจจุบัน และให้เข้าใจการสืบทอดของชีวิต ได้แก่การเวียนว่ายตายเกิดแล้วพัฒนาชีวิตไปตามหลักธรรม เพื่อความมีชีวิตใหม่ในสุคติภูมิ การดำเนินชีวิตแบบนี้เป็นประโยชน์ถาวร มั่นคง และจะ

อำนวยการผลิตให้ทั้งในชาติปัจจุบัน และชาติต่อๆ ไปจนถึงความเป็นอิสระอันยิ่งใหญ่ คือการหลุดพ้นจากกิเลส ซึ่งความจริงอันนี้เป็นประโยชน์สูงสุด (พระจิรวัดน์ อุตตมเมธี (วุฒิพงศ์), 2555)

องค์ความรู้ใหม่

การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร มีดังนี้ 1) ด้านหลักการสร้างความรู้ 2) ด้านหลักการปฏิสัมพันธ์ 3) ด้านหลักการเรียนรู้กระบวนการ 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วมทางร่างกาย และ 5) ด้านหลักการประยุกต์ใช้ความรู้

จึงพบว่า เพศ อายุ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระดับชั้นมัธยม การเรียนธรรมศึกษาของนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ปัญหาส่วนใหญ่พบว่า นักเรียนไม่เข้าใจวิธีการสร้างความรู้เกี่ยวกับไตรสิกขา, การแสดงความคิดเห็นของนักเรียนแต่ละคนต่างกัน การเรียนไตรสิกขามักมีสถานการณ์ที่ไม่อาจเอากิจกรรมมาใช้ได้จริง บรรยากาศในการเรียนบางครั้งผู้เรียนซุกซน ทำให้การเรียนรู้บางที่ก็ไม่รู้เรื่อง การเรียนรู้บางครั้งไม่สามารถเสริมทฤษฎีกับหลักไตรสิกขาได้บางอย่าง

ข้อเสนอแนะพบว่า ควรสอนผู้เรียนด้วยวิธีการสร้างความรู้เกี่ยวกับไตรสิกขาให้มากขึ้น, ผู้สอนต้องให้ผู้เรียนเน้นการแสดงความคิดเห็นออกมาเพื่อแสดงความกล้าคิดกล้าแสดงออก, ควรมีการปรับใช้การเรียนไตรสิกขาให้เข้ากับสถานการณ์จริง, ควรมีการจัดบรรยากาศในการเรียนบางครั้งให้เรียนสนุกสนาน ทำให้การเรียนรู้ไม่ตึงเครียด และควรมีการจัดการเรียนรู้เสริมทฤษฎีกับหลักไตรสิกขาให้กับผู้เรียน

บทสรุป

นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 109 คน คิดเป็น ร้อยละ 64.5 มีอายุ 7 – 9 ปี จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 53.3, มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเกรดเฉลี่ยต่ำกว่า 2.50 จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 46.7, ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 3 จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 50.9 เคยเรียนธรรมศึกษา จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 82.8 ผลการวิเคราะห์ ประกอบด้วย 1) ด้านหลักการสร้างความรู้ 2) ด้านหลักการปฏิสัมพันธ์ 3) ด้านหลักการเรียนรู้กระบวนการ 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วมทางร่างกาย และ 5) ด้านหลักการประยุกต์ใช้ความรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.04$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็น ด้านหลักการประยุกต์ใช้ความรู้ในระดับสูงสุด ($\mu = 4.37$) รองลงมา คือ ด้านหลักการเรียนรู้กระบวนการ ($\mu = 3.99$) และด้านหลักการมีส่วนร่วมทางร่างกายอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\mu = 3.93$)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรมีการกำหนดนโยบายการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน มีการวางแผน ทั้งระยะสั้น ระยะยาว ในการพัฒนาชีวิตของเยาวชนต่อไป

2) ควรมีการประชุมกันเป็นประจำ เพื่อหาข้อผิดพลาด ปัญหา อุปสรรค จุดอ่อน จุดแข็ง ในการพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชนในโรงเรียน เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะ และเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชีวิตเยาวชนในโรงเรียน

3) ควรจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนและครูเข้าถึงหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุดโดยเน้นหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) ควรนำผลของการศึกษานี้ไปเป็นข้อมูลในการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2) ควรนำปัญหาที่ได้จากการศึกษานี้มาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังมีปัญหายอยู่ โดยให้ทุกส่วนในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการแก้ไข้ปัญหา

3) ควรมีการปรับปรุงกลยุทธ์และบูรณาการในการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน กรณีศึกษา: โรงเรียนคลองบางพรหม กรุงเทพมหานคร ให้เข้ากับยุคโลกาภิวัตน์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาลักษณะกลุ่มตัวแปรตามเดียวกัน เพื่อขยายขอบข่ายในพื้นที่การวิจัยให้กว้างออกไปหลายจังหวัด เพื่อให้ได้หลากหลายมุมมองในประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อการพัฒนาชีวิตของเยาวชนในโรงเรียน

2) ควรมีการเก็บข้อมูลเชิงลึก จากกลุ่มกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลุ่มลึกหลากหลายมุมมอง

3) ควรมีการขยายขอบข่ายกลุ่มตัวแปรที่ศึกษา โดยเพิ่มปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ส่งผลต่อความสำเร็จต่อการศึกษา และเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2549). *คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ 2549*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ ร.ส.พ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก.

พระพรหมคุณาภรณ์. (2549). *สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ จำกัด.

- พระมหากำพล คุณงุโ. (2553). “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนใน
อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
เชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระจิรวุฒน์ อุตตมเมธี (วุฒิพงศ์). (2555). “ศึกษาวิเคราะห์การศึกษาเพื่อพัฒนาตนตามทัศนะของ
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิจิต สงวนไกรพงษ์. (2557). พัฒนาการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ดุษฎี
นิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

**วิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์
ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชนันต์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ**
**Analyzing the Ethical values Found in the Buddhist Arts of Wat
Suvarnabhumi Buddhajayanti Bang Sao Thong District Samut
Prakan Province**

¹พระมหาสันติ ฐิตาสโก (งามเหลา) Phramaha Santi Thitasabho (Ngamlao)

²โยตะ ชัยวรมันกุล Yota Chaiworamankul

³กฤติยา ถ้ำทอง Kritiya Tumthong

^{1,2,3}วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhapanya Sridvaravadi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: sant.ng958@gmail.com

Received April 21, 2023; Revised May 25, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาพุทธศิลป์ที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท 2) ศึกษาจริยธรรมที่ปรากฏในพุทธศิลป์ในวัดสุวรรณภูมิพุทธชนันต์ และ 3) วิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชนันต์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า 1) พระพุทธรูปเจ้าทรงมีพระชนมชีพอยู่นั้น ยังไม่ปรากฏเป็นหลักฐานชัดเจนว่า มีการสร้างพุทธศิลป์แต่อย่างใด มีเพียงพุทธศิลป์ที่เกิดจากอิทธิพลคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสถาปัตยกรรม พุทธศิลป์นั้นเป็นเรื่องของความงาม สะกดใจให้เกิดความลุ่มหลงศรัทธาที่เป็นสื่อให้เข้าถึงความดีงามและความจริงได้ เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดศรัทธาในสิ่งดีงาม น้อมใจให้เกิดความสงบ เกิดกำลังแห่งความมั่นคงทางจิตใจ 2) พุทธศิลป์ที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จากพุทธวิธีสู่ความเป็นพุทธวิถีซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมไทยที่มีรากมาจากพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นประเพณี คติ ความเชื่อ แม้กระทั่งลักษณะนิสัยใจคอของคนไทยก็มีบทบาทเป็นพื้นฐานมาจากคุณธรรม พุทธศิลป์ในวัดสุวรรณภูมิพุทธชนันต์ การตีความทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีเป้าหมายเพื่อเข้าใจและเข้าถึงความจริง ความถูกต้องและความดีงาม 3) พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์เนื่องจากไปประดิษฐานในดินแดนสุวรรณภูมิ ในยุคนี้นอกจากจะใช้สื่อบุคคลซึ่งเป็นสื่อที่สำคัญตลอดมาแล้ว ยัง ในส่วนของสัญลักษณ์เป็นรูปแบบของ “จักร” ยังสามารถให้ความหมายในลักษณะเดียวกันคือ อำนาจแห่งความดีงามความเป็นมงคล สามารถพบได้จากรูปลักษณ์ “ดอกบัวบาน” นอกจากนี้ การนำหลักธรรมมาใช้ การประยุกต์เป็นการใช้ประโยชน์เพียงบางส่วนของสิ่งนั้นไม่ใช่การนำทั้งหมดมาใช้ แต่เป็นการการนำ

หลักธรรมมาปรับใช้ การประยุกต์เป็นการนำสิ่งหนึ่งหรือแนวคิดหนึ่งมาปรับใช้เพื่อตอบสนอง
วัตถุประสงค์

คำสำคัญ: คุณค่า; จริยธรรม; พุทธศิลป์

Abstract

This Article aimed to study with the objective to study the Buddhist art that appears in Theravada Buddhism; to study the ethics that appear in the Buddhist art in Wat Suvarnabhumi Buddhajayanti. and to analyze the ethical values that appear in the Buddhist art of Wat Suwannaphum Buddhajayanti. This research employed the documentary research methodology. The research results were found as follows; 1) The Buddha was still alive. There is still no clear evidence that Buddhist art has been created in any way. There is only Buddhist art that is influenced by Buddhist teachings in architecture. Buddhist art is about beauty. Enchant the mind to be fascinated with faith, which is a means to reach goodness and truth. inspired to believe in good things bow to peace The strength of mental stability. 2) Buddhist art became a part of culture From the Buddhist Way to the Buddhist Way, which is an important foundation of Thai society that is rooted in Buddhism, whether it be traditions, mottoes, beliefs, even the character and character of the Thai people, has a role to play as a basis of virtue. Buddhist art in Wat Suvarnabhumi Buddhajayanti Interpretation of Theravada Buddhism the goal is to understand and reach the truth. 3) Buddhism was a symbol because it was enshrined in the land of Suwannabhumi. In this era, in addition to using personal media, which has always been an important medium, also in terms of symbols It is a form of "chakra" that can also mean the same thing. The power of goodness and auspiciousness can be found in the appearance of the blooming lotus. An application is a partial use of something, not its full use. But it is the application of principles. Application is the application of one thing or idea to serve a purpose.

Keywords: Values; Ethics; Buddhist Arts

บทนำ

การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตี จังหวัดสมุทรปราการนั้น ถือเป็นภารกิจและหน้าที่สำคัญสำหรับผู้วิจัยในฐานะของผู้อาศัยในวัด ที่ต้องรับบทบาททำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตีเป็นศาสนสถานซึ่งถูกออกแบบ ด้วยศิลปะ วัฒนธรรม มาจากแดนพุทธภูมิประเทศอินเดีย-เนปาล อันเป็นต้นตอก่อให้เกิดของพระพุทธศาสนา โดยด้วยการนำเอาศิลปะ มรดกธรรม ที่ปรากฏในสังเวชนียสถาน 4 ตำบล ในแดนพุทธภูมิ นำมาประดิษฐานไว้ที่สุวรรณภูมิ ประเทศไทย โดยการนำของคณะ

พระธรรมทูตไทย สายประเทศอินเดีย-เนปาล ที่ไปปฏิบัติศาสนกิจ รักษาพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย-เนปาล เพื่อนำมาให้พุทธศาสนิกชนชาวไทย ได้สักการะ บูชาและนำมาเป็นมรดกทางปัญญาของพระศาสนา การศึกษาและถ่ายทอดพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ย่อมอ้างอิง จากประวัติศาสตร์ คือผลงานทางพุทธศิลป์ จากคติ แนวคิด ความเชื่อ ปรัชญา ภูมิปัญญา ของนายช่างศิลป์ที่ได้ประดิษฐ์สร้างสรรค์เป็นผลงาน สู่การอธิบายความหมายในรูปแบบนามธรรม คือ จริยธรรมที่แฝงซ่อนอยู่ในพุทธศิลป์นั้น เช่น การสร้างพระพุทธรูป ซึ่งเป็นองค์แทนพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า มีแนวคิดและหลักคิด ดังที่พระธรรมโพธิวงศ์ ได้กล่าวไว้ว่า “ขออนุโมทนาและขอฝากพระพุทธศาสนาที่เป็นรากเหง้า ต้นกำเนิดของพระพุทธศาสนาในแดนพุทธภูมิไว้ให้ทุกคนด้วย ถ้าหากไม่หมั่นมารดน้ำ พรวนดิน มาบำรุงรักษา ในวันข้างหน้า รากเหง้านี้ก็ไม่มีความหมาย ลำต้นก็ไม่มีกำลัง ในที่สุดต้น (พระพุทธศาสนา) ที่เราได้ปลูกไว้ในเมืองไทยหรืออารยประเทศต่างๆ ก็อาจจะล้มหายสูญพันธุ์ไปได้”

การนำพุทธศิลป์มาเป็นตัวแทน สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ย่อมต้องศึกษาเรียนรู้วิเคราะห์ ศึกษา ตามพุทธธรรม จึงเป็นบทบาทหน้าที่หนึ่งที่สำคัญของคณะสงฆ์ หรือพระธรรมทูต โดยพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้ว่า พระธรรมทูต แปลว่า ทูตธรรมะ หมายถึง ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่เทียบได้กับฝ่ายบ้านเมือง ก็มีราชทูต มีรัฐทูต ทูตในทางบ้านเมืองนั้น ไปเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ เป็นเรื่องของโลกมนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นหมู่ชน เป็นชนชาติต่างๆ แต่ละชนชาติ ก็ย่อมพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตนเอง ราชทูต รัฐทูต ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของแผ่นดินของชาติของประเทศนั้นๆ มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของประเทศของตนเอง ไปเจรจากับประเทศที่ตัวไปทำหน้าที่นั้น หากแต่พระธรรมทูตนั้น เป็นทูตธรรมะ นำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนพุทธภูมิ ปัจจุบันพระธรรมทูตไม่ใช่เทศน์เป็นอย่างเดียว จะต้องเป็นนักการทูต นักสังคมสงเคราะห์ นักกฎหมาย นักจัดกิจกรรม นักบริหาร นักประชาสัมพันธ์ นักการจัดการ นักเขียน นักพูดและนักสังเกตการณ์ คุณสมบัติทั้งหมดนี้ พระธรรมทูตต้องมีอยู่ในตัว สิ่งที่ต้องตระหนักให้มากที่สุด หลักของนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ ความเป็นนักบวช จะเห็นได้ว่าวัดหรืออารามอันเป็นศาสนพุทธานุสรณ์ โดยปรกติมีโบสถ์ วิหารและที่อยู่ของพระสงฆ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) จึงเป็นต้นกำเนิดของศิลปะที่เรียกว่า “พุทธศิลป์” พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า พุทธศิลป์ คือ เจดีย์ที่เคารพนับถือ บุคคล สถานที่ หรือวัตถุ ที่สมควรเคารพบูชาเจดีย์ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามี 4 ประเภทคือ 1. ธาตุเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 2. บริโภคเจดีย์ คือสิ่งหรือสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยทรงใช้สอย 3. ธรรมเจดีย์ บรรจุพระธรรม คือ พุทธพจน์ 4. อุทเทสิกเจดีย์ คือพระพุทธรูป; ในทางศิลปกรรมไทยหมายถึงสิ่งที่ก่อเป็นยอดแหลมเป็นที่บรรจุสิ่งที่เคารพนับถือ เช่น พระธาตุและอัฐิบรรพบุรุษ เป็นต้น

พุทธศิลป์ในพุทธธรรม นำเสนอเรื่องราวอันเนื่องในพระพุทธศาสนา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาของพุทธศาสนิกชน อันเกิดมาจากความเลื่อมใสศรัทธาอันทรงคุณค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณค่าทางจริยธรรม อันเป็นแนวทางในการประพฤติตนที่งามเหมาะสม ตามพุทธวิธี ธรรมวิธี และสังฆวิธี มีการอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เป็นความหมายที่สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา ดังคำว่า “ธมฺมสฺส จริยา ธมฺมา วา อนเปตา จริยา ธมฺมจริยา” แปลว่า ความประพฤติที่เหมาะสม หรือความประพฤติที่ไม่

ปราศจากธรรม เรียกว่า ธรรมจริยา (พระสิริมงคลจารย์, 2536) เมื่อกล่าวในแง่ของพุทธศาสนา เรียกว่า พุทธจริยธรรม ตามทฤษฎีของพุทธศาสนา พุทธจริยธรรมนั้นนอกจากจะเป็นหลักของการดำเนินชีวิตแล้ว ยังช่วยส่งเสริมให้เกิดคุณธรรม สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับจริยธรรม จากจุดเริ่มต้นของความศรัทธาความเลื่อมใสของบุคคลที่มีต่อพระพุทธเจ้า และต้องการที่จะปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ ต่อจากนั้นจึงกลายเป็นพุทธธรรม พัฒนาความเลื่อมใสซึ่งเป็นนามธรรม ได้แก่ การปฏิบัติบูชา ให้ปรากฏออกมาในรูปของวัตถุสิ่งของ เช่น อาคาร สถานที่ สลุป เจดีย์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นที่มาของพุทธศิลปวัตถุที่ทรงคุณค่าแฝงไว้ด้วยหลักคตินิยม หรือพุทธปรัชญาที่ปรากฏในรูปของวัตถุ ซึ่งเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า วัดนั้นเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัด ในการแสดงบทบาทต่างๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของพุทธศาสนิกชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งทางด้านความบริสุทธิ์ (ศีล) ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์ (สมาธิ) และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา งานพุทธศิลป์จึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางปัญญา เป็นรากพื้นฐานสำคัญของวิถีชีวิตความเป็นไทย ที่ทอดยอด หยั่งรากลึกมาจากพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ประเพณี ความคิด ความเชื่อ แม้กระทั่งลักษณะอุปนิสัย วิธีปฏิบัติ ก็มีพื้นฐานมาจากคุณธรรม จริยธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับแรงไหลบ่าทางวัฒนธรรมอื่นเข้ามาปรากฏด้วย เช่น วัฒนธรรมอินเดีย วัฒนธรรมตะวันตก ในส่วนของวัฒนธรรมที่ได้รับจากพระพุทธศาสนานั้น ยังประกอบไปด้วยพระพุทธศาสนาแบบมหายานเถรวาท ผสมศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งมีการนับถือมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา วัฒนธรรมไทยจึงได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาเถรวาทมาอย่างต่อเนื่องและโดยตลอด พุทธศิลป์ทำหน้าที่คล้ายรูปธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องติดต่อกันมาจนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เป็นผลรวมแห่งการดำเนินชีวิตของคนไทยที่มีความแตกต่างเชิงบวกไปจากวิถีของชาติอื่นๆ เมื่อได้สัมผัสกับงานพุทธศิลป์ดังกล่าวแล้วย่อมจะเกิดการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ความประทับใจ และเห็นคุณค่า ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่สามารถสร้างความมั่นคงอุดมการณ์พระศาสนาได้ ดังนั้นด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้วข้างต้นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนางานพุทธศิลป์จึงเท่ากับการรักษาวัฒนธรรม การรักษาเอกลักษณ์ และจุดเด่นของพระพุทธศาสนาและนำมาวิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธขันธ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพุทธศิลป์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาจริยธรรมที่ปรากฏในพุทธศิลป์ในวัดสุวรรณภูมิพุทธขันธ์
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธขันธ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิเคราะห์ (Analytical Research) องค์พระมหาเจดีย์พุทธคยาและพุทธวัตถุสถาน โดยค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Investigation) ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลเอกสาร ประวัติ ความเป็นมา แนวคิด ปรัชญา เกี่ยวกับพุทธศิลป์ในประเทศอินเดีย เมืองค์พระมหาเจดีย์ เป็นต้น โดยการสังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดบันทึกข้อมูลและบันทึกภาพ
2. รวบรวมข้อมูลจากตำรา เอกสาร หนังสือ สื่อต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ
3. วิเคราะห์ข้อมูล อธิบายพุทธศิลป์ในกรอบทางปรัชญาจริยศาสตร์
4. สรุปผลงานที่ได้รับจากการวิจัย พร้อมข้อเสนอแนะและประเด็นปัญหาที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า พุทธศิลป์ที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท มีความประวัตติความเป็นมา ดังนี้

1) ความเป็นมาของพุทธศิลป์ที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท พบว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระชนม์ชีพอยู่นั้น ยังไม่ปรากฏเป็นหลักฐานชัดเจนว่า มีการสร้างพุทธศิลป์แต่อย่างใด มีเพียงพุทธศิลป์ที่เกิดจากอิทธิพลคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสถาปัตยกรรม พุทธศิลป์นั้นเป็นเรื่องของความงาม สะกดใจให้เกิดความลุ่มหลงศรัทธาที่เป็นสื่อให้เข้าถึงความดีงามและความจริงได้ เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดศรัทธาในสิ่งดีงาม น้อมใจให้เกิดความสงบ เกิดกำลังใจความมั่นคงทางจิตใจ ประกอบด้วย การสร้างเสาดินพระเจ้าอโศกมหาราช, การสร้างเสาดินพระเจ้าอโศกมหาราช วัดสุวรรณภูมิพุทธยันตี, และทำสร้างลักษณะพุทธศิลป์ในเสาดินพระเจ้าอโศกมหาราช วัดสุวรรณภูมิพุทธยันตี, การสร้างพระพุทธรูปเมตตา วัดสุวรรณภูมิพุทธยันตี, การสร้างพระพุทธรูปโอสธ (หลวงพ่องค์ดำ) วัดสุวรรณภูมิพุทธยันตี และการนำรอยพระพุทธรูปบาท เป็นรอยพระพุทธรูปบาทที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงประทับหรือได้ทรงประทับท่านไว้แก่ผู้ที่ได้กราบทูลขอหรือได้ทรงประดิษฐานไว้ ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง อันเป็นความรู้สึกหนึ่งเดียวกับธรรมชาติและจักรวาล เป็นสื่อนำผู้คนเข้าถึงมิติอันลึกซึ้งสูงสุดนั้น พุทธศิลป์มิได้น้อมใจให้เข้าถึงความดีงามและความจริงแก่ผู้เสพเพียง แต่เป็นการสร้างงานพุทธศิลป์นั้นยังเป็นวิถีทางแห่งการฝึกฝนพัฒนาตนด้วย

2) ความเป็นมาของพุทธศิลป์ที่ปรากฏในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย พบว่า สิ่งแวดล้อมที่จำเป็นในสังคมมนุษย์ทั้งในด้านผู้ชื่นชมศิลปะและจิตรกรผู้สร้างสรรค์ผลงาน เมื่อศิลปะมีความจำเป็นเกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ โดยมีการเผยแพร่ที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา โดยเริ่มจากพุทธศิลป์ในอินเดีย (ระยะที่ 1) ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของพุทธศิลป์ โดยเฉพาะแคว้นคันธาระ พุทธศิลป์ในกลุ่มเอเชียอาคเนย์ (ระยะที่ 2) เป็นพุทธศิลป์ที่สืบเนื่องมาจากพุทธศิลป์ ในอินเดีย มาเป็นพุทธศิลป์ในกลุ่มเอเชียอาคเนย์ และ พุทธศิลป์ในประเทศไทย (ระยะที่ 3) เป็นพุทธศิลป์ที่เกิดขึ้นในอาณาจักรของไทย ได้แก่สมัยสุวรรณภูมิ ทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี เชียงแสน สุโขทัย อู่ทอง อยุธยา

และรัตนโกสินทร์ ต่างก็ได้รับการสืบทอดจากความสัมพันธ์ทางการค้าและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพัฒนาพุทธศิลป์วัตถุต่างๆ เช่น พระสถูป พระเจดีย์ ปราสาทหรือพระปรางค์ในประเทศไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทางพระพุทธศาสนา ศิลปะในพระพุทธศาสนาไม่ได้เน้นถึงเรื่องความงามเป็นการเฉพาะ แต่มีบางแง่มุมที่สัมพันธ์อยู่กับความจริง (reality) และความดี (goodness) พระพุทธศาสนากล่าวถึงธรรมะเป็นเรื่องหลัก

วัตถุประสงค์ที่ 2. ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมที่ปรากฏในพุทธศิลป์ในวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตี มีดังนี้

1) พุทธศิลป์ที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จากพุทธวิธีสู่ความเป็นพุทธวิธีซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมไทยที่มีรากมาจากพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นประเพณี คติ ความเชื่อ แม้กระทั่งลักษณะนิสัยใจคอของคนไทยก็มีบทบาทเป็นพื้นฐานมาจากคุณธรรม

2) พุทธศิลป์ในวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตี การตีความทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีเป้าหมายเพื่อเข้าใจและเข้าถึงความจริง ความถูกต้องและความดีงาม

3) พระพุทธศาสนาจะเป็นแหล่งความรู้และศูนย์รวมจิตใจที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์อันมีความผูกพันกับชนทุกระดับชั้นในสังคม โดยเฉพาะในประเทศไทย

4) การนำเอาศิลปะมาปรับประยุกต์ใช้แก้ปัญหาชีวิตซึ่งได้ผลเป็นอย่างดี ใช้ความรู้ความเข้าใจกับจริยธรรมที่ปรากฏในพุทธศิลป์

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่า คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตี มีดังนี้

1) การวิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตีเชิงสัญลักษณ์ พบว่า 1) พระพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์เนื่องจากไปประดิษฐานในดินแดนสุวรรณภูมิ ในยุคนั้นนอกจากจะใช้สื่อบุคคลซึ่งเป็นสื่อที่สำคัญตลอดมาแล้ว ยังมีสื่อทางศิลปะที่ยิ่งใหญ่ 2) ในส่วนของสัญลักษณ์ เป็นรูปแบบของ “จักร” ยังสามารถให้ความหมายในลักษณะเดียวกันคือ อำนาจแห่งความดีงาม ความเป็นมงคล สามารถพบได้จากรูปลักษณ์ “ดอกบัวบาน” คือการตื่นรู้ 3) เป็นสิ่งที่แสดงถึงสัญลักษณ์ สร้างเพื่อบรรจุอัฐิธาตุของ พระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรม และทรงประดิษฐานนิพพาน ธรรมลงไว้เป็นปึกแผ่นในนครนั้นๆ ยอดพระบรมธาตุ ประดิษฐานบนบัวรอง คือ พระนิพพาน เป็นธรรมอันเป็น ยอดแห่งธรรม พระบรมธาตุที่มียอดบริวารสี่ยอด คือ อริยสัจ 4

2) การวิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตีเชิงศิลปะและวัฒนธรรม พบว่า 1) การศึกษาคุณค่าเชิงศิลปะและวัฒนธรรม เริ่มมาจากการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบ เช่น อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ 2) เชิงศิลปะและวัฒนธรรมนั้น สะท้อนให้เห็นถึงโบราณสถานและโบราณวัตถุทางศาสนาที่พบเป็นจำนวนมากย่อมสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของบ้านเมืองที่มีการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม 3) ทรัพยากรและกำลังแรงงานในการสร้างโบราณสถานและโบราณวัตถุดังกล่าว การเป็นเมืองท่าที่มีการแลกเปลี่ยนทางการค้าทั้งกับชุมชนโดยรอบและชุมชนทางไกล ก่อให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เป็นเครือข่ายระหว่างชุมชน และ 4) การดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ใน 3 มิติ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จะแสดงออกมาใน

ลักษณะภูมิปัญญาในการดำเนินวิถีชีวิตขั้นพื้นฐาน ด้านปัจจัยสี่ ซึ่งประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

3) การวิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชนันต์ตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชนันต์ตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1) การนำหลักธรรมไปการประยุกต์ เป็นการนำ “ภาคทฤษฎี” สู่ “การปฏิบัติ” การประยุกต์เป็นการนำทฤษฎี หลักการ กฎเกณฑ์ แนวคิด 2) การนำหลักธรรมไปเป็นการนำ “ความรู้สาขาหนึ่ง” มาปรับใช้กับ “อีกสาขาหนึ่ง” การประยุกต์เป็นการนำความรู้ในสาขาหนึ่งมาปรับใช้กับอีกสาขาหนึ่งเพื่อแก้ปัญหา 3) การนำหลักธรรมมาปรับใช้ การประยุกต์เป็นการนำสิ่งหนึ่งหรือแนวคิดหนึ่งมาปรับใช้เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หรือ เป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง การประยุกต์จึงแตกต่างจากการลอกเลียน 4) การนำหลักธรรมมาใช้ การประยุกต์เป็นการใช้ประโยชน์เพียงบางส่วนของสิ่งนั้นไม่ใช่นำทั้งหมดมาใช้ และ 5) การประยุกต์นำสิ่งหนึ่งมาปรับใช้ใน “บทบาทหน้าที่ใหม่” เพื่อ “เป้าหมายใหม่” เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

1) การวิเคราะห์การศึกษาพุทธศิลป์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า พระพุทธเจ้ายังคงทรงมีพระชนม์ชีพอยู่นั้น ยังไม่ปรากฏเป็นหลักฐานชัดเจนว่า มีการสร้างพุทธศิลป์แต่อย่างใด มีเพียงพุทธศิลป์ที่เกิดจากอิทธิพลคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสถาปัตยกรรม พุทธศิลป์นั้นเป็นเรื่องของความงาม สะกดใจให้เกิดความลุ่มหลงศรัทธาที่เป็นสื่อให้เข้าถึงความดีงามและความจริงได้ เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดศรัทธาในสิ่งดีงาม น้อมใจให้เกิดความสงบ เกิดกำลังแห่งความมั่นคงทางจิตใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมนตรี สุปฺตติโก (บุตรดี) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอาริสโตเติลกับพุทธจริยศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า คุณธรรมในลักษณะของอาริสโตเติลนั้น คุณธรรมทางปัญญามี ลักษณะ คือ เป็นลักษณะความรู้หรืออาจเรียกว่าความรู้ในเชิงทฤษฎีและอีกประการหนึ่งคือการปฏิบัติหรือความรู้ในเชิงปฏิบัติ การกระทำที่ถูกต้องจึงเกิดขึ้นและอาจเป็นไปได้ที่จะนำไปสู่การค้นพบจุดหมายในการงานทั้งปวงด้วยการใช้เหตุผล ส่วนในทางพระพุทธศาสนา ประการเห็นว่า ชีวิตมนุษย์เต็มไปด้วยความทุกข์ โดยมีรากเหง้าของความทุกข์คือตัณหา ความหลุดพ้นจากความทุกข์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ความหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสิ้นเชิงพึงปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ (พระมนตรี สุปฺตติโก (บุตรดี), 2538)

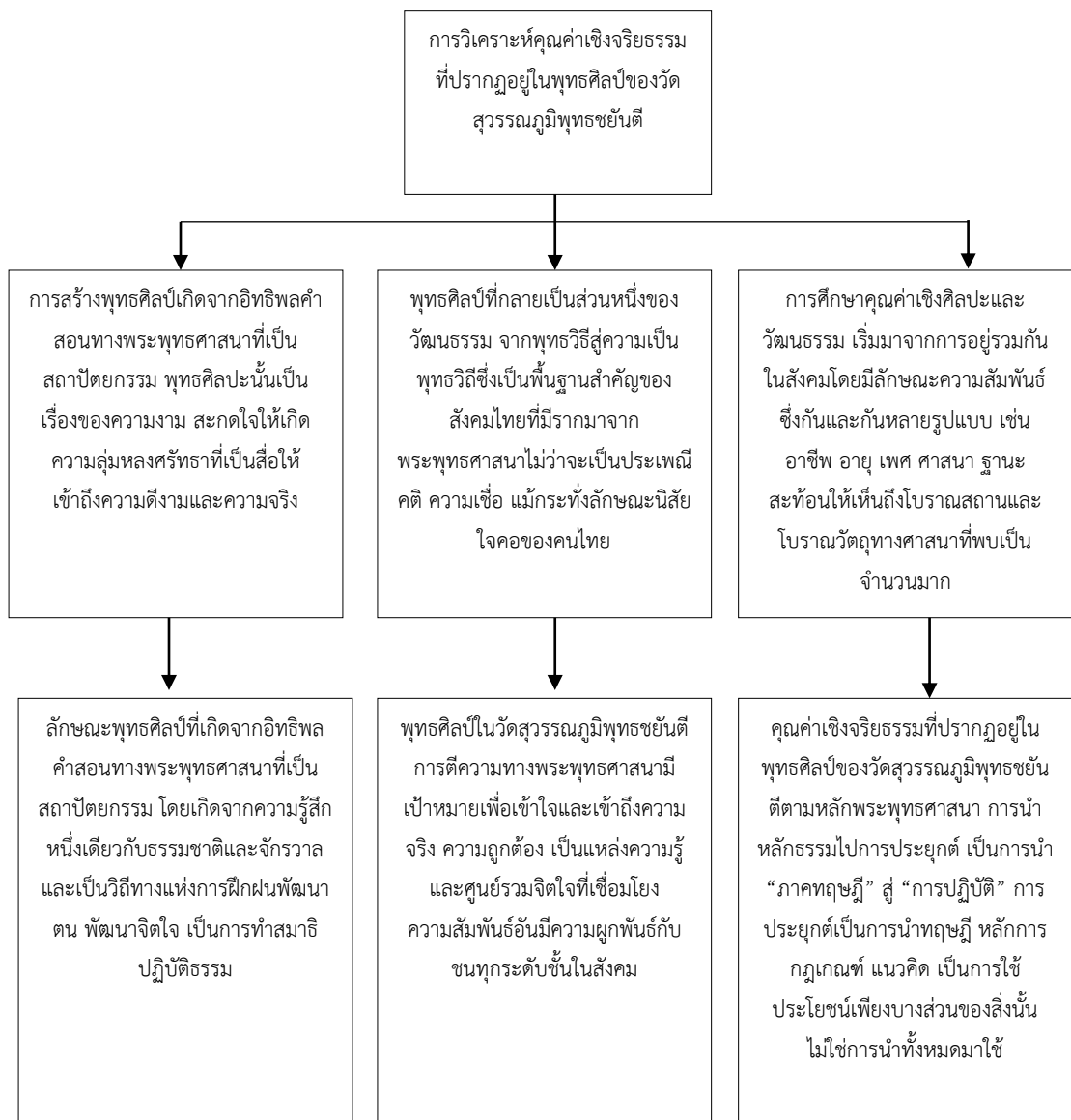
2) การวิเคราะห์การศึกษาจริยธรรมที่ปรากฏในพุทธศิลป์ในวัดสุวรรณภูมิพุทธชนันต์ พบว่า 1) พุทธศิลป์ที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จากพุทธวิธีสู่ความเป็นพุทธวิถีซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมไทยที่มีรากมาจากพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นประเพณี คติ ความเชื่อ แม้กระทั่งลักษณะนิสัยใจคอของคนไทยก็มีบทบาทเป็นพื้นฐานมาจากคุณธรรม 2) พุทธศิลป์ในวัดสุวรรณภูมิพุทธชนันต์ การตีความทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีเป้าหมายเพื่อเข้าใจและเข้าถึงความจริง ความถูกต้องและความดีงาม 3) พระพุทธศาสนาจะเป็นแหล่งความรู้และศูนย์รวมจิตใจที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์อันมีความผูกพันกับชนทุกระดับชั้นในสังคม โดยเฉพาะในประเทศไทย 4) การนำเอาศิลปะมาปรับประยุกต์ใช้แก้ปัญหาชีวิตซึ่งได้ผลเป็นอย่างดี ใช้ความรู้ความเข้าใจกับจริยธรรมที่ปรากฏในพุทธศิลป์ สอดคล้องกับงานวิจัยของศรีนวล ศุภานุสนธิ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง ชีวิตที่ดีตามพระคัมภีร์ของพุทธจริยศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า ชีวิตที่ดีในทางพุทธจริยศาสตร์เป็นชีวิตที่เป็นพรหมจรรย์ สามารถเข้าถึงได้ด้วยปัญญา ด้วยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ปัญหานี้จะสามารถทำให้เข้าถึงหลักการดำเนินชีวิตที่ดี มีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันเหตุและผลของสิ่งที่เกิดขึ้น เป็นอิสระไม่ยึดติดกับสิ่งต่างๆ สามารถนำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลในสังคมปัจจุบัน หลักการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธจริยศาสตร์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคลในปัจจุบัน ถ้าบุคคลในสังคมสนใจและศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุและผล ไม่ยึดมั่นถือมั่น มองเห็นธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างอิสระ จะทำให้บุคคลนั้นลดปัญหาในการดำเนินชีวิตได้ (ศรีนวล ศุภานุสนธิ์, 2546)

3) การวิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชัยนันทิ พบว่า พระพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์เนื่องจากไปประดิษฐานในดินแดนสุวรรณภูมิ ในยุคนี้นอกจากจะใช้สื่อบุคคลซึ่งเป็นสื่อที่สำคัญตลอดมาแล้ว ยัง ในส่วนของสัญลักษณ์ เป็นรูปแบบของ “จักร” ยังสามารถให้ความหมายในลักษณะเดียวกันคือ อำนาจแห่งความดีงาม ความเป็นมงคล สามารถพบได้จากรูปลักษณ์ “ดอกบัวบาน” นอกจากนี้ การนำหลักธรรมมาใช้ การประยุกต์เป็นการใช้ประโยชน์เพียงบางส่วนของสิ่งนั้นไม่ใช่การนำทั้งหมดมาใช้ แต่เป็นการการนำหลักธรรมมาปรับใช้ การประยุกต์เป็นการนำสิ่งหนึ่งหรือแนวคิดหนึ่งมาปรับใช้เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของเสนาะ เทียรทอง ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง วิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในงานพุทธศิลป์: ศึกษากรณีพระครูอุภัยการาทธ วัดไผ่โรงวัว พบว่า การสร้างพุทธศิลป์โดยเฉพาะพระพุทธรูปที่ใหญ่ที่สุดของประเทศและโลก เช่น พระพุทธโคดม พระกฤษณ์โธ เป็นต้น ด้วยความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง ถาวรวัตถุจำนวนมากจึงเกิดขึ้นภายในวัดไผ่โรงวัว การเผยแผ่ธรรม และประกาศธรรมที่แปลที่ท่านได้กล่าวว่า คนอื่นประกาศพระศาสนาด้วย พระสงฆ์เองบ้าง พระธรรมหรือที่เรียกว่า “พระธรรมทูต” แต่สำหรับตัวท่านเองขอแนะนำพระพุทธรูปประกาศพระพุทธศาสนา ดังที่ท่านได้เรียกการประกาศพระพุทธศาสนาประเภทนี้ว่า “พุทธาทูต” ซึ่งท่านได้นำหลักธรรมเกี่ยวกับโอวาท 3 ได้แก่ 1) การทำความดีให้ถึงพร้อม 2) การละเว้นจากความชั่วทั้งปวง 3) การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส มาประยุกต์กับสื่อพุทธศิลป์วัตถุ ศิลปวัตถุที่เกี่ยวข้องกับคติธรรม คำพังเพย เป็นต้น (เสนาะ เทียรทอง, 2549)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชัยนันทิ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ” โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นองค์ความรู้ซึ่งมีดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

บทสรุป

การวิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตีตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ของวัดสุวรรณภูมิพุทธชยันตีตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1) การนำหลักธรรมไปการประยุกต์ เป็นการนำ “ภาคทฤษฎี” สู่ “การปฏิบัติ” การประยุกต์เป็นการนำทฤษฎี หลักการ กฎเกณฑ์ แนวคิด 2) การนำหลักธรรมไปเป็นการนำ “ความรู้สาขาหนึ่ง” มาปรับใช้กับ “อีกสาขาหนึ่ง” การประยุกต์เป็นการนำความรู้ในสาขาหนึ่งมาปรับใช้กับอีกสาขาหนึ่งเพื่อแก้ปัญหา 3) การนำหลักธรรมมาปรับใช้ การประยุกต์เป็นการนำสิ่งหนึ่งหรือแนวคิดหนึ่งมาปรับใช้เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หรือ เป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง การประยุกต์จึงแตกต่างจากการลอกเลียน 4) การนำหลักธรรมมาใช้ การประยุกต์เป็น

การใช้ประโยชน์เพียงบางส่วนของสิ่งนั้นไม่ใช่นำทั้งหมดมาใช้ และ 5) การประยุกต์นำสิ่งหนึ่งมาปรับใช้ใน “บทบาหน้าที่ใหม่” เพื่อ “เป้าหมายใหม่” เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรมีการเน้นการศึกษาพุทธศิลป์ที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท จากหลายแหล่งเพื่อให้เกิดเป็นวาทกรรมในการนำเสนอให้พุทธศิลป์ของคุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น และสอดคล้องกับเหตุการณ์ยุคปัจจุบัน ผู้ที่ศึกษามีความเข้าใจลึกซึ้งสามารถนำหลักนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ เพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ ควรมีการศึกษาจากแหล่งหลากหลายที่ใกล้เคียงกันเกี่ยวกับคุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ ให้สอดคล้องกับการนำมาใช้เป็นแนวทางในใช้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะเด่นของพุทธศิลป์ต่อไป
3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับ คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ ในมิติที่หลากหลาย และควรมีกิจกรรมอื่นๆ มาซ้อนด้วยเพื่อช่วยในการผ่อนคลาย และนำมาใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต และเน้นการใช้หลักทางพระพุทธศาสนาตามหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง และขยายขอบเขตให้กว้างขวาง เหมาะสมกับการนำไปสู่การวิจัยครั้งต่อไปเกี่ยวกับ คุณค่าเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- แล่ม จันทพิศาโล. (2547, 7 ธันวาคม). ถิ่นพระราชทานวัดไทยลุมพินี ประเทศอินเดีย. *คมชัดลึก*. น. 20.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2543). *งานพระธรรมทูต ในพระธรรมทูตในต่างประเทศ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2556*. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.
- พระสิริมงคลอาจารย์. (2536). *มังคลัตถทีปนี ภาค 2 (ฉบับบาลี)*. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมนตรี สุบุตติโก (บุตรดี). (2538). "การศึกษาเปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอาริสโตเติลกับพุทธจริยศาสตร์". *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศรีนวล ศุภานุสนธิ์. (2546). "ชีวิตที่ดีตามพระคัมภีร์ของพุทธจริยศาสตร์". *วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เสนาะ เทียรทอง. (2549). *ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในงานพุทธศิลป์ : ศึกษาเฉพาะกรณีของพระครูอุทัยภาดาพร (หลวงพ่อดม) วัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี*. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

**รูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของ
พุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสาม
พราน จังหวัดนครปฐม**
**A Model of Using Songkran Activities to Foster Relationships of
Thai and Burmese Buddhists in Krathum Lom Subdistrict,
Sampran District, Nakhon Pathom Province**

¹พระอนุชา ธมฺมรโส (ศิริชัย) Phra.Anucha Dhammaraso (Sirichai)

²พระมหาสาทร ธมฺมาทโร Phramaha Sathorn Dhammādarō

³โยตะ ชัยวรมันกุล Yota Chaiworamankul

¹²³วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhapanya Sridvaravadi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: mollamp@gmail.com

Received May 11, 2023; Revised May 23, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนในช่วงวันสงกรานต์ ของพุทธศาสนิกชนชาวเมียนมาร์ 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมของวันสงกรานต์ ในการสานความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนชาวไทยและพุทธศาสนิกชนชาวเมียนมาร์ และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและพุทธศาสนิกชนชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า 1. พฤติกรรมการปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและเมียนมาร์ เน้นวิถีวัฒนธรรมชูเอกลักษณ์สืบสานประเพณีสงกรานต์คล้ายๆกัน เช่น ทำความสะอาดวัด ทำบุญตักบาตร ปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ สรงน้ำพระ รดน้ำขอพรผู้สูงอายุ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ 2. กิจกรรมที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวเมียนมาร์นั้น ต้องส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน พี่น้องชาวไทยและพี่น้องชาวพม่าจะร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ประสานกันเป็นหนึ่งเดียวกัน 3. การจัดงานวันสงกรานต์เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ตามหลักที่ว่าด้วยกิจกรรม 4 คือ 1) กิจกรรมทำบุญตักบาตร 2) สัณฺขติ 2) กิจกรรมการสรงน้ำพระและกตัญญูตา 3) กิจกรรมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ 4) กิจกรรมการก่อเจดีย์ทรายสานสัมพันธ์ และหลักที่ว่าด้วยคุณค่า 3 คือ 1) คุณค่าต่อชุมชน 2) คุณค่าต่อสังคม และ 3) คุณค่าต่อศาสนา

คำสำคัญ: วันสงกรานต์; พฤติกรรมการปฏิบัติตน; รูปแบบการใช้กิจกรรม; สังคมพหุวัฒนธรรม

Abstract

This research has objectives: 1) to investigate the practice during Songkran festival of Burmese Buddhists; 2) to develop the activities of Songkran festival in fostering relationships of Thai and Burmese Buddhists; and 3) to present a model of using Songkran activities to foster relationships of Thai and Burmese Buddhists in Krathum Lom Subdistrict, Sampran District, Nakhon Pathom Province. From the study, the following results are found: 1) Temples organize cultural and traditional activities with the goal of strengthening identity, passing down values, and establishing what should be performed during the Thai Songkran festival. 2) Activities that emphasize the relationship of Thai and Burmese Buddhists have already been carried out by every temple in Thailand, but the tangible promotion can be seen in the collaboration between Thai and Burmese to complete the task whenever there is any Buddhist tradition. 3) The organization of Songkran festival to foster relationships of Thai and Burmese Buddhists in Krathum Lom Subdistrict, Sampran District, Nakhon Pathom Province consists of four kinds of activities: (1) alms round of the two nations; (2) sprinkling water onto the Buddha statues to show gratitude; (3) making merits to the departed and ancestors; and (4) forming sand pagodas. These activities' values include: (1) value for the community (2) value for the society since and (3) value for religion.

Keyword: Songkran Day; Behaviors; Activity Usage; Multicultural Society

บทนำ

ประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทยเป็นพิธีกรรมที่นำมาจากประเทศอินเดีย โดยได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ฮินดู แล้วนำมาผสมผสานกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา พบหลักฐานว่ามีประเพณีสงกรานต์มาตั้งแต่ก่อนแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศในสมัยอยุธยา ซึ่งเป็นพิธีหลวงมีเฉพาะในราชสำนักเท่านั้น ต่อมามีการแพร่กระจายลงสู่ชาวบ้านในช่วงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2564) ต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน เพื่อให้เป็นที่เข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องพระราชพิธีทั้งหมดประจำพระนคร ที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาในสิบสองเดือน (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2505) ซึ่งเป็นที่สังเกตได้ว่าประเพณีสงกรานต์ของไทยนั้น เป็นประเพณีที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยชนชั้นนำ ที่พยายามจะค้นหารากเหง้าของตนเอง เพื่อควบคุมสังคมไทยในขณะนั้นไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสวัฒนธรรมตะวันตก ที่เริ่มหลั่งไหลเข้ามาในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ และเพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงเป็นสาเหตุให้ชนชั้นนำ เขียนประเพณีของตนเองขึ้นมาอย่างเป็นระบบ (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2559) ประเพณีสงกรานต์ในหนังสือพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เป็นประเพณีการสงวนน้ำศักดิ์สิทธิ์ ที่ปฏิบัติเฉพาะในราชสำนักเท่านั้นและถือว่าเป็นประเพณีที่ศักดิ์สิทธิ์ ตามความ

เชื่อทางศาสนา รวมทั้งเป็นการส่งเสริมสถาบันกษัตริย์ไม่ใช่ การละเล่นสาดน้ำเหมือนกับชาวบ้านทั่วไปอย่างที่เห็นในปัจจุบัน

การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนทำให้เรารู้สึกว่าเรามีเพื่อนที่เรารู้จักเป็นอันดับแรกสุดก็คือครอบครัวของเราเอง ถัดไปคือครอบครัวข้างเคียง หมู่บ้าน ตำบล จังหวัด และที่สุดคือประเทศ และตามปกติคนทั้งหลายนั้นจะอยู่ร่วมกันได้ดี ต่อเมื่อมีหลักความเชื่อหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างหนึ่ง อย่างเดียวกัน เป็นเหมือนแกนหรือสายเชือกที่ร้อยประสานกันไว้ ในบรรดาหลักความเชื่อหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจทั้งหลายนั้น กล่าวได้ว่าศาสนาเป็นหลักความเชื่อที่มีกำลังมากที่สุดและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่เหนียวแน่นและลึกซึ้งที่สุด นอกจากนั้น ศาสนาช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ช่วยจัดช่องว่างทางสังคม สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นรากฐานแห่งความสามัคคีและการร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาชุมชน และสร้างสันติ คือ ความสงบสุขความมั่นคงให้แก่ชุมชน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555) การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม คือกลุ่มคนอย่างน้อยสองคนขึ้นไปมาอาศัยอยู่รวมกันในบริเวณหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ความสัมพันธ์ทางตรงเช่นการพูดจา ทักทาย การทำงานร่วมกัน การซื้อขาย และให้ความเอื้ออาทรต่อกันเป็นต้น สำหรับความสัมพันธ์ทางอ้อมได้แก่ การเดินผ่านผู้คนที่เราไม่รู้จัก แต่เขาก็เป็นคนจังหวัดเดียวกัน การใช้สิ่งของที่ผลิตขึ้นโดยคนที่ไม่เคยพบปะเห็นหน้ากันมาก่อน คนเหล่านี้จะเป็นกลุ่มที่เราสัมพันธ์กับพวกเขาโดยผ่านบุคคลอื่น ผ่านเอกสารหนังสือ ผ่านทางวิทยุโทรทัศน์ อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่ามนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ ถึงแม้ว่าจะอยู่รวมกลุ่มคล้ายคลึงกับการเป็นสังคมก็ตาม ทั้งนี้เพราะมนุษย์จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางชีวภาพและความต้องการทางวัฒนธรรม มนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้และแบบแผนของสังคมขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง (สมภารพรมหา, 2554) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คือการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในรูปของกฎระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเมืองการปกครอง การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการปฏิบัติตามคุณธรรมของการอยู่ร่วมกันตามหลักศาสนาที่ตนเองนับถือจะทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คุณธรรมของการอยู่ร่วมกันตามหลักศาสนาที่บุคคลนับถือ (เดียน คำดี, 2553)

เมื่อกล่าวถึงการอยู่ร่วมกันเป็น “สังคม” ของมนุษย์ แม้จะเป็นการรวมตัวกันของ “คน” ที่ตั้งอยู่บนปัจจัยพื้นฐานทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมที่เหมือนกันทุกประการ มีอัตลักษณ์ตลอดจนค่านิยมของ สังคมเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่แท้ที่จริงแล้วเมื่อพิจารณาถ้อยลงไปถึงระดับปัจเจกบุคคลจะเห็นว่า แต่ละคนในสังคมย่อมมีความแตกต่าง หลากหลายทั้งในแง่ของความคิดและพฤติกรรมไม่ประการใดก็ประการหนึ่ง อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้ ความแตกต่าง หลากหลายเหล่านั้นอาจเกิดขึ้นได้จากหลาย ปัจจัยทั้งจากมิติ ทางด้านกายภาพ รวมทั้งมิติทางด้านจิตใจอันเป็นผลมาจากการหล่อหลอม เลี้ยงดูจากหน่วยย่อยของสังคมในระดับ ครอบครัว หรือแม้กระทั่งจากประสบการณ์การใช้ ชีวิตของแต่ละบุคคลในแต่ละช่วงวัย ก็อาจส่งผลให้แม้กระทั่งคนที่มาจากครอบครัวเดียวกัน ก็อาจมีความแตกต่างทางความคิด มีความหลากหลายทางพฤติกรรม มีความชื่นชอบและความคาดหวังที่แตกต่างกันออกไปได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ยิ่งหากสังคมใด เกิดจากการรวมตัวของคนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมด้วยแล้ว จะยิ่งทำให้ความ

แตกต่างกันหลากหลาย ในสังคมนั้นมีมาก ประเด็นการจัดการความแตกต่างหลากหลายของพลเมือง จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายของรัฐอย่างยิ่ง ในการที่จะต้องแสวงหาหนทางจัดการให้แต่ละกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันหลากหลายดังกล่าวรวมตัวกัน โดยมีจุดเชื่อมระหว่างกันจนสามารถเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียว มีความกลมเกลียว สามัคคี สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข สามารถพ้นจากภัยต่างๆ มีมรรณภัย เป็นต้นได้ดังที่กล่าวไว้ในวิเทศกสิกรชาดก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 27 ข้อที่ 99 หน้าที่ 142, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539). ฉะนั้น พร้อมทั้งมีสำนึกของความเป็นชาติ เป็นเจ้าของประเทศที่พร้อมจะร่วมแรง ร่วมใจเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศได้ต่อไป บริเวณพื้นที่ตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จะมีกลุ่มผู้ใช้แรงงานชาวเมียนมาร์จำนวนมากที่มาใช้แรงงานในประเทศไทย จึงได้มีการจัดกิจกรรมทางศาสนาในวัดเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ วัดในบริเวณนี้มีอยู่ 2 วัด คือวัดเพลินเพลินเพชร และวัดนครชื่นชุ่ม ซึ่งเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม และร่วมกันสืบสานประเพณีต่างๆ เน้นวิถีวัฒนธรรมชวอภลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น สืบสานคุณค่าสาระและสิ่งที่ควรทำของประเพณีสงกรานต์แบบไทยและเมียนมาร์ เช่น ทำความสะอาด วัด สถานที่สาธารณะ ทำบุญตักบาตร ปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์สงฆ์น้ำพระ รดน้ำขอพรผู้สูงอายุ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ ซึ่งทางวัดเองนั้นได้อาศัยการจัดกิจกรรมประเพณีต่างๆ เพื่อการผสมผสานพหุวัฒนธรรม ในการมีส่วนร่วมของพี่น้องทั้งชาวไทย และเมียนมาร์

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ถือได้ว่าประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่ช่วยจรรโลงทั้งศาสนาและสังคมให้มนุษย์ได้ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินวิถีของชีวิตได้อย่างสงบสุข พุทธศาสนิกชนชาวเมียนมาร์โดยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ที่มีความเคารพต่อพระรัตนตรัยเป็นอย่างมาก และเมื่อต้องเดินทางเข้ามาใช้แรงงานในประเทศไทยซึ่งเป็นเมืองพุทธเหมือนกัน ชาวเมียนมาร์จึงต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ เพราะฉะนั้น "วัด" จึงเป็นสถานที่รวมตัวกันประกอบกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งพุทธศาสนิกชนชาวเมียนมาร์มีหลักความเชื่อและวิถีปฏิบัติทางศาสนาคล้ายคลึงกันกับชาวไทย เพื่อให้เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันของชุมชน ช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ลดความขัดแย้ง ผู้วิจัยจึงใช้รูปแบบของกิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ สร้างความมั่นคงทางสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อความเจริญของงามของพระพุทธศาสนาสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนในช่วงวันสงกรานต์ ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมของวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้รูปแบบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) การเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interviews) เพื่อศึกษาการปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกับประชากรต่างเชื้อชาติของประชาชนในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัย ขั้นตอนและกระบวนการดำเนินงานดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการมุ่งศึกษาเนื้อหาทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ คือ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องตามขอบเขตเนื้อหาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมถึงการศึกษาหลักธรรมที่ผู้วิจัยได้เลือกนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกับประชากรต่างเชื้อชาติของประชาชนในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเลือกพื้นที่ทำการวิจัย บริเวณตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

3. ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ในการกำหนดกรอบแนวคิดการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามคุณสมบัติ ซึ่งต้องมีคุณสมบัติตามที่ผู้วิจัยระบุไว้ จำนวน 12 รูป/คน คือ

1) กลุ่มพระภิกษุเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้นำชุมชนหรือตัวแทน เจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม จำนวน 8 ท่าน

2) กลุ่มประชากรต่างเชื้อชาติชาวเมียนมาร์ ที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จำนวน 4 ท่าน

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยการศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนในช่วงวันสงกรานต์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ พบว่า สงกรานต์ คือ ประเพณีของประเทศไทย ลาว กัมพูชา พม่า ชนกลุ่มน้อยชาวไตแถบเวียดนาม และมณฑลยูนนานของจีน รวมถึงศรีลังกา และประเทศทางตะวันออกของประเทศอินเดีย สันนิษฐานกันว่า ประเพณีสงกรานต์นั้นได้รับวัฒนธรรมมาจากเทศกาลโฮลีในอินเดีย แต่เทศกาลโฮลีจะใช้การสาดสีแทน โดยจะจัดให้มีขึ้นในทุกวันแรม 1 ค่ำ เดือน 4 ซึ่งก็คือเดือนมีนาคม (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2559)

กิจกรรมวันสงกรานต์การทำบุญตักบาตร นับว่าเป็นการสร้างบุญสร้างกุศลให้กับตนเอง อีกทั้งยังเป็นการอุทิศส่วนกุศลนั้นให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญในลักษณะนี้มักจะมีการเตรียมไว้ล่วงหน้า เมื่อถึงเวลาทำบุญก็จะนำอาหารไปตักบาตรถวายพระภิกษุที่ศาลาวัดโดยจัดเป็นที่รวมสำหรับการทำบุญ ในวันเดียวกันนี้หลังจากที่ได้ทำบุญเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการก่อเจดีย์ทรายอันเป็นประเพณีที่สำคัญในวันสงกรานต์อีกด้วยด้วยการรดน้ำ นับได้ว่าเป็นการอวยพรปีใหม่ให้แก่กันและกัน น้ำที่นำมาใช้รดหัวในการนี้มักเป็นน้ำหอมเจือด้วยน้ำธรรมาการสงฆ์พระ เป็นการรดน้ำพระพุทธรูปที่บ้านและที่วัด ซึ่งในบางที่ก็จะมีการจัดให้สงฆ์พระสงฆ์เพิ่มเติมด้วยการบังสุกุลอัฐิ สำหรับเจ้ากระดูกของญาติผู้ใหญ่ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว มักทำที่เก็บเป็นลักษณะของเจดีย์ จากนั้นจะนิมนต์พระไปบังสุกุลการรดน้ำผู้ใหญ่ คือการที่เราไปอวยพรผู้ใหญ่ที่ให้ความเคารพนับถือ อย่าง ครูบาอาจารย์ มักจะนั่งลงกับที่ จากนั้นผู้รดก็จะเอาน้ำหอมเจือกับน้ำธรรมาการรดลงไปที่มีมือ ผู้หลักผู้ใหญ่ก็จะให้ศีลให้พรผู้ที่ไปรด หากเป็นพระก็อาจนำเอาผ้าสบงไปถวายเพื่อให้ผลัดเปลี่ยนด้วย แต่หากเป็นฆราวาสก็จะหาผ้าถุง หรือผ้าขาวม้าไปให้เปลี่ยน มีความหมายกับการเริ่มต้นสิ่งใหม่ๆ ในวันปีใหม่ไทยการดำหัวมีจุดประสงค์คล้ายกับการรดน้ำของทางภาคกลาง ส่วนใหญ่จะพบเห็นการดำหัวได้ทางภาคเหนือ การดำหัวทำเพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ที่อาวุโสว่า ไม่ว่าเป็น พระ ผู้สูงอายุ ซึ่งจะมีการขอขมาในสิ่งที่ได้ล่วงเกิน หรือเป็นการขอพรปีใหม่จากผู้ใหญ่ ของที่ใช้ในการดำหัวหลักๆ ประกอบด้วยอาภรณ์มะพร้าว กล้วย ส้มป่อย เทียน และดอกไม้การปลอยนกปลอยปลา ถือว่าการล้างบาปที่เราได้ทำไว้เป็นการสะเดาะเคราะห์ร้ายให้กลายเป็นดี มีแต่ความสุข ความสบายในวันขึ้นปีใหม่การขนทรายเข้าวัด ในทางภาคเหนือนิยมขนทรายเข้าวัดเพื่อเป็นนิมิตโชคลาภให้พบแต่ความสุข ความเจริญ เงินทองไหลมาเทมาดุจทรายที่ขนเข้าวัด แต่ก็มีบางพื้นที่มีความเชื่อว่า การนำทรายที่ติดเท้าออกจากวัดเป็นบาป จึงต้องขนทรายเข้าวัดเพื่อไม่ให้เกิดบาป

2. ผลการวิจัยการพัฒนากิจกรรมของวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ พบว่า กิจกรรมตามประเพณีประเพณีวันว่างหรือวันสงกรานต์ เป็นประเพณีของชาวพม่าและชาวจังหวัดอื่นๆ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามัคคี ความกตัญญู และความสนุกสนานรื่นเริงตามประเพณีนิยม โดยทั่วไปจะจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ ก่อนวันสงกรานต์ เป็นการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ เพื่อความเป็นสิริมงคล และต้อนรับชีวิตใหม่ที่จะเริ่มต้นในปีใหม่ที่กำลังจะมาถึง กิจกรรมที่ทำ ได้แก่ การทำความสะอาดบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ข้าวของต่างๆ รวมทั้งสถานที่สาธารณะต่างๆ เช่น วัด ศาลา บริเวณชุมชน การเตรียมเสื้อผ้าที่จะสวมใส่ไปทำบุญ รวมทั้งเครื่องประดับตกแต่งต่างๆ นอกจากนี้ยังมีผ้าสำหรับไปไหว้ผู้ใหญ่เพื่อรดน้ำขอพรด้วยการเตรียมอาหารในการไปทำบุญ ทั้งของคาวของหวานที่พิเศษ ได้แก่ การเตรียมขนมที่ถือเป็นสัญลักษณ์ของวันตรุษและวันสงกรานต์ นั่นคือ ข้าวเหนียวแดงสำหรับวันตรุษ และขนมกวนหรือกะละแมสำหรับวันสงกรานต์

คุณค่าความสำคัญประเพณีสงกรานต์ถือเป็นประเพณีการเฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่ที่ยึดถือปฏิบัติมาแต่โบราณช่วงวันสงกรานต์จึงเป็นวันแห่งความเอื้ออาทร ความรัก ความผูกพัน ที่มีต่อกันทั้งในครอบครัว ชุมชน สังคม และ ศาสนา คุณค่าต่อครอบครัวทำให้สมาชิกของครอบครัวได้มีโอกาสมาอยู่ร่วมกันเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่ตนเคารพช่วยกันทำความสะอาดบ้าน จัดบ้านใหม่ ช่วยกันทำขนมไว้ทำบุญและเลี้ยงลูกหลาน ขนมนไทย สงกรานต์ กะละแม ลอกช่องน้ำกะทิ ฯลฯ จัดหาผ้าใหม่

มอบให้คนรักนับถือ รดน้ำขอพรผู้ใหญ่ รวมทั้งแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ด้วยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ คุณค่าต่อชุมชนทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในชุมชน เช่น ส่งขนม/ของกินให้แก่กันและกันร่วมกันทำบุญให้ทาน พบปะสังสรรค์ สนุกสนานรื่นเริงร่วมกัน คุณค่าต่อสังคมทำให้มีความเอื้ออาทรต่อบุคคลในสังคมและร่วมกันรักษาสีงแวดล้อมด้วยการช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือน วัดวาอาราม ที่สาธารณะ และอาคารสถานที่ต่างๆ คุณค่าต่อศาสนาช่วยกันทำนุบำรุงพระศาสนา โดยการทำบุญตักบาตร เลี้ยงพระ การปฏิบัติ ธรรมฟังเทศน์ การสงฆ์น้ำพระ

3. ผลการวิจัยนำเสนอรูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ พบว่า จากการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐมจากภาพรวมของกิจกรรมต่างๆ ในวันสงกรานต์จะเห็นได้ว่า สงกรานต์เป็นประเพณีที่งดงาม อ่อนโยน เอื้ออาทร และเต็มไปด้วยบรรยากาศของความกตัญญู ความเคารพซึ่งกันและกัน เป็นประเพณีที่ให้ความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ในสังคม โดยใช้น้ำเป็นสื่อในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกัน

วันสงกรานต์เป็นวันทำบุญครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของพุทธศาสนิกชน โดยการทำบุญตักบาตร เลี้ยงพระ ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม และสงฆ์น้ำพระ การศรัทธาในการทำบุญทำทาน ถือเป็นการเกื้อกูลสูงสุดของมนุษยชาติ และการถือศีลปฏิบัติธรรมเป็นเหตุแห่งความเจริญรุ่งเรืองของชีวิต และสามารถสืบทอดพระพุทธศาสนามาได้จนถึงปัจจุบัน เพื่อดำรงไว้ซึ่งความหมาย สาระ และคุณค่าของวันสงกรานต์ดังกล่าว ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยเราจึงควรเลือกประเพณีปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นแก่นแท้ หรือที่เป็นเนื้อหาสาระของประเพณีสงกรานต์อย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

1. พฤติกรรมการปฏิบัติตนในช่วงวันสงกรานต์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ มีดังนี้

1.1 ความสำคัญของพระพุทธศาสนาไม่ได้อยู่ที่จำนวนผู้นับถือเพียงอย่างเดียว แต่พุทธศาสนายังเป็นรากฐานสำคัญของสังคมพม่า โดยมีประวัติย้อนหลังไปถึงสมัยปะยูและอาณาจักรพุกาม ในช่วงระยะเวลาจากอดีตถึงปัจจุบันซึ่งเป็นเวลากว่าพันปี ได้หล่อหลอมให้พระพุทธศาสนาในพม่ามีลักษณะเฉพาะของตนเอง นั่นคือ การมีลักษณะผสมผสานของศาสนาและความเชื่อต่างๆ ด้วยลักษณะเด่นของพุทธศาสนาเถรวาทของพม่าที่สามารถเป็นแกนหลักในความหลากหลาย ในขณะเดียวกัน พุทธศาสนาก็มีความลึกซึ้งในหลายระดับทั้งระดับปรัชญา ระดับการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนา ไปจนถึงพุทธศาสนาระดับชาวบ้าน ศาสนาพุทธจึงสามารถสร้างความเป็นปึกแผ่นในความหลากหลายให้สังคม

1.2 การมีส่วนร่วมประเพณี สงกรานต์ ประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ประเพณีส่วนร่วมที่คนไทยส่วนมากยังนิยมปฏิบัติกัน หมายถึง กระบวนการหรือการกระทำที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็น การวางแผนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ การกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงของตนเอง ของกลุ่ม องค์กร หรือ ชุมชน ตลอดจนการร่วมกันรับผิดชอบ แก้ไขปัญหาและรับผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นการให้ประชาชนมีการตัดสินใจร่วมกัน เพื่อให้บรรลุ

วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของวันดี ศรีสวัสดิ์ และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องการศึกษาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลทับน้ำ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ผลงานวิจัยสรุปว่า มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทาง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตตำบลทับน้ำ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าองค์ความรู้ในชุมชนตำบลทับน้ำอำเภอ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และการละเล่นท้องถิ่นทั้งที่สูญหายไปแล้ว และที่ยังสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ พิธีทำขวัญข้าว พิธีทำขวัญนาศ พิธีขึ้นศาลพระภูมิการเทศน์มหาชาติ ในเทศกาลเข้าพรรษาพิธีกว ข้าวทิพย์การละเล่นเพลงเกี่ยวข้าว การละเล่นเพลงเรือ 2) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ภูมิปัญญา ด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน เช่น กระจัง ตะกร้า ตะข่อง ลอบจับปลา ฯลฯ ภูมิปัญญา ด้านการแพทย์และการรักษาโรค เช่น การกวาดยาการพ่นลมพิษ การนวดและการประคบ ภูมิปัญญา ด้านอาหารฯ (วันดี ศรีสวัสดิ์ และคณะ, 2559).

2. การพัฒนากิจกรรมของวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทย และชาวเมียนมาร์

2.1 สิ่งที่เป็นพหุวัฒนธรรมร่วมกันของไทยและเมียนมาร์ คงหนีไม่พ้นการทำบุญ แต่หากมี กิจกรรมร่วมกันในประเพณีสงกรานต์แล้วนั้น ถ้าไม่มีการกล่าวถึงขนบธรรมเนียมทางศิลปวัฒนธรรม ที่ต่างฝ่ายต่างสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ก็จะทำให้ขาดอัตลักษณ์ในเรื่องนี้ไป นั่นก็คือการอนุรักษ์กิจกรรมที่ ดั้งเดิมในประเพณีสงกรานต์หากกล่าวถึงกิจกรรมสงกรานต์ไม่ว่าจะเป็นไทย หรือ เมียนมาร์ ก็คงหนีไม่ พ้นคำว่า “บุญ” ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่ ก็ได้แก่ การสรงน้ำพระ การบังสุกุลอุทิศแก่ญาติที่ล่วงลับ การ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การก่อชนทรายเข้าวัด การพระเจดีย์ทราย

2.2 ความสัมพันธ์กันในระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ จำเป็นต้องอาศัยศาสตร์และศิลป์ในการ เสริมสร้าง และรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน เพื่อให้ได้ มาซึ่งความเข้าใจที่ติดต่อกัน ความรักใคร่ นับถือความจงรักภักดีและความร่วมมือกัน ซึ่งส่งผลทำให้สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข ความสัมพันธ์กันทางสังคมจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะทำให้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสอดคล้องกับงานวิจัยของบุษบา หินเธาว์ และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของคนส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านนาเมืองอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลกคณะ วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ผลงานวิจัยสรุปว่า ชาวบ้านนาเมืองมีวิถีชีวิต ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ใช้ชีวิตในวิถีชาวนา ประกอบอาชีพหลัก คือ ทำนาข้าวเหนียว ทำไร่ เลี้ยง สัตว์ มีอาชีพทอผ้าและจักสาน เป็นอาชีพเสริม ชาวบ้านนาเมืองจะมีนิสัยที่เป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่าง จากชาวบ้านในเมือง (บุษบา หินเธาว์ และคณะ, 2564). ซึ่งสังเกตได้ดังนี้

1) ลักษณะนิสัยของชาวบ้านในพื้นที่บ้านนาเมือง ซึ่งนับเป็นทุนมนุษย์ของชุมชนอย่างหนึ่ง ได้แก่ การให้ความเคารพยกย่องกตัญญูต่อบุพการี ผู้อาวุโส บุคคลที่มีพระคุณ และมีความเชื่อศรัทธา ต่อพระพุทธศาสนากฎแห่งกรรม และพิธีกรรม เช่น มีการบริจาคเงินสร้างวัด ให้การอุปถัมภ์ช่วยเหลือ โรงเรียน

2) มีลักษณะนิสัยที่โดดเด่นเรื่องความขยัน มัธยัสถ์และเก็บออม สำหรับการพูดจาของคนที่บ้านนาเมืองมีการพูดสำเนียงภาษาที่คล้ายสำเนียงของคนจังหวัดเลย มีหน้าตาอ้วนแถมแจ่มใส พูดจาตรงไปตรงมาเนิบๆ นุ่มนวล นิสัยเปิดเผย มีความเป็นมิตรสูง

3) มีลักษณะนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูล ดูแลซึ่งกันและกัน เพราะมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกันทั้งหมู่บ้าน

3. ผลการนำเสนอรูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ รูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ พบว่า กิจกรรมที่สมควรประพฤติปฏิบัติในวันสงกรานต์ เพื่อสืบทอดความดีงามของคุณค่าของประเพณีนี้ไว้การจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตรหรือนำอาหารไปถวายพระที่วัด เพื่อสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และเพื่อกล่อมเกล่าจิตใจให้รู้จักการให้เสียสละ โดยมีได้มุ่งหวังสิ่งใดตอบแทนมีค่านิยมและธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ที่แตกต่างกันออกไป ก็สมควรให้ปฏิบัติไปตามนั้น เพื่อเป็นการเคารพภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้กลั่นกรองเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมกับท้องถิ่นของตนเอง ดังนั้น การจะเปลี่ยนแปลงใดๆ จึงขึ้นกับวิจรรณญาณของเจ้าของวัฒนธรรมนั้นๆ และสอดคล้องกับงานศึกษาวิจัยของสมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ และจักรี โพธิมณี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาติพันธุ์ในอำเภอกระทุ่มแบนและอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ได้กล่าวว่า การศึกษาถึงข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาติพันธุ์ดั้งเดิม และการเคลื่อนย้ายของชุมชนชาติพันธุ์ข้ามชาติในเศรษฐกิจยุคใหม่ หากวิเคราะห์ถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติและความสัมพันธ์ระหว่างกัน พบว่า ชุมชนดั้งเดิมเช่นไทยรามัญและไทดำ เปลี่ยนวิถีการผลิตจากการทำนามาสู่การทำสวน แต่ยังรักษาพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต แสดงถึงความผูกพันกับชุมชนดั้งเดิม (สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ และจักรี โพธิมณี, 2560)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย คือ การจัดงานวันสงกรานต์เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ตามหลักที่ว่าด้วยกิจกรรม 4 และหลักที่ว่าด้วยคุณค่า 3 คือ

หลักที่ว่าด้วยกิจกรรม 4 มีดังนี้

1) กิจกรรมทำบุญตักบาตร 2 สัญชาติ ถือว่าเป็นการสร้างบุญสร้างกุศลให้ตัวเอง และอุทิศส่วนกุศลนั้นแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญแบบนี้มักจะเตรียมไว้ล่วงหน้า นำอาหารไปตักบาตรถวายพระภิกษุที่ศาลาวัด ซึ่งจัดเป็นที่รวมสำหรับทำบุญ ในวันนี้หลังจากที่ได้ทำบุญเสร็จแล้ว ก็จะมีการก่อพระทรายอันเป็นประเพณีด้วย

2) กิจกรรมการสงฆ์น้ำพระและกตัญญูตา เป็นการอวยพรปีใหม่ให้กันและกัน น้ำที่รดมักใช้น้ำหอมเจือด้วยน้ำธรรมดา การสงฆ์น้ำพระจะรดน้ำพระพุทธรูปที่บ้านและที่วัด และบางที่จัดสงฆ์น้ำพระสงฆ์ ด้วยบังสุกุลอัฐิ กระดูกญาติผู้ใหญ่ที่ตายแล้ว มักก่อเป็นเจดีย์ แล้วนิมนต์พระไปบังสุกุล

3) กิจกรรมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ การได้ระลึกถึงท่านหรือการทำบุญถือว่าเป็นสิ่งที่ดี การทำบุญในแก่บรรพบุรุษของเราก็ถือว่าเป็นการระลึกถึงและการแสดงถึงความกตัญญูอีกรูปแบบหนึ่ง

4) กิจกรรมการก่อเจดีย์ทรายสานสัมพันธ์ เป็นการนำทรายมาก่อเป็นรูปร่างคล้ายเจดีย์ และประดับด้วยดอกไม้ต่างๆ อันนี้แทบไม่ค่อยได้เห็นในกลุ่มคนเมืองแล้ว

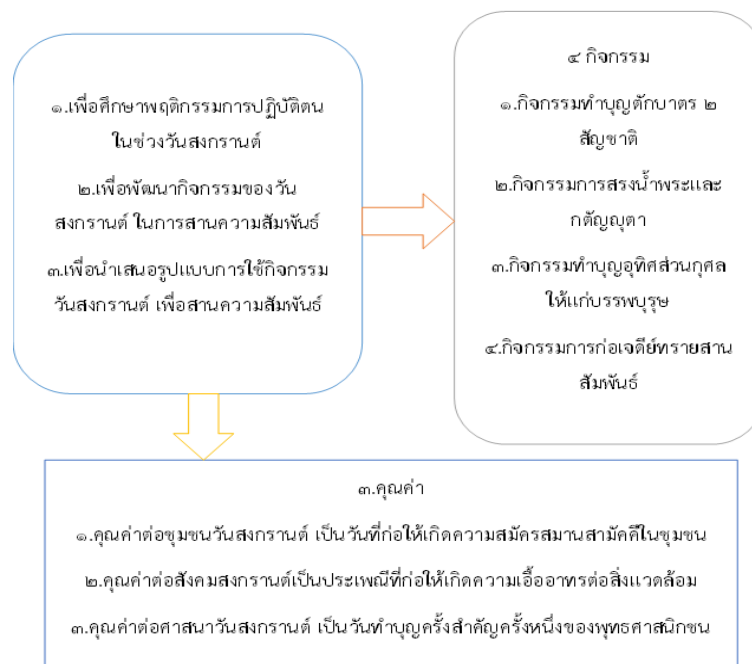
หลักที่ว่าด้วยคุณค่า 3 มีดังนี้

1) คุณค่าต่อชุมชนวันสงกรานต์ เป็นวันที่ก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในชุมชน เช่น การได้พบปะสังสรรค์ร่วมกันทำบุญ และการละเล่นสนุกสนานรื่นเริงในยามบ่ายหลังจากการทำบุญ โดยการเล่นรดน้ำในหมู่เพื่อนฝูงและคนรู้จักและการละเล่นตามประเพณีท้องถิ่น

2) คุณค่าต่อสังคม สงกรานต์เป็นประเพณีที่ก่อให้เกิดความเอื้ออาทรต่อสิ่งแวดล้อม เพราะในวันนี้ทุกคนจะช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือน สิ่งของเครื่องใช้ทุกอย่างให้สะอาดหมดจดเพื่อจะได้อ้อนรับปีใหม่ด้วยความแจ่มใส เบิกบาน นอกจากนี้ยังควรช่วยกันทำความสะอาดวัดวาอาราม ที่สาธารณะ และอาคารสถานที่ของหน่วยงานต่างๆ ด้วย

3) คุณค่าต่อศาสนา วันสงกรานต์เป็นวันทำบุญครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของพุทธศาสนิกชน โดยการทำบุญตักบาตร เลี้ยงพระ ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม และสรงน้ำพระ ศรัทธาในการทำบุญให้ทาน ซึ่งถือเป็นการเกื้อกูลสูงสุดของมนุษยชาติ และการถือศีลปฏิบัติธรรมซึ่งเป็นเหตุแห่งความเจริญรุ่งเรืองของชีวิต และสามารถสืบทอดพระพุทธานามมาได้จนถึงปัจจุบัน ดังภาพ

เรื่องรูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของ
พุทธศาสนิกชนชาวไทยและพุทธศาสนิกชนชาวเมียนมาร์

บทสรุป

การสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เพิ่มกิจกรรมที่สมควรประพฤติปฏิบัติในวันสงกรานต์ เพื่อสืบทอดความดีงามในคุณค่าของประเพณีนี้ไว้ การจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตรหรือนําน้ำอาหารไปถวายพระที่วัด เพื่อสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และเพื่อกล่อมเกลาจิตใจให้รู้จักการให้ เสียสละ โดยมีได้มุ่งหวังสิ่งใดตอบแทนมีค่านิยมและธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ที่แตกต่างกันออกไป ก็สมควรให้ปฏิบัติไปตามนั้น เพื่อเป็นการเคารพภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้กลั่นกรองเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมกับท้องถิ่นของตนเอง ดังนั้น การจะเปลี่ยนแปลงใดๆ จึงขึ้นกับวิจารณ์ญาณของเจ้าของวัฒนธรรมนั้นๆ โดยตรง ที่จะเลือกรับหรือไม่รับสิ่งที่แตกต่างไปจากเดิมในอดีต รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ในปัจจุบัน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาข้อมูลที่ได้วิจัยได้จัดการเก็บรวบรวมคำสัมภาษณ์การให้ข้อมูลและการสังเกตการณ์จึงได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาสรุปเป็นรูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริม สนับสนุนการใช้ระบบ “บวร” บ้าน วัด รัฐ ในรูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
- 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันวางนโยบายในการทำงานที่สอดคล้องกันเพื่อให้เกิดพุทธวิธีเพื่อการพัฒนา รูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 1) ประชาชนและทุกหน่วยงานควรร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาจิตสำนึกให้ประชาชนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของ “รูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
- 2) ควรมีการนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนาส่งเสริมการจัดการแนวพุทธวิธีเพื่อการพัฒนา รูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ต่างๆ และพัฒนาการจัดการปัญหาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยใช้กระบวนการจากการศึกษาในครั้งนี้

2) ควรมีการวิจัยเพื่อการพัฒนา รูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพรานจังหวัดนครปฐม แบบครบวงจร

3) ควรมีการวิจัยเพื่อการพัฒนา ศักยภาพบุคลากรของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธี เพื่อการพัฒนา รูปแบบการใช้กิจกรรมวันสงกรานต์ เพื่อสานความสัมพันธ์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวเมียนมาร์ ในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพรานจังหวัดนครปฐม

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2505). *พระราชพิธีสิบสองเดือน*. พระนคร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2555). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก.
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2559). *สาदनําสงกรานต์วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย เทศกาลโฮลี สงกรานต์ดีในอินเดีย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- วันดี ศรีสวัสดิ์ และคณะ. (2559). *เรื่องการศึกษาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลทับน้ำ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- บุษบา หินธาร และคณะ. (2564). *การศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของคนส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านนาเมือง อำเภอลำลูกกระถัง จังหวัดพิษณุโลก. รายงานการวิจัย*. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ และจักรี โพธิมณี. (2560). *การปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาติพันธุ์ในอำเภอกะทุ่มแบนและอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. รายงานการวิจัย*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2564). *เลี้ยงผีเดือน 5 เมษายน สงกรานต์ของแขกพราหมณ์ถูกแปลงเป็นไทย พุทธสมัยอยุธยา. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2564 จาก* https://www.matichonweekly.com/column/article_96418
- สมภาร พรหมทา. (2554). *มนุษย์กับศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- เดือน คำดี. (2553). *ศาสนศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

การสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชน ในสถานศึกษาในจังหวัดสมุทรสาคร

Creating Consciousness of the Buddhist Youth Human Rights in Educational Institutions in Samut Sakhon Province

¹วีณา รัตนสุภา Veena Ruttanasupa

²กฤติยา ถ้ำทอง Krittiya Tumtong

³โยตะ ชัยวรมันกุล Yota Chaiworamankul

^{1,2,3}วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhaphanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: mollamp@gmail.com

Received April 28, 2023; Revised May 25, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนของเยาวชน ในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร 2) เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร และ 3) เพื่อสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูป/คน ผลการศึกษาพบว่า (1) ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชนและใช้สิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ ในสถานศึกษากันทุกคนไม่ว่าจะเป็นการใช้สิทธิออกเสียงการเลือกตั้งสภานักเรียน การแสดงความคิดเห็นต่างๆ ความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการใช้สิทธิต่างๆ ในสถานศึกษา ความเสมอภาคในเรื่องการได้รับการศึกษา สิทธิในการใช้สาธารณูปโภคต่างๆ ของสถานศึกษา ตลอดจนการมีความเท่าเทียมกันไม่แบ่งแยกสภาพเพศ เป็นต้น (2) การใช้สิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษาโดยใช้หลักเบญจศีล เบญจธรรม และจริยธรรม เยาวชนเข้าใจในเรื่องการนำหลักธรรมมาเป็นแนวทางการใช้สิทธิมนุษยชน โดยได้รับการศึกษาหลักธรรมคำสอนจากการเรียนวิชาพุทธศาสนา ในสถานศึกษาและวิถีการดำเนินชีวิตแบบพุทธในชีวิตประจำวัน เข้าใจถึงหลักการทำความดีละเว้นความชั่วและประพฤติดนเป็นผู้นับถือธรรมคือความเป็นผู้มีเมตตาเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และ (3) การสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร จากการที่เยาวชนในฐานะนักเรียนใช้หลักเบญจศีล เบญจธรรม และจริยธรรม มาเป็นแนวทางการใช้สิทธิมนุษยชนนับว่าเป็นการปลูกฝังให้มีจิตสำนึกที่ดี การมีจิตสำนึกที่ดีคือ รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักใช้เหตุผล รู้ว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ อะไรดีอะไรไม่ดี

คำสำคัญ: การสร้างจิตสำนึก; สิทธิมนุษยชน; สิทธิมนุษยชนเชิงพุทธ

Abstract

The objectives of this study were: 1) to investigate the knowledge and understanding of the human rights of youth in educational institutions in Samut Sakhon province 2) to investigate the understanding of Buddhist human rights of youth in educational institutions in Samut Sakhon province and 3) to raise Buddhist human rights awareness of youth in educational institutions in Samut Sakhon Province. This is the qualitative research and the information was collected through in-depth interviews with key informants (8 Populations) by analyzed using descriptive and descriptive data analysis methods. The research results found that (1) Understanding the human rights of youth in educational institutions in Samut Sakhon Province. The youth have knowledge and understanding the human rights and exercise their fundamental rights in education. Including the rights to vote in student council elections, to express one's opinion, and to exercise one's rights in educational institutions, equality in education, the right to use various facilities of the educational institution. (2) An Applying the Buddhist human rights by youth in educational institutions through applying the principles of virtue, righteousness, and ethics. The youth understand how to apply the Dhamma as a guide for practicing human rights. They have learned the principles of the teachings from studying Buddhism in educational institutions and living Buddhism in everyday life. Understand the code of doing good, avoiding evil, and behaving like an ethical person, that is, a person who has compassion for others. 3) Creating Consciousness of the Buddhist Youth Human Rights in Educational Institutions in Samut Sakhon Province. The fact that the youth, as students, use the five precepts, and ethics as a guideline for exercising human rights, is considered to instill a good conscience.

Keyword: Creating Consciousness; Buddhist Youth Human Rights; Human Rights

บทนำ

สิทธิมนุษยชนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นอารยธรรมของมนุษย์ เพราะเป็นการวางระบบความคิดเพื่อให้คนในสังคมเกิดความระลึกรู้ คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เริ่มตั้งแต่มีการยอมรับความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรี ขาดัดกำเนิด (วิชัย สังข์ประไพ, 2564) และสิทธิต่างๆ บนพื้นฐานมาจากความชอบธรรม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสิทธิตั้งแต่กำเนิด โดยให้ความสำคัญกับคำว่าชีวิต นอกจากนี้แล้วสิทธิมนุษยชนยังมีความสำคัญในแง่ของการเป็นหลักประกันของความเป็นมนุษย์ที่มีสิทธิและเสรีภาพ มีสิทธิในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองตามแนวทางที่ถูกต้อง คนในสังคมต้องให้โอกาสกับคนที่เคยกระทำไม่ถูกต้อง ให้โอกาสคนเหล่านี้ได้รับการอบรมแก้ไขและพัฒนาตนเองใหม่ ให้สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น เพราะสิทธิในชีวิตถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน สามารถมีชีวิตอยู่ได้และได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัยและได้รับการตอบสนองตามความต้องการขั้นพื้นฐานของ

ชีวิต ซึ่งได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ทุกชีวิตล้วนมีคุณค่าด้วยกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือเพื่อการดำรงชีวิตอยู่เป็นพิเศษจากผู้อื่น เช่น พ่อแม่กับลูก อาจารย์กับศิษย์ สามีกับภรรยา มิตรสหายนายจ้างกับลูกน้อง เป็นต้น สิทธิในการยอมรับนับถือและปฏิบัติต่อกันด้วยการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้มีความสำคัญกับศักดิ์ศรีและคุณค่าของชีวิตด้วยความเท่าเทียมกัน สิทธินี้เป็นของทุกคน เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเราตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นที่มาของความเจริญ การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ด้วยมนุษย์ทุกคนล้วนมีคุณค่า ในฐานะที่มีชีวิต มีร่างกาย เลือดเนื้อ ความรู้สึกนึกคิด จิตวิญญาณ และมีความหมายต่อการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ ของประเทศ และสังคม ที่ตนสังกัด นอกจากนี้ย่อมไม่มีใครชอบการถูกดูหมิ่นเหยียดหยามและถูกปฏิบัติราวกับเขามิใช่เป็นมนุษย์

ฉะนั้น เราจะต้องปฏิบัติต่อมนุษย์ทุกคนในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์ มีเกียรติ มีศักดิ์ศรีเหมือนกัน สิทธิมนุษยชนที่มนุษย์ขาดไม่ได้ คือ สิทธิในชีวิตและร่างกายที่ประกอบขึ้นด้วยเลือดเนื้อและอวัยวะ 32 ประการ ไม่ว่าจะเป็นศีรษะ สมอ หู ตา ปาก หัวใจ แขน ขา เท้า ฯลฯ และมีอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด จิตใจ รู้เจ็บ รู้ปวด รู้ร้อน หนาว ชีวิตและร่างกายของมนุษย์ดำรงอยู่ได้ด้วยปัจจัยที่สำคัญ อาหาร อากาศ ที่อยู่ เสื้อผ้า ยารักษาโรค สภาพตามธรรมชาติดังกล่าว เป็นบ่อเกิดของสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีมากมายหลายประการ สิทธิที่สำคัญมากและเป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนจะขาดไม่ได้ ประการแรก คือ สิทธิในชีวิตและร่างกาย หมายความว่า มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะชั่วหรือดี มีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ในโลก มีสิทธิในร่างกายและการดำรงร่างกายของตนตามธรรมชาติ สิทธิที่จะมีชีวิต และสิทธิในร่างกายเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

จังหวัดสมุทรสาครปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตเพิ่มมากขึ้น ผู้คนก็ยึดติดวัตถุนิยมอย่างมากเสียจนบางครั้งเราลืมให้ความสำคัญในด้านจิตใจ ด้วยสาเหตุนี้เองจึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นมามากมาย ซึ่งเราก็ได้พบเห็น อยู่บ่อยๆ เช่น การทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลอง ปัญหาเรื่องยาเสพติด ฯลฯ ส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดจิตสำนึกที่ดีทั้งต่อตนเองและส่วนรวม ดังนั้นการปลูกฝังให้เยาวชนมีจิตสำนึกที่ดีจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ การปลูกฝังจิตสำนึกในที่นี้คือ การปลูกฝังจิตใจให้มีความรับผิดชอบ รู้จักเสียสละ ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม หรือเรียกง่ายๆ ว่า การสร้างจิตสำนึกให้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตน มีจิตเป็นสาธารณะ หมายถึง จิตสำนึกที่ดีในการรู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยไม่ขัดต่อกฎหมายลักษณะของผู้ที่มีจิตสาธารณะ จะต้องเป็นผู้ที่ให้และคอยช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนด้วยความเต็มใจ ไม่หวังผลตอบแทน ไม่เห็นแก่ตัว เข้าใจผู้อื่น ไม่เป็นคนใจแคบ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เพราะ หากเราขาดหรือบกพร่อง ก็จะส่งผลกระทบต่อปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย การสร้างจิตสำนึกและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนนั้น เป็นการสร้างความรับผิดชอบในตัวเอง เป็นการสร้างวินัยในตัวเอง รู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น มีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในสังคมด้วยความเต็มใจ มองผู้อื่นในแง่ดี รู้จักให้ความสำคัญกับสถานะสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคมทั้งในด้านที่ดีและไม่ดี ให้ความร่วมมือในด้านต่างๆ ช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจ ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมะ เยาวชนได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่รู้และมีเป้าหมายในการทำงานอย่างชัดเจน มีความรับผิดชอบในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ (จรัส ดิษฐาภิรักษ์, 2561) ดังนั้นผู้วิจัยจึงให้

ความสนใจศึกษาเรื่อง “การสร้างจิตสำนึกของเยาวชนรุ่นใหม่ในการตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธ” เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลทางวิชาการสำหรับการพัฒนางานด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันให้มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะการเลิกทาสเมื่อปี 2448 ซึ่งเป็นพัฒนาการด้านสิทธิมนุษยชนครั้งสำคัญครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทย แต่ปัจจุบัน ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนยังคงฝังรากลึก คนไทยจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิทั้งของตนเองและผู้อื่น ประกอบกับระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันไม่ได้ให้ความสำคัญสิทธิมนุษยชนมากนัก (Amnesty International Thailand, 2564)

ด้วยสาเหตุการสร้างจิตสำนึกที่ดีในการปฏิบัติต่อกันตามสิทธิของเยาวชนในจังหวัดสมุทรสาครที่ละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนมากจนเกินไป ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องการสร้างจิตสำนึกของเยาวชน เพื่อเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจของเยาวชนในเรื่องสิทธิมนุษยชนในด้านเชิงพุทธ และเพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกของเยาวชน ในเรื่องสิทธิมนุษยชนในเชิงพุทธได้โดยวิธีออกแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ได้จากการสร้างจิตสำนึกของเยาวชน เรื่องสิทธิมนุษยชนในเชิงพุทธ เพื่อให้เป็นไปตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับเยาวชนผู้ที่จะเติบโตและอยู่ในสังคมปัจจุบันนี้ได้อย่างถูกต้องและมีความสุข การปลูกฝังให้เป็นผู้มีจิตสำนึกที่ดีย่อมส่งเสริมให้เกิดความสุขทั้งสังคมในเมืองตลอดจนถึงระดับประเทศชาติ

เยาวชนไทยในปัจจุบันสนใจเรื่องสิทธิมนุษยชนกันมาก แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการใช้สิทธิมนุษยชนอย่างถูกต้อง จึงมีการใช้สิทธิมนุษยชนตามความชอบใจและความเข้าใจของตน บางครั้งการกระทำนั้นๆ ก็มีได้ตั้งอยู่บนแนวทางศีลธรรมและจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา จึงก่อให้เกิดปัญหากับสังคมจนถึงระดับประเทศชาติ ผู้วิจัยพิจารณาเห็นความสำคัญของปัญหา จึงมีความสนใจและต้องการที่จะเข้าไปศึกษาถึงเหตุและปัจจัยต่างๆ จนนำไปสู่การให้ความรู้และความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนที่ถูกต้องตามวิถีทางพุทธศาสนา โดยวิธีการต่างๆแก่เยาวชนที่จะเป็นอนาคตของประเทศชาติในวันข้างหน้า

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร
- 2) เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร
- 3) เพื่อวิเคราะห์การสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเน้นการศึกษาทางเอกสาร (Documentary Research) และวิจัยภาคสนาม (Fields Research) พื้นที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ตัวแทนจาก

สถาบันการศึกษาต่างๆ ในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 18 รูป/คน ได้แก่ คุณครู 5 คน นักเรียนชาย-หญิง จำนวน 10 คน พระสงฆ์ 3 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 คำถามประกอบการวิจัย (กลุ่มนักเรียน) ตอนที่ 3 คำถามประกอบการวิจัย (กลุ่มคุณครู) และ ตอนที่ 4 คำถามประกอบการวิจัย (กลุ่มพระสงฆ์) โดยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด นำข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัยเอกสารมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร

ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชนกันทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเด็กหญิงหรือเด็กชาย เพราะความเปิดกว้างของสังคมในยุคปัจจุบันการหาความรู้จากการเรียนในสถานศึกษาหรือจากเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคปัจจุบันก็สามารถให้ความรู้แก่เยาวชนได้ จากการสัมภาษณ์ เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชนและได้ใช้สิทธิต่างๆ ตามฐานะสภาพนักเรียนไม่ว่าการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ในโรงเรียน การใช้สิทธิในการเลือกตั้งสถานักเรียน การรับรู้ถึงสิทธิที่นักเรียนควรจะได้รับจากโรงเรียน เช่น การได้รับความรู้จากคุณครูที่ต้องได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมกัน การใช้สิทธิในการใช้สาธารณูปโภคต่างๆ ในโรงเรียน การเคารพสิทธิซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อน การไม่เหยียดเรื่องฐานะทางครอบครัว เรื่องสีผิว เชื้อชาติ วงศ์ตระกูลตลอดจนรูปลักษณ์ เยาวชนในปัจจุบันมุ่งเน้นการเสมอภาคเท่าเทียมกัน การไม่แกล้งหรือเกรงคนที่อ่อนแอกว่า ไม่เหยียดหยามกัน เปิดรับความเห็นซึ่งกันและกัน เยาวชนมีการสร้างคำศัพท์ใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการใช้แทนการกระทำเพื่อปกป้องสิทธิของตนเองและผู้อื่น เช่นคำว่า บูลลี่ ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมรุนแรงกลั่นแกล้ง รังแกผู้อื่นทั้งทางวาจาและร่างกาย หากเกิดในชีวิตมักเป็นการล้อเลียนรูปร่างหน้าตา สถานะทางสังคมรวมถึงการทำร้ายร่างกาย ปัจจุบันโลกออนไลน์มีบทบาทในสังคม โลกโซเชียลมีเดียจึงเป็นแหล่งพบปะของผู้คนทั่วไปโดยเฉพาะเยาวชน การประจักษ์กันทางโซเชียลมีเดียซึ่งสร้างผลกระทบทางด้านความรู้สึกมาจนอาจเกิดเป็นผลทางใจฝังลึกจนยากจะเยียวยาได้ การที่เยาวชนได้รับการเปิดกว้างเรื่องสิทธิมนุษยชนทั้งทางครอบครัว ทางโรงเรียนแม้กระทั่งทางสังคมทั่วไป จึงมีความจำเป็นที่ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าครอบครัวพ่อแม่ผู้ปกครอง คุณครู หรือผู้ใหญ่ในสังคม ตลอดจนพระสงฆ์ผู้รักษาและสืบทอดคำสอนในพระพุทธศาสนา ต้องเล็งเห็นความสำคัญ ที่จะทำให้เยาวชนของชาติเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่อย่างมีคุณภาพและเป็นตัวอย่างที่ดีสืบทอดต่อไปรุ่นสู่รุ่น ในปัจจุบันเยาวชนมีความกล้าที่จะแสดงออกในการเรียกร้องสิทธิต่างๆ ในสังคมมากขึ้น การแสดงออกบางครั้งด้วยความที่ยังมีภาวะที่ยังเป็นเยาวชนยังขาดการคิดการไตร่ตรองการยับยั้งชั่งใจ ความหุนหันพลันแล่น ความใจร้อน ความต้องการ การตอบรับข้อเรียกร้องอย่างเร่งด่วนและเห็นผลทันที ไม่รอชว่นการไม่รอระบบจัดการใดๆ ซึ่งการกระทำเหล่านี้จึงเป็นเหตุนำมาซึ่งผลอันที่สังคมส่วนใหญ่อยอมรับไม่ได้ จึงเกิดการขัดแย้งการแบ่งพรรคแบ่งพวกในสังคม จึงกลายเป็นสังคมที่บอบช้ำด้วยการกระทำของบุตรหลานในประเทศตนเอง เหตุผลใหญ่ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการขาดการปลูกฝังให้เยาวชนมีจิตสำนึกในด้านคุณธรรม และจริยธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานการใช้สิทธิมนุษยชน

2. ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัด

สมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนในฐานะนักเรียนได้ใช้หลักเบญจศีล - เบญจธรรม และจริยธรรม จากการศึกษาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาจากสถานศึกษา และวิถีการดำเนินชีวิตในแบบพุทธในชีวิตประจำวัน มาเป็นแนวทางการใช้สิทธิมนุษยชน การใช้หลักเบญจศีล (ศีล 5) คือการละเว้นจากการเบียดเบียนทั้ง กาย วาจา และใจ ทั้งตนเองและผู้อื่นให้เกิดความทุกข์ร้อน และหลักเบญจธรรมคือลงมือปฏิบัติ การเป็นผู้มีความเมตตากรุณา เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ การเป็นผู้มีความสำรวม ซื่อสัตย์ ทั้งกาย ทั้งวาจา และเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ และการปฏิบัติตามจริยธรรมคือ เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ความมีเหตุมีผล เป็นผู้มีความพากเพียร มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีวินัย มีความเสียสละ มีความกตัญญูรู้คุณ และความเป็นผู้มีมารยาท สุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน จากการสัมภาษณ์นักเรียน นักเรียนมีความเข้าใจในการใช้หลักธรรมมาแนวทางในการใช้สิทธิมนุษยชนภายในโรงเรียน เช่นการแสดงความคิดเห็นในห้องเรียนอย่างสุภาพ มีความพากเพียรในการศึกษาหาความรู้ มีวินัยในการอยู่ร่วมกันในสถานศึกษา มีเหตุมีผลในการแสดงความคิดเห็น มีความรับผิดชอบเมื่อได้รับมอบหมายในการทำงานเป็นกลุ่ม มีความสามัคคีกัน ซึ่งนับว่าเป็นการใช้หลักจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสถานศึกษา มีความเมตตาต่อเพื่อนและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์ ไม่เบียดเบียนกันหรือรังแกข่มเหงกัน ถือเป็นการใช้หลักเบญจศีล เบญจธรรม การประพฤติดังกล่าวมานี้ นับว่านักเรียนมีความเข้าใจในการใช้หลักธรรมมาใช้กับสิทธิมนุษยชนในสถานศึกษา

3. ผลการสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัด

สมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า จากการที่เยาวชนในฐานะนักเรียนใช้หลักเบญจศีล - เบญจธรรม และจริยธรรม มาเป็นแนวทางการใช้สิทธิมนุษยชนนับว่าเป็นการปลูกฝังให้มีจิตสำนึกที่ดี การมีจิตสำนึกที่ดีคือ รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักใช้เหตุผล รู้ว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ อะไรดีอะไรไม่ดีหลักธรรมทั้งหลายที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ถือว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้สังคมน่าอยู่ การปลูกฝังให้เยาวชนมีจิตสำนึกในคุณธรรม มิได้เป็นการยากเลยสำหรับประเทศไทย ที่มีประชากรนับถือพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เพราะวิถีชีวิตของประชากรไทย ก็ดำเนินตามบรรพบุรุษมาช้านานตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีของไทยก็อิงพุทธศาสนาเป็นหลัก ดังนั้นการปลูกฝังจิตสำนึกของเยาวชนให้มีคุณธรรมจึงเป็นเรื่องใกล้ตัว เพราะเยาวชนไม่ใช่คนอื่นไกลก็คือบุตรหลานของเรา ถ้าสังคมได้ร่วมมือร่วมใจกัน เอาใจใส่ดูแลรับผิดชอบเยาวชน ไม่ว่าจะเป็น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันทางการเมืองการปกครอง แม้กระทั่งสถาบันศาสนา ต้องให้ความร่วมมือจะทำให้เยาวชนเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและมีความรับผิดชอบ จากการวิจัยและวิเคราะห์ เยาวชนได้ศึกษาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาจากสถานศึกษาและวิถีการดำเนินชีวิตในแบบพุทธ ตามหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้น มาเป็นแนวทางการใช้สิทธิมนุษยชนซึ่งดำเนินเป็นปกติอยู่แล้วในฐานะเยาวชนที่เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาของตนเอง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร” ผู้วิจัยได้พบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1.ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชนกันทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเด็กหญิงหรือเด็กชาย เพราะความเปิดกว้างของสังคมในยุคปัจจุบันการหาความรู้จากการเรียนในสถานศึกษาหรือจากเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคปัจจุบันก็สามารถให้ความรู้แก่เยาวชนได้ สิทธิมนุษยชน (Human Rights) คือ แนวคิดที่มีรากฐานมากจากความเชื่อ ปรัชญา คำสอนทางศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรมของสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ ในโลกที่เชื่อว่ามนุษย์ที่เกิดมาทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ เช่น ทุกศาสนามีบัญญัติห้ามการทำลายชีวิตมนุษย์ นอกจากนั้นมีปรัชญาความเชื่อในวัฒนธรรมตะวันตกที่ว่ามนุษย์มีสิทธิโดยธรรมชาติในฐานะที่เกิดเป็นมนุษย์ โดยมนุษย์มีความชอบธรรมในด้านจริยธรรมที่จะรักษาชีวิตของตนเอง มีอิสระทางความคิด และไม่ว่าแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันในด้านใด ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สิ้นสุดลง

แนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนดังกล่าวได้รับการยอมรับและให้ความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากประชาคมโลกได้ตระหนักถึงความโหดร้ายทารุณของสงครามและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การกระทำย่ำยีต่อสตรี เด็ก และคนชราที่มนุษย์ได้กระทำร่วมกัน ซึ่งผลจากสงครามนี้ไปสู่การพัฒนากฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (International Human Rights Laws) ซึ่งเป็นหลักการ ข้อตกลง ระบบและกลไกด้านสิทธิมนุษยชนที่เป็นมาตรฐาน และได้รับการยอมรับในระดับสากลเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนทุกคนในโลกนี้ “สิทธิมนุษยชน” ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด และอยู่เหนือกฎหมายและอำนาจใดๆ ของรัฐทุกรัฐ สิทธิเหล่านี้ได้แก่ สิทธิในชีวิต ห้ามฆ่าหรือทำร้ายต่อชีวิต ห้ามการค้ามนุษย์ ห้ามทรมานอย่างโหดร้าย คนทุกคนมีสิทธิในความเชื่อ มโนธรรมหรือลัทธิทางศาสนา มีเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออก สิทธิมนุษยชนเหล่านี้ไม่ต้องมีกฎหมายมารองรับสิทธิเหล่านี้ก็ดำรงอยู่ เช่น แม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าการฆ่าคนเป็นความผิดตามกฎหมาย แต่คนทุกคนสำนึกได้ว่า การฆ่าคนนั้นเป็นสิ่งต้องห้าม เป็นบาปในทางศาสนา หรือการที่คนในชาติไม่ได้รับอาหารที่เพียงพอ แก่การยังชีพซึ่งไม่ถือว่าใครทำผิดกฎหมายแต่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รัฐบาลมีหน้าที่ต้องจัดการให้ คนในชาติได้รับอาหารอย่างเพียงพอแก่การมีชีวิตรอด สอดคล้องกับชาวรัตน์ มารุ่งเรือง ที่ได้กล่าวเรื่อง “สิทธิมนุษยชน: ความเหมือนที่แตกต่าง” ไว้ในเอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4 ที่ว่า หลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน 6 ประการ คือ 1) ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นสิทธิติดตัวทุกคนตามธรรมชาติตั้งแต่เกิด (National Rights) 2) คนทุกคนมีความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and nondiscrimination) 3) สิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนโดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ อาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม สุขภาพ และความคิดเห็นด้านต่างๆ (Universality) 4) สิทธิมนุษยชนเป็นองค์รวมแยกเป็นส่วนๆ ไม่ได้และพึ่งพิงกัน (Indivisibility & Interdependently) 5) การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation & Inclusion) หมายความว่า ประชาชนแต่ละคน หรือกลุ่มประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับ ประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและการเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม 6) ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & The Rule of Law) ดังนั้น การจะเข้าใจความหมายสิทธิมนุษยชนนั้น จำเป็นต้องเข้าใจหลักการต่างๆ ที่ถือเป็นองค์รวมของสิทธิมนุษยชนด้วย (ชาวรัตน์ มารุ่งเรือง, ม.ป.ป.)

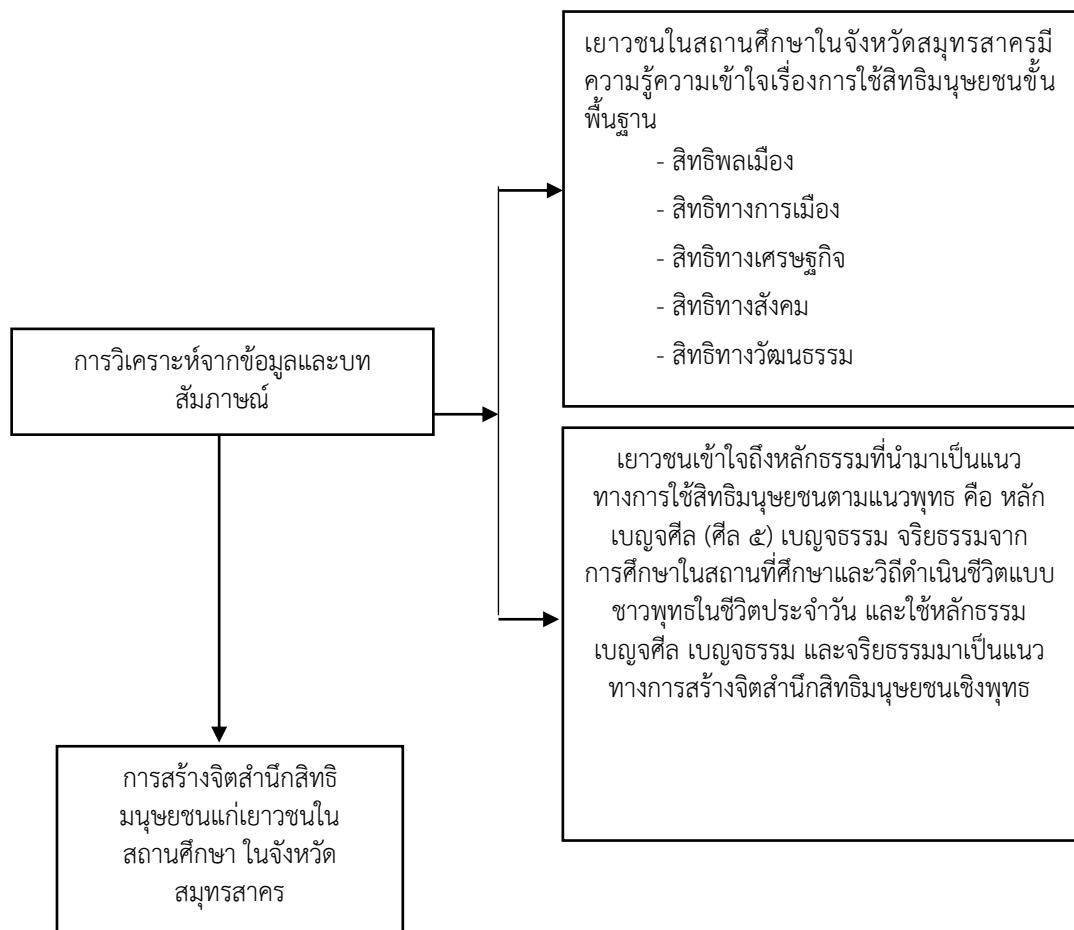
2. ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนในฐานะนักเรียนได้ใช้หลักเบญจศีล - เบญจธรรม และจริยธรรม จากการศึกษาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาจากสถานศึกษา และวิถีการดำเนินชีวิตในแบบพุทธในชีวิตประจำวัน มาเป็นแนวทางการใช้สิทธิมนุษยชน การใช้หลักเบญจศีล (ศีล 5) คือการละเว้นจากการเบียดเบียนทั้ง กาย วาจา และใจ ทั้งตนเองและผู้อื่นให้เกิดความทุกข์ร้อนสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา หมายถึง สิทธิมนุษยชนตามแนวเบญจศีล คือ หลักการประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่ใช้ควบคุมตนเอง เป็นการกระทำเพื่อตน เพื่อบุคคลอื่น และเพื่อสังคมที่ย้ำอยู่ที่การปฏิเสธเรียกว่า เบญจศีล ได้แก่ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติดินกาમ เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มสุราเมรัย และ สิทธิมนุษยชนตามแนวเบญจธรรม คือ หลักการประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่ใช้ส่งเสริมตนเอง เป็นการกระทำเพื่อตน เพื่อบุคคลอื่น และเพื่อสังคมที่เน้นการสนับสนุนเรียกว่าเบญจธรรม ได้แก่ เมตตา สัมมาอาชีวะ กามสังวร สัจวาจาและมีสติ จากศึกษาหลักธรรมขั้นต้น ย่อมประจักษ์ได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ถือได้ว่า เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนขั้นต้นที่พอเหมาะแก่บุคคลทั่วไป เพราะทั้ง 2 ประการนี้สามารถนำมาส่งเสริมการปกครองตนเองได้ ทั้งนี้เพราะว่า หลักศีลเป็นหลักปกครองตนเอง ซึ่งเป็นกฎแห่งความเป็นมนุษย์ที่สามารถนำมาควบคุมตนเองด้านการฝึกหัดกายและวาจาของตนให้เรียบร้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญแทน มะลิอ่อน ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน” ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมขั้นสูงนี้ เป็นหลักธรรมที่ไม่ขัดกับความรู้สึกของตนเอง ไม่ขัดต่อความรู้สึกของผู้อื่น เพราะหลักธรรมขั้นสูงนี้ คือความกลมกลืนกันแบบครบวงจรและเป็นการใช้สิทธิเสรีภาพที่ตรงจุด เพราะว่าหลักธรรมที่ส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติในข้อนี้ คือ ระบบ จริยศาสตร์ จริยธรรม หรือทฤษฎีปฏิบัติที่ประสานสัมพันธ์กันระหว่างหน้าที่ วิถีทาง และจุดมุ่งหมายปลายทาง เมื่อเป็นเช่นนี้ หลักธรรมขั้นสูง เท่ากับว่า เป็นหลักแห่งการกระทำเพื่อตน และบุคคลอื่นรอบทิศทาง เรียกว่า “การใช้เสรีภาพแบบมีขณิมาปฏิบัติ” (บุญแทน มะลิอ่อน, 2554). และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสันต์ทัศน์ ฐิตาจาโร (ปริดาศักดิ์) ที่ได้วิจัยเรื่อง “จิตสำนึกสาธารณะกับการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม” โดยศึกษาการพัฒนาจิตสาธารณะของมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม คือ การมุ่งพัฒนามนุษย์ให้มีจิตสำนึกสาธารณะที่ดีงาม แล้วนำส่วนที่ดีงามไปพัฒนาตนเอง สังคม ประเทศชาติ และธรรมชาติ ให้เกิดความเหมาะสมกลมกลืน สามารถดำรงอยู่ด้วยกันอย่างร่มเย็นสงบสุข (พระสันต์ทัศน์ ฐิตาจาโร (ปริดาศักดิ์), 2561)

3. การวิเคราะห์ผลการสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิเคราะห์การสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธแก่เยาวชนในสถานศึกษา นี้ เป็นการนำเอาหลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนตามที่กล่าวมาในบทที่ 2 ซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ หรือการกระทำทุกอย่างจะต้องเป็นไปอย่างตั้งใจ (เจตนา) โดยเฉพาะเจตนาที่ดี ทำดี พูดดี เพราะการทำดี คือ สิ่งที่มีมนุษย์กระทำได้เองหรือมีสิทธิ มีเสรีภาพได้เต็มที่ เพราะมนุษย์มีความรู้สึกนึกคิดก่อนทำก่อนพูดเสมอ หรืออย่างน้อยมนุษย์ก็มีสิทธิที่จะคิด เมื่อเป็นเช่นนี้ พื้นฐานความคิด ความดี ความชั่ว ตามที่กล่าวมาก่อนจึงเป็นสิ่งผลักดันให้มนุษย์มีการใช้สิทธิเสรีภาพออกไปในที่สุด และก็เป็นสิ่งยืนยันได้ว่า มนุษย์เป็นตัวของตัวเอง และพระพุทธศาสนาเถรวาทก็มองเห็นความสำคัญในข้อนี้ และมุ่งเปิดเผยหลักคำสอนที่ส่งเสริมการกระทำ

ได้ด้วยตนเองที่เน้นการทำดี เร่งรีบทำดี เพื่อความดี และเพื่อการพัฒนาความดีให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป เพราะการเลือกทำความดี คือ การเลือกที่จริงแท้ และการทำความดี ก็คือการบรรลุการใช้สิทธิเสรีภาพที่แท้จริงตามที่คณะพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของภัทรพล หมดมลทิน ที่ได้วิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี” เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ศึกษาแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี และนำเสนอรูปแบบพุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนที่ควรพัฒนาให้เป็นคนดีควรอยู่ในช่วงอายุ 10-12 ปี การพัฒนาควรพัฒนา 3 ด้าน (1) ด้านพฤติกรรมการแสดงออก (2) ด้านความรู้สึกลึกซึ้ง (3) ด้านความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยจะต้องพัฒนาทั้งภาคทฤษฎีที่มีการคิดวิเคราะห์ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ โดยให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดและใช้ความคิดพิจารณาอย่างแยบคาย (ภัทรพล หมดมลทิน, 2559)

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพที่ 1 สรุปได้ว่างานวิจัยเรื่อง “การสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร” นั้น แสดงให้เห็นว่า จากการวิเคราะห์จากข้อมูลและ

บทสัมภาษณ์ที่ได้รับจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูป/คนนั้น ผู้วิจัยสรุปเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อได้ดังนี้ วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร ใน 5 ด้าน คือ สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม และ สิทธิทางวัฒนธรรม สรุปได้ว่า เยาวชนในสถานศึกษาในจังหวัดสมุทรสาครมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการใช้สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร สรุปได้ว่า เยาวชนเข้าใจถึงหลักธรรมที่นำมาเป็นแนวทางการใช้สิทธิมนุษยชนตามแนวพุทธ คือ หลักเบญจศีล (ศีล 5) เบญจธรรม จริยธรรมจากการศึกษาในสถานที่ศึกษาและวิถีดำเนินชีวิตแบบชาวพุทธในชีวิตประจำวัน วัตถุประสงค์ที่ 3 วิเคราะห์การสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร สรุปได้ว่า เยาวชนในสถานศึกษาในจังหวัดสมุทรสาครใช้หลักธรรม เบญจศีล เบญจธรรม และจริยธรรมมาเป็นแนวทางการสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธ

บทสรุป

ความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร ใน 5 ด้าน คือ สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม และ สิทธิทางวัฒนธรรม สรุปได้ว่า เยาวชนในสถานศึกษาในจังหวัดสมุทรสาครมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการใช้สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ส่วนศึกษาความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร สรุปได้ว่า เยาวชนเข้าใจถึงหลักธรรมที่นำมาเป็นแนวทางการใช้สิทธิมนุษยชนตามแนวพุทธ คือ หลักเบญจศีล (ศีล 5) เบญจธรรม จริยธรรมจากการศึกษาในสถานที่ศึกษาและวิถีดำเนินชีวิตแบบชาวพุทธในชีวิตประจำวัน และการวิเคราะห์การสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร สรุปได้ว่า เยาวชนในสถานศึกษาในจังหวัดสมุทรสาครใช้หลักธรรม เบญจศีล เบญจธรรม และจริยธรรมมาเป็นแนวทางการสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “การสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชนในสถานศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร” ผู้วิจัยมีประเด็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) โรงเรียนควรมีการสอนเรื่องสิทธิมนุษยชนถ้าในหลักสูตรไม่มี ก็สอดแทรกเนื้อหาเพิ่มเติมไม่ควรปิดกั้นเพราะกลัวว่าเด็กจะเรียกร้องการใช้สิทธิ เพราะถ้าเด็กไปหาความรู้จากข้างนอกหรือในโลกโซเชียลมีเดีย อาจจะรู้แบบผิดๆและนำมาใช้แบบผิดวิธี เพราะความไม่เข้าใจ ดังนั้นคุณครูต้องให้ความรู้และแนะนำ เพราะปัจจุบันเยาวชนจะอ้างถึงสิทธิมนุษยชนกันมากไม่ว่าจะกระทำการสิ่งใดก็อ้างว่าตนเองมีสิทธิที่จะกระทำ เพราะบางครั้งการใช้สิทธิของตนเองอาจจะไปละเมิดสิทธิของผู้อื่นได้

2) สิทธิมนุษยชนนั้นมีแทรกอยู่ในทุกเรื่องไม่จำเป็นต้องอยู่ในรายวิชาใดวิชาหนึ่ง ไม่ว่าจะกระทำการใดก็มีเรื่องสิทธิมนุษยชนเข้ามาเกี่ยวข้อง กลายเป็นสิ่งที่ต้องพบเจอในชีวิตประจำวัน ถ้า

เยาวชนไม่มีความรู้พื้นฐานในเรื่องสิทธิมนุษยชน ก็เท่ากับดำเนินชีวิตแบบไม่รู้จักตนเอง เพราะไม่รู้ว่าสิ่งที่ตนเองทำไปนั้นถูกต้องหรือเปล่า มีผลกระทบกับคนรอบข้างหรือไม่ ดังนั้นเยาวชนที่ยังเป็นนักเรียนอยู่ จึงจำเป็นต้องมีครูหรือผู้ปกครองคอยชี้แนะ

3) การเรียนการสอนควรมีการสอดแทรกเบญจศีล เบญจธรรมและจริยธรรม ซึ่งเป็นคำสอนทางพุทธศาสนาให้กับนักเรียนซึ่งจะอยู่ในรูปแบบใดก็ได้เพื่อให้นักเรียนได้ซึมซับ ปลุกฝังจนกลายเป็นจิตสำนึกในที่สุด

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) มีการถ่ายทอดความรู้โดยวิธีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชนบูรณาการกับหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมแสดงความคิดเห็นออกมาเป็นรูปธรรม

2) จัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมให้กับนักเรียนในสถานศึกษาเหมือนกิจกรรมเข้าค่ายเน้นความรู้ความเข้าใจเรื่องเบญจศีล เบญจธรรม และจริยธรรม ซึ่งเป็นหลักสูตรพื้นฐานของการใช้สิทธิมนุษยชน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรเพิ่มการวิจัยในรูปแบบ การทำกิจกรรมและการอบรม

2) ใช้หลักสูตรในพระพุทธศาสนา เช่น หลักสูตรเรื่องทศ 6 หลักสูตรมงคล 38 มาเป็นหลักสูตรแนวทางการสร้างจิตสำนึกสิทธิมนุษยชนเชิงพุทธของเยาวชน

เอกสารอ้างอิง

- จรัส ดิษฐาภิชัย. (2561). *คู่มือสิทธิมนุษยชน ฉบับพลเมือง*. กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สถาบันนโยบายศึกษา.
- พระสันตปาติกะ ธิตาจาโร (ปริดาศักดิ์). (2561). *จิตสำนึกสาธารณะกับการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญแทน มะลิอ่อน. (2554). *หลักสูตรในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิชัย สังข์ประไพ. (2564). *หลักสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2565 จาก <https://shorturl.asia/wQYRx> [5].
- ชวรัตน์ ราษฎร์เรือง. (ม.ป.ป.). *สิทธิมนุษยชน: ความเหมือนที่แตกต่าง เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4*. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ: วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ.
- ภัทรพล หม่อมลทิน. (2559). *พุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Amnesty International Thailand. (2564). สิทธิมนุษยชนศึกษา. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2565 จาก <https://www.amnesty.or.th/our-work/hre/>

**การศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธ
ที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี
Buddhist motives for making merit
at Wat Chonprathan Rungsarit Nonthaburi province**

¹พาสนา สกุลอิสริยาภรณ์ Passana Sakulisariyaporn

²พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินันโท Phrakhrusangkharakekapatra Apihichando

³ประสิทธิ์ แก้วศรี Prasit Kaewsri

¹²³คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: passana.singh@gmail.com

Received March 21, 2023; Revised May 25, 2023; Accepted: June 03, 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรีจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) จากกลุ่มตัวอย่าง 200 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมาน โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - Way ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า 1) แรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยที่ 4.01 ค่า SD 0.56 2) ผลการเปรียบเทียบ แรงจูงใจในการทำบุญจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา รายได้ สถานภาพและประสบการณ์ในการเข้ามาทำบุญที่วัด พบว่าไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่ผลการเปรียบเทียบ การศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญ ด้านอาชีพ พบว่าแตกต่างกันซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้

คำสำคัญ: แรงจูงใจ; การทำบุญ; ชาวพุทธ

Abstract:

In this research, two objectives were purposely established: 1) to study the level of Buddhist motives for making merit at Wat Chonprathan Ransarit Nonthaburi province. 2) to compare Buddhist motives for making merit at Wat Chonprathan

Ransarit Nonthaburi province. This research follows the quantitative method. Data were collected by using a questionnaire from 200 samples selected by a simple Random Sampling method. The descriptive statistics namely: frequency, percentages, means, and standard deviation (SD), and inferential statistics namely: One Way ANOVA were used for data analysis.

The results show that 1) Study of Buddhist motives for making merit at Wat Chonprathan Ransarit Nonthaburi province was at a very high level (Mean=4.01, SD=0.56). 2) comparing the result of the study Buddhist motives for making merit at Wat Chonprathan Ransarit Nonthaburi province separated by sex, age, education, income, marriage status and experiences of making merit shows that it is undifferentiated. However, by separated by career shows significant different which support the hypothesis.

Keyword: Motives; Making Merit; Buddhist

บทนำ

ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย มีการแสวงหาสิ่งที่ทำให้ตนเองได้รับความสุข และความสบายสูงสุดซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ มนุษย์จำเป็นจะต้องสร้างกำลังใจและหาช่องทางเพื่อให้ตนเองประสบความสำเร็จ จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมหรือการแสดงออกใดๆ ของมนุษย์จะต้องมีสาเหตุเสมอ สิ่งที่เป็นสาเหตุก็คือ แรงจูงใจหรือ ความอยาก เป็นตัวชี้นำพฤติกรรมของคนให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีเป้าหมายตลอดเวลา ดังนั้น การที่เราสามารถอธิบายกลไก การเกิดพฤติกรรมและวิธีการจูงใจ ย่อมทำให้ เราสามารถจัดการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ได้ ส่งเสริมให้ทุกคนได้ทุ่มเทความสามารถเพื่อเป็นประโยชน์ จนบรรลุผลสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ สอดคล้องเกี่ยวกับ ทศนะ การจูงใจ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรกประกอบด้วยเรื่อง ทศนะการจัดการทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่แรงจูงใจทางสรีระและแรงจูงใจทางสังคม ประเภทที่สองคือการจัดการ ตามหลัก พฤติกรรมศาสตร์ของแรงจูงใจได้แก่ แรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอกการเกิดแรงจูงใจในการทำบุญ ถือ เป็นความสำคัญในการดำรงอยู่ของพุทธศาสนา เนื่องมาจากผลกระทบ จากโรคระบาด สงครามและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ทำให้เศรษฐกิจฝืดเคืองและเกิดความทุกข์ แต่ชาวพุทธ ยังให้ความสำคัญกับการเข้าวัด ทำบุญบริจาคทาน กันอย่างเนืองแน่นเป็นจำนวนมาก การให้ความสำคัญในการทำบุญเหล่านี้ถึงแม้ เศรษฐกิจจะฝืดเคือง แสดงให้เห็นว่า แรงจูงใจ เป็นสภาวะทางจิตใจ ซึ่งเกิดขึ้นมาเพื่อที่จะนำทางให้บุคคลแสดงพฤติกรรมให้ได้มาซึ่งเป้าหมายเฉพาะอย่าง เพราะความเชื่อว่าบุญนำพาให้ชีวิตมีความสุข นอกจากจะเปรียบเหมือนศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธแล้ว ยังเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ของชุมชนในประเทศ วัดจึงเป็นศูนย์กลางพิธีกรรมต่างๆ ของสังคม ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่จะขาดไม่ได้ของแต่ละชุมชนนับได้ว่า วิถีชีวิตของคนไทยนั้น มีความผูกพันอยู่กับวัดอย่างเหนียวแน่นมากที่สุด ซึ่งเกิดขึ้นจาก แรงจูงใจที่ผลักดันให้เกิดผลสัมฤทธิ์ว่าบุญจะส่งผลดีกับชีวิตทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าปัจจุบันพุทธศาสนิกชนบางส่วนอาจจะไม่สามารถเข้าวัดทำบุญได้บ่อยครั้ง โดยอาจจะมีโอกาสเข้าวัดเนื่องในโอกาสสำคัญทาง

พระพุทธศาสนาหรือในพิธีกรรมที่เขาต้องเกี่ยวข้องโดยตรงเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามวัด ยังถือว่าเป็นศูนย์กลางการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน มิได้ลดลงตามปัจจัยที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเลย

ในเรื่องแรงจูงใจ ในการทำบุญที่วัดได้มีผู้ให้ความสนใจมากมาย เช่น วัดพราหมณี (วัดหลวงพ่opak แดงนครนายก) ถือเป็นวัดเก่าแก่ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ห้า ปัจจุบันนี้มีอายุร้อยกว่าปีแล้ว เป็นวัดเก่าแก่ของ จังหวัดนครนายกวัดพราหมณี มีชื่อเสียง ที่รู้จักกันดี เพราะ ที่นี้มีพระประธานศักดิ์สิทธิ์ในพระอุโบสถ เป็นที่ เคารพนับถืออย่างกว้างขวางคือ “หลวงพ่opakแดง” ชาวบ้านเชื่อกันว่า หลวงพ่อกมีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ สักการบูชากราบไหว้หลวงพ่opakแดงจะช่วยให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ต้องการ

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจในการศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธ ที่วัดชลประทาน รังสฤษดิ์จังหวัดนนทบุรี เพื่อต้องการทราบว่าชาวพุทธมีแรงจูงใจอะไรที่เข้ามาทำบุญที่วัดชลประทานรังสฤษดิ์ จังหวัดนนทบุรี มีปัจจัยใดบ้าง ที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการทำบุญไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านกายภาพ ด้านความเชื่อ และศรัทธา ปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตวิญญาณ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายการ วางแผน การเผยแพร่หลักคำสอนของพุทธศาสนา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ ทั้งร่างกายและ จิตใจให้ชาวพุทธ ได้เข้าใจในประเพณีวัฒนธรรมการทำบุญอย่างถูกต้อง ที่เอื้อต่อหลักธรรมคำสั่งสอนของ พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธ ที่วัดชลประทานรังสฤษดิ์ จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธ ที่วัดชลประทานรังสฤษดิ์ จังหวัดนนทบุรีตามปัจจัยส่วนบุคคล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ชาวพุทธที่เข้าร่วมทำบุญที่วัดชลประทาน รังสฤษดิ์จังหวัดนนทบุรีในวันอาทิตย์ สัปดาห์เมื่อเดือน ธันวาคม 2565 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2566 กลุ่มตัวอย่าง 200 คน โดยผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติของผู้ร่วมโครงการวิจัย เพื่อที่จะตอบแบบสอบถามของงานวิจัยแบบเฉพาะเจาะจงดังนี้ เป็นพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาทำบุญที่วัดชลประทานรังสฤษดิ์ จังหวัดนนทบุรีในวันอาทิตย์เป็นประจำและยินดีตอบแบบสำรวจโดยสมัครใจ เป็นผู้เข้ามาทำบุญอย่างต่อเนื่อง และเป็นผู้ที่มีสุขภาพกายดีมีความพร้อมในการตอบแบบสอบถาม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามซึ่งมีการตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามในการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา นั้น โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านโดยมี การเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5ขึ้นไปและโดยมีค่าเฉลี่ยคะแนน IOC รวมที่ 1.0 จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะ ใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) จำนวน 30 ตัวอย่างเพื่อเป็นการทดลอง (Try out) แบบสอบถามโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์ คอลบาช

แอลฟา (Crobach' Alpha Coefficient) โดยกำหนดระดับความน่าเชื่อถือไม่น้อยกว่า 0.7 หากไม่ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด ผู้วิจัยจะตัดข้อคำถามบางข้อหรือปรับข้อความให้มีภาษาและความหมายที่ชัดเจนขึ้นให้เหมาะสมต่อไป จึงได้ค่าคะแนนที่ .956

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล เชิงปริมาณประกอบด้วยแบบสอบถามโดยเครื่องมือวิจัยที่ผู้วิจัยพัฒนาพร้อมที่จะลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูล

3.1 การวางแผนก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนการวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลวิจัยภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.2 ผู้วิจัยทำหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาชีวิต และความตาย เพื่อขออนุญาตเจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี ในการเข้าไปเพื่อขอเก็บข้อมูล

3.3 ผู้วิจัยแจ้งแก่ประชากรที่เข้ามาทำบุญที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อสอบถามข้อมูล หากไม่สามารถเขียนได้ผู้วิจัยก็จะช่วยในการเขียนให้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานโดยหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในการอธิบายข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม การเปรียบเทียบข้อมูลการศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี โดยใช้สถิติที่ใช้คือการทดสอบค่า T-test, F-test และวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One -Way Anova) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ผู้วิจัยสรุปตามลำดับดังนี้

1. เพศ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 72.5 และเพศชาย 55 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5

2. อายุ กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่อายุ 41 ปีขึ้นไป จำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 78 รองลงมาคือ 20-40ปี จำนวน 39คน คิดเป็นร้อยละ 19.5 และสุดท้ายคือ อายุ ต่ำกว่า 20 ปีจำนวน 5คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

3. การศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบระดับปริญญาตรี จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 46.5 รองลงมาคือสูงกว่าปริญญาตรี 64 คน คิดเป็นร้อยละ 32 และต่ำกว่าปริญญาตรี 43 คน คิดเป็นร้อยละ 21.5

4. รายได้ต่อเดือน ส่วนมากมีรายได้มากกว่า 25,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 55.5 รองลงมาคือ มีรายได้ น้อยกว่า 15,000 บาท ต่อเดือนจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 23 และสุดท้ายมีรายได้ 15,000 -25,000 บาทต่อเดือน จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 21.5

5. อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างและพนักงานบริษัท จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 26.0 รองลงมาเป็น ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ จำนวน 48 คนคิดเป็นร้อยละ 24.0 มีธุรกิจส่วนตัวจำนวน 37คน คิดเป็นร้อยละ18.5 ข้าราชการบำนาญ จำนวน 21คน คิดเป็นร้อยละ 10.5 เป็นแม่บ้าน จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ8 อื่นๆจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 นักเรียนนิสิตนักศึกษา จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ4.0 และสุดท้ายว่างงานจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 4.0

6. สถานภาพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีสถานภาพสมรส จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 45.5 รองลงมาคือสถานะโสด จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 44 และ หม้ายหรือหย่าร้าง จำนวน 21คน คิดเป็นร้อยละ 10.5

7. ประสบการณ์ในการเข้ามาทำบุญที่วัด พบว่าจำนวนที่มากที่สุดคือ 6 ปีขึ้นไป จำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 64.0 รองลงมาคือน้อยกว่า 3 ปีจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และ 3-5 ปี จำนวน 32คน คิดเป็นร้อยละ 20.0

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษา แรงจูงใจ ในการทำบุญ ของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน(SD)

การศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม มีแรงจูงใจในการทำบุญ ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยที่ 4.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.564 เมื่อจำแนกตามรายด้านพบว่า แรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี มีคะแนนระดับมาก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ค่าเฉลี่ย 4.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.628 ด้านความเชื่อและศรัทธา ค่าเฉลี่ย 4.07 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.672 ด้านจิตวิญญาณ ค่าเฉลี่ย 4.29 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.621 ส่วนด้านสังคมค่าเฉลี่ย 3.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.798 ซึ่งมีการแปลผลว่าอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ การศึกษา แรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี จำแนกตามเพศ โดยการ ทดสอบค่า (t-test) โดยภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการเปรียบเทียบ การศึกษาแรงจูงใจ ในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี จำแนกตาม อายุ การศึกษา รายได้ สถานภาพและประสบการณ์ในการเข้ามาทำบุญที่วัด โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One- Way Analysis of Variance: ANOVA) โดยภาพรวมพบว่า แรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการเปรียบเทียบการศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี จำแนกตามอาชีพ โดยเปรียบเทียบรายละเอียดยความแตกต่างด้วยวิธี LSD พบว่าระดับ แรงจูงใจ ในการทำบุญของชาวพุทธ ที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี จำแนกตามอาชีพ โดยการ วิเคราะห์ ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า อาชีพข้าราชการ และอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว แตกต่างกัน อย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผู้มีอาชีพแม่บ้าน และอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว มีแรงจูงใจ ในการทำบุญ ที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน

อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาแรงจูงใจ ในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี” นี้ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้

การศึกษาแรงจูงใจ ในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมมีแรงจูงใจอยู่ในระดับที่มากในเกือบทุกด้าน จึงเห็นได้ว่าวัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัด

นันทบุรี ได้ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาได้บรรลุตามเป้าหมายที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตั้งไว้ คือเป็นการเผยแผ่เพื่อสร้างความเข้าใจในหลักธรรมเพื่อให้ประชาชน ทั้งในประเทศหรือต่างประเทศ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในธรรมะ อันเป็นหลักการให้ทุกคนเกิดมีคุณธรรม มากขึ้นไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันเป็นการสร้างสันติภาพแก่โลกจึงเน้นการศึกษาให้ทราบถึงประสิทธิผลก็คือความสำเร็จและผลสำเร็จที่ตามมาของการดำเนินการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรีที่พระเดชพระคุณพระพรหมมิ่งคลาจารย์หลวงพ่อบุญนันทะได้ริเริ่มและดำเนินการมาเป็นลำดับ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่เข้ามาทำบุญที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์นั้น เพื่อทำบุญกิริยาวัตถุให้สำเร็จสมดังความตั้งใจซึ่งประกอบไปด้วยทาน ศีล และภาวนา จึงเป็นสาเหตุให้พุทธศาสนิกชนเข้ามาทำบุญ ที่วัดนี้ กันอย่างมาก และพร้อมกันนั้นก็ได้มีการพัฒนาให้ชาวพุทธได้เข้าถึงการทำบุญกันอย่างถ่องแท้และเพื่อดำรงพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ซึ่งจะนำเสนออภิปรายผลการศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธ ที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี ตามองค์ประกอบของแรงจูงใจดังต่อไปนี้

1. การศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี ด้านกายภาพ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.19 อยู่ในระดับมาก ซึ่งถือว่าสอดคล้องกับการศึกษาของพระภิกษุฯ หากัน และคณะ ที่ได้ศึกษาเรื่องแนวทางในการตัดสินใจมาทำบุญให้พระที่วัด เพราะการจัดระบบต่างๆ ได้ดี การเดินทางสะดวกเย็นเย็นค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.05 มีความพร้อมของสถานที่จอดรถ มีค่าเฉลี่ย 4.07 ความพร้อมของศาลาการเปรียญค่าเฉลี่ย 4.14 สถานที่สะอาดค่าเฉลี่ย 4.32 และมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ ค่าเฉลี่ย 3.98 ห้องน้ำสะอาดค่าเฉลี่ย 4.08 มีรูปแบบการช่วยเหลือมลพิษ (ลดการใช้ธูปพล) ค่าเฉลี่ย 4.16 มาทำบุญแล้วรู้สึกปลอดภัยค่าเฉลี่ย 4.37 และที่ได้คะแนนมากที่สุดคือ สถานที่ร่มรื่น ค่าเฉลี่ย 4.54 (พระภิกษุฯ หากัน และคณะ, 2565) และสอดคล้องกับงานวิจัยของวรสิทธิ์ เจริญพัฒน์ เรื่องการจัดการวัดอย่างมีประสิทธิภาพของคณะสงฆ์ภาค 15 การศึกษาพบว่าการจัดการวัดอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยการจัดการตามหลักสมัยใหม่ ประกอบด้วย การวางแผน กระบวนการจัดการด้านการควบคุม การขับเคลื่อน องค์กรและ การจัดการ ตามหลักพุทธธรรม ด้าน อัมมัญญตา คือเข้าใจในหลักการระเบียบและกฎเกณฑ์ ของสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน โดย รู้จักปรับปรุงให้สอดคล้อง กับสิ่งที่ มีอยู่และสิ่งที่ เหมาะสม กับปัจจัยต่างๆ ในสถานการณ์ปัจจุบัน ภายใต้เหตุและผลอันถูกต้อง ปริสญญตา คือ การรู้จักชุมชน คือการเป็นผู้รู้จักชุมชนและสังคมนั้นๆ ว่า มีความต้องการอะไรมีความเห็นและข้อตกลงอย่างไรเมื่อทราบแล้วก็นำมาปรับปรุงให้เหมาะกับข้อปฏิบัติของวัดเพื่อทำให้เกิดความสุขและความร่วมมือจากการเข้ามาทำบุญในชุมชนนั้นอย่างแท้จริง ปุคคัลญญตา ก็คือ การรู้จักเลือกคนในการควบคุม และจัดการ ในสิ่งต่างๆ ให้รู้ รู้จักวางคนที่เหมาะสมกับความสามารถ มีคุณธรรมที่แตกต่างกันมีความประพฤติที่แตกต่างกันและรับผิดชอบหน้าที่ที่แตกต่างกันอย่างมีคุณภาพ จึงทำให้งานนั้นมีการดำเนินไปด้วยความเหมาะสม ดีงาม และเป็นไปตาม ความประสงค์ที่ตั้งเอาไว้และ มีการแก้ไขปรับปรุงเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชาวพุทธที่เข้ามาทำบุญที่วัดอยู่ตลอดเวลา จึงเห็นได้ว่าแรงจูงใจด้านกายภาพ เป็นสิ่งที่ทำให้ชาวพุทธตัดสินใจเข้ามาทำบุญที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรีค่าเฉลี่ยสูงถึง 4.19 ซึ่งอยู่ในระดับมาก (วรสิทธิ์ เจริญพัฒน์, 2562)

2. การศึกษาแรงจูงใจของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี ด้านความเชื่อและศรัทธา ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.07 อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพิมลธรรมมารณ์ และพระครูสุธีศัมภีร์ญาณ (2563) รูปแบบและคุณค่าพิธีกรรมการบูชาในประเพณีการทำบุญพระธาตุนาดูน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ผู้ทรงคุณธรรม เช่นพระพุทธรูปเจ้า พระสงฆ์ เป็นแหล่งรวมศรัทธา เช่นศรัทธาต่อหลวงพ่อบุญานันท์ค่าเฉลี่ย 4.48 และพระธรรมวินัยอันเป็นที่ทรงคุณค่าต่อชีวิต เป็นการบูชาที่แสดงออกถึงความศรัทธา ในสิ่งที่ตนเคารพนับถือ การแสดงออกอาจจะด้วยการ ปฏิบัติบูชาหรืออามิสบูชา ซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นเกิดขึ้นจากความ เชื่อและความศรัทธา (พระครูพิมลธรรมมารณ์ และพระครูสุธีศัมภีร์ญาณ, 2563) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูกาญจนกิจจารักษ์ (บัณฑิต บุญอาจ) ได้ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนามนุษย์สู่ความเป็นเทวดา ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ผลการศึกษาพบว่า การให้ทานด้วยความเลื่อมใสด้วยใจที่เบิกบาน สรรพกาย วาจา ราคาสีล เจริญจิตภาวนาระลึกถึงผู้มีพระคุณและทำบุญด้วยใจที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จะพัฒนามนุษย์สู่ความเป็นเทวดาได้จะเกิดผลทั้งในโลกนี้และโลกหน้าซึ่งหากได้ปฏิบัติแล้วเชื่อว่าชีวิตจะดีสมดังที่ทุกคนปรารถนาซึ่งทำให้แรงจูงใจในด้านความเชื่อและศรัทธามีค่าเฉลี่ยด้านความเชื่อและศรัทธาสูงถึง 4.07 ซึ่งอยู่ในระดับมาก (พระครูกาญจนกิจจารักษ์ (บัณฑิต บุญอาจ), 2564)

3. การศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี ด้านสังคม ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.49 แปรผลได้ในระดับปานกลาง หากจะแปรผลจากการตอบแบบสอบถามจะพบว่าวัดเป็นศูนย์รวมด้านจิตใจของสังคมไทยเป็นศูนย์รวมของความศรัทธาของชาวพุทธเพื่อให้ประเพณีปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม แต่เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาทางอาชญากรรมต่างๆ ทำให้คนเรามีคุณธรรมน้อยลงรวมถึงการไว้วางใจซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของจินตนา จันเรือน และคณะ ที่ได้ศึกษาเรื่องแรงจูงใจในการมาเยือนวัดสำคัญในจังหวัดลำปางและองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยววัด ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยววัดในจังหวัดลำปาง ของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า จากปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ทำให้นำไปสู่การขัดแย้งของสังคมมากขึ้น ชาวพุทธจะเข้าวัดทำกิจกรรมน้อยลง จะเข้าเฉพาะมีกิจกรรมทางพุทธศาสนาเท่านั้น สิ่งที่มีอิทธิพลในการตัดสินใจเข้ามาทำบุญที่วัดพบว่าตนเองคนเดียวที่มีอิทธิพลในการตัดสินใจยืนยันด้วยค่าเฉลี่ยการตอบแบบสอบถามว่า ท่านมาทำบุญแล้วมีความสุขกับบุญธรรมที่สนใจในเรื่องเดียวกันอยู่ที่ 4.03 รองลงมาคือมาทำบุญเพราะครอบครัว ค่าเฉลี่ย อยู่ที่ 3.52 และยังพบว่าแรงจูงใจด้านสังคมของชาวพุทธที่มาทำบุญที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรีเป็นการมาทำบุญเพื่อเป็นการทำทานมากกว่าบำเพ็ญบุญกิริยา (จินตนา จันเรือน และคณะ, 2565) และสอดคล้องกับงานวิจัยของเทียมจิตร พวงสมจิตร ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง นัยความหมายของบุญในพระพุทธศาสนาและปรากฏการณ์ทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า มีการมุ่งเน้นในการทำบุญด้วยวิธีการทำทาน มากกว่าบำเพ็ญบุญกิริยาให้ถึงพร้อมทั้งสามประการคือ ทาน ศีลและภาวนา เชื่อว่าอานิสงส์ของทานและศีลทำให้ความสุขความสำเร็จและสมบัติต่างๆ เช่นสวรรค์สมบัติอีกทั้งยังพบว่าการตั้งเจตนาในการทำบุญ เพื่อหวังในความสุขความสำเร็จและสมบัติต่างๆ ในชาตินี้ จึงสื่อความหมายได้ว่าการทำบุญในปัจจุบัน เป็นการเพิ่มในภพชาติกิเลสตัณหาและอุปทานมากกว่าการสละออกในสิ่งต่างๆเหล่านั้น ซึ่งมีผลกับทางด้านสังคม จึงจำเป็นต้องสอดแทรกหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อทำให้เข้าใจในการทำบุญที่ถูกวิธี ยืนยันโดยค่าเฉลี่ยท่านได้ร่วมกิจกรรมทางศาสนา ค่าเฉลี่ย 3.76 ท่านรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของ

สังคม ค่าเฉลี่ย 3.65 ท่านมาทำบุญทำให้รู้สึกมีเพื่อนค่าเฉลี่ย ปานกลางที่ 3.25 ท่านได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.06 ท่านได้เป็นจิตอาสาช่วยเหลือกิจกรรมของวัดค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ปานกลาง 2.93 และท่านได้สนทนารธรรมกับพระสงฆ์ ค่าเฉลี่ยปานกลาง 2.98 สรุปได้ว่าการมีการพูดคุยกับพระสงฆ์การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดและผู้ที่มาทำบุญร่วมกันเป็นสิ่งที่ควรเพิ่มเติม นอกเหนือจากการทำบุญ เพื่อให้ชาวพุทธได้รู้สึกมีส่วนร่วมในกิจกรรมเมื่อมีโอกาสและเพื่อเพิ่มพูน ด้านปัญญาในการเรียนรู้ถึงการทำความดีที่ถูกต้องจากพระสงฆ์ต่อไป (เทียมจิตร พวงสมจิตร, 2564)

4. การศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี ด้านจิตวิญญาณ ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.29 อยู่ในระดับมาก ทำให้ทราบว่าแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธ ที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี ว่าการได้มาทำบุญมีผลกับจิตใจมาก สอดคล้องกับงานของ พระครูสุวรรณ สีธาดา (วีระสิทธิ์ มหาวิโร) และพระมหาวิโรจน์คุตตวิโร ที่ได้ศึกษาเรื่องความสุขของผู้ให้และผู้รับในพระพุทธศาสนาโดยกล่าวว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักความสัมพันธ์ระหว่างความสุขของผู้ให้และผู้รับไว้อย่างเป็นระบบ ทั้งผู้ให้และผู้รับต้องเป็นผู้มีศีล มีคุณธรรมความดี การได้มาทำบุญคือการได้ช่วยเหลือสังคมจัดความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว ได้มีความสุขได้บำรุงพระพุทธศาสนา ตอบแทนบุญคุณและสงเคราะห์ เพื่อนมนุษย์ทั้งที่ยังอยู่ในโลกนี้และที่จากไปแล้ว ความสุข ของการเป็นผู้ให้และผู้รับในพระพุทธศาสนากล่าวว่า ต้องมีคุณสมบัติ องค์ 3 คือ เป็นผู้ปราศจาก โลภะ โทสะ โมหะ เป็นสิ่งที่สำคัญต่อความสุขในการเป็นผู้ให้และผู้รับ ที่เชื่อมความสัมพันธ์ ความสุขเข้ากับชีวิต ร่างกายจิตใจและจิตวิญญาณ ซึ่ง ส่งผลต่อการดำรงชีวิตให้อยู่เย็นเป็นสุข ยืนยันได้จากการตอบ แบบสอบถาม ท่านได้บ่มเพาะขัดเกลาจิตใจ ค่าเฉลี่ย 4.30 ท่านได้สวดมนต์เจริญจิตภาวนา 4.18 ท่านได้ทำจิตใจให้สงบ ค่าเฉลี่ย 4.29 ท่านได้ผ่อนคลายความเครียด ค่าเฉลี่ย 4.32 ท่านได้ทำบุญให้กับ บุคคลอื่นเป็นที่รักค่าเฉลี่ย 4.31 ท่านได้ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ค่าเฉลี่ย 4.30 ท่านได้ อุปถัมภ์พระศาสนา ค่าเฉลี่ย 4.23 ตามลำดับจะเห็นได้ว่าแรงจูงใจ ในการทำบุญ ของชาวพุทธ ที่วัด ชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี ด้านจิตวิญญาณ อยู่ในระดับ มาก (พระครูสุวรรณ สีธาดา (วีระ สิทธิ์ มหาวิโร) และพระมหาวิโรจน์คุตตวิโร, 2565)

อภิปรายผลตามสมมติฐานการวิจัย เปรียบเทียบ การศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญของชาว พุทธ ที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบ การศึกษาแรงจูงใจ ในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี จำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือน สถานภาพและประสบการณ์ในการ เข้ามาทำบุญที่วัด โดยภาพรวม พบว่า การศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญ ของชาวพุทธที่วัดชลประทาน รังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้แสดงว่าแรงจูงใจในการ ทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากเกือบทั้งหมด สอดคล้อง กับงานวิจัยของ พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (เมธวัจน์ สีลภูโต) ที่ได้ศึกษาเรื่องวิธีการสร้างแรงจูงใจในการ ทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียน โรงเรียนอนุบาลบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า แรงจูงใจ ในการเข้ามาทำบุญที่วัดนั้นคือการที่วัดสามารถจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมถึงความต้องการของชาวพุทธ เช่นกิจกรรมในการตักบาตร ทำบุญ ทำทานรักษาศีล ได้ฝึกสมาธิซึ่งสามารถครอบคลุมในทุกด้าน และ ยังสามารถจัดสถานที่และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะกับการทำบุญซึ่งแม้จะแตกต่างกันเรื่องเพศ อายุ การศึกษาและรายได้ แต่ทุกคนก็มุ่งที่จะเข้ามาทำบุญที่วัดเพราะเหตุดังที่กล่าวมาแล้ว รวมทั้งความ

เชื่อและศรัทธาซึ่งก็อยู่ในระดับมากเช่นกัน (พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (เมธวัจน์ สีลภูโต), 2560) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระชลญาณมุนี (สมโภช ธมฺมโกโช) และสรวิชัย วงษ์สะอาด ศึกษาเรื่องพระพุทธศาสนากับความเชื่อ ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อของชาวพุทธแสดงออกมา จากพฤติกรรมต่างๆในการดำเนินชีวิต เชื่อเรื่องอนิจจัง บาป-บุญ และการเวียนว่ายตายเกิด เชื่อในกรรมลิขิตดังนั้น คนไทยในสังคมปัจจุบัน ยังต้องการศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจอยู่มากตราบดีที่ยังไม่มีความมั่นใจในชีวิต ความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องจึงเป็นสิ่งที่สำคัญเพื่อกำหนดกรอบของชีวิต ตามหลักธรรม ในพุทธธรรม เรื่องศีลสมาธิและปัญญาซึ่งวัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี สามารถตอบโจทย์ของแรงงูใจในการเข้ามาทำบุญของชาวพุทธในข้อนี้ได้ (พระชลญาณมุนี (สมโภช ธมฺมโกโช) และสรวิชัย วงษ์สะอาด, 2563)

ผลการเปรียบเทียบ การศึกษา แรงงูใจ ในการทำบุญ ของชาวพุทธ ที่วัด ชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรีจำแนกตามอาชีพ พบว่าแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าแรงงูใจในการเข้ามาทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรีแตกต่างกันด้านอาชีพนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของเพียรธาร ผลิพิช ได้ศึกษาแรงงูใจในการท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีกล่าวว่า ความพอใจเกิดจากความต้องการของแต่ละคนที่ไม่เหมือนกันเช่น เวลาว่าง การต้องการการยอมรับต่อครอบครัวและสังคม ต้องการความปลอดภัยด้านสังคม ด้านร่างกายและความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา ความต้องการนี้ทำให้นุช้อยากหลีกเลี่ยงหนีจากความวุ่นวายในหน้าที่การงานมาพักผ่อนและได้ทำในสิ่งที่ต้องการ ขึ้นอยู่กับโอกาสและเวลาที่ย่านวยให้ ซึ่งทำให้ทราบถึงระดับความแตกต่างของแรงงูใจของชาวพุทธ ที่เข้ามาทำบุญที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรีว่าอาชีพที่แตกต่างกันมีแรงงูใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรีที่แตกต่างกัน (เพียรธาร ผลิพิช, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

ผลจากการศึกษาแรงงูใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี ทำได้องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยดังนี้ พฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธที่มาประกอบกิจกรรมบุญในวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรีนั้น มีแรงงูใจสำคัญอยู่ 4 ประการได้แก่ 1) ด้านกายภาพ คือการจัดสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ให้มีความสบายต่อผู้สูงอายุเป็นสำคัญ 2) ด้านความเชื่อและศรัทธา คือ การเชื่อว่าการสั่งสมบุญนำสุขมาให้และศรัทธาเชื่อมั่นในวัตรปฏิบัติของหลวงพ่อบุญนันทะและสงฆ์ภายในวัด ว่าเป็นเนื้อนาบุญ 3) ด้านจิตวิญญาณ คือ แรงขับภายในใจของทุกคนที่หวังอยากจะได้เต็มความสมบูรณ์ของชีวิต ทำให้รู้สึกอึดใจในการทำบุญ 4) ด้านสังคม การมาร่วมกิจกรรมภายในวัดทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทั้ง 4 ประการถือเป็นแรงงูใจเชิงบวกที่ทำให้ชาวพุทธมีพฤติกรรมการทำบุญ เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตวิถีพุทธ อันเป็นเส้นทางแห่งการสร้างบารมีและบำเพ็ญตน และเป็นการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

บทสรุป

การวิจัยครั้งนี้พบว่า ชาวพุทธที่มาทำบุญในวัดชลประทานรังสฤษฎ์มีแรงจูงใจในระดับมาก และปัจจัยส่วนบุคคล ผลการเปรียบเทียบพบว่า แทบจะไม่แตกต่างกันเลย นั่นแสดงว่า แรงจูงใจในการทำบุญนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ สถานภาพและประสบการณ์ในการทำบุญ แต่ทุกคนล้วนมีแรงจูงใจในการทำบุญ ตามความเชื่อ ตามกำลัง และหวังอยากเติมเต็มชีวิตให้มีความบริสุทธิ์ ตามแนวทางวิถีพุทธ ซึ่งจากผลการศึกษา สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ สามารถที่จะสร้างแรงจูงใจให้ชาวพุทธมาทำบุญและตอบสนองความต้องการทางใจของชาวพุทธได้

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาแรงจูงใจ ในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี จากข้อค้นพบ ในการวิจัยผู้วิจัยจึงเสนอแนะแนวทาง เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปปฏิบัติ

1. จากผลการศึกษาพบว่า การศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธ ที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี ด้านสังคม อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.49 จึงขอเสนอให้ทางวัดจัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้ที่เข้ามาทำบุญได้มีส่วนร่วม กับ ญาติธรรมที่ได้เข้ามาทำบุญร่วมกันมากขึ้น อาจจัดให้มีการเทศน์แบบ มีคำถาม คำตอบที่สนุกสนานชวนให้ติดตามเป็นต้น เพื่อทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง ชาวพุทธที่เข้ามาทำบุญและกับพระสงฆ์มากยิ่งขึ้น

2. จากผลการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์ในการพบปะกับพระสงฆ์น้อยจึงเห็นสมควรจัดให้มีกิจกรรมสนทนาธรรมกับพระสงฆ์ มีการสนทนาธรรมบ้างในช่วงที่อุบาสก อุบาสิกา มาทำบุญ ถวายสังฆทานสร้างความคุ้นเคยและเป็นกันเองเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจในการทำบุญ ของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรีในส่วนที่เป็นจิตอาสาเพื่อช่วยกิจกรรมของวัดอยู่ใน ระดับปานกลาง จึงอยากนำเสนอให้องค์กรหรือหน่วยราชการของรัฐ เช่นโรงเรียน หรือ ส่วนราชการที่อยู่ใกล้วัดได้มีส่วนร่วมในการเข้ามา เป็นจิตอาสาเพื่อที่จะได้ช่วยกิจกรรมของวัดและเพื่อส่งเสริมในด้านสังคม ให้ได้มีส่วนร่วมในการได้รับข้อมูลข่าวสารของชุมชนในกิจกรรมนี้ และเพื่อเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างญาติธรรม เป็นการได้ศึกษาธรรมะจากพระสงฆ์โดยตรง และช่วยในการอุปถัมภ์พระศาสนาให้ยั่งยืนถาวรต่อไป

2. จากผลการศึกษาแรงจูงใจในการทำบุญของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ในด้านต่างๆอยู่ในระดับมาก ดังนั้น จึงอยากให้ ผู้บริหารของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้รักษา มาตรฐานและ ความมีระเบียบในส่วนต่างๆ เหล่านี้ไว้ให้มั่นคงรวมทั้งปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น ในด้านต่างๆ เพื่อที่จะได้เป็นศูนย์กลาง ของพุทธศาสนา ในจังหวัดนนทบุรีและเป็นแบบอย่างให้กับวัดอื่นๆ สืบต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเจาะลึกรายละเอียดของแรงจูงใจในการเข้ามาทำบุญ ของชาวพุทธที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี จะเป็นคุณประโยชน์ แก่ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรีโดยตรงและเพื่อเป็นแนวทางในการ ศึกษาของ วัดอื่นต่อไป
2. ควรมีการศึกษาเชิงทดลองโดยการสร้างโปรแกรม เพื่อเปรียบเทียบ ในด้านต่างๆ ให้ละเอียด ต่อไป
3. ควรมีการศึกษา เปรียบเทียบ กับวัดอื่นเพื่อถอดบทเรียนและสร้างชุดความรู้จะนำไปสู่การพัฒนา วัด ชลประทานรังสฤษฎ์จังหวัดนนทบุรี ให้เจริญรุ่งเรืองถาวรต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จินตนา จันทรเรือนและคณะ. (2565). ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจทำบุญของพุทธศาสนิกชน ในจังหวัดลำปาง. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมการท้องถิ่น*, 8(8): 82-88.
- เทียมจิตร พ่วงสมจิต. (2564). นัยความหมายของบุญในพระพุทธศาสนาและปรากฏการณ์ทางสังคม. *วารสารไทยคดีศึกษา*, 18(2):7-23.
- พระกฤษฎา หากัน และคณะ. (2565). แนวทางการตัดสินใจทำบุญ ไหว้พระที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) กรุงเทพมหานคร. *การพัฒนาสังคม*, (7)(2): 324-339.
- พระครูภาวนกิจจารักษ์ (บัญฑิต บุญอาจ). (2564). การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนามนุษย์สู่ความเป็นเทวดาตามหลักบุญกิริยาวัตถุ .*วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (เมธาวัจน์สีลภูโต). (2560). การปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุของพุทธศาสนิกชน: ศึกษาเฉพาะกรณีพุทธศาสนิกชนวัดบางนาคอก. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูพิมพ์ธรรมาภรณ์และพระครูสุธีศัมภีร์ญาณ. (2563). รูปแบบและคุณค่าพิธีกรรมการบูชาในประเพณีการทำบุญ พระธาตุนาตุน จังหวัดมหาสารคาม. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, (5)(2): 34-51.
- พระครูสุวรรณ สิทธิธาดา (วีรสิทธิ์ มหาวิโร) และพระมหาวีโรจน์คุตติวิโร. (2565). การศึกษาความสุขของการเป็นผู้ให้และผู้รับในพระพุทธศาสนา. *บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, (8)(2): 73-88.
- พระชลญาณมุนี (สมโภชน์ม.มโกชโช) และสรวิชัย วงษ์สะอาด. (2563). พระพุทธศาสนากับความเชื่อ. *บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, (6)(2): 1-16.
- เพียรธาร ผลิพืช. (2563). การศึกษาแรงจูงใจ ในการท่องเที่ยว และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เดินทางมาท่องเที่ยวเกาะเกร็ดจังหวัดนนทบุรี. *วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับการบริหารจัดการระบบคุณภาพ
ของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

กรุงเทพมหานคร เขต 1

Strategic Leadership of School Administrator and Quality
Management System in World Class Standard Secondary School
Under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1

¹ณัฐดนัย แก้วเล็ก Natdanai Kaewlek

²ประเสริฐ อินทร์รักษ์ Prasert Intarak

¹²คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: natdanaikaewlek@gmail.com

Received November 14, 2022; Revised March 2, 2023; Accepted: March 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อทราบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 2) เพื่อทราบการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 และ 3) เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ โรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวน 40 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 4 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 160 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารตามแนวคิดของคูบริน และการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ความถี่ ร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.45) 2. การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.46) 3. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับการบริหารจัดการระบบคุณภาพของ

โรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์; ผู้บริหารโรงเรียน; การบริหารจัดการระบบคุณภาพ; โรงเรียนมาตรฐานสากล

Abstract

The research Article objectives were to determine 1) Strategic Leadership of school Administrators under the Secondary Educational Service Area Office BANGKOK 1, 2) the Quality Management system in world class Standard Secondary school under the Secondary Educational Service Area Office BANGKOK 1 and 3) the relationship between Strategic Leadership of school Administrator and The Quality Management system in world class Standard Secondary school under The Secondary Educational Service Area Office BANGKOK 1. The samples were 40 Secondary Educational Service Area Office BANGKOK 1. The respondents of each school consisted of 4 persons: a school director, a deputy director, and 2 teachers with the total of 160 a respondents. The research instrument was a opinionnaire regarding administrator's Strategic Leadership, based on the concept of Dubrin, and the Quality Management system in world class Standard School, based on the concept of the quality system management guidelines of the Office of Higher Education Administration Office of the Basic Education Commission Ministry of Education. The statistical used were frequency, percentage, arithmetic mean. Standard deviation, and Pearson's product-moment correlation coefficient. The findings of this study were as follows 1)Strategic Leadership of school Administrators under the Secondary Educational Service Area Office BANGKOK 1 as a whole and each aspects were at a high level. ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.45) 2. The Quality Management system in world class Standard Secondary school under The Secondary Educational Service Area Office BANGKOK 1 as a whole and each aspects were at a high level. ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.46) 3. There was a significant relationship between Strategic Leadership of school Administrators and The Quality Management system in world class Standard Secondary school under The Secondary Educational Service Area Office BANGKOK 1 at .01 level.

Keywords: Strategic Leadership; School Administrator; The Quality Management System; Standard School

บทนำ

สภากรรมการการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของประเทศ ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยยังต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วซับซ้อนและคาดการณ์ได้ยาก ในขณะที่ผลการจัดการศึกษาของประเทศในทุกๆระดับยังคงมีปัญหาทั้งในด้านคุณภาพของคนไทยที่ผู้เรียนและผู้สำเร็จการศึกษา ระดับต่างๆ ที่ยังมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาคุณลักษณะและทักษะอยู่ในระดับที่ยังไม่น่าพึงพอใจและ กำลังแรงงานของประเทศที่มีสมรรถนะไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและระบบ เศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แม้ในภาพรวมคนไทยมีโอกา สเข้าถึงการศึกษาและมีความเสมอภาคทางการศึกษามากขึ้นจากนโยบายสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการ เรียน 15 ปีของรัฐ แต่ระบบบริหารจัดการศึกษาในปัจจุบันก็ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะรองรับ สภากรรมการการลดลงของประชากรและการเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างรวดเร็วของประเทศ รวมถึงสภาพ สังคมและเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันอย่างเสรีและไร้พรมแดนในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าว กระโดดและไร้ขีดจำกัดของเทคโนโลยีดิจิทัลที่สามารถเชื่อมทั้งโลกให้เป็นหนึ่งเดียว การเร่งปฏิรูป การศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ยุค 4.0 จึงเป็นทางออกสำคัญของการจัดการศึกษา เพื่อให้ประชาชนได้รับโอกาสในการศึกษาและเรียนรู้ ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ สามารถพัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถให้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล อันจะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จร่วมกันในสังคมของชนในชาติ และลดความเหลื่อมล้ำใน สังคมให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันมากขึ้น รวมทั้งพัฒนาประเทศให้สามารถก้าวข้ามกับดัก ประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วในอีก 20 ปีข้างหน้า (สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา, 2560)

การจัดการศึกษาของสถานศึกษามีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหาร คุณภาพของสถานศึกษา ด้านการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา ด้านการพัฒนาครู และบุคลากรและด้านการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการ ด้านการบริหารคุณภาพของสถานศึกษา เน้นที่การบริหารจัดการคุณภาพโดยรวม โดยให้ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมายวิสัยทัศน์และ พันธกิจของสถานศึกษารวมทั้งระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561) โรงเรียนมาตรฐานสากล ปี 2562 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 จากรายชื่อที่สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 เข้าร่วมโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล จำนวน 61 โรงเรียนแต่มีเพียง 41 โรงเรียนเท่านั้นที่ผ่านการเข้ารับการประเมินและได้รับรางวัลโรงเรียนมาตรฐานสากลระดับ ScQA และ OBECQA โดยสาเหตุของปัญหา พบว่าเกี่ยวข้องกับบริบทธรรมชาติของโรงเรียนและองค์กรที่มี ความแตกต่างกัน ทั้งนี้ยังรวมถึงบุคลากรที่อยู่ในโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู นักเรียนและ ผู้ปกครอง ก่อให้เกิดการพัฒนาและคุณภาพของโรงเรียนอีกทั้งภาระของบุคลากรที่มากเกินไป ส่งผลไปถึงการปฏิบัติงานด้วยความไม่ชัดเจนและไม่เต็มที่ รวมถึงปัญหาด้านการโยกย้าย หรือบรรจุ ใหม่ เนื่องจากบุคลากรต้องใช้เวลาในการเรียนรู้งานรวมถึงสิ่งสมประสงค์ในการทำงานอีกด้วย การนำนโยบายสู่การปฏิบัติจึงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ อีกหนึ่งปัญหาที่พบและถือว่าสำคัญนั่นคือผู้บริหาร

และผู้นำยังไม่แสดงถึงกระบวนการในการวางแผนกลยุทธ์ในการดำเนินงานด้านการบริหารองค์กร และการทำงานอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน รวมถึงการแสดงออกถึงการมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีการวางแผนด้านทรัพยากรบุคคลอย่างเป็นระบบ รวมถึงความรู้ความสามารถในการคิดเชิงกลยุทธ์ ที่จะเปลี่ยนแปลงโรงเรียนให้มีคุณภาพตามแนวเกณฑ์การบริหารจัดการระบบคุณภาพโรงเรียน มาตรฐานสากล ซึ่งการพัฒนาโรงเรียนสู่มาตรฐานสากล มุ่งเน้นการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็น ฐานการพัฒนาบุคลากรหลักที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อน เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ครู คณะกรรมการ สถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ดังนั้นความรู้ความสามารถและการยอมรับความร่วมมือในการ พัฒนาโรงเรียนสู่มาตรฐานสากลเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ จึงมีความจำเป็นที่ต้อง พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาสำหรับ กลุ่มเป้าหมายผู้บริหารโรงเรียนและครู(กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับ การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร โรงเรียนกับการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
2. เพื่อทราบการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับการบริหาร จัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร คือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนมาตรฐานสากลในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จำนวนทั้งสิ้น 41 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนมาตรฐานสากลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จำนวน 40 โรงเรียน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเปิดตารางประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และ มอร์แกน (Krejcie and Morgan) โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) สติติที่ใช้ ในการวิจัย เพื่อให้การวิเคราะห์วิจัยตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลโดย คำนวณค่าสถิติ ดังนี้ 1. ความถี่ (frequency: f) และร้อยละ (percentage: %) 2. สถิติที่ใช้คือมีขมิ มเลขคณิต (Arithmetic mean: $\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation: S.D.) โดยการนำ ค่ามีขมิ มเลขคณิตของคะแนนที่ได้เทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

(n=36)

ข้อ	ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 (X_{tot})	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1.	ผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูง (X_1)	4.39	0.50	มาก
2.	ความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์ (X_2)	4.37	0.50	มาก
3.	การมีความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต (X_3)	4.38	0.47	มาก
4.	วิธีการคิดเชิงปฏิบัติ (X_4)	4.37	0.47	มาก
5.	การกำหนดวิสัยทัศน์ (X_5)	4.38	0.50	มาก
	รวม (X_{tot})	4.38	0.45	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.45) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยเทศจากมากไปน้อย ดังนี้ ผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูง ($\bar{x} = 4.39$, S.D. = 0.50) การมีความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.47) การกำหนดวิสัยทัศน์ ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.50) วิธีการคิดเชิงปฏิบัติ ($\bar{x} = 4.37$, S.D. = 0.47) และความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์ ($\bar{x} = 4.37$, S.D. = 0.50) ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ระหว่าง 0.47 - 0.50 ลักษณะนี้หมายความว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

ตารางที่ 2 การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

(n=36)

ข้อ	การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 (Y_{tot})	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1.	การนำองค์กร (Y_1)	4.37	0.48	มาก
2.	การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Y_2)	4.38	0.47	มาก
3.	การมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Y_3)	4.39	0.48	มาก
4.	การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการเรียนรู้ (Y_4)	4.37	0.50	มาก
5.	การมุ่งเน้นบุคลากร (Y_5)	4.39	0.53	มาก

ข้อ	การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 (Y_{tot})	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
6.	การจัดการกระบวนการ (Y_6)	4.39	0.49	มาก
	รวม	4.38	0.46	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ การมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{x} = 4.39$, S.D. = 0.48) รองลงมาคือ การจัดการกระบวนการ ($\bar{x} = 4.39$, S.D. = 0.49) การมุ่งเน้นบุคลากร ($\bar{x} = 4.39$, S.D. = 0.53) การวางแผนเชิงกลยุทธ์ ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.47) การนำองค์กร ($\bar{x} = 4.37$, S.D. = 0.48) และการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการเรียนรู้ ($\bar{x} = 4.37$, S.D. = 0.50) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ระหว่าง 0.47 - 0.53 ลักษณะนี้หมายความว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

ตารางที่ 3 การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1	การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1						
	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_6	Y_{tot}
X_1	.698**	.712**	.742**	.719**	.681**	.699**	.760**
X_2	.712**	.631**	.651**	.694**	.701**	.647**	.723**
X_3	.691**	.593**	.586**	.633**	.642**	.577**	.666**
X_4	.745**	.683**	.649**	.708**	.699**	.670**	.744**
X_5	.775**	.710**	.696**	.758**	.728**	.702**	.782**
X_{tot}	.779**	.717**	.716**	.757**	.743**	.710**	.792**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน (X_{tot}) กับการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

มัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 (Y_{tot}) โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในระดับมาก ($r_{xy} = .792$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบคล้อยตามกัน ซึ่งคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุด คือ การกำหนดวิสัยทัศน์ (X_5) กับ การนำองค์กร (Y_1) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .775** รองลงมา คือ การกำหนดวิสัยทัศน์ (X_5) กับ การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการเรียนรู้ (Y_4) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .758** ส่วนคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์น้อยที่สุด คือ การมีความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต (X_3) กับ การจัดการกระบวนการ (Y_6) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .577**

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในการบริหารโรงเรียนให้มีคุณภาพทั้งการคิดที่มีความเข้าใจในการบริหาร มีการคาดคะเนแนวโน้มของโรงเรียนในอนาคตที่จะเกิดขึ้นพร้อมรับมือต่างๆ การสร้างและกำหนดวิสัยทัศน์ของผู้บริหารที่จะนำพาโรงเรียนไปสู่การพัฒนามีคุณภาพ ผู้บริหารมีความสามารถในการนำปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาเป็นแนวทางและโอกาสในการตั้งเป้าหมายของโรงเรียน ผู้บริหารที่มีความเป็นภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จะนำพาให้เกิดกระบวนการต่างๆ ในการบริหารโรงเรียนได้อย่างมีคุณภาพ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารโรงเรียนให้เกิดคุณภาพเป็นที่ยอมรับของครู ผู้ปกครอง นักเรียน สังคม และประเทศชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของวิรัตน์รัตน์ เสือจอย ที่พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สิ่งบุรี อ่างทอง โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (วิรัตน์รัตน์ เสือจอย, 2564) และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพรรณ ประศรี ที่พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ 1. ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ 2. ด้านความสามารถนำปัจจัยต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์ใด 3. ด้านวิธีการคิดเชิงปฏิกิริยา 4. ด้านการมีความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต และ 5. ด้านการมีความคิดความเข้าใจในระดับสูง (สุพรรณ ประศรี, 2555) และสอดคล้องกับงานวิจัยของเยาวรินทร์ ยิ้มรอด พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดใน ภาคตะวันตก โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ระดับมาก (เยาวรินทร์ ยิ้มรอด, 2559)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่สามารถนำพาโรงเรียนก้าวเข้าสู่ความเป็นมาตรฐานสากลไม่จะเป็นการนำองค์กร ผู้บริหารมีการกำหนดวิสัยทัศน์และค่านิยมเพื่อไปปฏิบัติในการบริหารโรงเรียนและยังสามารถสร้างบรรยากาศในองค์กรที่มีส่วนร่วมกันทำงานเพื่อพัฒนาผู้บริหารนำองค์กรไปสู่การพัฒนาและการมีส่วนร่วมผู้บริหารมีการวางแผนเชิงกลยุทธ์สามารถวิเคราะห์ข้อมูลวางแผนระบบในการบริหารโรงเรียนเพื่อไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการได้โดยการมีส่วนร่วมในการทำงานของบุคลากรในองค์กรผู้บริหารมีการมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องในการรับฟังความคิดเห็นต่างๆ การวัดความพึงพอใจเพื่อนำมาวางแผนวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนผู้บริหารมีการสร้างระบบที่สามารถวัดผลใน

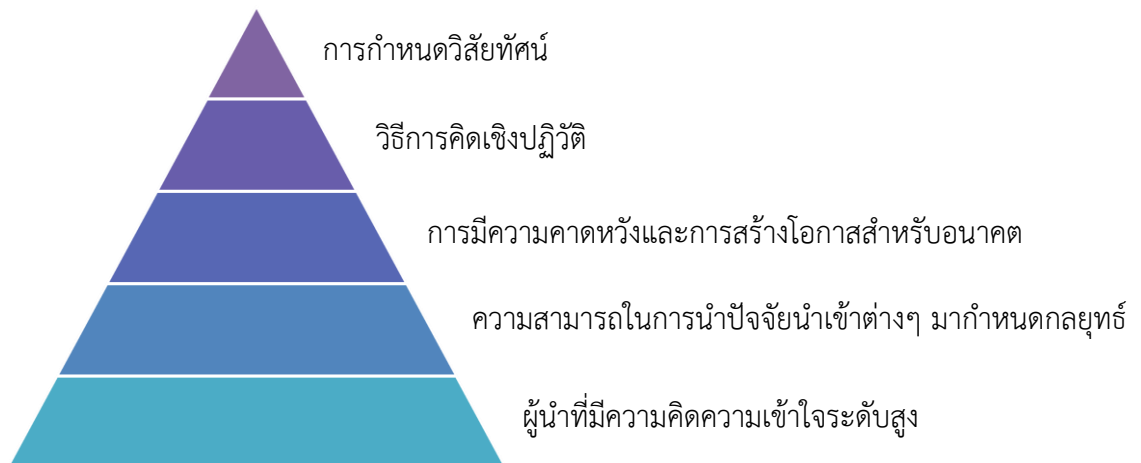

การดำเนินงานต่างๆ ได้พร้อมพัฒนาปรับปรุงให้ทันกับความต้องการและทิศทางของการศึกษาอยู่เสมอ ทำให้การจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของโรงเรียนผู้บริหารมุ่งเน้นบุคลากรในการบริหารงานด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรมมีสวัสดิการให้แก่บุคลากรเพื่อเป็นขวัญกำลังใจมีการส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรให้ได้รับรางวัลต่างๆ ที่สำคัญผู้บริหารมีการยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคลากรเพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงให้ตรงกับความต้องการของบุคลากรผู้บริหารมีการจัดกระบวนการที่มีความครอบคลุมในระบบงานทั้ง 4 ฝ่ายของโรงเรียนให้บรรลุกับวิสัยทัศน์พันธกิจและเป้าหมายที่องค์กรได้ตั้งไว้รวมทั้งการสนับสนุนและตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆ เพื่อนำพาโรงเรียนสู่กระบวนการและนำไปสู่ความเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากล สอดคล้องกับงานวิจัยด้านกระบวนการของวิไลพรณ์ เสรีวัฒน์ พบว่า การปฏิบัติตามแนวนโยบายการพัฒนาโรงเรียนสู่มาตรฐานสากลมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านการปฏิบัติตามองค์ประกอบการบริหารคุณภาพ 7 หมวด มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และการจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการทั้งในประเทศและต่างประเทศ (วิไลพรณ์ เสรีวัฒน์, 2555) และสอดคล้องกับงานวิจัยของเยาวรินทร์ ยัมรอด พบว่า คุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนมาตรฐานสากลระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในภาคตะวันตก โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ระดับมาก (เยาวรินทร์ ยัมรอด, 2559) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจิรวิทย์ มั่นคงวัฒนะ และรุ่งชัชดาพร เวหะชาติ พบว่า การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (จิรวิทย์ มั่นคงวัฒนะ และรุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, 2562)

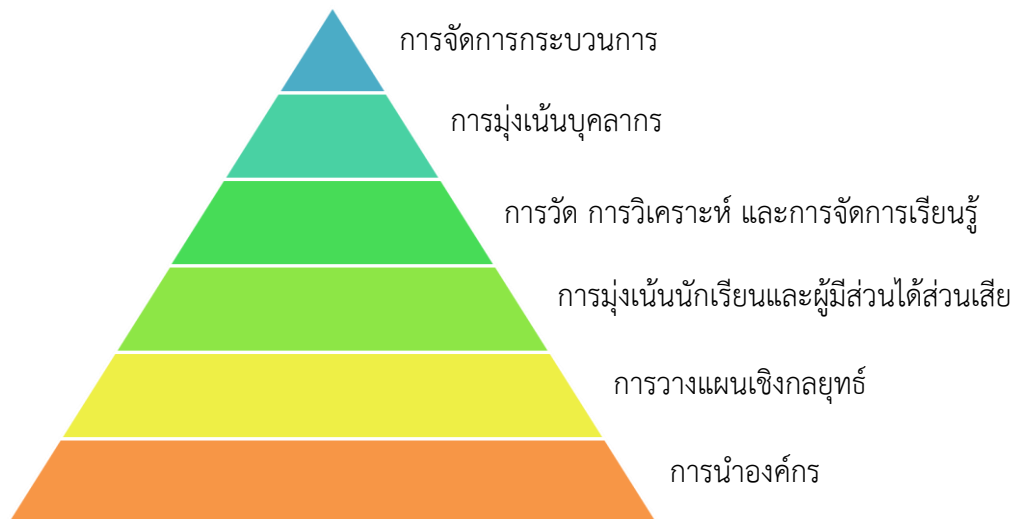
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 1 มีความเป็นภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในการบริหารองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพเพราะการใช้กลยุทธ์ในการบริหารเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพและเกิดการพัฒนาการเป็นผู้บริหารจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความคิดและความเข้าใจในระดับสูงการคิดเชิงปฏิบัติการกำหนดกลยุทธ์และวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนโรงเรียนโรงเรียนมาตรฐานสากลเป็นโรงเรียนที่ต้องมีระบบการบริหารจัดการระบบคุณภาพที่เป็นมาตรฐานของโรงเรียนเช่นการนำองค์กรการวางแผนเชิงกลยุทธ์นักเรียนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวัดการวิเคราะห์และการจัดการเรียนรู้การมุ่งเน้นบุคลากรการจัดการกระบวนการผู้บริหารจึงเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนมาตรฐานสากล และสอดคล้องกับงานวิจัยของเยาวรินทร์ ยัมรอด ที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพผู้เรียน ของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในภาคตะวันตก โดยภาพรวมมี ความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 (เยาวรินทร์ ยัมรอด, 2559) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจิรวิทย์ มั่นคงวัฒนะ และรุ่งชัชดาพร เวหะชาติ ที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร กับการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12 โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์ทางบวก ในระดับปานกลาง (จิรวิทย์ มั่นคงวัฒนะ และรุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, 2562)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ผู้วิจัยสามารถเสนอแนวทางการเป็นภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ได้ดังนี้

จากการศึกษาการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่ศึกษา มัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ผู้วิจัยสามารถเสนอแนวทางการบริหาร จัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล ได้ดังนี้

บทสรุป

จากการวิจัยได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับการบริหารจัดการระบบ คุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับมาก ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการบริหารงานภายในองค์กรสถานศึกษาโดยผู้นำหรือผู้บริหาร จะมีส่วน

ช่วยในการกำหนดทิศทางขององค์กรให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่ได้ตั้งไว้ซึ่งส่งผลไปสู่ความมีมาตรฐานตามเกณฑ์ต่างๆ ที่ได้ตั้งไว้ เพื่อบรรลุตามคุณภาพมาตรฐานในการการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามแนวคิดของดูบริน (DuBrin) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไว้ 5 ประการ ดังนี้ 1. ผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูง 2. ความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์ 3. การมีความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต 4. วิธีการคิดเชิงปฏิบัติ 5. การกำหนดวิสัยทัศน์ประกอบกับการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล เป็นกระบวนการบริหารจัดการโรงเรียนด้วยระบบคุณภาพตามหลักเกณฑ์อ้างอิงจากแนวทางตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (OBECQA) ของโรงเรียนมาตรฐานสากลมี 7 หมวด ได้แก่ 1. การนำองค์กร (Leadership) 2. กลยุทธ์ (Strategy) 3. นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Student and Stakeholder) 4. การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการเรียนรู้ (Measurement, Analysis, and Knowledge Management) 5. การมุ่งเน้นบุคลากร (Faculty and Staff Focus) 6. การจัดการกระบวนการ (Process Management) ผู้บริหารต้องมีความเป็นภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล เพื่อให้โรงเรียนและองค์กรไปสู่การพัฒนาในทุกด้านไม่ว่าจะเป็น ผู้บริหาร ครู นักเรียน และบุคลากรทางการศึกษา ให้เทียบเคียงมาตรฐานสากล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขตอื่นๆ
2. ควรมีการศึกษาผลลัพธ์การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขตอื่นๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายยิ่งขึ้น
3. ควรมีการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับผลลัพธ์การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขตอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล World-Class Standard School* ปรับปรุง พ.ศ.2561. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- จิรวิทย์ มั่นคงวัฒนะ และรุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับการบริหารสถานศึกษา สู่โรงเรียนมาตรฐานสากล ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- เยาวรินทร์ ยิ้มรอด. (2559). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนมาตรฐานสากล ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในภาค

- ตะวันตก. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิรัตน์รัตน์ เสือจอย. (2564). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรีอ่างทองวิทยานิพนธ์.ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิไลพรรณ เสรีวัฒน์. (2555). การประเมินเชิงระบบโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สุพรรณ ประศรี. (2555). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 2. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษา
สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงธนเหนือ
The Academic Affairs Administration and Effectiveness of
School in Northern Krungthong Group Under Bangkok
Metropolitan Administration

¹ศุภชัย บุญนาง Supachai Boonnang

²วรกาญจน์ สุขสดเขียว Vorakarn Suksodkiew

¹²คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: wichian.jamroon@gmail.com

Received April 21, 2023; Revised June 7, 2023; Accepted: June 7, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงธนเหนือ 2) ประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงธนเหนือ และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงธนเหนือ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยใช้ผู้ให้ข้อมูล เป็นหน่วยวิเคราะห์ กลุ่มตัวอย่างคือ สถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงธนเหนือ จำนวนทั้งสิ้น 76 โรงเรียน โดยมีผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการ หรือผู้ปฏิบัติงานแทน 1 คน และครูผู้สอน 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 152 คน ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงธนเหนือ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 10 ด้าน โดยเรียงลำดับตามค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา รองลงมาคือ ด้านการคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวางแผนงานด้านวิชาการ ด้านการวัดผลประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 2. ประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงธนเหนือ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้ปกครอง รองลงมาคือด้าน

ความเป็นผู้นำด้านวิชาการ ด้านสภาพแวดล้อมที่เป็นระเบียบและปลอดภัย ด้านบรรยากาศของความคาดหวังที่ ด้านพันธกิจของสถานศึกษามีความชัดเจน ด้านทุ่มเทเวลาในการทำงาน และ ด้านการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน ตามลำดับ 3. การบริหารงานวิชาการมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงธนเหนือ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับสูง .01 ในลักษณะคล้ายตามกัน

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ; ประสิทธิภาพของสถานศึกษา; กรุงเทพมหานคร

Abstract

The purposes of the current study were to study 1) the academic administration of educational institutions in the Northern Krungthong group under the Bangkok metropolitan 2) effectiveness of educational institutions in the Northern Krungthong group under the Bangkok metropolitan, and 3) the relationship between the academic administration and effectiveness of educational institutions in the Northern Krungthong group under the Bangkok metropolitan. The study was conducted in a descriptive design using informants as an analysis unit. The samples were 152 officers in the institution in the area selected from 76 schools in the Northern Krungthong group under the Bangkok metropolitan. The results of the study were as follows. 1. The academic administration of educational institutions in the Northern Krungthong group under the Bangkok metropolitan was generally at a very high level. 10 aspects of administration were found to be at a very high level. In descendant order, the most rated aspects were curriculum development, source selection, learning process development, academic planning, evaluation and assessment, unit transfer, education inspection, interior quality assurance and education standard development, learning support, education media and technology development. 2. The effectiveness of educational institutions in the Northern Krungthong group under the Bangkok metropolitan was generally very high. All aspects of evaluation were found at a very high level. In descending order of mean score, the aspects of positive relationship with parents, academic leadership, organized and safe environment, hopeful environment, the precise mission of the institutions, the dedication of time in work, and students' progress inspection were rated respectively. 3. The academic administration and effectiveness of educational institutions in the Northern Krungthong group under the Bangkok metropolitan were found to be positively correlated at a statistical level of .01.

Keywords: Academic management; The effectiveness of educational; Bangkok

บทนำ

ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีการนำข้อมูลข่าวสารมาใช้พัฒนาองค์กร และพัฒนางานทุกด้าน ทุกองค์กรจึงนำสารสนเทศมาใช้ในองค์กร ทำให้สารสนเทศมีความสำคัญมากขึ้น การนำระบบสารสนเทศเข้ามามีใช้ในการบริหารงานวิชาการจะช่วยให้งานด้านวิชาการมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสนับสนุนของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามวิสัยทัศน์ อัตลักษณ์ วัตถุประสงค์ของแต่ละสถานศึกษา นอกจากจะนำระบบสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนางานวิชาการของผู้บริหารแล้ว สารสนเทศที่ดีจะสนองต่อผู้บริหาร และความต้องการของงานวิชาการ ในการจัดการศึกษาทุกระดับ งานด้านวิชาการนับเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการบริหาร การศึกษาก็เพื่อตอบสนองความสำเร็จของผลงานทางวิชาการหรือการเรียนการสอน โดยจุดมุ่งหมายของการบริหารงานวิชาการอยู่ที่การสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพ มีความรู้ มีจริยธรรม และคุณสมบัติ ที่ต้องการ และเพื่อให้ตอบสนองความต้องการขององค์กรให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารจัดการในสถานศึกษา ดังพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาของคนไทยโดยให้นิยามการศึกษาว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญ อกงามของบุคคล และสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การศึกษาทางวัฒนธรรม การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคล เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากสองทศวรรษที่ผ่านมาการพัฒนาทางการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญที่พัฒนาคนไทยให้ได้ เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ พัฒนาให้เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่ดี มีคุณธรรมพื้นฐาน มีจิตสำนึกและค่านิยมที่พึงประสงค์แก่ประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสาธารณะ มีวัฒนธรรมประชาธิปไตย และสามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น รวมถึงมีทักษะในการคิดและปฏิบัติมีความสามารถในการแก้ไขปัญหา มีความคิดสร้างสรรค์และมีความสามารถในการสื่อสาร ดังนั้นการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพให้แก่ทุกคนอย่างครบถ้วนจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีส่วนร่วมสมดุลงานทั้งด้านความรู้และด้านคุณธรรม เพื่อพัฒนาทุกคนเป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทางร่างกาย มีคุณธรรมมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556)

การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันและในอนาคตจำเป็นต้องนำเทคโนโลยีการศึกษามาใช้ โดยยึดตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่บัญญัติไว้ในหมวดที่ 9 เกี่ยวกับเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในมาตรา 64 ว่า รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิต และมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิต และพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้โดยเปิดให้มีการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม และมาตรา 67 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาการผลิต และการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาเพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย การจัดการศึกษาในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาในทุกระดับทั้งนี้เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณภาพและมาตรฐานตามที่ต้องการ จาก

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ที่มุ่งเน้นพัฒนาให้คนไทยทุกช่วงวัยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะและมีความสุข โดยมีสุขภาวะและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น เป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมถึงมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557)

จากปัญหาดังที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร เพื่อพัฒนาการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพส่งเสริมการเรียนการสอน มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษานั้นสามารถพิจารณาได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและประสิทธิผลของสถานศึกษาให้มากที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อทราบประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อทราบการบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา มีแผนแบบการวิจัยในลักษณะของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว ศึกษาสภาพการณ์โดยไม่มีการทดลอง ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้คือ สถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร จำนวน 91 โรง ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการเปิดตารางการประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่าง ของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 76 โรง จากนั้นผู้วิจัยทำการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) กำหนดผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการ หรือผู้ปฏิบัติงานแทน 1 คน และครูผู้สอน 1 คน รวมทั้งสิ้น 152 คน โดยใช้แบบสอบถาม 1 ฉบับ แบ่งเป็น 3 ตอนคือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์ในตำแหน่งปัจจุบัน มีลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมีตัวเลือกที่กำหนดคำตอบไว้ให้ (Forced Choice) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการผู้วิจัยใช้ตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษานั้นผู้วิจัยใช้แนวคิดของลูเนนเบิร์กและออร์นสไตน์ (Lunenburg and Ornstein) ซึ่งลักษณะของแบบสอบถามในตอนที่ 2 และ 3 เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ของไลเคิร์ต (Likert's Rating Scale) และมีกระบวนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลเอกสาร ตำรา วรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการผู้วิจัยใช้ตามแนวคิดของ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และประสิทธิผลของสถานศึกษานั้นผู้วิจัยใช้แนวคิดของลูเนนเบิร์กและออร์นสไตน์ (Lunenburg and Ornstein) หลังจากนั้นนำผลของข้อมูลที่ศึกษามาสร้างเครื่องมือภายใต้คำปรึกษาของอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ขั้นที่ 2 ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถามโดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน พิจารณาตรวจสอบปรับปรุงแก้ไข โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC = Index of Item Objective Congruence) อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 ขั้นที่ 3 นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Tryout) กับสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานครเหนือ ที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 โรงเรียน คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการ หรือผู้ปฏิบัติงานแทน 1 คน และครูผู้สอน 1 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน ขั้นที่ 4 นำเครื่องมือหรือแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมมาคำนวณหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) = .990 ขั้นที่ 5 จัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ขั้นตอนสุดท้ายเมื่อได้ผลการสัมภาษณ์แล้วนำมาเขียนวิเคราะห์และเขียนเชิงพรรณนาสรุปผลการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

1.การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานครเหนือพบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 10 ด้าน และ อยู่ในระดับมาก 7 ด้าน โดยเรียงลำดับตามค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา รองลงมาคือ ด้านการคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวางแผนงานด้านวิชาการ ด้านการวัดผลประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ด้านการแนะแนว ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ด้านการจัดทำระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กรหน่วยงานสถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ด้านการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น ด้านการพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น และด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานครเหนือ โดยภาพรวม (X_{tot})

ด้าน	การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานครเหนือ (X_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น (X_1)	4.41	0.53	มาก
2	การวางแผนงานด้านวิชาการ (X_2)	4.55	0.47	มากที่สุด
3	การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา (X_3)	4.50	0.50	มากที่สุด

4	การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา (X_4)	4.62	0.46	มากที่สุด
5	การพัฒนาระบบการเรียนรู้ (X_5)	4.58	0.47	มากที่สุด
6	การวัดผลประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน (X_6)	4.53	0.47	มากที่สุด
7	การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา (X_7)	4.48	0.50	มาก
8	การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ (X_8)	4.51	0.48	มากที่สุด
9	การนิเทศการศึกษา (X_9)	4.53	0.48	มากที่สุด
10	การแนะแนว (X_{10})	4.49	0.48	มาก
11	การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา (X_{11})	4.53	0.49	มากที่สุด
12	การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ (X_{12})	4.32	0.58	มาก
13	การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น (X_{13})	4.41	0.52	มาก
14	การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวย องค์กร หน่วยงานสถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา (X_{14})	4.44	0.54	มาก
15	การจัดทำระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา (X_{15})	4.45	0.50	มาก
16	การคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา (X_{16})	4.59	0.54	มากที่สุด
17	การพัฒนาและใช้สื่otechnoโลยีเพื่อการศึกษา (X_{17})	4.51	0.51	มากที่สุด
รวม		4.50	0.41	มากที่สุด

2. ประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้ปกครอง รองลงมาคือด้านความเป็นผู้นำด้านวิชาการ ด้านสภาพแวดล้อมที่เป็นระเบียบและปลอดภัย ด้านบรรยากาศของความคาดหวังที่สูง ด้านพันธกิจของสถานศึกษามีความชัดเจน ด้านความทุ่มเทเวลาในการทำงาน และด้านการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม (Y_{tot})

(n=76)

ด้าน	ประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร (Y_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	สภาพแวดล้อมที่เป็นระเบียบและปลอดภัย (Y_1)	4.65	0.48	มากที่สุด
2	พันธกิจของสถานศึกษามีความชัดเจน (Y_2)	4.62	0.50	มากที่สุด
3	ความเป็นผู้นำทางวิชาการ (Y_3)	4.66	0.51	มากที่สุด
4	บรรยากาศของความคาดหวังที่สูง (Y_4)	4.65	0.50	มากที่สุด
5	ความทุ่มเทเวลาในการทำงาน (Y_5)	4.62	0.52	มากที่สุด
6	การติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน (Y_6)	4.60	0.51	มากที่สุด
7	ความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้ปกครอง (Y_7)	4.69	0.51	มากที่สุด
รวม		4.64	0.44	มากที่สุด

3. การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานครเหนือ พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบของการวิจัย สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานครเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานครเหนือ อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารงานวิชาการถือเป็นงานหลักของสถานศึกษา ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ โดยมาตรฐานคุณภาพการศึกษาจะปรากฏเด่นชัดขึ้นเมื่อการบริหารงานวิชาการประสบความสำเร็จ ดังนั้นการบริหารงานวิชาการจึงเป็นงานสำคัญของผู้บริหารที่จะต้องรับผิดชอบในการใช้หลักการในการบริหารงานด้านนี้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งมีวิธีการจัดการให้ครู บุคลากรผู้ทำหน้าที่ด้านงานวิชาการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่และเกิดประสิทธิผล โดยผู้บริหารที่สามารถบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น การวางแผนงานด้านวิชาการ การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนว การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานสถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา การจัดทำระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา การคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา และการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของปิยนดา วัฒนพรกุล ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครกลุ่มกรุงเทพมหานครเหนือ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานครเหนือ มีภาพรวมอยู่ในระดับดีมากที่สุด 5 ด้าน ประกอบด้วย การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา การวัดผลประเมินผลการเรียน การนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียน การบริหารการจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ และในระดับมาก 4 ด้าน ประกอบด้วย การวางแผนงานวิชาการ การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการประกันคุณภาพการศึกษากับงานวิชาการ (ปิยนดา วัฒนพรกุล, 2560)

2. จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานครเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสูงกว่าสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า ประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานครเหนือ อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ

ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร ได้ตระหนักถึงการดำเนินงานในด้านต่างๆ ของสถานศึกษาที่สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และส่งผลให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจในด้านต่างๆ ได้แก่ สถานศึกษามีสภาพแวดล้อมเป็นระเบียบและปลอดภัย สถานศึกษามีการกำหนดพันธกิจของสถานศึกษาไว้อย่างความชัดเจน ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีภาวะผู้นำด้านวิชาการ การกำหนดความคาดหวังที่สูง ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษามีความทุ่มเทเวลาในการทำงาน มีการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน และผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้ปกครอง อีกทั้งสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร ยังได้ดำเนินการตามวิสัยทัศน์ของหน่วยงานต้นสังกัด คือ “สำนักงานศึกษาเป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนและส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพเพื่อพัฒนาสู่อัตลักษณ์ผู้เรียนแห่งมหานครที่พร้อมด้วยคุณธรรม” โดยมีพันธกิจ คือ 1) ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ 2) ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีอัตลักษณ์แห่งมหานคร 3) เสริมสร้างประสิทธิภาพจัดการศึกษาตอบสนองความต้องการของนักเรียนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง 4) ส่งเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการดิจิทัลเพื่อการศึกษา 5) เสริมสร้างและพัฒนาทุนมนุษย์และบริหารจัดการองค์การสมรรถนะสูง ซึ่งเมื่อพิจารณาวิสัยทัศน์และพันธกิจในการพัฒนาการศึกษาของสำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร จะเห็นได้ว่าเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่เน้นคุณภาพของการศึกษา ทั้งด้านคุณภาพผู้เรียน คุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา และคุณภาพของการบริหารจัดการการศึกษา ซึ่งเมื่อผู้บริหารสถานศึกษาได้ดำเนินการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อนำไปสู่คุณภาพในด้านต่างๆ ข้างต้นแล้วนั้น ย่อมส่งผลให้การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของประไพ อุดมผล ได้ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติงานของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษาภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพของผู้บริหาร บุคลากรที่มีคุณภาพ มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการพัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษา ครูและบุคลากรในสถานศึกษามีความพึงพอใจในการทำงานสูง มาทำงานอย่างสม่ำเสมอไม่ขาดงาน มีระบบทีมงานที่ดี นักเรียนได้รับการดูแลเอาใจใส่ด้านการเรียนจากครูทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้มาตรฐาน นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษาและสถานศึกษา มาเรียนอย่างสม่ำเสมอ (ประไพ อุดมผล, 2556)

3. จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับสูง .01 โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง และมีลักษณะคล้ายตามกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า การบริหารงานวิชาการมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการบริหารงานวิชาการถือเป็นงานหลักของสถานศึกษา และเป็นหัวใจของการบริหารจัดการที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญ และดำเนินการให้มีประสิทธิภาพ ภารกิจการบริหารงานการศึกษาทุกระดับจึงมุ่งให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการ และการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับการเสริมสร้าง

ผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะสำคัญได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจากผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด จึงส่งผลให้ประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดตามไปด้วย ในขณะที่เดียวกัน หากการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับต่ำ ย่อมส่งผลให้ประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับต่ำไปด้วย ซึ่งจากผลวิจัยข้างต้นอาจกล่าวได้ว่าสถานศึกษาจะสามารถดำเนินการได้บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่นั้น จำเป็นต้องมีกระบวนการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จนั้นด้วย ดังนั้น สถานศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการ สามารถดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลนั้นสามารถพิจารณาได้จากประเด็นสำคัญต่างๆ ได้แก่ สถานศึกษามีสภาพแวดล้อมเป็นระเบียบและปลอดภัย สถานศึกษามีการกำหนดพันธกิจของสถานศึกษาไว้อย่างความชัดเจน ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีภาวะผู้นำด้านวิชาการ การกำหนดความคาดหวังที่สูง ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษามีความทุ่มเทเวลาในการทำงาน มีการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน และผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้ปกครอง จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาถือเป็นปัจจัยสำคัญในนำสถานศึกษาไปสู่เป้าหมาย และสามารถบรรลุตามพันธกิจที่ตั้งไว้ ซึ่งหากผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถดำเนินการตามกรอบภารกิจของงานวิชาการในด้านต่างๆ ให้อยู่ในระดับสูงขึ้น ย่อมส่งผลให้เกิดการพัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษาให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้นตามไปด้วย

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพล พรเพ็ญ ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานวิชาการโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน โดยเรียงค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ การวัดผลประเมินผลการเรียน ด้านการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียน และ ระดับมาก 7 ด้าน โดยเรียงค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ด้านวางแผนงานวิชาการ ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ ด้านการประกันคุณภาพการศึกษากับงานวิชาการ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้านการบริหารการจัดการเรียนรู้ และด้านการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการ การบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (สุพล พรเพ็ญ, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาการบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร ทำให้พบว่า หากผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการบริหารงานวิชาการสูง

ประสิทธิผลของสถานศึกษาก็จะสูงด้วย และในทางกลับกัน หากผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหารงานวิชาการต่ำ ประสิทธิภาพของสถานศึกษาก็จะต่ำด้วย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 สามารถสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการถือเป็นงานหลักของสถานศึกษา ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ โดยมาตรฐานคุณภาพการศึกษาจะปรากฏเด่นชัดขึ้นเมื่อการบริหารงานวิชาการประสบความสำเร็จ ดังนั้นการบริหารงานวิชาการจึงเป็นงานสำคัญของผู้บริหารที่จะต้องรับผิดชอบในการใช้หลักการในการบริหารงานด้านนี้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งมีวิธีการจัดการให้ครู บุคลากรผู้ทำหน้าที่ด้านงานวิชาการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่และเกิดประสิทธิผล โดยผู้บริหารที่สามารถบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ ในการวางแผนงานด้านวิชาการ การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ การประสานความร่วมมือในการ

พัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่นการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานสถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา และในด้าน ประสิทธิภาพของสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร ได้ตระหนักถึงการดำเนินงานในด้านต่างๆ ของสถานศึกษาที่สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และส่งผลให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจในด้านต่างๆ ได้แก่ สถานศึกษามีสภาพแวดล้อมเป็นระเบียบและปลอดภัย สถานศึกษามีการกำหนดพันธกิจของสถานศึกษาไว้อย่างความชัดเจน ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีภาวะผู้นำด้านวิชาการ การกำหนดความคาดหวังที่สูง ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษามีความทุ่มเทเวลาในการทำงาน มีการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน และผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้ปกครอง ทำให้สถานศึกษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทสรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัด กรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงาน วิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร ซึ่งผลการวิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรมีการส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาเรียนรู้และทำความเข้าใจถึงมุมมองของผู้อื่น สามารถปรับตัวให้เข้ากับอารมณ์ความรู้สึก รับฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจ

1.2 ควรมีการส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู และบุคลากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ ดำเนินงานกิจการนักเรียน มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวางแผนงานกิจการนักเรียน ควร พัฒนาสถานศึกษานิตตติดตามประเมินผล และมีการนำผลการประเมินไปปรับปรุงการทำงานในรอบต่อไป

1.3 ควรมีการกำหนดนโยบายระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาความ ฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารในด้านต่างๆ ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้สามารถทำงาน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

2.1 ด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการมีค่ามีขมิ้มเลขคณิตน้อยที่สุดเป็น อันดับสุดท้าย ดังนั้น สำนักงานเขตกรุงเทพมหานครจึงควรมีการกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการ พัฒนาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัด ด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทาง วิชาการ โดยสถานศึกษาควรมีการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพของปัญหา และความต้องการ ควรมีการสนับสนุนงานวิชาการแต่ละชุมชน การจัดให้ความรู้ เทคนิค ทักษะเพื่อ

พัฒนาทักษะวิชาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน อีกทั้งยังควรส่งเสริมการดำเนินการสร้างความรู้และประสบการณ์ให้กับชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันทางสังคม เพื่อนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งทางวิชาการให้กับชุมชนมากยิ่งขึ้นต่อไป

2.2 ด้านการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียนมีค่ามัธยฐานเลขคณิตน้อยที่สุดเป็นอันดับสุดท้าย ดังนั้น สำนักงานเขตกรุงเทพมหานครจึงควรมีการกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการพัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษา ด้านการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน เนื่องจากครูผู้สอนจะสามารถปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละบุคคล อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของนักเรียนต่อไป

2.3 จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ โดยการขับเคลื่อนงานวิชาการของสถานศึกษาตามกรอบภารกิจต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำสถานศึกษาไปสู่การดำเนินงานที่สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และส่งผลให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจ

3.ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร

3.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร

3.. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). *คู่มือการบริหารโรงเรียนในโครงการพัฒนาการบริหารรูปแบบนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ประไพ อุดมผล. (2556). การปฏิบัติงานของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปิยนดา ธนพรวรกุล. (2560). การบริหารงานวิชาการกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุพล พรเพ็ญ. (2561). การบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ฉบับประชาชนนวัตกรรมคือหัวใจของการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร.

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล Leadership of School Administrators in the Digital Age

¹กระรัต ทองใสพร Karat Thongsaiophon

²กิตติมา ศรีขำ Kitima Srikhum

³เขมรัตน์ บุญสุข Khemarat Boonsuk

⁴มัทนา วังถนอมศักดิ์ Mattana Wangthanomsak

¹²³⁴คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: musmus2538@gmail.com

Received November 11, 2022; Revised June 2, 2023; Accepted: June 2, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ด้วยวิธีการศึกษาเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัลส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อพฤติกรรมในการใช้ชีวิตรวมถึงการเรียนรู้ โลกแห่งการเรียนรู้ได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วจากการที่มีระบบอินเทอร์เน็ตและการพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งระบบเครือข่ายความรู้ออนไลน์มีการขับเคลื่อนอย่างเห็นได้ชัด ระบบอินเทอร์เน็ตจะมีบทบาทมากขึ้นจะช่วยให้คนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญสามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างง่ายดาย ในขณะที่การเรียนรู้ในพื้นที่ที่ได้ปฏิบัติจริงซึ่งยังเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยพัฒนาเสริมทักษะด้านต่างๆ ในหลากหลายมิติ ปัจจุบันเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในระบบการศึกษา เรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ขาดไม่ได้ที่จะช่วยให้การศึกษามีการพัฒนาและเติบโตไปในวงกว้าง ซึ่งมีข้อดีก็คือเป็นการลดความเหลื่อมล้ำโอกาสทางการศึกษาได้เป็นอย่างมาก โดยผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยี เพื่อมาประยุกต์ใช้ในการศึกษา ให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรความรู้และสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพได้อย่างเท่าเทียมกัน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; สถานศึกษา; ยุคดิจิทัล

Abstract

This article has objective to study leadership of school administrators in the digital age. This research employed the documentary research methodology. It was found that rapid changes in the digital age have resulted in dramatic changes. to

lifestyle behaviors including learning. The world of learning has evolved rapidly thanks to the presence of the Internet and the development of digital technologies. The internet will play a greater role, allowing people in remote areas to access knowledge easily. While learning in a hands-on area is also an important part of developing skills in a variety of dimensions. Nowadays, technology plays a very important role in the education system. It is an indispensable part of helping education develop and grow at scale, which has the advantage of significantly reducing educational opportunity inequality. School administrators need to be leaders in technology to apply in education so that learners have equal access to quality resources and material.

Keyword: Leadership; School Administrators; The Digital Age

บทนำ

ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มนุษย์ทุกคนที่อาศัยอยู่ภายใต้ความก้าวหน้าแห่งเทคโนโลยี ต้องมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เกิดความทัดเทียม ความทันสมัย และสามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก สังคมทุกสังคมถูกเชื่อมโยงเป็นสังคมเดียวกัน และเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร (ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, 2550)

ผลการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ กระทบทั้งทางบวกและทางลบ แต่ละประเทศต้องเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตลอดเวลา และเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลก โดยปัจจัยสำคัญที่จะสามารถเผชิญกับ การเปลี่ยนแปลงและความท้าทายดังกล่าวได้คือ การพัฒนาการศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เพื่อให้สังคมและประเทศชาติมีความก้าวหน้า การศึกษาในยุคใหม่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งหวังให้สังคมเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร มีการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยม วัฒนธรรม ความเชื่อ รวมทั้งแนวทางการดำเนินชีวิต อีกทั้งระดับการศึกษา ความต้องการของบุคคล ผู้บริหารองค์กรในปัจจุบันต้องมีการเตรียมพร้อมรับมือให้สามารถบริหารจัดการองค์กรให้ดำรงอยู่ในสังคม ปัจจุบันและอนาคตได้ (มัทนา วังถนอมศักดิ์, 2550) ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีทางการศึกษา เนื่องจากการใช้เทคโนโลยีในการศึกษานั้น สามารถช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Polly, 2010)

ด้วยเหตุนี้ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้นำทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสามารถบริหารจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการศึกษา เช่น การจัดการเรียนการสอน เพื่อให้การศึกษาก้าวหน้าขึ้นและมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของประเทศจากเดิมไปสู่การศึกษาแบบดิจิทัล เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาผ่านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล

ความเป็นผู้นำถือเป็นหลักพื้นฐานในการดำรงอยู่ของสังคมไม่ว่าจะในระดับประเทศชาติ ในองค์กร ในสถานศึกษาก็ล้วนมีการอธิบายภาวะผู้นำที่เกี่ยวข้องกับยุคสมัย ดังนี้

1. ความหมายของผู้นำในยุคดิจิทัล เป็นการพิจารณาความหมายที่ใช้พิจารณาระหว่างผู้นำและยุคดิจิทัล ดังนี้

1.1 ความหมายของยุคดิจิทัล ยุคดิจิทัล (Digital age) คือยุคของอิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีที่มีความรวดเร็วในการสื่อสารการส่งผ่านข้อมูลความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมไม่ว่าจะเป็นข่าวสาร ภาพหรือวิดีโอที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วทุกที่และทุกเวลา ส่วนลักษณะของยุค (Characteristics of Digital age) ยุคดิจิทัลคือยุคที่พัฒนามาจากยุคอุตสาหกรรมปัจจุบันจะเห็นได้ชัดว่ามีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะในปัจจุบันนับได้ว่าเป็นยุคของข้อมูลข่าวสารและอินเทอร์เน็ต ซึ่งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่ทำให้ ครู อาจารย์และนักเรียน ของสถานศึกษาสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลความรู้ได้โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องเวลาหรือแม้แต่สถานที่ ลักษณะของยุคดิจิทัลที่สำคัญ 3 ประการคือ

- 1) ความรวดเร็วในการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นการจัดเก็บ หรือการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่างๆ
- 2) การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ไม่มีขอบเขตหรือข้อจำกัด ในเรื่องเวลาหรือสถานที่ ทำให้สามารถเข้าถึง รับรู้ และเรียนรู้ได้ทุกที่และทุกเวลาตามต้องการ
- 3) การใช้เทคโนโลยีมาบูรณาการเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ ให้ทุกคนสามารถจัดเก็บข้อมูล ใช้พัฒนาความรู้ เผยแพร่และแบ่งปันความรู้ได้อย่างทั่วถึง

1.2 ความหมายของภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลไว้ว่า เป็นกระบวนการบริหารงานของผู้ที่ต้องเผชิญกับ ความเปลี่ยนแปลงที่ท้าทายของเทคโนโลยี โดยใช้คุณลักษณะของผู้นำ ตลอดจนกระบวนการบริหาร ปฏิบัติทางวิชาชีพ (Nak Ai, 2006) อีกทั้งยังหมายถึงภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลเป็นลักษณะของบุคคลที่สามารถใช้เทคโนโลยี เรียนรู้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง และรู้จักนำความรู้เหล่านั้นไปบูรณาการกับการจัดการศึกษาให้เป็น หนึ่งเดียวอย่างมีความหมาย (Kerdtip C., 2006) ความหมายนี้เป็นการกล่าวถึงสิ่งที่ผู้นำที่จะต้องมีในยุคดิจิทัลนั้นว่าเป็น ทักษะ ความสามารถ กระบวนการ วิธีการ และคุณลักษณะส่วนบุคคลในฐานะผู้นำในการบริหารงานที่สามารถสร้างความเชื่อมั่น สร้างแรงจูงใจ สนับสนุนการทำงานร่วมกัน มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และ เป้าหมายขององค์กร (เลอศักดิ์ ตามา และสุมาลี ศรีพุทธรินทร์, 2564)

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล หมายถึง ทักษะความสามารถและคุณลักษณะของบุคคลที่สามารถใช้เทคโนโลยี สามารถเรียนรู้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง และนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการบริหารองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และ เป้าหมายขององค์กร

2. แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล เป็นคุณลักษณะพฤติกรรม ความสามารถของบุคคลที่เอื้ออำนวยให้ บุคคลหรือองค์กรนำพาสมาชิกอื่นในองค์กรให้สามารถอยู่รอดในยุคดิจิทัล มีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและใช้ ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลต่างๆ ให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนไปได้ และยังมีการกล่าวถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 จากการศึกษาพบว่าระดับความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และการเรียนรู้ที่มีระดับความคิดเห็นในระดับมากที่สุด อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจเพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ และทักษะในศตวรรษที่ 21 ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงของผู้เรียน เชื่อมโยงกับการนำเทคโนโลยีที่หลากหลายมาใช้ในการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักการเป็นผู้นำยุคเศรษฐกิจดิจิทัลกับการพัฒนาที่ยั่งยืนสู่องค์กรทางการศึกษานั้นมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน และจะเกิดขึ้นได้นั้นอยู่ที่ผู้นำองค์กรผู้นำจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมและพัฒนา และแสวงหาให้ได้มาซึ่งคุณลักษณะ ทักษะ และสมรรถนะทางการบริหารศึกษาที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ผู้นำทางการศึกษาจะต้องกระตือรือร้นที่จะทำความเข้าใจผู้เรียนในยุคนี้ และหาแนวทางใหม่ที่จะเชื่อมโยงความคิด ความรู้ และสามารถใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรม เป็นตัวส่งผ่านไปยังผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสม ยิ่งกว่านั้นภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาใน สหวิทยาเขตบ้านบึง 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 1 จากการศึกษาพบว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตบ้านบึง 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทั้งหมดอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากสูงที่สุดไปต่ำที่สุด ดังนี้ด้านการส่งเสริมการนำเทคโนโลยี มาใช้ในการเรียนการสอน รองลงมา คือ ด้านการมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านการบริหารงานโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศ และด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัลตามลำดับ

3. องค์ประกอบของภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล องค์ประกอบของภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลมาจากการพิจารณาลักษณะของผู้นำที่จะต้องเข้าไปสัมพันธ์กับยุคสมัย ดังมีการเสนอองค์ประกอบไว้ ดังนี้ องค์ประกอบของภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 10 องค์ประกอบ คือ 1) การสร้างเครือข่ายทางเทคโนโลยี 2) การสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมใหม่เพื่อการเรียนรู้ทางเทคโนโลยี 3) การมีจริยธรรม ในการใช้เทคโนโลยี 4) ความสามารถในการใช้เครื่องมือทางดิจิทัล 5) การสร้างแบรนด์ (ตราสินค้า) 6) การวางแผนงานแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน 7) การพัฒนาวิชาชีพ 8) การสำรวจและการคัดเลือก ข้อมูลที่ถูกต้องและทันสมัย 9) การปฏิบัติตามกฎหมายและกฎความปลอดภัยของข้อมูลทางดิจิทัล และ 10) การวัดและประเมินผล นอกจากนี้ในแวดวงการศึกษาของผู้บริหารยังมีแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลเพื่อการศึกษา ของผู้บริหารโรงเรียนที่เหมาะสม มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์ผู้นำในยุคดิจิทัล 2) การบริหารจัดการเทคโนโลยีในโรงเรียน 3) วัฒนธรรมเรียนรู้ในยุคดิจิทัล 4) ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 5) การ บูรณาการเทคโนโลยีในการจัดการศึกษา 6) การประเมินและการนิเทศด้วยเทคโนโลยี 7) สังคม จริยธรรม และกฎหมายสำหรับพลเมือง ยุคดิจิทัล และ 8) ความเป็นมืออาชีพ (มลิวัลย์ ธรรมแสง, 2558)

จากข้อมูลองค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปถึงองค์ประกอบของภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลได้ว่า การที่จะเป็นผู้นำในยุคดิจิทัลจะต้องมีองค์ประกอบในหลากหลายด้านต้องมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาระบบดิจิทัล สร้างเครือข่ายสังคมดิจิทัลกับทุกภาคส่วน บูรณาการกับการจัดการศึกษา ส่งเสริม

และพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถด้านดิจิทัล ให้ความรู้ด้านกฎหมายและกฎความปลอดภัยของข้อมูลทางดิจิทัล ติดตามวัดและประเมินผลโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล

ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล จำเป็นต้องมีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม (Innovative Thinking Skills) เพื่อบรรลุเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษายุคดิจิทัล คือ การมุ่งสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมหรือสถานศึกษาแห่งนวัตกรรม (Innovative School) ดังจะกล่าวถึงในรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การใส่ใจหรือการเอาใจใส่ (Paying Attention) คือ ความสามารถในการรับรู้รายละเอียดอย่างถี่ถ้วนและการตั้งสมมติฐานอย่างแม่นยำด้วยการเกาะติดสถานการณ์ต่างๆ จนสังเกตเห็นความเป็นไปที่ผิดปกติ สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้งด้วยสายตาที่เฉียบคม การพิจารณาในมุมมองที่แตกต่างและใช้ข้อมูลจากหลายๆ แหล่ง ซึ่งจะทำให้เห็นมุมมองใหม่ๆ ได้ชัดเจนขึ้น

2. การเห็นคุณค่าของคุณลักษณะส่วนบุคคล (Personalizing) การให้ความสำคัญกับคุณค่าและทำความเข้าใจประสบการณ์ของแต่ละบุคคลทั้งที่เป็นทีมงานและลูกค้าหรือผู้มารับบริการ ซึ่งก็คือความสามารถในการพิจารณาเห็นคุณค่าความสามารถหรือความเก่งของแต่ละบุคคลและดึงเอาความสามารถเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3. การจินตนาการ (Imagine) คือ ความสามารถในการคิดให้เป็นรูปธรรมหรือคิดเป็นภาพ โดยการแสดงข้อมูลด้วยภาพ เรื่องราวความประทับใจ และคำอุปมาอุปไมยให้เข้าใจได้ง่าย การคิดในลักษณะนี้ เป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการอธิบายถึงสถานการณ์รวบรวมความคิดและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้จินตนาการในการตอบคำถาม “จะเป็นอย่างไรถ้า...” จะนำไปสู่ภาพที่ไม่ธรรมดาและความเป็นไปได้

4. การเล่นอย่างจริงจัง (Serious Play) ในการพัฒนานวัตกรรมต้องการแนวคิดที่แหวกกฎลดหย่อนกฎหรือเงื่อนไขบางข้อ หรือแม้กระทั่งดัดแปลงเพื่อให้การเกิดและการดำเนินการที่แตกต่างและสร้างด้วยความสนุกสนาน ผ่านหาทางที่ไม่เป็นไปตามแบบแผน ทั้งจากการสำรวจอย่างอิสระ การผสมผสาน การทดลองความตลกคะนอง และทำงานให้เหมือนเล่น แต่ผลที่ได้เป็นประโยชน์ที่จริงจัง

5. การร่วมมือในการสืบค้น (Collaborative Inquiry) นวัตกรรมส่วนมากไม่ได้สร้างโดยอัจฉริยะ ผู้โดดเดี่ยว ความเข้าใจได้มาจากแบ่งปันความคิดที่กว้างขวาง โดยไม่มีอคติ ความร่วมมือด้านการสืบค้น คือกระบวนการที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน การสนทนา อภิปรายกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพนั้น อาจจะทำให้ได้มโนภาพหรือจินตนาภาพที่หลากหลายของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ถึงแม้ว่าจะเกิดความยุ่งยาก วุ่นวาย หรือซับซ้อนมากขึ้นก็ตาม แต่จะเป็นสิ่งที่สร้างโอกาสให้เกิดขึ้นได้อย่างมากมายจากการทำงานร่วมกัน

6. การปั้นแต่ง (Crafting) ความสามารถในการรับมือกับความคิดที่ขัดแย้งในใจ ในขณะที่ต้องปฏิบัติการเพื่อให้เกิดนวัตกรรม เป็นการคิดและการพิจารณาภาพรวม รวมถึงความคิดเห็นแย้งเพื่อที่จะเปิดโอกาสให้กับทางเลือกอื่น สำหรับความแตกต่างระหว่างการคิดวิเคราะห์แบบดั้งเดิมและการคิดปั้นแต่งคือ การคิดวิเคราะห์เป็นการคิดโดยแยกปัญหาเป็นส่วนๆ ทั้งข้อเท็จจริงและสมมติฐาน

แต่การคิดปั้นแต่งเป็นการสังเคราะห์การบูรณาการ พิจารณาความเป็นไปได้และการตัดทอนอย่างมีเหตุผล

จะเห็นได้เลยว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีการพัฒนาทักษะของผู้บริหารในยุคดิจิทัล เพื่อการบริหารจัดการในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การมองใส่ใจ มองเห็นคุณค่าของผู้ปฏิบัติ หรือผู้ใต้บังคับบัญชา จะทำให้การทำงานมีบรรยากาศเชิงบวก สามารถดึงความสามารถของแต่ละบุคคลออกมา ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการ รวมถึงการสร้างแนวคิดที่เป็นรูปธรรม ที่สามารถดำเนินให้เกิดขึ้นได้จริง การบริหารที่ไม่เคร่งเครียดจนเกินไป มีการยืดหยุ่น และสร้างความสนุกสนานในการทำงานถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้บรรยากาศการทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น ดังคำพูดที่ว่า “คน สำราญ งานสำเร็จ” การยอมรับฟังความคิดเห็นจากการอภิปราย โดยปราศจากอคติ ถือว่าเป็นการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ เพื่อหาข้อสรุปที่ได้จากการมีส่วนร่วมของทุกคน ทำให้ทุกคนมีเป้าหมายความสำเร็จที่เหมือนกัน

ผู้บริหารกับการประยุกต์การศึกษาในยุคดิจิทัล

ผู้บริหารควรสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ครู เพื่อให้ครูปรับเปลี่ยนแนวคิดและเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลและปรับวิธีการเรียนการสอนโดยการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสมให้แก่ผู้เรียน รวมถึงการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนที่เกิดมาในยุคที่มีการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างแพร่หลาย (Digital Native) เนื่องจากผู้เรียนยุคนี้ จะมีความสามารถในการใช้เครื่องมือเพื่อการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศในระบบอินเทอร์เน็ต ด้วยโปรแกรม สำเร็จรูป (Digital Integrate) ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น กระบวนการจัดการศึกษาควรนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาสร้าง พลังในการเรียนรู้ของผู้เรียน และนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศ โดยมีวิธีการดังนี้

1. **ลักษณะการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล** สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ของภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล (สุกัญญา แซ่ม้อย, 2561) ดังนี้

- 1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรจะเรียนรู้การจัดการและใช้เทคโนโลยี
- 1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมั่นใจว่าครูและบุคลากรเป็นบุคคลที่พร้อมจะเรียนรู้
- 1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรจะมีวิสัยทัศน์ด้านบทบาทการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา
- 1.4 ผู้บริหารสถานศึกษาควรจะวัดและประเมินบทบาทการเป็นนักวิชาการและการบริหารการใช้เทคโนโลยีโดยการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล

ใช้เทคโนโลยีโดยการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล จึงหมายถึงผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้และการจัดการในสถานศึกษา โดยมีวิสัยทัศน์และเป็นผู้ดำเนินการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องนำเทคโนโลยีมาบูรณาการใช้ในการจัดการศึกษาและการทำงานภายในสถานศึกษาได้อย่างสอดคล้องกับสภาพบริบทและความต้องการของผู้เรียน ครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และส่งเสริมให้ครูและผู้เรียนมีความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยี และใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีความรอบรู้ และรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยี ใช้เทคโนโลยีในทางที่สร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงหลักจริยธรรมในการใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

การบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลดังกล่าวสหรัฐอเมริกาได้กำหนดมาตรฐานชาติด้านการใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา (National Education Standards for Administrators : NETS-A) (Anderson & Dexter, 2005) ว่าประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

ก. การมีวิสัยทัศน์ (Visionary Leadership) ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องสามารถสร้างแรงบันดาลใจ สามารถนำการพัฒนาและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี โดยการแลกเปลี่ยนหรือถ่ายทอดวิสัยทัศน์ ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการบูรณาการ เทคโนโลยี เพื่อยกระดับความเป็นเลิศและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงในองค์กร

ข. การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบยุคดิจิทัล (Digital Age Learning Culture) ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องสร้างสรรค์พลวัตในการใช้เทคโนโลยีให้เป็นปกติจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบโลกดิจิทัลในองค์กร โดยจัดและส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการเรียนรู้ดังกล่าวอย่างทั่วถึง

ค. การปฏิบัติที่เลิศอย่างมืออาชีพ (Excellence in Professional Practice) ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และนวัตกรรมอย่างมืออาชีพให้กับผู้เรียน โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจครูให้จัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนโดยใช้เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลต่างๆ

ง. การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ (Systematic Improvement) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องส่งเสริมความเป็นผู้นำในยุคดิจิทัลและการบริหารจัดการคุณภาพอย่างต่อเนื่องในองค์กรโดยใช้แหล่งข้อมูลสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

จ. การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล (Digital Citizenship) ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และส่งเสริมให้เกิดความตระหนักในประเด็นทางสังคม จริยธรรม และกฎหมาย ตลอดจนความรับผิดชอบในสิ่งที่เกี่ยวข้องเพื่อวิวัฒนาการของวัฒนธรรมของสังคมดิจิทัล

2. ลักษณะภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำทางวิชาการและการศึกษาแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับยุคดิจิทัล สามารถสรุปภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการวางแผนงานวิชาการ

1) สถานศึกษาได้วางแผนและแนะทางการปฏิบัติงาน เพื่อการปฏิบัติงานใน อนาคตตามความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติก่อนหลังการวางแผนงานวิชาการในสถานศึกษา จึงเป็น สิ่งจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้ได้บรรลุ จุดมุ่งหมาย อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิ

2) ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องสามารถสร้างแรงบันดาลใจ สามารถนำการพัฒนา และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี โดยการแลกเปลี่ยนหรือถ่ายทอดวิสัยทัศน์ ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับ การบูรณาการ เทคโนโลยีเพื่อยกระดับความ เป็นเลิศและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงในองค์กร

3) ผู้บริหารสถานศึกษาที่จะค้นหาวิธีการปรับปรุงสถานศึกษาและการพัฒนา ความเป็นมืออาชีพของตนเอง ครู และบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นที่ใช้ประโยชน์การเชื่อมต่อ เทคโนโลยีเพิ่มโอกาสในการปรับปรุงวิธีการทำงานหรือวัฒนธรรมของสถานศึกษาหลายๆ ด้าน

2.2 ด้านการบริหารจัดการ

1) ผู้บริหารสถานศึกษาควรจะเรียนรู้การจัดการและใช้เทคโนโลยี

2) ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับครู ผู้เรียนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเวลาจริงผ่านอุปกรณ์ที่หลากหลาย และไม่เป็นการสื่อสารทางเดียวหรือสองทาง โดยสามารถประชาสัมพันธ์หรือรายงานการดำเนินงานต่างๆ ได้

3) ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถให้ข้อมูลข่าวสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้องและตอบสนองความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในยุคดิจิทัลได้อย่างทันทีทันใด

4) ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องทำหน้าที่เป็นแกนนำในการนำเสนอหรือประชาสัมพันธ์เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ในส่วนนี้เน้นที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสามารถกำหนดรูปแบบที่เป็นรากฐานในการประชาสัมพันธ์เชิงบวก

5) สถานศึกษาจะต้องมีระบบจัดการฐานข้อมูลของสถานศึกษา เพื่อการตัดสินใจในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ICT (Information and Communication Technology) มาใช้การเพื่อสร้างระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารและการจัดการความรู้ในงานด้านต่างๆ

2.3 ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ

1) ผู้บริหารโรงเรียนในฐานะผู้นำทางวิชาการ จะต้องการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียนซึ่งเป็นหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญเพราะบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียนจะช่วย ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของครูให้ดีขึ้น และช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้นโดยการใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

2) ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และนวัตกรรมอย่างมืออาชีพให้กับผู้เรียน โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจครูให้จัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนโดยใช้เทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลต่างๆ

3) ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องจัดหาและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา เช่น ห้องสมุดอัตโนมัติ ห้องเรียนอัจฉริยะ สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา หรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่กระตุ้นหรือสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้และลงมือค้นหาความรู้เพื่อนำมาต่อยอดด้วยกระบวนการคิด วิเคราะห์ สร้างสรรค์ จนสามารถนำมาต่อยอดเป็นองค์ความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมได้ ฯลฯ หรือแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษาที่ผู้บริหาร สถานศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน หรือหน่วยงาน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกัน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามหลักการพัฒนาย่างยั่งยืน

2.4 ด้านการนิเทศ

1) ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมั่นใจว่าครูและบุคลากรเป็นบุคคลที่พร้อมจะเรียนรู้ซึ่ง การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการให้คำชี้แนะ ให้ความช่วยเหลือจากผู้นิเทศที่กระทำต่อครูซึ่งจะส่งผลต่อผู้เรียน เพื่อช่วยเหลือปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนการสอนอันจะนำซึ่งผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนตาม มาตรฐานที่กำหนด

2) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องส่งเสริมความเป็นผู้นำในยุคดิจิทัลและการบริหาร จัดการคุณภาพอย่างต่อเนื่องในองค์กรโดยการใช้แหล่งข้อมูลสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

3) ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ได้เอง เพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ที่หลากหลาย การจัดหาทรัพยากร การเข้าถึงความรู้ การรับความคิดเห็นการติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญ

ทั้งนักศึกษาและนักปฏิบัติ เพื่ออภิปรายเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และการพัฒนา ความเป็นครูและผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ

4) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเข้าใจว่าการจัดการศึกษาควรสะท้อนถึงชีวิตจริงและเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และประยุกต์ใช้สิ่งที่พวกเขาได้เรียนรู้มาให้นำไปใช้ในชีวิตรจริงได้

ดังแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ กลายมาเป็นความจำเป็นโดนผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้ครูเปลี่ยนแปลงวิธีการสอน โดย มุ่งเน้นไป ที่การเสริมสร้างชุดทักษะที่จำเป็นในการใช้ชีวิต ประจำวันและโลกอนาคต ทั้งการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน ความคิดสร้างสรรค์ การรู้เท่าทันสื่อ การเชื่อมโยงกับโลก การคิดอย่างมี วิจารณญาณ และการแก้ปัญหาที่ตรงกับความต้องการของสังคม

จากข้อมูลทีกล่าวมาข้างต้น ภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลสำหรับผู้บริหารถือเป็นหัวใจ สำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ เพราะไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าตัวชี้วัดด้าน ความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนนั้นเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือวัด ความสำเร็จ ดังนั้นการที่ผลสัมฤทธิ์จะดีได้ โครงสร้างทางด้านงานวิชาการจึงมีความสำคัญและการที่ ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ (Visionary Leadership) สามารถสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน สามารถนำการ พัฒนาและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับความเป็นเลิศด้านวิชาการ

บทสรุป

ผู้บริหารสถานศึกษาจะมีภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องสามารถสร้างแรง บันดาลใจ สามารถนำการพัฒนา และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี โดยการแลกเปลี่ยนหรือถ่ายทอด วิสัยทัศน์ ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับ การบูรณาการ เทคโนโลยีเพื่อยกระดับความ เป็นเลิศและ สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงในองค์กร เพื่อสร้างองค์กรให้มีความพร้อมด้านเทคโนโลยีและมุ่งมั่นที่จะ พัฒนาสถานศึกษาให้สามารถสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมใหม่เพื่อการเรียนรู้ทางเทคโนโลยีได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการที่ผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล ผู้บริหารทุกองค์กรจำเป็นต้อง ตระหนักรู้เท่าทันถึงเทคโนโลยี ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงสำคัญในทุกองค์กร จากแนวคิดการ ขับเคลื่อนทักษะที่ผู้นำในยุคดิจิทัลต้องมีก็คือ สามารถนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาสร้างความโดดเด่นแบบ แตกต่าง และมีวิสัยทัศน์ในการใช้ข้อมูลให้เกิดประโยชน์มีประสิทธิภาพสูงสุด

เอกสารอ้างอิง

- ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. (2550). *ภาวะผู้นำ: ความเป็นไปในสังคมไทยและวิธีการแก้ไข* กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.
- มัทนา วังถนอมศักดิ์. (2550). *รูปแบบแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.*
- มลิวัลย์ ธรรมแสง. (2558). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาของผู้บริหาร สถานศึกษาเฉพาะความพิการ. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 11(2): 7-16.*

- เลอศักดิ์ ตามาและสุมาลี ศรีพุทธรินทร์. (2564). ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 22 . *วารสารรัชดาภาคว*, (15)(38): 224-240.
- สุกัญญา แซ่มซ้อย. (2561). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Anderson, R. E., & Dexter, S. L. (2005). School technology leadership: An empirical investigation of prevalence and effect. *Educational Administration Quarterly*, (41)(1): 49-82.
- Kerdtip, C. (2006). Development model of education technology leadership for school administrators under the office of basic education commission In southern Thailand. *Doctoral Dissertation*. Thailand: Songkla University.
- Nak Ai, N. (2006). The factors of E-Leadership characteristics and Factors affecting E-Leadership effectiveness for basic education principals. *Doctoral Dissertation*. Bangkok: Srinakharinwirot University.
- Polly, D. (2010). *Preparing teachers to integrate technology effectively: The case of higher order thinking skills (HOTS)*. Chapter to appear in S. D'Augustono (Ed.).

บัณฑิตเกี่ยวกับการบรรลุธรรมในพระศาสนาเถรวาท
Hermaphrodites and Benightment in Theravada Buddhist
Philosophical Point of view

พระเกรียงศักดิ์ สิริสโก (ศรีโชติ)

Kriengsak Sirisakko (Srichot)

ศูนย์จิตตปัญญาพัฒนา วัดสุทธาวาส

Mind and wisdom centre Wat suthiwararam

Corresponding author, e-mail: Sirisakko119@gmail.com

Received June 1, 2023; Revised June 1, 2023; Accepted: June 7, 2023

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ผู้เขียนได้เสนอข้อโต้แย้งกลุ่มนักวิชาการทางพุทธศาสนาเถรวาทบางส่วน ที่มีมุมมองต่อบัณฑิตว่าไม่สามารถบรรลุธรรมในทางพุทธศาสนาเถรวาทได้ ซึ่งนักวิชาการกลุ่มนี้อ้างว่าบัณฑิตเป็นกลุ่มคนที่มีกิเลสหนา เป็นผลมาจากอดีตชาติ และเป็นอภัพบุคคลที่ไม่สามารถบรรลุธรรมได้ในชาตินี้ แต่ผู้เขียนได้เสนอว่าถ้าอธิบายผ่านมุมมองทางด้านปรัชญา โดยเฉพาะการใช้การตีความทางอภิปรัชญาที่ว่าด้วยธรรมชาติและความเป็นจริงของมนุษย์ เช่น ธาตุ 4 ชั้น 5 ในพระศาสนาของพุทธปรัชญา จะพบว่าบัณฑิตก็สามารถบรรลุธรรมได้เช่นเดียวกับเพศชายและเพศหญิง เพราะในทางอภิปรัชญาพุทธศาสนามองว่ามนุษย์ทุกคนไม่ว่าเพศชายและเพศหญิงโดยทั่วไปกลุ่มบัณฑิตก็มีธรรมชาติของความเป็นคนที่แตกต่างกัน และธรรมชาติที่ว่านี้เป็นความจริงพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนไม่ว่าเพศไหนก็สามารถเข้าถึงและเข้าใจด้วยปัญญาของตน การเข้าถึงธรรมชาติและความเป็นจริงของชีวิต ย่อมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้สามารถพัฒนาชีวิตไปสู่การบรรลุธรรมทางพุทธศาสนาได้

คำสำคัญ: การบรรลุธรรม; บัณฑิต; พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

In this article, the author presents some arguments against some Theravada Buddhist scholars. Who had a view towards the Chancellor that he could not attain enlightenment in Theravada Buddhism; this group of scholars claimed that Pandaka

(eunuch, hermaphrodite) were a group of people with thick passions. It's the result of past lives. Those who cannot teach Making it impossible to attain Dhamma in this life but the author proposed that if explained through a philosophical perspective, In particular, the use of metaphysical interpretations of human nature and human reality, such as the four elements, five-aggregate, in the viewpoint of Theravada Buddhist philosophy. It will be found that the Paṇḍaka can attain Dhamma as well as male and female because, in metaphysics, Buddhism views all human beings, regardless of true male and female or group of Paṇḍaka; there is a nature of humanity that is not different. And that nature is the fundamental truth that every human being, regardless of gender, can access and understand with his intelligence. Access to nature and the reality of life.

Keywords: Enlightenment; Hermaphrodite; Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

การจะไปสู่เป้าหมายที่เป็นอุดมคติของพุทธศาสนาเถรวาทได้ ต้องอาศัยการปฏิบัติด้วยความเพียรพยายามให้ถึงที่สุดจึงจะสามารถบรรลุนิพพานได้ ซึ่งบัณฑิตก็เป็นกลุ่มคนที่ถูกตีความตามคัมภีร์ว่า มีพฤติกรรมทางเพศและลักษณะของเพศทางสรีระที่ต่างจากเพศชายเพศหญิงโดยทั่วไป ซึ่งถ้าเป็นกรอบคิดทางศาสนาแบบมีพระเจ้าองค์เดียว การมีพฤติกรรมทางเพศไม่ตรงกับเพศสรีระของตนถือว่าเป็นความผิดปกติ และการเป็นบัณฑิตก็ตามความหมายที่ปรากฏในคัมภีร์ของศาสนาแบบพระผู้สร้างก็ถือว่าเป็นสิ่งชั่วร้าย เพราะพฤติกรรมของบัณฑิตก็เป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับพระประสงค์ของพระเจ้าในการสร้างโลก นอกจากนั้นในญาณวิทยาทางศาสนาแบบมีพระเจ้าได้พูดถึงการสร้างมนุษย์ของพระเจ้าว่าพระองค์ทรงสร้างโลกและจักรวาลรวมถึงการสร้างสิ่งมีชีวิตต่างๆ และมนุษย์ถือว่าเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงสร้างตามฉายาภาพของพระองค์ได้สร้างมนุษย์เพศชายและเพศหญิงเท่านั้น (พระคัมภีร์คาทอลิก ปฐมกาล. ข้อที่ 2:22-24 หน้าที่ 3-4) เพศทั้งสองมีคุณสมบัติในการสืบทอดเผ่าพันธุ์ของตนแต่กลุ่มบัณฑิตไม่ใช่ ดังนั้นจึงจะเห็นว่าพฤติกรรมการร่วมเพศทางเวจมรรคของกลุ่มบัณฑิตในกรอบคิดศาสนาแบบพระผู้สร้างเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้หรือแม้แต่การร่วมเพศทางเวจมรรคกับผู้หญิงก็ถือว่าเป็นเรื่องไม่ควรกระทำและไม่สามารถกระทำได้ เพราะกิจกรรมการร่วมเพศตามกรอบคิดแบบศาสนาที่มีพระเจ้า (โดยเฉพาะศาสนาที่มีพระเจ้าองค์เดียว) จะต้องเป็นไปเพื่อการมีบุตรเท่านั้น (Proclamation) และการแสดงออกพฤติกรรมที่ไม่ตรงกับเพศทางสรีระของตนจึงเป็นเรื่องที่ไม่ควรทำหรือเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแสดงอารมณ์และความปรารถนาในด้านที่ไม่ตรงกับเพศสรีระได้ ซึ่งประเด็นปัญหาการมีพฤติกรรมการแสดงออกทางเพศที่ไม่ตรงกับเพศของตน หรือการมีรสนิยมทางเพศที่ชอบเพศเดียวกัน ไม่ชอบเพศตรงข้าม ในประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเพศ การมีพฤติกรรมเช่นที่วานี้ถือว่าตกอยู่ในสภาวะของอาการป่วย และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการรักษา ซึ่งการตีความว่ากลุ่มคนที่มีความนิยมในเพศเดียวกัน ถูกวิพากษ์จากนักคิดสายหลังสมัยใหม่

(Postmodern) ว่าเป็นการสร้างวาทกรรมที่ประกอบสร้างจากความรู้ทางญาณวิทยาของนักคิดในสายสมัยใหม่ (Modern)

ในกรอบคิดของพุทธศาสนาเถรวาทดูเหมือนว่า กลุ่มคนที่ถูกนิยามว่าเป็นบัณฑิตก็ไม่ได้ถูกจัดว่าเป็นผู้ป่วยตามกรอบคิดญาณวิทยาแบบสมัยใหม่ แต่สถานะภาพของบัณฑิตก็ กลับถูกจัดให้เป็นกลุ่มคนที่มี “กิเลสหนา มีความกตัญญู ไม่รู้จักสร้าง...ถูกกำลังแห่งความกตัญญูครอบงำแล้ว ย่อมปรารถนาความสนิทสนมกับชายคนใดคนหนึ่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 3 ข้อที่ 87 หน้าที่ 67 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อาจเป็นไปได้หรือไม่ว่าพฤติกรรมของบัณฑิตถูกนำมาเป็นเกณฑ์การตัดสินในเรื่องนี้ ซึ่งมีงานหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่า บัณฑิตไม่สามารถบรรลุธรรมได้ เช่นงานของ พระมหาสมเจต สมจารี ชี้ให้เห็นว่าตามหลักการของพุทธศาสนาเถรวาท บัณฑิตก็ไม่สามารถบรรลุธรรมได้ ถึงแม้ว่ามีความเพียรพยายามพัฒนาตนและปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา เพราะเป็นผู้ที่ถือกำเนิดมาในปัจจุบันชาติด้วยผลแห่งอกุศลกรรมที่ทำไว้ในอดีต และเป็นผู้ที่ปฏิเสธจากอโมหะเหตุ คือ มีวิบากเป็นเครื่องกั้น แต่ก็สามารถสั่งสมบุญเพื่อบรรลุธรรมในชาติต่อไปได้ (พระมหาสมเจต สมจารี (หลวงกั้น), 2559) พระมหาอดุลย์ ยโสธโร (บุตรตะเคียน) เห็นว่า “บัณฑิตก็เป็นกลุ่มคนที่เรียกว่าอภัพบุคคลที่ไม่สามารถบรรลุธรรมได้ในชาตินี้ และเป็นผลแห่งอกุศลกรรมของเขาหรือเธอ” (พระมหาอดุลย์ ยโสธโร (บุตรตะเคียน), 2549) ส่วนงานของพระมหาวิสูตร วิสุทธิปัญญา (พึงกุล) พบว่า “การปฏิบัติธรรมของบัณฑิตสามารถทำได้เหมือนบุคคลทั่วไป เพียงแต่การบรรลุธรรมขั้นสูงนั้นไม่สามารถบรรลุธรรมได้ในชาติที่เกิดเป็นบัณฑิต” (พระมหาวิสูตร วิสุทธิปัญญา, 2554) ดังนั้น จะเห็นว่า งานที่ศึกษาประเด็นปัญหาเรื่องบัณฑิตกับการบรรลุธรรม โดยส่วนมากมีข้อยืนยันที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า บัณฑิตเป็นเพศที่ไม่สามารถบรรลุธรรมได้เหมือนกับเพศชายและเพศหญิง

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นภาพของบัณฑิตในมุมมองที่เป็นบุคคลที่ไม่สามารถบรรลุธรรมได้ ซึ่งเมื่อประเมินจากข้ออ้างดังกล่าวข้างต้นจะพบว่ามีข้ออ้างอยู่ 2 ประเด็นคือ บัณฑิตเป็นอภัพบุคคลและบัณฑิตเป็นเพศที่เกิดด้วยผลของอกุศลกรรม ซึ่งถ้าถามต่อไปว่าบัณฑิตในฐานะความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันกับเพศชายและเพศหญิงทั่วไป ทำไมเขาหรือเธอเมื่อมองจากนักวิชาการทางพุทธศาสนาเถรวาทบางคนจึงถูกจัดให้เป็นกลุ่มคนที่ไม่สามารถเข้าถึงความจริงกับการบรรลุธรรมได้ ซึ่งประเด็นปัญหานี้ถ้าประเมินจากตรรกะว่าด้วยความจริง โดยเฉพาะความจริงของมนุษย์ในมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นไปได้หรือไม่ที่บัณฑิตก็สามารถบรรลุธรรมได้ เช่นเดียวกันกับเพศชายและเพศหญิงทั่วไป โดยเบื้องต้นผู้เขียนมีข้อสมมติฐานว่าบัณฑิตสามารถบรรลุธรรมได้ โดยจะประเมินจากตรรกะว่าด้วยการเข้าถึงความจริงในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการบรรลุธรรมดังต่อไปนี้

ความจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท

ความจริง (Reality) ในทางพุทธศาสนาเถรวาทมักถูกอธิบายว่ามีอยู่สองลักษณะ กล่าวคือความจริงในอย่างสมมติกับความจริงอย่างปรมาตม ความจริงในอย่างสมมติและความจริงอย่างปรมาตม มักถูกอธิบายผ่านการเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิต ตัวอย่างของความจริงแบบสมมติตามตรรกะ

ของพุทธปรัชญาเถรวาท เช่น มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในโลกนี้อาจถูกจัดวางตำแหน่งแห่งที่อย่างหลากหลายว่ามีเป็นอย่างไรบ้าง เช่น ในสมัยพุทธกาลที่เห็นได้ชัดก็คือการจัดตำแหน่งแห่งที่ของคนด้วยระบบวรรณะทางสังคมหรือในครอบครัวว่าเป็น พ่อ แม่ ลูก การจัดอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ในลักษณะเช่นที่ว่านี้ ในทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าเป็นความจริงอย่างสมมติ เช่น สมมติว่า นายดำ นายดำที่กล่าวถึงเป็นผู้ชายที่อาจมีลูกและภรรยา ทำให้นายดำมีสถานะทางครอบครัวเป็นสามีและเป็นพ่อ แต่ในขณะที่เดียวกันเมื่อกลับบ้านเกิด นายดำอาจมีสถานะเป็นลูกของนายแดงและน้องของนางเขียว และนอกจากนั้นอาจเป็นหัวหน้าในที่ทำงานและเป็นลูกจ้างของบริษัท เมื่อลาออกจากงานอาจลงเล่นการเมืองท้องถิ่นและชนะการเลือกตั้งจึงถูกเรียกว่าเป็นนายกเทศมนตรี การอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ตามที่กล่าวมา ถามว่านายดำเป็นอย่างนั้นจริงๆ หรือไม่ ตามทฤษฎีของพุทธปรัชญาถือว่าเป็นจริง แต่ว่าเป็นจริงอย่างสมมติ เช่นเดียวกับการเป็น พ่อ เป็นสามี เป็นน้องชายและพี่ชายเป็นต้น แต่เมื่อมองด้วยความจริงอย่างปรมาตมตามทฤษฎีของพุทธปรัชญาจะพบว่า ความเป็นจริงในระดับนี้มนุษย์จะมีธรรมชาติที่แท้จริงเท่ากันคือไม่มากและไม่น้อย ที่เรียกว่า ชันธ 5 กล่าวคือ ชันธ 5 เมื่อลดทอดด้วยทฤษฎีว่าด้วยความจริงของชีวิตตามทฤษฎีของพุทธปรัชญาจะพบว่า มีสิ่งที่เปี่ยมมูลฐานที่เท่าเทียมเสมอกันทุกคน ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นสิ่งสากลของความเป็นมนุษย์ 5 อย่าง กล่าวคือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สิ่งสากลทั้ง 5 ซึ่งถ้าถามว่าทำไมชันธ 5 ตามทฤษฎีของพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์ เพราะในข้อถกเถียงทางปรัชญาจะเห็นว่าธรรมชาติอย่างหนึ่งที่ยังคงถือว่าเป็นสาระสำคัญของความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าเขาหรือเธอจะมีความสมบูรณ์ทางร่างกายหรือว่าพิการอย่างไรก็แล้วแต่ที่เป็นลักษณะทางกายภาพของบุคคลนั้นที่เป็นอัตลักษณ์ของเขาตั้งแต่เกิดจนตาย แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติของมนุษย์ตามทฤษฎีของพุทธปรัชญาว่านั่นคือสิ่งที่เรียกว่าชันธ 5 ซึ่งลองประเมินจากข้อความดังต่อไปนี้

“ภิกษุ รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม นี้เรียกว่า รูปชันธ

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม นี้เรียกว่า เวทนาชันธ

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม นี้เรียกว่า สัญญาชันธ

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม นี้เรียกว่า สังขารชันธ

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม นี้เรียกว่า วิญญาณชันธ

ภิกษุ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ชันธจึงชื่อว่าชันธ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 17 ข้อที่ 82 หน้าที่ 135 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากพุทธพจน์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่าชันธ 5 เป็นสิ่งที่มีอยู่ในกาลทั้งสาม ทั้งอดีต ปัจจุบันและอนาคต แต่ตามทฤษฎีของพุทธศาสนากลับมองว่าการมีอยู่ของชันธ 5 ในกาลทั้งสามไม่ได้มีแบบ

สมบูรณ์เหมือนการดำรงอยู่ของพระเจ้า แต่เป็นการมีอยู่แบบไม่สมบูรณ์ กล่าวคือมีอยู่ในลักษณะแบบสมมติ ที่ต้องอิงอาศัยเหตุปัจจัย ซึ่งตามทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า สิ่งใดก็ตามที่อิงอาศัยเหตุปัจจัยในการมีอยู่เป็นอยู่ สิ่งนั้นถือว่าไม่เที่ยง ซึ่งหมายความว่ามีการเปลี่ยนแปลง และสถานะของการเปลี่ยนนี้ถือว่าเป็นสิ่งสมมติตามทฤษฎีที่ว่าด้วยความจริงแบบสมมติในทางพุทธศาสนา และการเข้าไปยึดถือในความมีตัวตนของขั้น 5 พุทธศาสนามองว่าเป็นการเห็นผิดจากสภาพตามความเป็นจริงของธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ดังพุทธพจน์ต่อไปนี้

ภิกษุ รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้จึงจะไม่มัวหังการ มมังการ และมานานุสัยในกายที่มีวิญญาณนี้ และในนิมิตทั้งปวงในภายนอก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 17 ข้อที่ 82 หน้าที่ 139 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จะเห็นได้ว่า ความจริงของสิ่งที่เรียกว่าขั้น 5 เมื่อตรวจสอบโดยรายละเอียดจะพบว่าเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตนเป็นของว่างหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ธรรมชาติของขั้น 5 มีความเป็นอนัตตา เพราะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย แต่การเข้าถึงหรือการรับรู้ความจริงของขั้น 5 มีเงื่อนไขอย่างไรวางนั้น ในประเด็นนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ติความว่า การจะเข้าใจการแยกส่วนของขั้น 5 ต้องอาศัยการฝึกด้วยความคิด หรือการใช้ความคิดเชิงวิเคราะห์ความจริง ซึ่งถือว่าเป็นการ

สร้างนิสัยชอบสอบสวนแบบภาววิสัย (Objective) คือ มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น ไม่นำเอา ตัณหาอุปาทานเข้าไปจับอันเป็นเหตุให้มองเห็นตามที่อยากหรือไม่อยากให้เป็น การเข้าถึงจุดหมายของพุทธธรรมผ่านการตีความด้วยชั้น 5 ก็คือการไม่ยึดมั่นถือมั่น การไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายด้วยการใช้ตัณหาอุปาทาน แต่เข้าไปเกี่ยวข้องจัดการด้วยปัญญา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) กล่าวคือการรับรู้ความเป็นจริงของชีวิตด้วยหลักของชั้น 5 ก็เพื่อที่จะทำให้ปล่อยวางของสิ่งที่เรียกว่าทุกข์ตามหลักการของพุทธศาสนา ซึ่งการจะดับทุกข์นี้ได้เงื่อนไขที่จำเป็นก็คือ จะต้องเข้าใจก่อนว่าธรรมชาติของชีวิตเป็นอย่างไร และธรรมชาติของความจริงที่ว่ามันเป็นอย่างไร ซึ่งธรรมชาติของชีวิตก็เป็นอย่างที่กำลังมาข้างต้น และธรรมชาติของความจริงในพระคัมภีร์ของพุทธศาสนาสามารถประเมินได้จากข้อความต่อไปนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“เพราะเหตุนี้แล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า...ไม่มีกิจอันเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 17 ข้อที่ 82 หน้าที่ 139 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากพุทธพจน์ข้างต้นจะเห็นว่า ธรรมชาติของชีวิตที่เรียกว่าชั้น 5 มีธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง กล่าวคือมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยอยู่ตลอดเวลา ซึ่งนอกจากนี้ความไม่เที่ยงที่มานี้ ในการอธิบายความจริงของโลกตามพระคัมภีร์ทางพุทธปรัชญาก็มองเช่นเดียวกันว่า สรรพสิ่งที่เป็นวัตถุทั้งหลายที่สามารถรับรู้ได้ด้วยอายตนะทาง ตา หู จมูก ลิ้น และสัมผัส ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยด้วยเช่นกัน

ประเด็นเรื่องความจริงสองอย่างนี้ดูเหมือนว่าสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายจากคัมภีร์ฝ่ายพระอภิธรรมว่า ความจริงแบบสมมติสัจจะ เป็นความจริงที่มีมติร่วมกัน หรือการรับรู้ร่วมกันเป็นเครื่องมือสื่อสารเช่น การพูดถึง คน สัตว์ สิ่งของ ความจริงในระดับนี้เป็นความจริงในระดับของการใช้ภาษาแบบสามัญเพื่อต้องการสื่อหรือบ่งชี้ไปหาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วการกล่าวถึงสิ่งนั้นจำเป็นต้องมีวัตถุมารองรับการมีอยู่ของสิ่งที่ต้องการกล่าวถึง เช่น แมว นก โต๊ะ ภูเขา แม่น้ำ เป็นต้น ส่วนความจริงแบบปรมัตถสัจจะ ท่านตีความว่าเป็นความจริงตามความหมายสูงสุด ความหมายอย่างยิ่ง หรือ ตามความหมายแท้ขั้นสุดท้ายที่ตรงตามสภาวะเท่าที่พอจะกล่าวถึงได้ ซึ่งการตีความความจริงในขั้นนี้ มีเป้าหมายเพื่อทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเท่าทันความเป็นสิ่งของทั้งหลาย คือ รู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น ซึ่งการเข้าใจความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นตามพระคัมภีร์ของ

ท่าน เท่ากับเป็นการหยั่งรู้สัจธรรม ที่จะทำให้ความยึดมั่นถือมั่นหลงผิดในสิ่งทั้งหลายสลายหมดไป การไม่ยึดมั่นถือมั่นและการเข้าในความจริงของสิ่งทั้งหลายในขั้นปรมาตมสัจจะ

การอธิบายเรื่องความจริงในพระคัมภีร์ของพุทธปรัชญาเถรวาทแสดงให้เห็นว่ามีความจริงอยู่สองระดับ กล่าวคือความจริงสมมติกับความจริงอย่างปรมาตม ความจริงในระดับสมมติจัดว่าเป็นสิ่งเฉพาะที่มีอยู่ในบางคนหรือบางสิ่งที่สามารถรับรู้ร่วมกันได้ เช่น กรณีของนายดำในบทที่ผ่านมา และตามที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ชี้ให้เห็นในเบื้องต้น ความจริงในระดับสมมติสัจจะเป็นสิ่งที่บัณฑิตสามารถเข้าถึงและรับรู้ได้ เพราะความจริงในระดับนี้สามารถรับรู้ได้โดยตนะทาง ตา หู จมูก ลิ้น และสัมผัส ส่วนความจริงในระดับปรมาตมจัดว่าเป็นความจริงในระดับสากลในกรณีของมนุษย์ทุกคนที่มีร่วมกัน เช่น นายดำ ในบทที่ผ่านมาอาจมีคุณลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างจากคนอื่นและมีตำแหน่งแห่งที่ในทางสังคม แต่สิ่งที่นายดำมีและคนอื่นมีอยู่ร่วมกันในพระคัมภีร์ของพุทธปรัชญาเถรวาทคือสิ่งที่เรียกว่าขั้น 5 และเมื่อถามว่าขั้น 5 เป็นสิ่งที่มีเฉพาะเพศหญิงและเพศชายเท่านั้นใช่หรือไม่ ซึ่งในพระคัมภีร์ของพุทธปรัชญา ขั้น 5 จัดอยู่ในความจริงแบบปรมาตมและเป็นสิ่งสากลของของมนุษย์ที่มีอยู่ร่วมกัน คนที่พิการแขนขาด ขาขาด หรือมีอยู่ครั้งตัว ขั้น 5 ก็ไม่ได้ถูกลดทอนให้เหลือน้อยตามกายภาพของบุคคลผู้นั้น และถ้าถามต่อไปว่าผู้ที่ถูกนิยามว่าเป็นบัณฑิตในทางพุทธปรัชญามีความเป็นมนุษย์ที่มีความเป็นจริงที่เรียกว่าขั้น 5 เท่ากับเพศชายหรือหรือคนพิการหรือไม่ ซึ่งในพุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับว่าในความจริงที่ว่านี้มนุษย์ทุกคนมีเท่ากัน หรืออาจกล่าวได้ว่า มนุษย์ทุกคนมีความจริงที่ถูกอธิบายด้วยขั้น 5 การที่บุคคลแต่ละคนนิยามความหมายเพศของตนที่แตกต่างกันหรือการแสดงอัตลักษณ์ทางเพศที่ต่างกันบุคคลผู้นั้นก็ยังถือว่าเป็นมนุษย์ ดังนั้นการเป็นบัณฑิตเมื่ออธิบายด้วยความจริงของความเป็นมนุษย์ย่อมถูกอธิบายด้วยหลักการว่าด้วยขั้น 5 เช่นกัน

จึงกล่าวได้ว่าบัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทจึงมีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันกับเพศหญิงชาย ซึ่งการอธิบายความจริงที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ด้วยขั้น 5 เป็นเหตุผลที่ผู้เขียนเห็นว่าสามารถสนับสนุนว่า ทำไมในพระคัมภีร์ทางพุทธปรัชญาจึงสามารถอธิบายว่าบัณฑิตสามารถเข้าใจในธรรมชาติของความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันกับเพศหญิงชายทั่วไป ซึ่งต่างจากการอธิบายของกลุ่มนักวิชาการบางท่านที่ยืนยันว่าบัณฑิตไม่สามารถเข้าถึงความจริงและการบรรลุธรรมได้ และถ้าถามว่าทำไมบัณฑิตก็สามารถเข้าถึงความจริงได้ กล่าวคือ เมื่อประเมินจากหลักการอธิบายธรรมชาติของมนุษย์ที่ว่าด้วยความจริงในแบบ ขั้น 5 ในพุทธปรัชญาเป็นสิ่งที่มียู่แล้วในบัณฑิต เพราะบัณฑิตเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับหญิงชายทั่วไป และแน่นอนว่าสภาพของขั้น 5 ย่อมปรากฏมีและเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้เช่นกัน ส่วนในกรณีของวัตถุและสิ่งอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์ตามพระคัมภีร์ของพุทธปรัชญาที่ถูกอธิบายและตีความผ่านกฎธรรมนิยาม ที่ทุกสรรพสิ่งย่อมดำเนินไปตามวิถีของธรรมชาติของตน ซึ่งประเด็นนี้ ชาญณรงค์ บุญหนุน ก็เห็นว่า “สำหรับบัณฑิตแล้วความเสมอภาคในการปฏิบัติธรรมพระพุทธานุสสาเถรวาทมิได้ห้ามโอกาสในการเข้าถึงความจริงอันเป็นปรมาตม” (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2557) ประเด็นเรื่องความจริงดังกล่าว เมื่อถามว่าบัณฑิตจะสามารถบรรลุธรรมในทางพระพุทธานุสสาเถรวาทได้ใช่หรือไม่ ซึ่งการเข้าใจธรรมชาติและความจริงของชีวิตตามการอธิบายข้างต้นในทางพุทธานุสสาเถรวาทถือว่าเป็นสิ่งที่นำไปสู่การบรรลุธรรมได้ ดังจะเห็นได้จาก

กรณีของภิกษุปัญจวัคคีย์ที่ปรากฏในอนัตตลักขณสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 20-24 หน้าที่ 27-30 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้แสดงพระสูตรนี้จบลงเหล่าภิกษุปัจจวัคคีย์ก็ได้เข้าถึงการบรรลุธรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่าเนื้อความที่ปรากฏอยู่ในอนัตตลักขณสูตรเป็นการแสดงให้เห็นถึงความไม่เที่ยงของชั้น 5 ที่มีความเป็นจริงว่าเป็นสิ่งไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน และไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น และตรงนี้อาจกล่าวได้ว่าการเข้าใจธรรมชาติของความเป็นจริงในระดับสมมติสามารถพัฒนาไปจนถึงการเข้าใจความเป็นจริงในขั้นปรมาตม ตามอุดมคติของพุทธศาสนาได้

ประเด็นวิเคราะห์บัณฑิตยศาสตร์กับการบรรลุธรรม

1. ทำไมการเป็นบัณฑิตยศาสตร์จึงถูกตีความว่าเป็นเพศที่มีกิเลสหนา และไม่สามารถบรรลุธรรมได้ แต่ความเป็นชายกลับถูกตีความว่ามีศักยภาพที่เหนือกว่า ซึ่งในทางตรงกันข้ามพระวินัยปิฎกกลับชี้ให้เห็นว่าความปรารถนาทางเพศที่เกิดจากกามารมณ์ ไม่ได้ปรากฏเฉพาะแต่บัณฑิตยศาสตร์เท่านั้น แต่ยังสามารถเกิดขึ้นได้กับภิกษุเพศชายหรือแม้แต่ภิกษุณี เช่น เรื่องภิกษุปลอมเป็นคฤหัสถ์ เรื่องภิกษุเปลือยกาย เรื่องภิกษุปลอมเป็นเดียรฉัตร แล้วไปมีอะไรกับผู้หญิง หรือ เรื่องที่ภิกษุปลดปล่อยอารมณ์ทางเพศกับรูปปั้นและตุ๊กตาไม้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 67-83 หน้าที่ 54-73 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น ซึ่งประเด็นเรื่องกามารมณ์เหล่านี้เมื่อเทียบกับบัณฑิตยศาสตร์ก็ย่อมแสดงให้เห็นว่า เพศชายและเพศหญิงที่เข้ามาบวชเป็นภิกษุและภิกษุณีในพุทธศาสนาก็ยังมีบางส่วนที่ยังไม่สามารถสลัดความปรารถนาทางเพศได้ใช่หรือไม่ เพราะความปรารถนาทางเพศถือว่าเป็นสัญชาตญาณตามธรรมชาติของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นที่ต้องสืบทอดเผ่าพันธุ์ของตน และอาจถามได้ว่าพฤติกรรมของบัณฑิตยศาสตร์กับภิกษุถือว่าการแสดงออกทางสัญชาตญาณทางเพศเหมือนกันหรือไม่ หรือการแสดงออกของพระภิกษุที่ปรากฏในพระวินัยจะเป็นความต้องการทางธรรมชาติที่ต้องการสืบทอดเผ่าพันธุ์แต่ของบัณฑิตยศาสตร์ไม่ใช่ เพราะบัณฑิตยศาสตร์เป็นความปรารถนาที่เกิดจากสิ่งที่เรียกว่ากิเลส จึงนำไปสู่ข้อสรุปว่าบัณฑิตยศาสตร์ไม่สามารถบรรลุธรรมได้ก็อาจเป็นข้ออ้างหนึ่งที่สามารถตรวจสอบและโต้แย้งได้ แต่ถ้ามองในมุมที่เป็นเรื่องของสังขะ (สังคัมสังข) ก็อาจตีความได้ว่า เป็นการป้องกันมิให้เกิดความเสื่อมเสียในสังขะ เพราะเป็นไปได้ว่าบัณฑิตยศาสตร์เป็นเพศที่ถูกกีดกันจากสังคัมสมัยพุทธกาล และเป็นเพศที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคัมในสมัยนั้น

2. ทำไมบัณฑิตยศาสตร์จึงถูกตีความว่าไม่สามารถบรรลุธรรมได้ เพราะบัณฑิตยศาสตร์ถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่มีพฤติกรรมในทางลบ และสภาพภายในที่มีความต้องการทางกามารมณ์ที่สูง เช่น ในกรณีที่มีบัณฑิตยศาสตร์เข้ามาบวช แล้วชักชวนภิกษุหนุ่ม สามาเณร รวมถึงคนเลี้ยงสัตว์ ให้มีเพศสัมพันธ์กับตน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 109 หน้าที่ 173-174 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และนอกจากนั้น ยังถูกมองว่าเป็นอภัพบุคคล และเป็นผลของกรรมเก่าที่ได้ทำไว้ในอดีตชาติ รวมถึงมีงานชิ้นหลังที่ได้รับอิทธิพลจากการตีความของพระอรรถกถาจารย์ที่มองว่าบัณฑิตยศาสตร์ไม่สามารถบรรลุธรรมได้ เช่น การตีความในงานของพระมหาอดุลย์ ยโสธโร (บุตรตะเคียน) ที่ว่าด้วยบัณฑิตยศาสตร์

กับการบรรลุธรรม ก็ยืนยันไปในทิศทางเดียวกับการตีความของพระอรรถกถาจารย์ แต่ผู้เขียนสังเกตเห็นว่าในงานชิ้นนี้ใช้คำนิยามบັນเตาะก์ที่หมายถึง “คนที่ไม่ปรากฏว่าเป็นเพศชายหรือเพศหญิง ชายที่ถูกตอน และชายที่มีราคะกล้าประพฤตินอกกริยาในทางเสพกามและยั่ววนชายอื่นให้ทำเช่นนั้นบ้าง” (พระมหาอดุลย์ ยโสธโร (บุตรตะเคียน), 2549) ซึ่งคำนิยามดังกล่าวเป็นการนิยามตามสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), 2561) และเมื่อเทียบกับประเภทของบັນเตาะก์ตามการตีความของพระอรรถกถาจารย์ที่ตีความว่าบັນเตาะก์มีอยู่ 5 ประเภท ซึ่งการตีความประเภทของบັນเตาะก์นี้ ผู้เขียนมีข้อสงสัยว่าบັນเตาะก์ทุกประเภทใช่หรือไม่ ที่ไม่สามารถบรรลุธรรมได้หรือมีบางประเภทที่สามารถบรรลุธรรมได้ ซึ่งประเด็นหลักของข้อถกเถียงเรื่องนี้ผู้เขียนมองว่าอาจเกิดจากการตีความด้านพฤติกรรมของกลุ่มบັນเตาะก์บางกลุ่มที่มีการแสดงออกทางเพศที่ใกล้เคียงกับเพศหญิงหรือไม่ ที่เป็นเหตุให้ผู้เขียนมองว่าไม่สามารถบรรลุธรรมได้ เพราะเป็นอภัพบุคคล ซึ่งยากแก่การแก้ไขหรือปรับเพศสภาวะให้ตรงต่อเพศสรีระของตน แต่ประเด็นนี้ ชาญณรงค์ บุญหนุน มองว่า “พฤติกรรมชายเป็นหญิงหรือหญิงเป็นชายเป็นพฤติกรรมภายนอกซึ่งจะง่ายกว่าเปลี่ยนง่ายกว่าการละกิเลสที่ติดในใจในสันดาน” (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2557) การมองว่าพฤติกรรมที่ไม่ตรงต่อเพศสภาพของตนสำหรับนักวิชาการไทยบางส่วนแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขได้และมีโอกาสในการเปลี่ยนแปลงตัวเอง ถ้าถามต่อไปว่าการเปลี่ยนแปลงตัวเองสามารถมีโอกาสในการบรรลุธรรมได้หรือไม่ ส่วนในเรื่องของกรรมเก่าเมื่อประณินแล้วจะพบว่าเป็นสิ่งที่บ่งชี้ให้เห็นว่า การละเมิดศีลธรรมของพุทธศาสนาโดยเฉพาะศีลข้อที่ 3 หรือจริยธรรมที่เกี่ยวข้องเป็นสาเหตุของการต้องกลับชาติเกิดมาเป็นบັນเตาะก์หรืออุพโตพยัญชนก เพราะการเกิดมามีเพศสรีระและเพศสภาวะที่ไม่ใช่เพศชายแท้หรือหญิงแท้ จึงไม่สามารถบรรลุธรรมได้ในชาตินี้ ดังนั้น ในชาตินี้จึงต้องพยายามไม่ทำความชั่วและหมั่นประกอบสร้างความดีเพื่อที่จะได้ไปเกิดเป็นเพศชายหรือเพศหญิงต่อในชาติหน้าและก็อาจมีโอกาสบรรลุธรรมได้ในชาตินั้น ซึ่งการตีความเช่นนี้อาจถามต่อไปได้ว่า ในพุทธศาสนาเถรวาทมีเฉพาะเพศชายหรือเพศหญิงเท่านั้นใช่หรือไม่ที่สามารถบรรลุธรรมได้ ซึ่งถ้าการบรรลุธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เฉพาะเพศชายและเพศหญิง การนิยามตัวตนหรืออัตลักษณ์ทางเพศในสมัยปัจจุบันที่เรียกว่ากลุ่มความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ก็ไม่สามารถบรรลุธรรมได้หรือไม่ เมื่อไม่สามารถบรรลุธรรมได้ก็อาจทำให้จริยธรรมของพุทธศาสนาถูกมองว่าเป็นจริยธรรมที่กีดกันทางเพศไปด้วยหรือไม่ แต่ประเด็นนี้มีนักวิชาการบางคน เช่น สมภาร พรหมทา เห็นว่าจริยธรรมทางพุทธศาสนาเถรวาทสามารถทำความเข้าใจได้โดยแบ่งเป็น 2 ระบบ กล่าวคือ จริยธรรมส่วนบุคคลกับจริยธรรมส่วนสังคม ซึ่งจริยธรรมส่วนบุคคล สมภาร พรหมทาเห็นว่า “คำสอนเชิงปรมัตถ์เป็นพื้นฐานโดยตรงต่อการดับทุกข์ในชีวิต จากจุดนี้เราจะเห็นโยงใยความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมส่วนบุคคลกับความจริงเชิงปรมัตถ์ และการใช้ภาษาเชิงปรมัตถ์ กล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือการดับทุกข์เป็นหัวใจสำคัญของจริยธรรมเป็นจริยธรรมส่วนบุคคล” (สมภาร พรหมทา, 2548)

ผู้เขียนเห็นด้วยกับการตีความดังกล่าวของสมภาร พรหมทา ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวนี้กำลังบ่งชี้ให้เห็นว่า บันเตาะก์ในฐานะมนุษย์และปัจเจกบุคคลคนหนึ่ง สามารถเข้าใจความจริงเชิงปรมัตถ์ในทางพุทธศาสนาได้ และสามารถปฏิบัติตามหลักคำสอนในทางพุทธศาสนาได้ เมื่อการเข้าถึงความจริงเชิงปรมัตถ์สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ และพุทธธรรมก็เป็นสิ่งที่กลุ่มคนที่ถูกนิยามว่าเป็นบันเตาะก์ควรศึกษาและปฏิบัติตาม แต่การยืนยันว่าบันเตาะก์ไม่สามารถบรรลุธรรมได้ อาจทำให้กลุ่มคนที่ถูก

นิยามว่าเป็นบัณฑิตทั้งหมดยุคทั้งความพยายามที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเพื่อการเข้าถึงความจริง เพราะถ้ามองผ่านงานศึกษาในยุคหลังชี้ให้เห็นว่าถึงจะใช้สติปัญญาและความเพียรพยายามมากเพียงใดก็ไม่สามารถทำให้เกิดการบรรลุธรรมได้ แต่ประเด็นปัญหานี้ผู้เขียนเห็นว่า ถ้าประเมินประเภทของบัณฑิตที่ปรากฏในพระคัมภีร์ของพุทธศาสนาเถรวาทอย่างละเอียด จะพบว่าโดยแท้จริงแล้วเป็นไปได้ที่บัณฑิตจะสามารถบรรลุธรรมได้ ซึ่งตัวอย่างที่ผู้เขียนจะเสนอต่อไปนี้อาจช่วยทำให้เกิดการทำความเข้าใจประเด็นบัณฑิตกับการบรรลุธรรมใหม่ได้

3. กรณีของผู้ชายที่ถูกตอน (อวัยวะเพศ) ด้วยเหตุผลทางการแพทย์ อาจถามได้ว่าความเป็นชายของผู้ชายไปด้วยหรือไม่ ถ้าเป็นการตีความของพระอรหันตเจ้าและงานศึกษาในยุคหลังดังที่กล่าวมาอาจตอบว่าชายผู้ที่ถูกตอน (อวัยวะเพศ) จัดว่าเป็นบัณฑิตได้ เพราะการจัดประเภทในลักษณะนี้เป็นการใช้เกณฑ์ทางด้วยสรีระ แต่ถ้าเป็นการใช้เหตุผลทางด้านจิตวิทยาจะถือว่าชายคนนี้จะยังเป็นบัณฑิตหรือไม่ขึ้นอยู่กับสภาพทางด้านจิตใจของเขาเอง ดังที่ปรากฏในสังโยคสูตรว่า

บุรุษย่อมกำหนด ได้ดังนี้ 1. ความเป็นบุรุษภายในตน 2. กิริยาของบุรุษ 3. ท่าทางของบุรุษ 4. ความไวตัวของบุรุษ 5. ความพอใจของบุรุษ 6. เสียงของบุรุษ 7. เครื่องประดับของบุรุษ เขาย่อมติดใจยินดีในความเป็นบุรุษภายในตนเป็นต้นนั้น เขาผู้ติดใจยินดีในความเป็นบุรุษภายในตนเป็นต้นนั้น ย่อมกำหนดว่า 1. ความเป็นสตรีภายนอก 2. กิริยาของสตรี 3. ท่าทางของสตรี 4. ความไวตัวของสตรี 5. ความพอใจของสตรี 6. เสียงของสตรี 7. เครื่องประดับของสตรี และเขาย่อมติดใจยินดีในความเป็นสตรีภายนอกเป็นต้นนั้น เขาผู้ติดใจยินดีในความเป็นสตรีภายนอกเป็นต้นนั้น ย่อมมุ่งหวังการเกี่ยวข้องกับภายนอกและมุ่งหวังสุขและโสมนัสที่จะเกิดขึ้นเพราะการเกี่ยวข้อนั้นเป็นปัจจัย สัตว์ทั้งหลายผู้ยินดีในความเป็นบุรุษ ย่อมเป็นผู้เกี่ยวข้องกับสตรีทั้งหลาย บุรุษล่วงพ้นความเป็นบุรุษไปไม่ได้ อย่างนี้แล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 51 หน้าที่ 85-88 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นว่าสภาพทางจิตวิทยามีผลต่อความเป็นชายอย่างแน่นอน เมื่อมองภาพของชายที่ถูกตอน (อวัยวะเพศ) ถ้าเขายังใช้ชีวิตด้วยเพศวิถีในแบบชายทั่วไปและยังชอบในเพศตรงข้ามเหมือนชายทั่วไปทุกอย่าง เพียงแต่เขาไม่สามารถสืบทอดทายาทได้เช่นเดียวกับชายปกติทั่วไปด้วยเหตุผลว่าเขาถูกตัดอวัยวะเพศออกไป ซึ่งเมื่อเทียบกับชายที่เป็นหมั้นกับชายที่ถูกตอนจะถือว่าในเพศสภาวะยังมีความเป็นชายอยู่หรือไม่ เมื่อถามว่าการบรรลุธรรมเป็นเรื่องทางกายภาพหรือเรื่องทางใจ แน่แน่นอนว่าการแสวงหาหนทางแห่งการพ้นทุกข์ในพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเรื่องของการทรมานร่างกายแต่เป็นเรื่องของการฝึกฝนทางด้านจิตใจ การถูกตอนอวัยวะเพศก็ไม่มีผลต่อการบรรลุธรรมใช้หรือไม่ เมื่อการถูกตอนอวัยวะเพศไม่มีผลต่อการบรรลุธรรม จึงเท่ากับว่าบุคคลที่ถูกนิยามความว่าเป็นบัณฑิตก็สามารถบรรลุธรรมได้

4. กรณีของพระวัคกลี กล่าวกันว่าเป็นผู้ที่บวชด้วยเหตุเพราะอยากชมรูปโฉมของพระพุทธเจ้า (ไม่อิ่มด้วยการเห็นพระสรีระสมบัติของพระพุทธเจ้า) ซึ่งก่อนหน้าที่ท่านจะบวชเป็นภิกษุในเรื่องเล่าตามที่ปรากฏในวรรณกรรม กล่าวกันว่าเป็นคนที่มีอุปนิสัยไปในทางราคะจริตรักสวยรักงาม

ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าเดินทางมายังนครสาวัตถี วักกฺลเมื่อได้เห็นพระพุทธเจ้าก็เกิดความชอบพอใจในรูปโฉมอันสง่างาม ครั้งเมื่อได้มองก็ไม่จักเบื่อหน่าย จึงเป็นเหตุให้วักกฺลเฝ้ามองมาอย่างสถานที่ประทับอยู่เป็นเนืองนิตย์ ทำให้วักกฺลมีความคิดที่จะบวชเป็นภิกษุเพื่อจะให้ตามมองรูปกายของพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลาและอย่างใกล้ชิด และเมื่อบวชเข้ามาในกลุ่มของสงฆ์พระวักกฺลกลับไม่สนใจในการศึกษาพระธรรมวินัย หรือการบำเพ็ญเพียรเพื่อไปสู่การพ้นทุกข์ตามอุดมคติทางพุทธศาสนา เมื่อวันคืนผ่านไปพระพุทธองค์จึงได้เตือนพระวักกฺลให้เลิกเที่ยวติดตามดูรูปโฉมของพระองค์ ซึ่งถ้าประเมินจากพฤติกรรมของพระวักกฺล อาจกล่าวได้หรือไม่ว่าท่านเป็นกลุ่มคนรักเพศเดียวกัน เพราะพระพุทธเจ้าถือว่ามีเพศทางสรีระที่เป็นชาย การที่พระวักกฺลชอบมองพระพุทธเจ้า คำถามที่ตามมาคือท่านมองพระพุทธเจ้าในฐานะอะไร ถ้ามองในฐานะศาสตราจารย์ย่อมบวชเข้ามาด้วยศรัทธาในการที่จะปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเพื่อพ้นจากความทุกข์ใช่หรือไม่ แต่สิ่งที่ปรากฏในเรื่องเล่านี้กำลังชี้ให้เห็นว่าวักกฺลไม่ได้มองพระพุทธเจ้าในฐานะศาสตราจารย์จะนำตนไปสู่การพ้นทุกข์ แต่ภาพของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏแก่เขาคือมนุษย์เพศชายคนหนึ่งที่ตนปรารถนาในการอยากอยู่ใกล้ชิด ถึงแม้พระพุทธเจ้าจะสั่งสอนธรรมก็ไม่สนใจ ซึ่งต่างจากภิกษุรูปอื่นที่ติดตามพระพุทธเจ้าเพื่อปรารถนาในการพ้นทุกข์ แต่พระวักกฺลติดตามพระพุทธเจ้าในฐานะผู้ชายคนหนึ่งที่ตนปรารถนาในการอยู่ใกล้ และอาจตีความได้หรือไม่ว่าอาจเป็นเพราะแรงขับทางเพศในด้านที่เป็นอารมณ์มีมากกว่าจึงทำกระบวนการทำงานในส่วนที่เป็นเหตุผลไม่สามารถแสดงตัวออกมาได้ (ซึ่งประเด็นนี้ผู้เขียนจะไม่ขอลงรายละเอียดเพราะอยู่นอกเหนือการเขียนในครั้งนี้) นอกจากนั้นการขับไล่พระวักกฺลให้ไปอยู่ที่อื่น ย่อมแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอาการน้อยอกน้อยใจของพระวักกฺลเปรียบเหมือนคนที่กำลังอกหักได้หรือไม่ ซึ่งในเรื่องเล่ากล่าวว่าหลังจากถูกขับไล่ให้ไปที่อื่นทำให้พระวักกฺลคิดที่ฆ่าตัวตายด้วยการกระโดดลงจากหน้าผา เมื่อทราบเช่นนั้นพระพุทธเจ้าจึงได้เข้าไปห้ามและปลอบพระวักกฺลด้วยข้อความที่ว่า “มาเถิด วักกฺล เธออย่ากลัว จงแลดูพระตถาคต เราจักยกเธอขึ้น เหมือนบุคคลพวยช้างตัวจมใน เปือกตมขึ้นฉะนั้น มาเถิด วักกฺล เธออย่ากลัว จงแลดูพระตถาคต เราจักยกเธอขึ้น เหมือนบุคคลที่ช่วยพระจันทร์ที่ถูกราหูจับฉะนั้น” (อรธกถา, 2548) หลังจากได้ฟังข้อความนี้แล้วทำให้พระวักกฺลข่มปิติไว้ได้และได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ตามลำดับ

จากตัวอย่างที่ผู้เขียนยกมาจะเห็นว่า ในกรณีแรกอาจตีความได้ว่าความเป็นชายเกิดจากการนิยามภายในตัวของปัจเจกบุคคล หรือการกำหนดเพศจากเพศภาวะ/เพศวิถี (Gender) ไม่ได้กำหนดจากเพศสรีระ (Sex) ซึ่งในกรณีที่สองเรื่องของพระวักกฺลอาจตีความได้ว่าความเป็นชายเกิดจากการนิยามทางเรือนร่างที่ปรากฏทางสรีระ แต่สิ่งที่ไม่เป็นไปตามการอธิบายลักษณะของความเป็นชาย คือมีนิสัยรักสวยรักงามซึ่งไม่ใช่ค่านิยมของความเป็นชายในสมัยพุทธกาล ถ้าประเมินจากสังโยคสูตรความเป็นชายของพระวักกฺลถือว่าขาดหายไป และการแสดงออกทางพฤติกรรมของพระวักกฺล ถ้ามองผ่านวรรณคดีเรื่องเพศในปัจจุบัน อาจถูกนิยามว่าเป็นชายรักชาย ซึ่งไม่ใช่เพศชายและเพศหญิง แต่การมีพฤติกรรมดังกล่าวของพระวักกฺลก็ถูกทำให้เห็นว่า ท้ายที่สุดของชีวิตเมื่อพบกับความผิดหวังกับชีวิตและไม่ได้ในสิ่งที่ปรารถนา (อยู่ใกล้ชิดพระพุทธเจ้า) จนถึงมีความคิดที่จะฆ่าตัวตายก็ยังเป็นบุคคลที่สามารถบรรลุธรรมขั้นสูงตามอุดมคติทางพุทธศาสนาได้ และถ้าถามต่อไปว่าการบรรลุธรรมเป็นสิ่งที่

ส่งผลต่อทางกายภาพหรือสภาพจิตใจ ก็เป็นที่แน่ชัดว่าการบรรลุธรรมเป็นสิ่งส่งผลต่อสภาพจิตใจของปัจเจกบุคคล ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ก็ชี้ให้เห็นว่า “การบรรลุนิพพานทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์ถึงขั้นพื้นฐาน เปลี่ยนจิต ลักษณะระความคิด เปลี่ยนบุคลิกภาพ มีโลกทัศน์และชีวิตทัศน์อย่างใหม่ มีระบบพฤติกรรมที่มั่นคง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) ส่วนการแสดงออกทางด้านพฤติกรรมเป็นผลมาจากการเปลี่ยนทางด้านความคิดและจิตใจ และนอกจากนั้นในทางพุทธศาสนายังชี้ให้เห็นอีกว่าสภาวะของนิพพานเป็นสิ่งที่ปราศจาก ตัวตน บุคคล เรา เขา ดังนั้น การเข้าถึงความจริงและการบรรลุธรรมตามหลักพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่หลุดไปจากโลกของสมมติบัญญัติและในความจริงที่ว่านี่ความเป็นเพศก็ย่อมหายไปด้วยใช่หรือไม่

ประเด็นเรื่องการบรรลุธรรมนักวิชาการสายพุทธศาสนา เช่น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เห็นว่า “ทุกคน เมื่อมีฉันทะ เพียรพยายาม มีความพร้อม ก็สามารถบรรลุนิพพานได้ ไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นคนชาติชั้นวรรณะใด มีฐานะอย่างไร...เป็นชายหรือเป็นหญิง” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) หมายความว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการบรรลุธรรมได้เหมือนกันทุกคน สถานะหรือตำแหน่งแห่งที่และเพศไม่มีผลต่อการบรรลุธรรม “เมื่อบรรลุธรรมนั้น ลักษณะของความเป็นหญิงหรือชายไม่ปรากฏอยู่” (สิบเอก เด่นชัย ประทุมแสง, 2560) ซึ่งหมายถึงการเข้าถึงความจริงแบบปรมาตมิใช่หรือไม่ และเป็นที่น่าสังเกตว่าปัญหาทางปรัชญาที่กำลังกล่าวถึงนี้มีขอบเขตอยู่ที่การใช้ภาษาในระดับสมมติ ซึ่งเมื่ออธิบายผ่านภาษาในระดับปรมาตมจะไม่ค่อยพบปัญหาดังกล่าว ซึ่งต่างจากการอธิบายเพศในระดับภาษาสมมติที่ทำให้สามารถอธิบายเพศสรีระและเพศสภาวะได้ แต่เมื่ออธิบายด้วยภาษาปรมาตมมนุษย์จะถูกอธิบายผ่านทรรศนะที่ว่าด้วยชั้น 5 ที่เป็นสภาวะสากลของมนุษย์ทุกคน ดังนั้น จึงเป็นไปได้เมื่อใช้กรอบการตีความทางอภิปรัชญามาเป็นฐานรากในการอธิบายประเด็นปัญหาที่ว่าด้วยบัณฑิตเพาะกับการเข้าถึงความจริงจะสามารถมองเห็นโอกาสในการบรรลุธรรมได้ หรืออาจกล่าวสรุปได้หรือไม่ว่าลักษณะเพศทางกายภาพ (Sex) ไม่มีผลต่อการเข้าถึงความจริงและการบรรลุธรรม เพราะการเข้าถึงความจริงกับการบรรลุธรรมเป็นเงื่อนไขทางด้านจิตวิทยาหรือสภาวะทางใจของปัจเจกบุคคลนั้นๆ

บทสรุป

ปัญหาการถกเถียงที่เกี่ยวกับการบรรลุธรรมของกลุ่มคนที่ถูกนิยามว่าเป็นบัณฑิตเพาะก็ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อตีความด้วยแนวคิดที่ว่าด้วยความจริงกับการบรรลุธรรม ด้วยข้ออ้างของความจริงในทางอภิปรัชญาของพุทธปรัชญา แสดงให้เห็นว่าเงื่อนไขของการเข้าถึงความจริงกับการบรรลุธรรมในการตีความของนักวิชาการทางพุทธศาสนาบางคนที่อ้างมานั้นไม่สมเหตุสมผล เมื่อมองย้อนกลับถึงแนวคิดที่เป็นความจริงแบบภววิสัยของความเป็นมนุษย์ตามทรรศนะของพุทธศาสนา แต่เมื่อนำแนวทรรศนะดังกล่าวมาเป็นฐานรากในการอธิบายแสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนที่ถูกนิยามว่าเป็นบัณฑิตเพาะก็มีโอกาสในการบรรลุธรรมได้เช่นเดียวกับกลุ่มคนที่เป็นเพศชายและเพศหญิง

เอกสารอ้างอิง

- ชาญณรงค์ บุษขุน. (2557). บทบรรณาธิการ “ห้ามกะเทยเป็นพระ ห้ามพระเป็นกะเทย”. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 21(2): 5-10.
- พระมหาอดุลย์ ยโสธโร (บุตรตะเคียน). (2549). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบัณฑิตเพื่อกำกับการบรรลุมรรค”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิสูตร วิสุทธีปัญญา. (2554). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบัณฑิตเพื่อกำกับการบรรลุมรรค. วิทยานิพนธ์ศาสนาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมเจต สมจारी (หลวงกัน). (2559). บัณฑิตเพื่อกำกับการบรรลุมรรคขั้นสูงในพุทธศาสนาเถรวาท. ศึกษาศาสตร มจร, 4(2): 151-165.
- คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสต์ศาสนาธรรม แผนกพระคัมภีร์. (2557). พระคัมภีร์คาทอลิก: ฉบับสมบูรณ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เด่นชัย ประทุมแสง. (2560). กระบวนการสร้างอัตลักษณ์เชิงพุทธของกลุ่มความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). พุทธธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2561). พจนานุกรมพุทธศาสน์: ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 31). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- สมภาร พรหมท. (2548). พุทธปรัชญา: มนุษย์ สังคม โลก และปัญหาทางจริยธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
- อรรถกถา. (2548). พระวัคกสิเถระ. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2565 จาก <https://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=25&i=35&p=11>

คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ Leadership qualities of effective school administrators

¹ศศรัณย์ นิมิตฺตสนธิ์ Sodsarun Nimtutsanasiri

²อัครยา สิมะกุล Akkaraya Simakul

³มัทนา วังถนอมศักดิ์ Mattana Wangthanomsak

¹²³คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: ann.akkaraya@gmail.com

Received November 9, 2022; Revised June 7, 2023; Accepted: June 7, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการนำเสนอเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อช่วยพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีคุณสมบัติของผู้นำที่มีประสิทธิภาพ มีความรอบรู้ มีวิสัยทัศน์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนาองค์กรให้มีความเป็นเลิศทางการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามเนื้อหาและรายละเอียดที่ผู้นำจะต้องมีกลยุทธ์ มีศิลปะ มีอิทธิพลสามารถชักนำผู้อื่นให้เกิดความวางใจเชื่อใจ พร้อมทั้งให้ความเคารพนับถือ ให้ความร่วมมือทุกด้านและให้เกิดความมั่นใจในความสามารถในการเป็นผู้นำของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับจะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จที่ตั้งเป้าไว้

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ; คุณลักษณะผู้นำ; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objective of this article was to manifest qualities of leadership for directors of educational institutions. The purposes were to help them acquire proficient potentials of leaders along with their wisdom, vision, moral principle and determination to strengthen their organizations to excel in providing education for students. Leaders must possess the strategies, tactics and influences in order to lead people to trust, respect and cooperate with them and to feel ensured of their abilities as leaders. The qualities of leadership is the key factor in demonstrating that qualified and recognized leaders will bring their organizations to success.

Keywords: Proficient; Qualities of Leadership; Directors of Educational Institutions

บทนำ

การบริหารจัดการองค์กรโดยเฉพาะหน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานั้น ปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานภายในองค์กรได้ คือการมีผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถ มีทัศนคติที่ดี เจตคติที่ดี มีทักษะในการบริหารไปจนถึงการมีคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหาร ทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะช่วยส่งเสริมการบริหารให้ผู้บริหารสามารถบริหารจัดการทรัพยากรสิ่งของและบุคลากรทุกฝ่ายในองค์กรหรือสถานศึกษาให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุดได้เพราะผู้บริหารก็คือผู้ที่สามารถนำพาองค์กรหรือสถานศึกษาไปยังวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และสามารถมอบหมายงานให้กับบุคลากรภายในองค์กรหรือสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม ความสำเร็จที่เกิดขึ้นนี้เองที่จะเป็นการยืนยันคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ด้วยภาระงานในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้านนั้น

คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านต่างๆ จะส่งผลต่อบุคลากรในสถานศึกษาและผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะนั่นหมายถึงกระบวนการในการจัดการที่จะเป็นแนวทางให้บุคลากรในสถานศึกษาได้ปฏิบัติตาม ซึ่งหลักการบริหารให้มีประสิทธิภาพต้องอาศัยหลักในการบริหารการสร้างระบบการบริหารที่ผ่านการวางแผน การวิเคราะห์อย่างเป็นขั้นตอน มีระบบการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพและนอกจากนี้ยังจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ความพร้อมของทรัพยากรต่างๆ ในองค์กร แต่สิ่งสำคัญยิ่งคือลักษณะภาวะความเป็นผู้นำของผู้บริหาร ที่พร้อมจะดำเนินกิจกรรมและพร้อมที่จะพัฒนาองค์กรให้เจริญก้าวหน้า ทนต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นรวดเร็วในสังคมปัจจุบัน (ธีรพงษ์ สำเภา, 2554)

ผู้บริหารสถานศึกษาจึงถือว่ามีความสำคัญต่อบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา ความสามารถที่กล่าวไว้ข้างต้นของผู้บริหารสถานศึกษานั้นจะส่งผลให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดการยอมรับนับถือเชื่อมั่น ไว้วางใจในการตัดสินใจของผู้บริหาร การสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานแก่บุคลากรในสถานศึกษาและอำนวยความสะดวกให้กับบุคลากรภายในสถานศึกษาให้มีความราบรื่นเรียบร้อยในการปฏิบัติงานตามเป้าหมายที่ได้ร่วมกันตั้งไว้ในสถานศึกษา สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานและการเรียนรู้ของผู้เรียน มีประสิทธิภาพในการทำงาน จนเป็นที่ยอมรับแก่บุคลากรทั้งในสถานศึกษาและหน่วยงานต่างๆ สร้างเครือข่ายที่ดี มีความสามารถในการใช้วาจาศิลปะประสานงาน จนทำให้บุคลากรในสถานศึกษารวมถึงบุคลากรในหน่วยงานต่างๆ ยินดีทำงานด้วยความเต็มใจและเต็มความสามารถ สร้างความมั่นใจต่อบุคลากรในสถานศึกษาต่อชุมชนโดยรอบและต่อหน่วยงานต่างๆ อีกด้วย บทความนี้จึงต้องการนำเสนอให้เห็นคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพทั้งในแง่บุคลิกส่วนตัวและบุคลิกต่อองค์กรเพื่อให้การบริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความหมายคุณลักษณะของผู้นำ

คุณลักษณะผู้นำอาจไม่ใช่สิ่งที่ทุกคนมีมาแต่กำเนิด แต่อาจจะเป็นสิ่งที่เราทุกคนสามารถเรียนรู้ ผู้ฝึกฝนหรือมาจากประสบการณ์ที่เคยพบเจอได้ และคุณลักษณะของผู้นำเป็นลักษณะเฉพาะตัวบุคคล โดยคุณลักษณะของผู้นำดังต่อไปนี้คือ

1) ความสามารถในการเรียนรู้ (Cognitive abilities) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าทักษะการรู้คิด (cognitive skills) ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการคิดและการเรียนรู้ (Ability to Tough and

Learn) ประกอบด้วย การรับรู้ (Perception) ความสนใจ (Attention) การจำ (Memory) ภาษา (Language) และการคิด (Thinking) โดยมีสมอง (Brain) เป็นส่วนประมวลผลข้อมูล (Processing) ที่รับเข้ามาจากประสาทสัมผัสต่างๆ ก่อให้เกิดการคิดและการเรียนรู้ขึ้นเพราะมนุษย์ทุกคนมีการพัฒนาทักษะการรู้คิดตั้งแต่แรกเกิด จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว บุคคลที่มีประสบการณ์สูงกว่าจะมีพัฒนาการของทักษะการรู้คิดที่ดีกว่าบุคคลอีกคนหนึ่งที่มีประสบการณ์น้อยกว่า

2) การออกสังคม (Extra Version) ผู้นำจะเป็นผู้ที่ชอบเข้าสังคม ช่างพูด ช่างคุย มีชีวิตชีวา กระตือรือร้นและชอบแสดงออก เป็นลักษณะของบุคคลที่มีความก้าวหน้าในตำแหน่งงานบริหาร

3) ความมั่นคงทางอารมณ์ (Emotion Stability) ผู้นำต้องมีความมั่นคงทางอารมณ์ มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งที่มีผลกระทบได้น้อย มีความวิตกกังวลน้อย สนใจและติดอยู่ในความรู้สึก ผิดพลาดได้น้อย สามารถปรับตัวทำให้สภาพจิตใจเข้มแข็งไม่วอกแวกและมีความมั่นใจในความสามารถในตนเองและเป็นคนที่มุ่งมั่นในการเรียนรู้จากการผิดพลาดได้ ทำให้เขาสามารถควบคุมตนเองให้เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญอื่นๆ ได้ดี

4) ความสำนึกในหน้าที่ (Conscientiousness) ผู้นำต้องมีความตั้งใจที่จะทำงานอย่างสุดกำลังมาจากภายในต้องการให้งานที่ทำนั้นบรรลุผลหรือเหนือกว่าที่คาดหวังไว้ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อพร้อมในการช่วยเหลือสมาชิกอื่นๆ ในองค์กร ไม่ว่าจะ ด้วยความจริงใจ และพร้อมที่จะแบ่งปันประสบการณ์ เป็นสมาชิกที่ดีในสังคมด้วยการมีความตั้งใจในการเสนอแนะ มีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งต่างๆ เพื่อที่จะสามารถพัฒนาไปสู่สิ่งที่ดีกว่า ปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด คำนึงถึงผู้อื่น มีความระมัดระวัง มีการไตร่ตรองที่ดีก่อนที่จะทำอะไรลงไปแล้วส่งผลกระทบต่อภาพรวม การมีความอดทนอดกลั้น มีความเข้าใจเมื่อบางสิ่งที่เกิดขึ้นในที่ทำงานไม่ได้ตั้งใจ นอกจากนี้ยังต้องมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

5) ความเปิดเผย (Openness) ผู้นำต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างเปิดเผย ซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา กล้าเผชิญหน้าเพื่อแก้ปัญหาการทำงานร่วมกัน เป็นผู้เปิดรับประสบการณ์ในการทำสิ่งแปลกใหม่ในทุกหลากหลายกิจกรรม (มัทนา วังนอมศักดิ์, 2561)

คุณลักษณะของผู้นำดังต่อไปนี้คือ

1) ความเฉลียวฉลาด (Intelligence) ผู้นำต้องมีระดับความรู้และสติปัญญาโดยเฉลี่ยสูงกว่าบุคคลที่ให้เป็นผู้นำ เพราะผู้นำต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ บุคคลที่มีความฉลาดเท่านั้นจึงสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ หรือเรื่องราวต่างๆ ได้

2) ความมั่นใจในตนเอง (Self-Confidence) ผู้นำที่ดีจะต้องมีความมั่นใจในตนเอง มั่นใจในสิ่งที่ตนเองคิดและทำ แต่ก็ต้องเชื่อมั่นและมั่นใจในสิ่งที่ถูกต้องด้วยเช่นกัน

3) ความมุ่งมั่น (Determination) ผู้นำจึงต้องมีคุณสมบัติในเรื่องนี้มากกว่าผู้อื่น ผู้นำต้องเป็นแบบอย่างที่ดีที่จะทำให้ผู้ตามนั้นมีขวัญและกำลังใจ เป็นแรงบันดาลใจที่จะทำให้ผู้ตามเดินตามด้วยความมุ่งมั่น ทุ่เม ไม่ย่อท้อ

4) ความซื่อสัตย์ (Integrity) ผู้นำต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น เรียกว่าพูดอะไรก็ตามสิ่งที่ได้พูดไว้ สัญญาอะไร ก็เป็นสัญญาเสมอ ซึ่งคุณสมบัตินี้เองที่จะทำให้ผู้นำเป็นผู้นำที่แท้จริงก็คือ สามารถที่จะสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ตามได้อย่างเต็มที่

5) ความสามารถในการเข้าสังคม (Sociability) ผู้นำต้องการเข้าใจถึงสถานการณ์ที่หลากหลาย กฎกติกาต่างๆ ในสังคมและ*การใช้ความสามารถ*ของตนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในทางบวกกับผู้อื่นโดยมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและเหมาะสม (มีทนา วังถนอมศักดิ์, 2561)

ขณะที่คุณลักษณะของผู้นำทุกระดับ ในทางพระพุทธศาสนาจำแนกไว้ 7 ประการ คือ 1. รู้จักหลักการ กฎ กติกา มารยาท ตลอดจนศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการนำคนของตนไปสู่จุดหมาย เช่น หลักในการใช้คำที่ทำให้คนของตนเข้าใจ ตลอดจนหลักในการปกครองให้คนสบายใจไม่เกิดความรู้สึกกดดันหรือข่มเหง และสามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความเกรงใจ เคารพสิทธิ์ของกันและกัน 2. รู้จักตั้งเป้าหมาย คือ เห็นว่าการนำขบวนมวลชนให้ก้าวเดินไปข้างหน้านั้น หากปราศจากเป้าหมายก็จะเดินอย่างไรทิศทาง หากปราศจากทิศทางก็จะเดินอย่างหลง วนเวียนไปมา หากฉลาดพอก็จะรู้ว่ากลุ่มของตนขาดอะไร ควรเดินไปทางไหน เอาสิ่งไหนมา ก็ควรยกย่องให้มีศักดิ์ศรี ตลอดจนนำไว้วางใจพอจะเดินอยู่ตรงหัวขบวนได้ 3. รู้จักตน คือ ตนเองเป็นอย่างไร มีข้อดีข้อเสียตรงไหนบ้างทั้งจากการทบทวนด้วยตนเองและจากการยอมรับฟังจากคนอื่น 4. รู้จักประมาณ คือ ทราบว่าต่ำอยู่ตรงไหน สูงอยู่ตรงไหน จึงทราบว่ามีค่าเกินไปได้อย่างไร สูงเกินไปอย่างไร และพอดีสมตัว สมฐานะ สมกับบุคคล ควรอยู่ที่ใด 5. รู้จักกาล คือ ทราบว่าอะไรเหมาะกับเวลาและสถานที่หรือเหมาะกับเวลาและสถานการณ์ ผู้นำที่ตัดสินใจถูกบ่อยครั้งจำเป็นต้องมีสัมผัสที่ไวต่อกาลเทศะ เพราะแค่มีความสามารถอันสำคัญนี้ก็จะชนะคนส่วนใหญ่ที่ไม่เข้าใจเรื่องกาลเทศะแล้ว 6. รู้จักชุมชน คือ รู้จักธรรมชาตินิสัย และธรรมเนียมนิยมของชุมชน ทั้งเฉพาะถิ่นและในระดับกว้างกว่านั้น ถ้านึกว่าคนทุกประเทศสนิยมเดียวกันหมดก็เป็นตัวอย่างของการไม่รู้จักชุมชน 7. รู้จักบุคคล คือ บอกถูกว่าเขาเป็นอย่างไร มีข้อดีข้อเสียตรงไหน ตลอดจนอะไรที่คนอื่นมีแล้วตนไม่มี การเปรียบเทียบที่ดีทำให้รู้จักตนเองและคนอื่นว่าจะเอาส่วนที่มีของกันและกันมาเติมส่วนที่ขาดของอีกฝ่ายได้อย่างไร จึงกลายเป็นการร่วมงานที่สมบูรณ์ (ดั่งตถุณ, 2553)

ส่วนคุณลักษณะผู้นำที่มีประสิทธิภาพผ่านการวิเคราะห์จากแบบสอบถามและเอกสาร สรุปคุณลักษณะของผู้นำไว้ 11 ประการ คือ 1. มีความทะเยอทะยาน 2. มีความอดทนอดกลั้น 3. มีความกล้าหาญ 4. มีศรัทธามั่น 5. มีจุดมุ่งหมาย 6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 7. มีความยุติธรรม 8. มีความยืดหยุ่น 9. มีความสามารถในการตัดสินใจ 10. มีวินัยต่อตนเอง 11. มีความสามารถในการปรับตัว (สกาวิรัตน์ สุธุข, 2548)

คุณลักษณะผู้นำโดยสรุปก็คือผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด มีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่ชัดเจน มีไหวพริบสามารถแก้ปัญหาได้อย่างทันที่ มีความสามารถในการบริหารจัดการ เคยผ่านประสบการณ์ที่สร้างความเป็นผู้นำ เช่น การตัดสินใจในทิศทางที่ถูกต้องจนเกิดเป็นประสบการณ์กลายเป็นความเชี่ยวชาญ มีความมั่นคงทางอารมณ์ ไม่เปลี่ยนแปลงง่ายๆ เพราะจะมีผลต่อความเชื่อถือของผู้อื่น มีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าตัดสินใจ มีแนวคิดใหม่ๆ อยากที่จะพัฒนาองค์กรอยู่เสมอ รู้จักกาลเทศะ เข้าใจสถานการณ์และแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม มีความสนใจในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างกว้างขวาง ขณะที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน ซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นและกล้าตัดสินใจกระทำการที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จที่ตั้งเป้าหมายไว้ และไม่ลี้มที่จะพัฒนาศักยภาพตนเองอยู่เสมอ รู้จักการเรียนรู้นิสัยใจคอผู้อื่น เพราะถือว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานร่วมกัน

ความหมายผู้บริหารสถานศึกษา

การที่บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาจะดำเนินโครงการต่างๆ หรือดำเนินกิจกรรมเพื่อผู้เรียนได้นั้น จะต้องได้รับการบริหารจากผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจทั้งในเรื่องงบประมาณ บุคลากร งานวิชาการ และงานทั่วไปที่เป็นการบริหารจัดการในสถานศึกษา บริหารทรัพยากรที่มีอยู่ในสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างโปร่งใส ยุติธรรมบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา และผู้นำนั้นจะต้องผ่านการคัดเลือกตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ โดยมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษา ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายความว่า บุคคลซึ่งปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาของรัฐและสถานศึกษาอื่นที่จัด การศึกษาปฐมวัยขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีทั้งของรัฐและเอกชน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2546)

2. ผู้บริหารสถานศึกษาหมายถึง ผู้นำโรงเรียนให้บรรลุความสำเร็จ ตามภารกิจและบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน โดยอาศัยความรู้ความสามารถ คุณลักษณะที่เอื้อโดยเฉพาะ และอาศัยกระบวนการบริหารที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล ทุกฝ่าย ทุกสถาบัน ทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องภายในและภายนอกสถานศึกษา

3. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง หรือมอบหมายให้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ที่มีอำนาจตามกฎหมายให้เป็นผู้ดำเนินการดำเนินการให้สถานศึกษา หรือองค์กรที่ตนสังกัดอยู่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพโดยสามารถใช้วิธีการต่างๆ ที่คิดว่าเหมาะสม เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพนำความสำเร็จตามเป้าหมายสู่สถานศึกษา (คมสันต์ วงษ์ชาติ, 2561)

4. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ที่ได้รับการมอบหมายหรือได้รับการแต่งตั้ง และเป็นผู้มีความรู้ความสามารถมีความเป็นผู้นำและมีอำนาจในการอำนวยการงานต่างๆ ของสถานศึกษาและปฏิบัติหน้าที่กำกับ ควบคุมดูแลให้บริการและอำนวยการความสะดวกแก่ผู้ร่วมงาน เพื่อให้การดำเนินงานตามภารกิจของสถานศึกษาบรรลุตามแผนและนโยบายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุกฤตยา ปงกันทา, 2561)

5. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่เป็นหัวหน้า เป็นผู้นำในด้านต่างๆ ทุกด้านในสถานศึกษา มีความรับผิดชอบในการบริหารกิจการต่างๆ ภายในสถานศึกษาของตนเอง นำเอานโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามาบริหารจัดการภายในสถานศึกษาของตนให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรและชุมชนที่กำหนดไว้ (สฤติ จีระออน, 2561)

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาคือผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายระเบียบ เป็นผู้นำนโยบายที่ได้รับมอบหมายไปใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ตนสังกัดให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยมีขั้นตอน วิธีการ กระบวนการต่างๆ ตามความเหมาะสมที่ผู้บริหารเห็นสมควร และอำนวยการความสะดวก สนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษากระทำการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่สถานศึกษาตั้งไว้

คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

สถานศึกษาที่ประสบผลสำเร็จในเรื่องการมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าค่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ นักเรียนในสถานศึกษาได้รับรางวัล ทุนการศึกษา การนำนโยบายที่ได้รับมอบหมายมาปรับใช้จนได้รับ

รางวัลต่างๆ หรือบุคลากรในสถานศึกษาได้รับรางวัลจากการทำผลงาน ส่วนหนึ่งก็มาจากผู้นำที่มีความรู้ความคิดริเริ่ม ความกล้าหาญ ความเด็ดขาด ความแนบเนียน ความมีคุณธรรม ท้าทาย ความอดทน ความกระตือรือร้น ความไม่เห็นแก่ตัว ความตื่นตัว ดุลยพินิจ ความสงบเสงี่ยม ความเห็นอกเห็นใจ ความจงรักภักดี และมีวิสัยทัศน์ ซึ่งได้กำหนดมิติของวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร เป็น 2 ด้าน 1. การสร้างวิสัยทัศน์ (Formulation Vision) ผู้นำที่ดีจะต้องมีวิสัยทัศน์ในการทำงาน วิสัยทัศน์ที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นวิสัยทัศน์ที่เป็นไปได้ มีใจความเพื่อฝันสามารถนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ การเผยแพร่วิสัยทัศน์ (Articulation Vision) เมื่อมีการสร้างวิสัยทัศน์สู่องค์กรแล้ว ผู้นำที่ดีจะต้องมีการเผยแพร่วิสัยทัศน์ให้แก่สมาชิกในองค์กร เพื่อที่จะได้ให้ทุกคนในองค์กรได้รับทราบว่า หน่วยงานของเรามีวิสัยทัศน์อย่างไร เพื่อที่จะได้นำองค์กรไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ 2. การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ (Operationalizing Vision) เมื่อมีการเผยแพร่วิสัยทัศน์ ต่อสมาชิกในองค์กรแล้วก็จำเป็นต้องนำวิสัยทัศน์ไปปฏิบัติจริง โดยความร่วมมือ หุ่นเทากล้ากาย ใจ ความคิด ความพยายามของสมาชิกในองค์กร เพื่อให้วิสัยทัศน์ที่สร้างขึ้นนั้นดำเนินไปเป็นผลสำเร็จ สามารถกำหนดจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงกับภารกิจ ค่านิยมที่ต้องการ ด้วยความชัดเจน ท้าทาย มีพลังและมีคุณธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการนำความคิดดีๆ มาก่อประโยชน์ในสถานศึกษา อีกทั้งยังต้องมีความสามารถในการบริหารและร่วมสนับสนุนงานทุกฝ่ายในสถานศึกษาให้พัฒนาอย่างเต็มที่ โดยผ่านการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพก็จะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ รู้จักการวางแผนการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและทุกอย่างที่กล่าวมาล้วนแล้วแต่ต้องมีขั้นตอน กระบวนการในการตัดสินใจ ทั้งเรื่องวางแผน และการรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้น

ถวิล มาตรเยี่ยม ให้ทัศนะว่า การเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่มีพลังสูงสุดในการกำหนดประสิทธิภาพของผู้บริหารซึ่งต้องประกอบด้วย 1) ความมุ่งมั่นที่จะนำคณะบุคลากรและตั้งใจที่จะปฏิบัติงานด้วยความกระตือรือร้น สุขุม รอบคอบกับปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อน 2) มีความคิดริเริ่มสูง 3) มุ่งเป้าหมายมีความรู้ความกระจ่างชัดเกี่ยวกับกระบวนการ มีความเข้าใจเป้าหมายขององค์กร 4) เป็นตัวอย่างที่ดีด้วยการทำงานหนัก 5) ตระหนักถึงเอกลักษณ์ของแต่ละคน เช่น ท้าทาย เจตคติ ทักษะต่างๆ เพื่อให้การสนับสนุน ให้สอดคล้องกับ เอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละบุคคล สามารถมอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถและความถนัดของบุคคล 6) มีความสามารถสร้างความเป็นผู้นำ 7) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ 8) เป็นผู้บริหารเชิงรุก เข้าใจปัญหา ควบคุมสถานการณ์ เตรียมพร้อม ป้องกัน สืบค้น ปรับประยุกต์เทคนิคและวิธีการต่างๆ ให้ทันสมัยสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพต้องมีทักษะทางสังคม มองเห็นความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางสังคม จะช่วยให้การบริหารงานดำเนินไปด้วยความราบรื่นและประสบความสำเร็จ ผู้บริหารจะต้องเป็นมิตรกับทุกคน และในขณะเดียวกันก็แสดงออกถึงภาวะผู้นำตามบทบาทหน้าที่และสถานการณ์ อีกทั้งยังต้องสร้างความเชื่อถือศรัทธา และมุ่งมั่นเพื่อแสวงหาความร่วมมือบำรุงรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอีกด้วย (ถวิล มาตรเยี่ยม, 2544)

คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพมาจากบุคคลซึ่งผ่านการคัดเลือกในการเป็นผู้บริหารจากต้นสังกัด มีลักษณะเฉพาะตัวบุคคลหรือผ่านการสะสมประสบการณ์การทำงาน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพัฒนาสถานศึกษา การสั่งการบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาให้สามารถ

ดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่น มีรูปแบบกระบวนการในการทำงานและมอบหมายงานให้กับบุคลากรอย่างเหมาะสม พัฒนาบุคลากรในด้านวิชาชีพตามสายงานเพื่อนำมาจัดกระบวนการการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อผู้เรียนและส่งผลต่อตัวบุคลากรเอง เป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนสิ่งต่างๆ ในการดำเนินงาน หาทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาดำเนินงานในองค์กรให้บรรลุตามเป้าหมายและหมดไปอย่างเหมาะสม เปลี่ยนแปลงขั้นตอนการทำงานให้ทันเหตุการณ์และยุคสมัย มีวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยี การสื่อสารซึ่งเป็นฐานสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ มีมนุษยสัมพันธ์และการสร้างแรงบันดาลใจต่อคนในองค์กร รู้จักการปรับตัวและยืดหยุ่น เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศในการบังคับบัญชา สร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือร่วมใจ รับฟังความคิดเห็นของบุคลากร ส่งเสริมให้บุคลากรทำงานร่วมกันในลักษณะต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ มีระบบการติดตามการช่วยเหลือการปฏิบัติงานของบุคลากร มีการยกย่องชมเชย ประกาศเกียรติคุณ นี่เป็นสิ่งที่ทำให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดความเชื่อมั่นและพร้อมที่จะทำตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถและเต็มใจ เปิดใจยอมรับสิ่งใหม่ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมการผสมผสานเทคโนโลยีนำไปสู่เป้าหมาย ความท้าทาย และคิดอย่างมีจินตนาการนี้คือหนึ่งในสิ่งที่ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพควรมี เพราะจะทำให้มองเห็นทิศทางและเป้าหมายที่จะพัฒนาสถานศึกษาไปได้ไกลกว่าเดิม สามารถชี้แนะให้บุคลากรในองค์กรได้เห็นถึงเส้นทางไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ การรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ ยังทำให้เรามีความพร้อมในการปรับตัว อันจะนำไปสู่ความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง กล้าทดลองทั้งถูกและผิด เพื่อให้เกิดการค้นพบสิ่งใหม่ ไม่มัวยึดติดกับกรอบปฏิบัติแบบเดิมๆ

บทสรุป

คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพนั้น ผู้นำจะต้องมีบุคลิก 2 ส่วนคือ

1. บุคลิกส่วนตัวเพื่อแก้ไขปัญหาในแง่ของการเสนอความเป็นผู้นำต่อผู้ร่วมงานคือ มีความกล้าหาญ มีคุณธรรม ความอดทน กระตือรือร้น ไม่เห็นแก่ตัว มีความสงบ เห็นอกเห็นใจและจงรักภักดี และ
2. มีบุคลิกต่อองค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาองค์กรให้มีความมั่นคง มีเป้าหมายชัดเจนและเป็นหนึ่งเดียว คือมีวิสัยทัศน์ มีการบริหารงานที่ชัดเจนและเป็นธรรม เข้าใจองค์กร เข้าใจและรู้ความสามารถของเพื่อนร่วมงาน สภาพแวดล้อมทั้งภายในองค์กรและภายนอกเพื่อกำหนดเป้าหมายและวิธีปฏิบัติงานให้สอดคล้องกัน ฉะนั้นคุณลักษณะผู้นำทั้ง 2 แบบนี้จึงจะทำให้การบริหารสถานศึกษาได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- คมสันต์ วงษ์ชาลี. (2561). คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพร่วมตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 18. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ดังตฤณ. (2553). *เซนการทำงานอย่างเซียน*. กรุงเทพฯ: ฮาวฟาร์.
- ถวิล มาตรเยี่ยม. (2544). *การปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนเป็นฐานการบริหารจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม.

- ธีรพงษ์ สำเภา. (2554). ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มโรงเรียน
มิตรภาพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1. *ค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- สกวรัตน์ สุ่มสุข. (2548). การศึกษาพฤติกรรมของผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
จังหวัดชลบุรี. *วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา)*. ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สดุติ จีระออน. (2561). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษายุคประเทศไทย 4.0 ตาม
ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3. *วิทยานิพนธ์ ค.ม. ชัยภูมิ: มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ*.
- สุกฤตยา ปงกันทา. (2561). กลยุทธ์การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ สังกัด สำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 และเขต 2. *วิทยานิพนธ์ ป.ร.ด.
กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร*.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2546). *เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูสภา พ.ศ. 2546*. กรุงเทพมหานคร:
คุรุสภา.
- มัทนา วัฒนอมศักดิ์. (2561). *ภาวะผู้นำทางการศึกษา: ทฤษฎีและการปฏิบัติ*. นครปฐม:
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล Leadership of Educational Institutions in the Digital Age

¹ภูรินทร์ อินทร์รักษ์ Phurin Inrak

²นิรัตติชัย ภิรมย์แดง Nirattisai Piromdang

³อนิรุทธิ์ นิยมพลอย Anirut Niyomploy

¹²³คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: Accord9419@gmail.com

Received December 6, 2022; Revised June 7, 2023; Accepted: June 7, 2023

บทคัดย่อ

ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันต้องมีรูปแบบของความเป็นผู้นำที่นำความเจริญก้าวหน้ามาสู่องค์กร ผู้นำขององค์กรหลายแห่งที่ประสบความสำเร็จล้วนแต่มีคุณสมบัติที่วิสัยทัศน์กว้างไกล และนำวิสัยทัศน์มาสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นผลสำเร็จตามขั้นตอนผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องต้องปรับเปลี่ยนทิศทางการคิดและการบริหารจัดการแบบใหม่ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงมีความพยายามในการวางอย่างสมบูรณ์ที่ครอบคลุมภารกิจและขอบข่ายทั้งหมดของสถานศึกษาทำให้มีการนำเอาเรื่องของกระบวนการบริหารงานโดยเฉพาะการนำไปปฏิบัติเช่น การจัดโครงสร้างสถานศึกษา วัฒนธรรมภายในสถานศึกษา เทคโนโลยีสารสนเทศทรัพยากรบุคคลตลอดจนการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์เข้ามาบูรณาการ จากสภาพการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปของโลกในยุคดิจิทัลภาวะผู้นำถือเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารและขับเคลื่อนองค์กรให้ประสบความสำเร็จปัจจุบันมีกระแสการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและเทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ทำให้ผู้นำต้องมีการปรับตัวปรับรูปแบบกระบวนการในการบริหารที่แตกต่างไปจากเดิมในหลายๆ มิติ และการบริหารในยุคดิจิทัลนั้น บทความนี้ต้องการนำเสนอลักษณะการบริหารในยุคดิจิทัลของผู้นำพบว่า มี 2 ลักษณะ คือ 1) การวางแผนกำหนดว่าสิ่งที่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง 2) ผู้นำต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัลที่เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลง และรู้จักการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมได้อย่างหลากหลาย เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และสามารถทำให้การดำเนินงานภายในองค์กรเกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลเพิ่มขึ้นได้

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; สถานศึกษา; ยุคดิจิทัล

Abstract

At present, educational institution administrators must have a form of leadership that brings progress to the organization. Leaders of many successful organizations must be very visionary and put their vision into action. School administrators need to re-direct the way of thinking and management. In line with the change, there is a complete planning covering the mission and scope of all educational institutions, resulting in administrative processes, especially the implementation of the established patterns such as the organization of cultural and educational institutions. Information technology, human resources, as well as control and evaluation with the current situation that has changed in the digital world, leadership is important to manage and drive the organization to be successful. Nowadays, the trend of change is happening rapidly and digital technology has come into play more and more. This leads to the need for leaders to adjust their management processes that are different from the original in many dimensions and management in the digital era. This article aims to present the characteristics of management in the digital age of leaders. It is found that planning determines what needs to change and leaders must have a better understanding of how digital technology plays a role in change. and know how to take advantage of technology or innovation in a variety of ways To be consistent with the changes that occur and can make the operations within the organization to be effective and productivity can be increased.

Keywords: Leadership; educational institutions; the digital age

บทนำ

ในปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้าน เทคโนโลยีดิจิทัล อันเป็นยุคที่เกี่ยวข้องทั้งธุรกิจการทำงาน ด้านสาธารณสุขไปจนถึงการใช้ชีวิตประจำวันของคนทั่วไป ดิจิทัลที่วุ่นวายจึงมุ่งถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยให้ชีวิตของผู้คนสะดวกสบายยิ่งขึ้น และสนองความต้องการของมนุษย์ในแบบใหม่ (Subbrain, 2019) ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว และได้เข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้น ทั้งในชีวิตประจำวันและในระบบเศรษฐกิจโลก ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้ผู้บังคับบัญชาจำเป็นต้องมีการ พัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถ เนื่องจากผู้นำเป็นผู้กำหนดทิศทางขององค์กร และผู้นำถือเป็นปัจจัย สำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร

ในยุคที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ผู้นำจึงจำเป็นต้องมีภาวะ ความเป็นผู้นำในยุคดิจิทัล (Digital Leadership) โดยภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลจะต้องรู้จักปรับตัวให้สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลง รู้เท่าทันเทคโนโลยี ยอมรับเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ในการทำงาน รู้จักพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมได้อย่างหลากหลาย และในส่วนของการบริหารในยุคดิจิทัลนั้น

ผู้นำ หรือผู้บริหารจะต้องตระหนักได้ว่าไม่สามารถบริหารองค์กรในแบบเดิมๆ ได้ เนื่องจากในยุคดิจิทัล มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ให้ความสำคัญในการวางแผน วางกลยุทธ์กลยุทธ์ ต่างๆ และสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ แบบแผนให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง รวมไปถึงต้องให้ความสำคัญกับบุคลากร ในแง่ที่ผู้นำจะต้องโน้มน้าวและใช้ อิทธิพล (อำนาจ/บารมี) ต่อคน (ผู้ตาม/ผู้อื่น) ผ่านสายสัมพันธ์อันเหนียวแน่นด้วยความไว้วางใจ และให้การสนับสนุนตามความเหมาะสมของบริบทที่เป็นอยู่เพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กร (พัชรา วาณิช วสิน, 2560)

ผู้นำจึงต้องให้การสนับสนุนบุคลากรในด้านต่างๆ ทั้งการให้สวัสดิการที่ดี การ ฝึกอบรมและ พัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถของบุคลากรในองค์กร เพื่อให้มีความรู้เท่าทันเทคโนโลยีที่มี การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนได้เห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงของภาวะผู้นำ และการบริหารที่เกิดขึ้นในยุคดิจิทัล เนื่องจากผู้นำมีบทบาทสำคัญต่อองค์การในการวางแผน กำหนดกลยุทธ์ให้ บุคลากรในองค์การปฏิบัติตาม บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอลักษณะการ บริหารในยุคดิจิทัลของผู้นำ โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคดิจิทัลที่ส่งผลต่อ ภาวะผู้นำ และนำเสนอลักษณะของ การบริหารองค์การในยุคดิจิทัลของผู้นำรวมถึงผลกระทบที่ เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล เพื่อเป็น ข้อมูลสำหรับการกำหนดแนวทางในการบริหารและ พัฒนาองค์กร ให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันกับ องค์กรอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพสูงสุด

ความหมายและลักษณะของการบริหารในยุคดิจิทัล

1. ความหมายของการบริหาร นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ ดังนี้

บุญทัน ดอกไธสง ให้ความหมายว่าการบริหาร หมายถึง การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มี ประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กร หรือประเทศ หรือการจัดการ เพื่อผลกำไรของทุกคน (บุญทัน ดอกไธสง, 2537)

สุทธิชัย ริทาศรี ให้ความหมายว่าการบริหาร หมายถึง การที่ผู้นำองค์กรต้องพัฒนาศักยภาพ ของตนเองอย่างมาก เพื่อให้เพื่อนร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพโดย ยึดเป้าหมายขององค์กรเป็นสำคัญเพื่อให้องค์กรมีความก้าวหน้าและดำรงอยู่อย่างมั่นคง อีกทั้งเป็น ส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ (สุทธิชัย ริทาศรี, 2553)

อุดรรัช คาลุน ให้ความหมายว่าการบริหาร หมายถึง ศิลปะการแสดงศักยภาพของผู้นำ องค์กรในการประสานความร่วมมือ ร่วมใจ ของสมาชิกในองค์กร เพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็น กระบวนการให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ (อุดรรัช คาลุน, 2554)

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการในการจัดการทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นคน เงิน วัตถุ หรือ สิ่งของ ให้เกิดประโยชน์หรือเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด

2 ลักษณะของผู้บริหารในยุคดิจิทัล ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ในการใช้ข้อมูลจากเทคโนโลยี และสารสนเทศให้เกิดประโยชน์ ให้ประสบการณ์ที่เหนือความคาดหมายกับผู้เรียน ผู้ปกครอง และ ผู้เกี่ยวข้องจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมการทำงาน ในปัจจุบันนี้นับได้ว่าเป็นยุคของข้อมูล

ข่าวสาร และอินเทอร์เน็ต ซึ่งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้สถานศึกษาสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูล ด้วยความรวดเร็วในการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ไม่มีขอบเขตหรือข้อจำกัดในเรื่องเวลาหรือสถานที่ ทำให้สามารถเข้าถึง รับรู้ และ เรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาและยังบูรณาการเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ ให้ทุกคนสามารถจัดเก็บข้อมูล เข้าถึงเพื่อใช้พัฒนาความรู้ เผยแพร่และแบ่งปันความรู้ได้อย่างทั่วถึงในเรื่องของระบบสารสนเทศ (Information System) เพื่อการบริหารและการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ของสถานศึกษาซึ่งมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารสถานศึกษา ในส่วนของการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ (ICT) และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อการใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสม เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างคุ้มค่าแท้จริง ดังนั้นคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลจึงควรกำหนดวิสัยทัศน์ด้าน ICT ของสถานศึกษาให้ชัดเจน การฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรทุกคนของสถานศึกษาให้มีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอและส่งเสริมสนับสนุนสร้างแรงจูงใจครูอาจารย์บุคลากรทุกคนของสถานศึกษาให้มีความรู้ความสามารถด้าน ICT ต่างๆ ที่สถานศึกษาจัดให้มาสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ในการจัดการเรียนการสอนหรือการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษา (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2559)

ยุคดิจิทัลส่งผลกระทบต่อภาวะผู้นำ

จากกระแสการเปลี่ยนแปลง (Disruption) ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ หนึ่งปัจจัยสำคัญที่เข้ามามีบทบาท คือดิจิทัลเทคโนโลยีที่มีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาททั้งใช้ชีวิตประจำวันและระบบเศรษฐกิจโลกเป็นอย่างมากจนเป็นกระแส Digital Disruption เกิดขึ้น

ภาวะผู้นำ ถือเป็นสิ่งสำคัญในการผลักดันให้องค์กรประสบความสำเร็จ จากกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล ส่งผลให้ภาวะผู้นำจำเป็นต้องมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ที่จากเดิมผู้นำมีหน้าที่เพียงแค่วางแผนและบริหารจัดการให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แต่เนื่องจากในปัจจุบันมีกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายและรวดเร็วโดยเฉพาะดิจิทัลเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก

ดังนั้น นอกจากผู้นำจะมีความสามารถในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง (ต้องลักษณะ บุญธรรม, 2559) ขณะที่ภาวะผู้นำที่เรียกว่า Digital Leadership ในยุคเศรษฐกิจดิจิทัลจะมีบทบาทและหน้าที่ในการผลักดันองค์กรที่แตกต่างจากเดิมในหลายมิติ ดังนี้

1. เพื่อขับเคลื่อนองค์กรให้เติบโตอย่างรวดเร็ว ผู้นำต้องผสมผสานปัจจัย “3C” เข้าด้วยกัน คือ Climate สภาพแวดล้อมการทำงาน Culture วัฒนธรรมองค์กร และ Creativity ความคิดสร้างสรรค์เอื้อต่อการทำงานเป็นทีม รวมทั้งสร้างวัฒนธรรมการยอมรับความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ

2. ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลต้องผลักดันให้หน่วยงานคิดค้นนวัตกรรมหรือบริการใหม่ๆ อย่างต่อเนื่องหากไม่มี S-Curve ใหม่ หรือมี “ซ้ำเกินไป” การเติบโตขององค์กรจะหยุดนิ่งและดิ่งลงอย่างรวดเร็ว เพราะการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลจะอยู่ได้ยาวภาวะผู้นำจะ “ชนะครั้งเดียว” ไม่พอ สตีฟ จอบส์ (Steven Jobs) เป็นตัวอย่างของภาวะผู้นำที่ผลักดันบริษัทแอปเปิลให้สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่สร้างประสบการณ์ให้ผู้ใช้งานเสมอ

3. เมื่อถึงเวลาต้องมีการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลสามารถปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ขององค์กร โดยการสร้างรูปแบบธุรกิจใหม่ทั้งหมดหรือเปลี่ยนไปทำธุรกิจที่ใกล้เคียงสามารถใช้ประโยชน์จากความรู้ความเชี่ยวชาญ และศักยภาพของบุคลากรที่มีอยู่

4. การทำธุรกิจในยุคดิจิทัล ต้องเผชิญกับแรงกดดันจากเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลต้องกล้าที่จะพัฒนานวัตกรรมหรือบริการใหม่ๆ มาแทนที่กิจกรรมหรือบริการเดิมๆ ที่เริ่มล้าสมัย

5. ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลต้องเข้าใจคุณลักษณะของ “Digital Worker” เชื้อมั่นในทักษะการใช้เทคโนโลยี (Digital Native) ที่คนเหล่านี้มี และเปิดโอกาสให้สามารถแสดงความคิด มีอิสระในการตัดสินใจสร้างผลงานเต็มที่

6. องค์กรในยุคดิจิทัลเริ่มมีการนำ ระบบ Automation หรือหุ่นยนต์ (Robot) เข้ามาทำงานร่วมกับ มนุษย์มากขึ้น เรียกว่า “Collaborative Robot” (ธรรมนิติ, 2562)

จากบทบาทและหน้าที่ในการผลักดันองค์กรของผู้นำใน 6 ข้อข้างต้นเป็นภาวะผู้นำในการบริหารองค์กรยุคดิจิทัลจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งประกอบไปด้วยการเปลี่ยนแปลงมิติในด้านของ มิติวิสัยทัศน์ (Vision) ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ทันสมัย ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและรู้จักนำเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้ในองค์กรมิติการสื่อสารที่สร้างแรงบันดาลใจ ผู้นำในยุคดิจิทัลจะต้องทำการสื่อสารให้บุคลากรเกิดความรู้ความเข้าใจและบรรลุวิสัยทัศน์ที่วางไว้เพื่อความรวดเร็วและลดการเกิดความผิดพลาดเกิดในการสื่อสาร มิติการกระตุ้นทางปัญญา ผู้นำองค์กรในยุคดิจิทัลจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหา รวมทั้งเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็นและร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในองค์กรมิติภาวะผู้นำ แบบสนับสนุน (Supportive Leadership) ผู้นำในองค์กรให้การสนับสนุนบุคลากรในด้านต่างๆ (จิรพล สังข์โพธิ์ และคณะ, 2560)

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคดิจิทัลส่งผลให้ผู้นำต้องมีภาวะผู้นำในการปรับปรุงและเปลี่ยนกระบวนการบริหารใหม่ ซึ่งผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ทำให้บุคลากรมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ร่วมกันอยู่เสมอ และรู้จักใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างหลากหลายให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน

รูปแบบการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล

ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีทักษะเกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศโดยการมีวิสัยทัศน์ในการใช้ข้อมูลจากเทคโนโลยีและสารสนเทศให้เกิดประโยชน์โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มในการบริหารจัดการสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ครูนำเทคโนโลยีและสารสนเทศใหม่ๆ มาสร้างความโดดเด่นที่แตกต่างจากสถานศึกษาอื่นๆ ในการสร้างวิสัยทัศน์เป้าหมาย ร่วมกันให้ทุกฝ่ายเข้าใจเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น ส่งเสริมวัฒนธรรม

องค์กรแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนโดยการปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์และเป้าหมายของโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องติดตามประเมินและตรวจสอบวิสัยทัศน์ของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอและนำข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาใช้ในการวางแผนกลยุทธ์ต่อการพัฒนาสถานศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบัน เนื่องจากในสังคมปัจจุบันนิยมใช้สมาร์โฟนทำธุรกรรมในด้านต่างๆ มากมาย อีกทั้งยังสามารถติดต่อสื่อสาร โดยไร้ขีดจำกัดและเป็นสิ่งหนึ่งที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เพราะความสะดวกในการติดต่อสื่อสารที่ง่ายขึ้น (ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์, 2559) นวัตกรรมจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลใช้การคิดเชิงนวัตกรรม กระบวนการแก้ไขปัญหาโดยการค้นหาการผสมผสานและจัดเรียงข้างในเพื่อให้ได้แนวคิดหรือวิธีการใหม่ๆ (Weiss & Legrand, 2011)

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมากทั้งในระบบเศรษฐกิจโลกและในชีวิตประจำวัน เทคโนโลยีดิจิทัลมีการเติบโตอย่างรวดเร็วและเกิดนวัตกรรมใหม่ๆ อยู่เสมอ ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงนี้ ทำให้องค์กรและสมาชิกอื่นในองค์กรต้องมีการปรับตัวเตรียมตัว เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และเพื่อตอบรับการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้นำในยุคดิจิทัลจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญกับการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อเปลี่ยนถ่ายองค์กรไปสู่ยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงของทุกองค์กรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สอดคล้องกับธนชาติ วิวัฒนภูติ ที่กล่าวว่า “ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญในการวางแผนกลยุทธ์ดิจิทัล และมีภาวะการเป็นผู้นำในยุคดิจิทัล (Digital Leadership)” ซึ่งเทคโนโลยีเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้นำต้องนำมาบริหารจัดการและเตรียมความพร้อมรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้เขียนวิเคราะห์ถึงลักษณะการบริหารของผู้นำในยุคดิจิทัลไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. การกำหนดว่าสิ่งใดและที่ใดที่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง (Define Where Change is Needed Most) โดยผู้นำต้องทำการสำรวจและต้องทำความเข้าใจสภาพการดำเนินงาน รวมไปถึงการค้นหาโอกาสหรือ แนวทางที่จะนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้ในองค์กรเพื่อเปลี่ยนถ่ายองค์กรไปสู่ยุคดิจิทัลให้เหมาะสม ต่อไป

2. การวางแผนในการเปลี่ยนแปลง (Choreograph the Change) ในขั้นตอนนี้จะเป็นการออกแบบ และการวางแผนกระบวนการเปลี่ยนถ่ายองค์กรไปสู่ยุคดิจิทัล ซึ่งผู้นำจะต้องเริ่มวางแผนด้วยการทบทวนว่าทั้งองค์กรและบุคลากรมีสมรรถนะหรือมีทักษะความรู้ความสามารถอยู่ในระดับใด รวมไปถึงการปรับรูปแบบใน การทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

3. การส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรในองค์กร (Empower People) ให้มีการพัฒนาและส่งเสริม ทักษะ ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เพื่อพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะ เกิดขึ้นจากกล่อมมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าหน้าที่ของผู้นำในการบริหารงานยุคดิจิทัลนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะผู้นำต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องดิจิทัล และสามารถปรับตัวให้ทันต่อเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็ว เพื่อนำพาองค์กรเข้าสู่ยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้เขียนสรุปลักษณะการบริหารในยุคดิจิทัล

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัลนั้นก่อให้เกิดทั้งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบโดยได้วิเคราะห์ถึงผลกระทบได้ชัดเจนว่า ผลกระทบทางบวก พบว่า เนื่องจากในยุคดิจิทัลมีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่เข้ามาเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนกระบวนการในการบริหารองค์กร ผลกระทบทางลบพบว่าการบริหารในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยการขับเคลื่อนด้วยข้อมูล เทคโนโลยีและนวัตกรรม ได้พบว่าการบริหารงานในยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนั้นผู้นำต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศนและรูปแบบการบริหารให้รู้เท่าทันเทคโนโลยี และสามารถนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ในการทำงาน

บทสรุป

ในยุคดิจิทัลนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ส่งผลให้ภาวะผู้นำในการบริหารองค์กรในยุคดิจิทัลนั้น ต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาท หน้าที่ และกระบวนการทัศนใหม่ในการบริหารที่แตกต่างไปจากเดิมที่เพียงมุ่งการทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรมาเป็นกระบวนการทัศนการบริหารงานแบบสมัยใหม่ที่นำ เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้นในกระบวนการบริหารงานทำให้ผู้นำต้องมีการปรับตัว ปรับกลยุทธ์ต่างๆ และต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล โดยผู้นำต้องยอมรับเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการทำงานภายในองค์กร และรู้จักการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างหลากหลาย รวมถึงการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและหาแนวทางในการแก้ปัญหาภายในองค์กร ให้การสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้มีทักษะความรู้ความสามารถเพื่อพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา มีความสามารถในการวางแผนให้ครอบคลุมภารกิจและขอบข่ายทั้งหมดของสถานศึกษาทำให้มีการนำเอาเรื่องของกระบวนการบริหารงานโดยเฉพาะการตั้งเป้าหมายในการกำหนดทิศทางการใช้ข้อมูลจากเทคโนโลยีและสารสนเทศ จะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อการใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมเกิดประโยชน์สูงสุด อย่างคุ้มค่าแท้จริง เกิดการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาและยังบูรณาการเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง

เอกสารอ้างอิง

- จิรพล สังข์โพธิ์ และคณะ. (2560). *ภาวะผู้นำในการบริหารยุคดิจิทัล: องค์การไอทีและองค์การที่เกี่ยวข้องกับไอทีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล*. กรุงเทพฯ:วิทยาลัยนวัตกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ต้องลักษณะ บุญธรรม. (2559). การเป็นผู้นำยุคเศรษฐกิจดิจิทัลกับการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กรทางการศึกษา. *วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, (7)(1): 217-225.
- ธรรมนิติ. (2562). *ผู้นำในยุคดิจิทัล Economy*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.dharmniti.co.th/%E0%B8%9C%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B8>

%99%E0%B8%B3%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B8%84-digital-economy/

- ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์. (2559). *การศึกษาไทย 4.0 ในบริบทการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://bit.ly/2B9uND2>
- บุญทัน ดอกไธสง. (2537). *การจัดองค์การ*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชรา วาณิชสิน. (2560). *การพัฒนาภาวะผู้นำ: จากทฤษฎีสู่แนวปฏิบัติที่ดีและกรณีศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน.
- สุทธิชัย ธีราศรี. (2553). *การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมลูกเสือกลุ่มลูกเสือโรงเรียนเขาอ้อยวิทยา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี*
- อุดรรัช คำลุน. (2554). *การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเพื่อการวิจัยในชั้นเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาด้านผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.*
- เอกชัย กี่สุขพันธ์. (2559). *การบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://1th.me/GdDIz>
- Subbrain. (2019). *Important of Digital Era*. Retrieved [20 August 2022] from <https://www.sub-brain.com/marketing/important-people-in-digital-era/>
- Weiss & Legand. (2011). *Innovative intelligence*. Ontario: John Wiley & Sons.

